

T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
MALİ HUKUK PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TİCARİ LİBERALLEŞME SÜRECİNDE
ANTI-DAMPİNG VERGİ UYGULAMALARI**

Rukiye TEZ

Danışman
Prof. Dr. Kemal ÇELEBİ

MANİSA
2009

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**Ticari Liberalleşme Sürecinde Anti-Damping Vergi Uygulamaları**” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

05/05/2009

Rukiye TEZ

İmza

YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI

Öğrencinin

Adı ve Soyadı : Rukiye TEZ
Anabilim Dalı : Maliye
Programı : Mali Hukuk
Tez Konusu : Ticari Liberalleşme Sürecinde Anti-Damping Vergi Uygulamaları
Sınav Tarihi ve Saati :

Yukarıda kimlik bilgileri belirtilen öğrenci Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün tarih ve Sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisansüstü Yönetmeliğinin 18.maddesi gereğince yüksek lisans tez sınavına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini dakikalık süre içinde savunmasından sonra jüri üyelerince gerek tez konusu gerekse tezin dayanağı olan Anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI	☐	OY BİRLİĞİ ile	☐
DÜZELTME	☐	OY ÇOKLUĞU	☐
RED edilmesine	☐	ile karar verilmiştir.	

Jüri teşkil edilmediği için sınav yapılamamıştır. ***
Öğrenci sınava gelmemiştir. **

- * Bu halde adaya 3 ay süre verilir.
** Bu halde adayın kaydı silinir.
*** Bu halde sınav için yeni bir tarih belirlenir.

Tez burs, ödül veya teşvik programlarına (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir.	Evet
Tez mevcut hali ile basılabilir.	☐
Tez gözden geçirildikten sonra basılabilir.	☐
Tezin basımı gerekliliği yoktur.	☐

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

.....	☐ Başarılı	☐ Düzeltme	☐ Red
.....	☐ Başarılı	☐ Düzeltme	☐ Red
.....	☐ Başarılı	☐ Düzeltme	☐ Red

ÖZET

Yüksek lisans tezi

Ticari Liberalleşme Sürecinde Anti-damping Vergi Uygulamaları

Rukiye Tez

Celal Bayar Üniversitesi

Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Maliye Anabilim Dalı

Mali Hukuk Programı

Uluslararası ticarete liberalleşme, bir taraftan DTÖ yükümlülükleri çerçevesinde gümrük tarifelerinin azaltılması, diğer taraftan çok sayıda ülkenin ikili anlaşmalarla kendi aralarındaki tarifeleri ve miktar kısıtlamalarını kaldırmaları yoluyla gerçekleştirilmektedir.

Gümrük tarifelerinin, uluslararası alanda yapılan sürekli indirimler neticesinde, koruma aracı olarak kullanılma niteliğini kaybetmeye başlamasıyla beraber, zarar verici düzeye ulaşan ithalata karşı ülkeler yerli sanayilerini anti-damping önlemler ile korumaya çalışmaktadır.

Uluslararası ticaretin geliştirilmesi yolunda atılan adımlardan biri, ekonomik kalkınma ve sanayileşme için özellikle yeni kurulan üretim dallarının dış rekabete karşı korunması doğrultusunda yapılan düzenlemelerdir. Bu düzenlemelerden biri de dumpingli ithalat ve dumpingli ithalata karşı alınacak anti-damping önlemlerdir.

Damping, bir ürünün normal değerinin altında bir fiyatla bir başka ülkede ticarete sunulması olarak tanımlanmaktadır. Damping, yeni bir pazara girişte piyasada tutunmaktan, aşırı stokların veya modası geçmiş ürünlerin bir an önce elden çıkarılması isteğine, potansiyel rakiplerin pazara girişini önlemekten,

uluslararası piyasadaki bir rakibin saf dışı bırakılması isteğine çok farklı amaçlarla yapılabilmektedir.

Dampingly ithalatın etkisi, ithalatçı ülke ekonomisi üzerinde yarattığı etkilerle sınırlı kalmamakta, gerek ihracatın yapıldığı ülke ekonomisi üzerinde gerek üçüncü ülke ekonomileri üzerinde farklı iktisadi etkiler doğurmaktadır. Dampingly ithalata karşı önlem alınması, dampingly ithalatın ithalatçı ülke üzerinde oluşturduğu olumsuz etkilerin yanı sıra üçüncü ülkeler üzerinde yarattığı olumsuz etkiyi de telafi etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmamız anti-damping düzenlemelerin dış ticarete haksız rekabetin önlenmesini ve bozulan ekonomik dengeyi düzeltmeyi amaçlamasını vurgulamaktadır. Bu çalışmanın amacı; ticari liberalleşme sürecinde çeşitli anlaşmalarla ticaret serbestisinin sağlanması sonucunda ticari engellerin kaldırılmasının, dış ticarete bazı haksız rekabet biçimlerini kaçınılmaz kılması sonucu bunları önlemek için çeşitli düzenlemelere yer verilmesi gerektiğini belirtmektedir ve bu düzenlemelerden biri olarak anti-damping vergi düzenlemelerinin önemini vurgulayarak bu konuda bilgi vermektir.

Bu çalışmada, uluslararası ticarete liberalleşmenin teorik temelleri üzerinde durulacak, liberalleşme sürecinde uygulanan anti-damping önlemlere yer verilecek ve Türkiye’de liberalleşme süreci ve anti-damping uygulamalar açıklanarak, dampingly ithalat ve dampingly ithalata karşı uygulanabilecek anti-damping önlemler konusunda bilgi verilecektir.

Anahtar kelimeler; liberalleşme, damping, anti-damping vergi

ABSTRACT

Master of Degree With Thesis

During the Trade Liberalization Anti-Dumping Tax Applications

Rukiye TEZ

Celal Bayar University

Institute Of Social Sciences

Department of Public Finance

Fiscal Law Program

International Trade Liberalization has been achieved by reducing customs tariffs on the frame of WTO's liabilities and on the other side between lots of country's bilateral agreemants by eliminating of quantiative restrictions and tariffs.

Countries try to protect with anti-dumping protections their home industry oposite of import which gives damage, with losing protection feature of using customs tariffs after chronic reduction in international area.

One of way to improve an international trade, there are arrangements for industrialization and economic growth, especially to protect new line production against to foreign competition . One of this arrangement is discounted imports and antidumping measure.

Dumping, selling goods abroad at a price below that charged in the domestic market. Dumping has been done for different aims, like to entry a new market domination of this, to trade away overstock and out of fashion products, to prevent potential competitor for entry market, to drive a competitor out of international market.

The effect of discounted imports, not only effect import country also it occurs economic effects export country's economy and third country's economy. To take action for discounted imports, its aimed to compensate adverse effect on

import and third countrys. Our works emphasizes anti-dumping arrangements aimed to prevent unfair competition and to arrange economic balance. Aim of this study, during trade liberalization with different agreements after liberty of trade to reduction of barriers of trade, it makes inevitable unfair competitive practices and to prevent this emphasizes we need different arrangements. Also one of this arrangement is anti-dumping duty arrangements. Our study give information about this subject with emphasizes importance of this.

On this study, we explain international trade liberalization, anti-dumping arrangements process of trade liberalization and liberalization in Turkey and with explaining anti-dumping arrangements, gives information about discounted import and against to discounted import anti-dumping measures.

Key words; liberalization, dumping, anti-dumping, tax

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 14.05.2009 tarih ve 13/5 sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisans Üstü öğretim Yönetmeliği'nin 24. Maddesi gereğince Enstitümüz Maliye Anabilim Dalı Mali Hukuk Yüksek Lisans Programı öğrencisi Rukiye TEZ'in "Ticari Liberalleşme Sürecinde Antidamping Vergi Uygulamaları" Konulu tezi incelenmiş ve aday 18/06/2009 tarihinde saat 10.30 da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

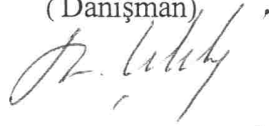
Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra...7.5 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI olduğuna	☒	<u>OY BİRLİĞİ</u>	☒
DÜZELTME yapılmasına	☐ *	<u>OY ÇOKLUĞU</u>	☐
RED edilmesine	☐ **	ile karar verilmiştir.	

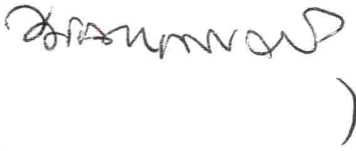
* Bu halde adaya 3 ay süre verilir.

** Bu halde adayın kaydı silinir.

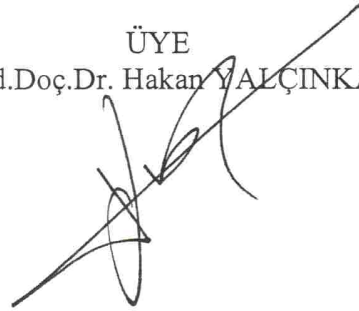
BAŞKAN
Prof.Dr. A. Kemal ÇELEBİ
(Danışman)

ÜYE
Doç.dr. Birol KOVANCILAR

ÜYE
Yrd.Doç.Dr. Hakan YALÇINKAYA

<u>Evet</u>	<u>Hayır</u>
☐	☐
*** Tez, burs, ödül veya Teşvik prog. (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir	
☐	☐
Tez, mutlaka basılmalıdır	
☐	☐
Tez, mevcut haliyle basılmalıdır	
☐	☐
Tez, gözden geçirildikten sonra basılmalıdır.	
☒	☐
Tez, basımı gereksizdir.	
☐	☐

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	II
TUTANAK.....	III
ÖZET.....	IV
ABSTRACT.....	VI
İÇİNDEKİLER.....	VIII
KISALTMALAR.....	XIV
TABLolar LİSTESİ.....	XV
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XVI
GİRİŞ.....	XVII

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİDE VE UYGULAMADA ULUSLAR ARASI TİCARETİN LİBERALLEŞMESİ

I. LİBERALİZM KRONOLOJİSİ.....	1
A. FİZYOKRATLAR.....	1
B. KLASİK LİBERALİZM.....	2
C. NEO KLASİK LİBERALİZM.....	2
D. BİREYSELLİK.....	2
E. USSALLIK.....	2
F. ÖZGÜRLÜK.....	2
G. DOĞAL DÜZEN.....	3
H. PİYASA EKONOMİSİ.....	3

I. SINIRLI SORUMLU DEVLET.....	3
II. DIŞ TİCARET TEORİLERİ.....	3
A. LİBERAL DIŞ TİCARET TEORİSİ.....	3
B. KORUMACI DIŞ TİCARET TEORİLERİ.....	6
1. Dış Ticarete Koruma Politikası.....	7
2. Dış Ticarete Getirilen Ticari Kısıtlamalar.....	8
C. STRATEJİK DIŞ TİCARET TEORİSİ.....	8
1. Korunan Yerli Piyasa Yaklaşımı (Yeni Bebek Endüstri Argümanı)	9
2. Kar Aktarma Yaklaşımı.....	10
III. DIŞ TİCARETTE LİBERALLEŞMENİN ETKİLERİ.....	11
A. ÖDEMELER BİLANÇOSU ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ.....	11
B. ULUSAL SANAYİLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ.....	11
C. EKONOMİK KALKINMA ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ.....	12
D. PİYASA ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ.....	13
IV. ULUSLARARASI TİCARETTE LİBERALLEŞME EĞİLİMLERİ.....	13
A. ULUSLARARASI TİCARETİ YÖNLENDİRİCİ ROLÜ İLE GATT.....	13
1. GATT'ın Kuruluşu.....	14
2. GATT'ın Amaçları.....	16
3. GATT Ticaret Kurallarının Gerekçeleri.....	17
4. GATT'ın Yapısı ve Yönetimi.....	18
5. GATT'ın Temel İlkeleri.....	19
6. GATT'ın VI. Maddesinin Kapsamı.....	20
7. GATT'ın Temel Hükümleri.....	24
8. GATT Çerçevesinde Yapılan Tarife İndirim Görüşmeleri.....	26
B. DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ.....	41

1. Dünya Ticaret Örgütü'nün Amaçları.....	44
2. DTÖ'nün Fonksiyonları.....	45
3. DTÖ'nün Yapısı.....	46
4. Dünya Ticaret Örgütü'nün Sağladığı Gelişmeler.....	47
5. Dünya Ticaret Örgütü ve Türkiye.....	48
6. Dünya Ticaret Örgütü'nün Düzenleme Getirdiği Alanlar.....	49
V. DIŞ TİCARET POLİTİKALARI İÇİNDE ANTİDAMPİNG VERGİ UYGULAMASI VE ÜLKE ÖRNEKLERİ.....	55
A. KLASİK KORUMA ARACI OLARAK TARİFELER.....	55
1. Gümrük Vergisi.....	55
2. Tarifelerin Ekonomik Etkileri.....	56
B. TARİFE DIŞI ARAÇLAR.....	59
1. Tarife Benzeri Engeller.....	60
2. Diğer Tarife Dışı Araçlar.....	61
C. DAMPİNG KAVRAMI.....	62
1. Damping Tanımı.....	62
2. Dampingin Nedenleri.....	68
3. Dampingin Şekilleri.....	70
4. Dampingin Koşulları.....	73
5. Dampingin Etkileri.....	74
D. ANTİ-DAMPİNG VERGİSİNİN TANIMLANMASI ve GATT VE BAZI ÜLKELERDE ANTİ-DAMPİNG UYGULAMALARI.....	76
1. Anti-Damping Vergisinin Tanımlanması.....	76
2. Anti-Damping Vergisinin Nedenleri.....	77
3. Anti-Damping Vergisinin Koşulları.....	78
4. Anti-Damping Vergisinin Etkileri.....	79

5. Gatt ve Bazı Ülkelerde Anti-Damping Uygulamaları.....	80
a. GATT' ta Anti-damping Uygulamaları.....	81
b. Bazı Ülkelerde Anti-damping Uygulamaları.....	84
b.a.Avrupa Birliği'nde Anti-damping Uygulamaları.....	85
b.b. ABD' de Anti-damping Uygulamaları.....	89
b.c. Kanada'da Anti-damping Uygulamaları.....	93
b.d. Avustralya'da Anti-damping Uygulamaları.....	94
b.e. Yeni Zelanda'da Anti-damping Uygulamaları.....	94
b.f. Güney Afrika Birliği'nde Anti-damping Uygulamaları.....	95
b.g. İngiltere'de Anti-damping Uygulamaları.....	96

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE LIBERALLEŞME SÜRECİ VE ANTI-DAMPİNG VERGİ UYGULAMALARI

I. TÜRKİYE'DE DIŞ TİCARETTE LIBERALLEŞMENİN TARİHÇESİ.....	97
A.İHRACAT TEŞVİKLERİ ve SÜBVANSİYONLARINI GENİŞLETİLMESİ.....	99
B. İTHALATTA LIBERALLEŞME.....	101
C. AB İLE GÜMRÜK BİRLİĞİ'NE GİDİLMESİ.....	103
II. TÜRKİYE'DE ANTI-DAMPİNG DÜZENLEMELER.....	103
A.TÜRKİYE'DE HAKSIZ REKABETE İLİŞKİN HUKUKİ DÜZENLEMELER.....	103
1. Yasal Düzenlemeler.....	105

2. Uygulamaya İlişkin Usul Ve Esaslar.....	108
B. ANTI-DAMPİNG VERGİNİN GERİYE DÖNÜK UYGULANMA DURUMU VE İLGİLİ UYGULAMA ÖRNEĞİ.....	116
1. Anti Damping Verginin Geriye Dönük Uygulanma Durumu.....	116
2. Anti Damping Vergi İle İlgili Uygulama Örneği.....	116
C. TÜRKİYE’DE ANTI-DAMPİNG UYGULAMALARINA İLİŞKİN MEVZUAT HÜKÜMLERİ.....	117
III. DAMPİNG UYGULAMALARINA KARŞI AÇILAN SORUŞTIRMALAR.....	120
A. TÜRKİYE TARAFINDAN AÇILAN DAMPİNG SORUŞTIRMALARI.....	120
B. İHRACATIMIZA KARŞI AÇILAN DAMPİNG SORUŞTIRMALARI.....	125
IV. TÜRKİYE İLE AVRUPA BİRLİĞİ ARASINDAKİ UYGULAMALARIN GENEL HÜKÜMLER AÇISINDAN İNCELENMESİ.....	131
A. GÜMRÜK BİRLİĞİ ÖNCESİ DURUM.....	132
1. Damping Tarafları Arasındaki İlişkiye Yönelik Yasal Düzenleme.....	132
2. Damping Tarafları Arasındaki İlişkiye Yönelik Yasal Düzenlemenin Birlik Uygulaması.....	134
3. Damping Tarafları Arasındaki İlişkiye Yönelik Yasal Düzenlemenin Türkiye Uygulaması.....	134
B. GÜMRÜK BİRLİĞİ SONRASI DURUM.....	135
1. Damping Tarafları Arasındaki İlişkiye Yönelik Yasal Düzenlemenin Birlik Uygulaması.....	137
2. Damping Tarafları Arasındaki İlişkiye Yönelik Yasal Düzenlemenin Türkiye Uygulaması.....	137
C. AB İLE TERCİHLİ TİCARET ANLAŞMASI OLAN TARAFLARIN DURUMU.....	138

D. TÜRKİYE VE AB MEVZUATLARININ BENZER VE FARKLI YÖNLERİ.....	139
V. TÜRKİYE'DE DAMPİNG, ANTİ-DAMPİNG VERGİSİ UYGULAMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ VE ÖNERİLER.....	141
A. MEVZUAT AÇISINDAN.....	141
B. UYGULAMA AÇISINDAN.....	145
C. ANTİ-DAMPİNG ÖNLEMLERİN KULLANIM AMACI AÇISINDAN.....	148
D. İHRACATIMIZ VE İTHALATIMIZ AÇISINDAN.....	149
E. TÜRKİYE İLE DİĞER ÜLKELER ARASINDAKİ İLİŞKİLERİMİZ AÇISINDAN.....	151
1. AB ile Olan İlişkilerimiz Açısından.....	151
2. Çin Halk Cumhuriyeti ile Olan İlişkilerimiz Açısından.....	159
3. ABD ile Olan İlişkilerimiz Açısından.....	164
F. SOSYAL VE EKOLOJİK DAMPİNG AÇISINDAN.....	166
G. ANLAŞMAZLIKLARIN HALLİ MEKANİZMASI AÇISINDAN.....	169
SONUÇ.....	171
KAYNAKÇA.....	174

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AEA: Avrupa Ekonomik Alanı

AET: Avrupa Ekonomik Topluluğu

a.g.e: Adı geçen eser

a.g.m: Adı geçen makale

AT: Avrupa Topluluğu

ÇHC: Çin Halk Cumhuriyeti

DTM: Dış Ticaret Müsteşarlığı

DTÖ: Dünya Ticaret Örgütü

GATT: The General Agreement On Tariffs And Trade - Gümrük

Tarifeleri Ve Ticaret Genel Anlaşması

GB: Gümrük Birliği

GPS: Genelleştirilmiş Prefenanslar Sistemi

ITC: International Trade Commission - Uluslararası Ticaret Komisyonu

MDAÜ: Merkezi Ve Doğu Avrupa Ülkeleri

OKK: Ortaklık Konseyi Kararı

s. : Sayfa

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Bazı Üye Ülkeler ve Üyeliğın Yürürlüğe Giriş Tarihi.....	41
Tablo 2: Monopolleşmeye Yönelik Olmayan Damping.....	71
Tablo 3: Monopolleşmeye Yönelik Dampingler.....	72
Tablo 4: Üretim Sektörleri itibariyle 1998-2007 yılları arasında AB tarafından açılan Anti-damping Soruşturmaları.....	86
Tablo 5: 1996-2003 Arası Amerika'da Anti-damping Uygulamaları.....	91
Tablo 6: Amerika'da Sektörler Bazında Anti-damping Önlemler, 1996 – 2003.....	92
Tablo 7: Dampinge Karşı Önlemlerin Yıllar İtibariyle Gelişimi (1995- 2004).....	121
Tablo 8: İhracatçı Ülke/ Soruşturmacı Ülke Dağılımı (1995- 2004 Toplamı).....	122
Tablo 9: Türkiye'ye Karşı Damping Uygulamalarının Özeti (1985-2003)	126
Tablo 10: 1997-2007 Yılları Arasında Açılan Soruşturmaların Dağılımı.....	126
Tablo 11: Anti-Damping Soruşturmaları Ürün Yelpazesi.....	127
Tablo 12: 31.05. 2008 itibariye Türkiye'ye Karşı Yürürlükte Bulunan Anti-damping Önlemler.....	131

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Gümrük Tarifelerinin Ekonomik Etkileri.....	57
Şekil 2: Yıllara Göre AB Tarafından Açılan Anti-damping Soruşturmaları.....	87
Şekil 3: Yıl Sonlarına Göre AB’de Yürürlükte Olan Anti-damping Önlemler.....	88
Şekil 4: 31.12.2007 İtibariyle AB’de Yürürlükte Bulunan Anti-damping Önlemlerin Ülkelere Göre Dağılımı.....	89
Şekil 5: 31.12.2007 İtibariyle AB’de Yürürlükte Bulunan Anti-damping Önlemlerin Bölgesel Dağılımı.....	89
Şekil 6: 18.01.2008 İtibariyle ABD’de Yürürlükte Bulunan Anti-damping Önlemlerin Ülkelere Göre Dağılımı.....	92
Şekil 7: Damping Akım Şeması.....	114

GİRİŞ

Yirminci yüzyılda dünya ticaretinde önemli değişimler yaşanmış, küreselleşme kavramı ile beraber uluslararası ticaretin boyutları hızla artmıştır. Uluslararası ticarete serbestliğin, uluslararası iş bölümünün sağlanabilmesi ticari engellerin kaldırılması ve serbest rekabetin sağlanması amacıyla uluslararası düzenlemelere hız verilmiş, önce GATT (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması), daha sonra da Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) bünyesinde uluslararası ticaretin genel kuralları belirlenmiştir.

Uluslararası ticaretin geliştirilmesi yolunda atılan adımlardan birisi, ekonomik kalkınma ve sanayileşme için özellikle yeni kurulan üretim dallarının dış rekabete karşı korunması doğrultusunda yapılan düzenlemelerdir. Bu doğrultuda, uluslararası ticareti konu alan çeşitli anlaşmalarla ticaret serbestisinin sağlanması amacıyla ticari engellerin kaldırılması öngörülmekle birlikte, dış ticarete bazı haksız rekabet biçimlerini önlemek için bazı düzenlemelere de yer verilmiştir. Bu düzenlemelerden biri de dumpingli ithalat ve dumpingli ithalata karşı alınacak anti-dumping önlemlerdir.

Dumping, bir ürünün normal değerinin altında bir fiyatla bir başka ülkede ticarete sunulması olarak tanımlanmaktadır. Dumping, yeni bir pazara girişte piyasada tutunmaktan, aşırı stokların veya modası geçmiş ürünlerin bir an önce elden çıkarılması isteğine, potansiyel rakiplerin pazara girişini önlemekten, uluslararası piyasadaki bir rakibin saf dışı bırakılması isteğine çok farklı amaçlarla yapılabilmektedir.

Dumpingli ithalatın etkisi, ithalatçı ülke ekonomisi üzerinde yarattığı etkilerle sınırlı kalmamakta, gerek ihracatın yapıldığı menşe ülke ekonomisi üzerinde gerek üçüncü ülke ekonomileri üzerinde farklı iktisadi etkiler doğurmaktadır. Bu doğrultuda Anti-dumping düzenlemeler dış ticarete haksız rekabetin önlenmesini ve bozulan ekonomik dengeyi düzeltmeyi amaçlamaktadır.

Dumpingli ithalata karşı alınacak önlemler hakkında uluslararası düzeyde ülkeleri bağlayıcı ilk düzenleme 1947 yılında GATT'ın VI'ncı maddesi ile yapılmıştır. Anlaşma, 1994 yılında Uruguay Raundu müzakereleri ile yeniden ele alınmış ve geniş bir katılımıla mevcut düzenlemenin eksiklikleri giderilerek daha ayrıntılı ve açık hükümler getirilmiştir. 1994 yılında Dünya Ticaret Örgütü'nün kurulması ile birlikte dumpinge karşı GATT çerçevesinde oluşturulan düzenlemeler DTÖ çatısı altına alınmıştır. DTÖ Anti-dumping Anlaşması, üye ülkelerin hangi şartlarda anti-dumping

önlemlere başvurabileceklerine ilişkin prosedürleri belirlemektedir. Bu doğrultuda, uluslararası alanda dampinge karşı önlemler yalnızca bu Anlaşma'da öngörülen koşullarda ve bu anlaşma hükümlerine uygun olarak başlatılan ve yürütülen soruşturmalar gereğince uygulanabilecektir. DTÖ Anti-damping Anlaşması ile üye ülkeler uluslararası alanda maruz kaldıkları dampingli ithalat karşısında anti-damping önlem alma hakkına sahip olmaktadır. Üye ülkeler bu bağlamda, DTÖ çatısı altında belirlenen genel ilkeler çerçevesinde, ulusal düzeyde yasal düzenlemelerini yapmakla da mükelleftir.

Türkiye'de dampingli ithalata karşı alınacak önlemler konusunda yapılan ilk yasal düzenleme, 1989 tarihinde kabul edilen 3577 sayılı Kanun, 89/14506 sayılı Karar ve Yönetmelikten oluşan ve konuya ilişkin idari ve teknik prosedürü düzenleyen İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Mevzuattır. 1994'te GATT Uruguay Raundu ticaret müzakereleri sonucunda imzalanan nihai senet kapsamındaki Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşması Türkiye tarafından da 31.12.1994 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere onaylanmış ve İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Mevzuatın, DTÖ Anti-damping Anlaşması'na işlerlik kazandıracak şekilde yeniden düzenlenmesi gereği hasıl olmuştur. Bu doğrultuda, uluslararası anlaşmalardan kaynaklanan yükümlülüklerin yerine getirilmesi amacıyla, 3577 sayılı Kanun'da değişiklik yapan 4412 sayılı Kanun 21.07.1999 tarihinde TBMM tarafından kabul edilmiştir. Kanun değişikliğini takiben 99/13482 sayılı İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Karar ve İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Yönetmelik ile birlikte ulusal mevzuatın uyumlaştırılması süreci tamamlanmıştır.

Bu çalışmanın amacı, ticari liberalleşme sürecinde çeşitli anlaşmalarla ticaret serbestisinin sağlanması sonucunda ticari engellerin kaldırılmasının, dış ticarete bazı haksız rekabet biçimlerini kaçınılmaz kılması sonucu bunları önlemek için çeşitli düzenlemelere yer verilmesi gerektiğini vurgulamaktır ve bu düzenlemelerden biri olarak Anti-damping vergi düzenlemelerinin önemini vurgulayarak bu konuda bilgi vermektir. Çalışmamız iki bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, liberalleşmenin tanımına, liberalizm kronolojisine yer verilerek korumacı, stratejik ve liberal dış ticaret teorileri incelenmiş, dış ticarete liberalleşmenin etkileri, uluslararası ticarete liberalleşme eğilimleri başlığı altında GATT ve DTÖ

fonksiyonları açıklanmıştır. Teorik çerçevede damping kavramı açıklanmış, damping kavramının unsurları ele alınmış, damping türleri irdelenmiş, dampingli ithalatla ulaşılmak istenen amaçlara ve dampingli ithalatın etkilerine ayrıntılı olarak değinilmiştir. Ayrıca anti-damping vergi tanımı, nedenleri ve ülke uygulamaları da bu bölümde ele alınmıştır.

İkinci bölümde; Türkiye’de liberalleşme süreci ve anti-damping düzenlemeler incelenmiş, Damping uygulamalarına karşı açılan soruşturmalara yer verilmiş, Türkiye-AB gümrük birliği öncesi ve sonrası anti-damping vergi uygulamaları açıklanmıştır, değerlendirmelerle çalışmamız sonlandırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİDE VE UYGULAMADA ULUSLARARASI TİCARETİN LİBERALLEŞMESİ

Liberalizm, bireylerin ifade özgürlüğüne sahip olduğu, din, devlet ve kimi zaman kurumların gücünün sınırlandırıldığı, düşüncenin serbest bir şekilde dolaştığı, özel teşebbüse olanak sağlayan bir serbest piyasa ekonomisinin olduğu, hukukun üstünlüğünü geçerli kılan şeffaf bir devlet modeli ve toplumsal hayat düzenini hedefler. Liberal demokrasi olarak adlandırılan bu devlet düzeni, açık ve adil bir seçim sistemi ile birlikte tüm vatandaşların kanun önünde eşit olduğu ve fırsat eşitliğine sahip olduğu bir sistem olarak modellenir.

Adam Smith, *Ulusların Zenginliği*'ndeki "liberal ihracat ve ithalat sistemi" ifadesiyle liberal kavramını ilk kullanan yazar olmuştur¹. Zamanla kullanımı yaygınlaşan kavram, yüzyılın ortalarına ve sonlarına doğru siyaset sözlüğüne iyice yerleşerek, "laissez faire laissez passer" (bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler) ifadesinin yerini almış ve düşünce özgürlüğünü, ifade hürriyetini, basın özgürlüğünü ve serbest ticareti savunanların adlandırılmasında kullanılan etiket haline gelmiştir².

I. LİBERALİZM KRONOLOJİSİ

A. FİZYOKRATLAR

18.yüzyılda gelişmiş bir akımdır. Tüketici en çok fayda, üretici en çok kar arayışındadır. Fizyokrasi (doğanın gücü anlamına gelir); devletlerin mal ve hizmetlerin üretim sürecine, satıldığı yere hiç karışmamasını yani ekonomik hayata müdahale etmemesini ister. Onlara göre Yaradan üretim hayatına öyle bir düzen koymuştur ki bu düzen kendi kendine işler. Tek vergi sistemine inanırlar, onlara göre sadece tarım sektöründen vergi alınmalıdır, diğer sektörlerden vergi alınmasını gereksiz bulurlar.

¹ Friedrich A. Hayek, *The Constitution of Liberty* (Chicago: The University of Chicago Press, 1960), s. 530. çev;Atilla Yayla.

² Ludwig von Mises, *Planning for Freedom*, "Libertarian Press, 1952", s. 38.

B. KLASİK LİBERALİZM

Klasik liberalistler “bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler” liberalizmidir. Devlet ekonomiye hiçbir şekilde müdahale etmemelidir. Bu akımın temsilcisi olan Adam Smith; ekonomik dengeyi sağlayan güç olarak insan çıkarlarının gücünü öngörmüştür. Adam Smith’e göre devlet müdahale etmese de insanların çıkarlarının yönettiği ekonomi dengeye gelir. Üretimden maksimum kar, tüketimden maksimum fayda elde edilir. İşte bu dengenin arkasında kişilerin çıkarları vardır. Adam Smith bu güce “görünmeyen el” diyordu³.

C. NEO-KLASİK LİBERALİZM

Klasikler devletin her türlü müdahalesini nefretle reddederken, neo-klasik liberalist iktisatçılar toplumsal refahın artacağı noktada devletin müdahalesini kabul ederler. Ama bu müdahale kısmî olmalıdır⁴.

Liberalizm temel ilkelerinde bireysellik, ussallık, özgürlük, doğal düzen, piyasa ekonomisi ve sınırlı sorumlu devlet kavramları yer almaktadır;

D. BİREYSELLİK

Bireyi temel varlık olarak ele alıp onu bütün diğer kurumlardan üstün tutan görüştür⁵.

E. USSALLIK (RASYONELLİK, AKILCILIK) VARSAYIMI

Bireyin amaçlarına ulaşabilmesi için kullanacağı yolları kendisinden daha iyi kimsenin bilemeyeceği düşüncesidir.

F. ÖZGÜRLÜK

Liberalizmin en esaslı noktalarındandır. Bireyin hür olması, istediğini baskıya maruz kalmadan yapmasıdır. Ama bu durum salt özgürlüğe de dönüşebilir. Liberalizmde, bir bireyin diğerlerinin özgürlüğünü kısıtlamaması gerekir⁶.

³ Jeremy Waldron, “Theoretical Foundations of Liberalism”, *The Philosophical Quarterly*, V. 37, n. 147, (April 1987), s. 129.

⁴ Maurice Cranston, “Liberalism”, *Encyclopaedia of Philosophy* (1972), C. 3-4, s. 460.

⁵ Anthony , Arblaster, *The Rise and Decline of Western Liberalism* (Oxford: Basil Blackwell, 1984)

⁶ Arblaster, age. , s. 55.

G. DOĞAL DÜZEN

“Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler!” felsefesidir. Dünya kendi kendine gider. Bırakınız yapsınlar; devletin herhangi bir malın üretimini herhangi bir sebeple yasaklamaması gerektiği düşüncesidir. Bırakınız geçsinler ise; devletin mal ve sermaye dolaşımını herhangi bir nedenle gümrük gibi önlemlerle sınırlamaması gerekliliğidir. Bırakınız geçsinler felsefesi hem üretici hem de tüketici açısından önemlidir. Üretici daha çok para kazanırken tüketici de daha ucuza mal bulur⁷.

H. PİYASA EKONOMİSİ

Mal ve hizmet fiyatının piyasada belirlendiği ekonomi sistemidir. Mises’e göre, piyasa ne bir yer, ne bir cisim, ne de bir kolektif varlıktır. İşbölümü altında çalışan çeşitli bireylerin yaptığı eylemlerin iç içe geçmesiyle gerçekleşen bir süreçtir⁸.

I. SINIRLI SORUMLU DEVLET

Ekonomiye devlet müdahalesi yoksa fertler istedikleri mal ve hizmetleri üretiyorlarsa sınırlı sorumlu devlet vardır. Devlet ancak iç güvenlik, dış güvenlik, adalet, eğitim, sağlık ve alt yapı hizmetlerini görmelidir⁹.

II. DIŞ TİCARET TEORİLERİ

Liberalizm tanım kavram ve kronolojisinden bahsettikten sonra birinci kısımda dış ticaret teorileri olarak liberal dış ticaret teorisi, korumacı dış ticaret teorileri, stratejik dış ticaret teorisi açıklanacaktır.

A. LİBERAL DIŞ TİCARET TEORİSİ

Liberal ekonomik doktrine göre, ekonomik ve sosyal hayattaki aksaklıklar arızidir ve bunları gideren yeterli güçler piyasa ekonomisinde mevcuttur. Bu sebeple klasik ekonomik sistemde, ekonomik ve sosyal hayatın piyasa kuvvetleri ile düzenlenmesi gereği ve ekonomik ve sosyal amaçlı herhangi bir müdahaleden kaçınılması ön planda tutulmuştur. Klasik iktisatçılara göre, piyasada gerçekleşen arz, talep, fiyatlar, sermaye birikimi, yatırım gibi olgular, mevcut ekonomik kaynakların uygun değer kullanılmasını sağlayacak şekilde otomatik bir işleve sahiptirler.

⁷ Michael Sandel, "Introduction", Liberalism and Its Critics, Der. Michael sandel, (Oxford;Basil Blackwell, 1984), s. 4.

⁸ Mises, Ludwig von, **Planning for Freedom**, s. 259 (Illionis: Libertarian Pres, 1952)

⁹ Ayn Rand, "İnsanın Hakları", Çev. Atilla Yayla, **Yeni Forum**, C 11 (1990), no. 250, s. 69.

Klasik ekonomi teorisinin gösterdiği dönemlerde devletin faaliyetleri daha çok iç ve dış güvenlik hizmetleri ile genel idare hizmetleri alanına yöneliktir. Klasik ekonomistler de, esasen devletin varlığının ve devamının bir gereği olarak ekonomik kaynaklara ihtiyaç bulunduğunu kabul etmekle beraber; bu türden hizmetler için kamuya tahsis edilen kaynakların israf edilmiş sayılacağını; çünkü devletin esas itibarıyla tüketici bir nesne olduğunu ileri sürmüşlerdir. Onlara göre devlet, zorunlu bir kötüdür, kamuya tahsis edilen kaynaklar ise, üretimde bulunmayan kimselerin tüketimi için harcanmaktadır.

Devletin bu şekilde zorunlu bir kötülük olarak kabul edildiği bir sistemde, kamu maliyesi de, bu sınırlı hizmetler için gerekli kamu harcamalarını ve harcamaların finansman kaynaklarını daha çok mali amaç yönüyle ele almak görevini üstlenmiş olmaktadır. Bu duruma göre, devlet harcamaları zorunlu ve vazgeçilmez nitelikteki kamu hizmetlerini göreceğ şekilde tutulmalıdır. Bunun üstünde tutulan kamu hizmetleri kamu finansmanının da hacmini genişletecek; buna bağlı olarak vergi gelirlerinin çeşidinde ve sınırında da bir genişleme olacaktır.

Klasiklere göre, özellikle dolaysız vergiler ekonomi üzerinde önemli ölçüde olumsuz etkilere sahip bulunmaktadır. Böylece kamu harcamaları, hem giderlerin yapılması hem yapılan giderlerin karşılığını bulma açısından ekonomi üzerinde olumsuz etkileri bulunan bir mali araç olarak değerlendirilmektedir. Şu halde klasik maliye amacını, mümkün olduğu kadar az harcama, mümkün olduğu kadar az gelir şeklinde özetleyebiliriz¹⁰. Klasik maliyedeki denk bütçe anlayışı amacı da aynı endişeden kaynaklanmaktadır. Çünkü kamu hizmetinin sınırlı ve kamusal giderlerin en düşük seviyede tutulması, ancak denk bütçe anlayışına sıkı sıkı bağlı kalmakla geçerlik kazanabilir. Bunlara göre eğer devlet bütçeleri denk olarak hazırlanır ve uygulamada da denklik sağlanırsa, kamu harcamalarının seçimi ve finansmanı konularında da duyarlı hareket edilmiş; yalnızca zorunlu toplumsal ihtiyaçlar kamu ekonomisi alanına bırakılmış olur. Kamu ekonomisinde bilindiği gibi, önce hizmetlerin belirlenmesi; sonra da bu hizmetler için gerekli finansman kaynaklarının bulunması temel ilkedir. Zorunlu ihtiyaçların karşılanması için yapılacak kamusal giderler, olumlu ve sağlıklı finansman kaynakları ile finanse edilebilecek; olağanüstü finansman kaynaklarına ve bu arada çok tehlikeli sonuçlara sebep olan aşıktan finansman ile borçlanma kaynaklarına başvurmak

¹⁰ Jenny, Flippe, "The Effects of Tax" **The World Economy**, 1999, s. 13.

gereği duyulmayacaktır. Ayrıca, denk bütçe dışında, bir bütçe fazlasına ya da bütçe açığına izin verecek bir düzenleme, ekonomik istikrarsızlığa önceden izin vermek anlamına gelebilir. Çünkü bütçe fazlası, ekonomide kullanılması gereken ve hareket etmesi muhtemel kaynakların buradan çekilip atıl duruma getirilmesi demektir. Aynı şekilde bütçe açıklarına göz yummak da iki yönden olumsuz etki gösterebilir. Bir yönüyle bütçe açıkları, devleti, borçlanma ve açıktan finansman gibi tehlikeli yollara itmek suretiyle gelecek yıllar içinde ödeme güçlükleri doğuracak ve daha fazla harcamayı gerektirecek, öte yandan, devletin açık bütçe ile yaptığı borçlanma ile özel ekonomide verimli alanlara yöneltilmesi mümkün ve muhtemel olan fonlar kamu kesimine aktarılmış olacaktır. Bunun yanında, devletin borçlanma amacıyla kredi piyasasına girerek özel firmalara rakip olması, piyasadaki kredi fiyatını veya başka bir deyişle ödünçlerin maliyetini yükseltecektir¹¹.

Liberal düşüncenin temel dayanak yaptığı varsayımlar altında bu türlü bir endişe yerinde ve tutarlı da olabilmektedir. Ancak kamu ekonomisinin günümüzde kazandığı yeni boyutlar ve bu kesime de günümüzde uygulanabilen iktisadi analiz metodları ile veri sağlamadaki kolaylıklar karşısında, borçlanma, hacim ve etkisi itibariyle o denli korkulur olmaktan çıkmıştır. Bu sebeple, günümüzde klasiklerin yıllık denklik ilkesi terk edilmiş ve devrevi denklik önem kazanmış bulunmaktadır. Bu anlama uygun olarak, devletin ekonomik kalkınma, alt yapı yatırımları, ağır sanayi yatırımları ve ekonomik istikrar amacıyla borçlanma ve benzeri finansman kaynaklarına başvurması ve gerektiğinde bütçe açık ve fazlalarına izin verilmesi olarak desteklenebilmektedir¹².

Klasik ekonomi teorisinde ekonominin kendi kendine işlerliğini temin eden bir piyasa ekonomisinin varlığı kabul edildiğinden, kamu ekonomisine verilen fonksiyonun da bu düzenli işleyişi bozmayacak seviyede kalması; kamu mali ekonomisi değişkenlerinin piyasa ekonomisi üzerinde etki göstermeyecek şekilde düzenlenmesi, bu iktisadi mantığa uygun düşmektedir. Kamu harcamalarında tarafsızlık, zorunlu olarak en az harcama seviyesini ve harcamaların sağlam ve güvenilir karşılığını bulma ilkesini peşinden getirmektedir. Esasen harcamaların sağlam ve güvenilir gelir kaynağı da klasiklere göre, ekonomi üzerinde en az bozucu etkileri olan dolaylı vergiler grubudur.

¹¹ Kamil Arat, **Bütçe İlkeleri**; Emek Kitabevi, 2001 , s. 98.

¹² Amy Gutmann, *Liberal Equality*, "Cambridge University Pres, 1980", s. 3.

David Ricardo'ya göre vergilerin sermaye birikimi üzerindeki etkisi kesinlikle olumsuzdur. Ona göre, sermaye birikimi üzerinde etkisi olmayan vergi yoktur. Ricardo, en az olumsuz etkisi olacak vergi için, “toprak rantı üzerinden alınan bir vergi”yi önermektedir. J.B.Say'ın bu konudaki görüşü, “en az harcama yapmak ve en az vergi almak, devlet faaliyetlerinde en iyi plan demektir” şeklinde özetlenebilir. Adam Smith, sistemin işleyişine en az zararlı vergi olarak “tüketimi yaygın mallar üzerinden alınan dolaylı bir vergi”yi benimsemektedir¹³.

Klasik iktisatçı ve maliyeciler, çok zorunlu durumlar dışında, devletin borçlanmasına izin vermezler. Devletin borçlanmaya belirli durumlarda mecbur kalması durumunda bile, borçlanmanın kaynağı üzerinde titizlikle durulmaktadır. Onlara göre, devletin itibarını korumak ve ekonomik istikrarı bozmamak amacıyla borçlanma, sermaye piyasalarından yapılmalı; kısa vadeli borçlanmaya (dalgalı borçlar) itibar edilmemelidir.

Gerçekten klasik iktisatçılara göre, para arzında, kısa vadeli borçlanma sebebiyle meydana gelecek bir artış, ekonominin mali istikrarını bozacak ve ekonomi tam istihdam dengesinden nakdi akımlar lehine ayrılmış olacaktır. Çünkü kısa vadeli borçlanma ticaret bankaları, sigorta şirketleri ve kredi kurumları ile merkez bankalarından yapıldığı için, niteliği gereği toplam para arzını artırıcı bir etki göstermektedir. Buna karşılık sermaye piyasalarından borçlanma devletin uzun vadeli ve ödeme kolaylığı olan bir alandan borçlanmasını ifade eder. Klasiklerin kabul ettiği borçlanmanın daha çok arızı ve olağanüstü bir olay olması sebebiyle, bu tür bir borçlanma ile sermaye arzı-sermaye talebi dengesinin ciddi şekilde bozulma durumu gerçekleşemez. Bu türden borçlanmaya izin verilirse, borçlanma ertelenmiş bir vergileme sayıldığından sonuçta, vergilerin artırılması ya da mevcut vergi oranlarının ağırlaştırılmasına yol açılmış olacaktır¹⁴.

B. KORUMACI DIŞ TİCARET TEORİLERİ

Dünyadaki bütün devletlerin hemen hepsi ülkelerine giren mallardan gümrük resimleri almaktadır. Serbest ticaretin faydalarına inanan, mukayeseli masraflar teorisini

¹³ David, Ricardo, On The Principles of political Economy and Taxation, London: John Murray, Albemarle-Street, 1817 (Third edition 1821) <<http://www.socsci.mcmaster.ca/econ/ugcm/3113/ricardo/prin/prin1.txt>> erişim:03.06.2008

¹⁴ Arat, age. s. 178.

tamamen kabul eden ve Laissez Faire, Laissez-Passer bırakın yapsınlar, bırakın geçsinler doktrini savunan iktisatçılar, gümrükler ve diğer ticaret kısıtlamaları uluslararası ticareti azaltarak ticaretin faydalarından ulusların tam olarak istifade etmelerine engel olacağını savunurlar.

1. Dış Ticarete Koruma Politikası

19'uncu yüzyılın ilk yarısında yaşamış bulunan F.List isimli bir alman iktisatçısı, himayecilik teorisini ilk olarak sistematik bir şekilde savunmuş ve daha çok milliyetçilik kokusu bulunan çeşitli deliller ile devletin dış ticaret politikasının himayeci olmasını önermiştir¹⁵.

Gümrük tarifeleri; çeşitli mallara uygulanacak vergi oranlarını gösteren listelerden dolayı gümrük vergileri yerine gümrük tarifeleri terimi kullanılır. Gümrük vergileri çeşitli amaçlarla konulur. Bunlardan başlıcaları;

-Devlete gelir sağlanması

-Yerli endüstrinin dış rekabetten korunmasıdır.

Gümrük vergileri spesifik ya da advolerem esasına göre alınır. Spesifik vergiler, malın fiziki birimine dayandığı için uygulanması kolay vergilerdir. Ayrıca spesifik vergiler malın fiyatından bağımsız olarak alındığı için enflasyonist bir ortamda advolerem vergi kadar dış koruma sağlamaz. Gümrük vergilerinin ekonomi üzerinde etkisi vardır:

-Gümrük vergileri ithal mallarının yurtiçi fiyatını yükselterek ithalatı yapılan malları üreten yerli üreticileri korur (koruma etkisi)¹⁶.

Tarife benzeri engeller; Hükümetler yerli endüstriyi dış rekabetten korumak için bu endüstrilere "sübvansiyon"denir. Sübvansiyonla korunan bir mal yurtiçinde yurtdışı fiyatlarla satılır. Tarife benzeri faktörler gümrük tarifeleri gibi ithalatı pahalılaştırıp yerli üretimin karlılığını artıran, yani fiyat mekanizması yoluyla serbest ticarete müdahale niteliğinde olan önlemlerden oluşmaktadır. İthalat teminatları, fark giderici vergiler,

¹⁵ Nazım Öztürk, "Dış Ticaret, Kuram, Politika, Uygulama", Palme Yayıncılık, 2009, s. 65.

¹⁶ Öztürk, age. s. 66.

anti-damping vergisi, çoklu kur uygulamaları, ithal ikamesi endüstrilerine verilen sübvansiyonlar ve yurtiçi katkı zorunluluğu bunlar arasında sıralanabilir¹⁷.

2. Dış Ticarete Getirilen Ticari Kısıtlamalar

Bu nedenleri ekonomik olmayan nedenler ve ekonomik nedenler olarak gruplandırabiliriz.

Ekonomik olmayan nedenler; Hükümetler bir endüstriyi askeri ve politik nedenlerle de koruyabilir.

- Askeri yeterlilik argümanında Bir ülke kendi savunmasına yönelik endüstrileri bir ekonomik maliyet içerse de korumak isteyecektir.

- Politik nedenler: Uluslararası ticaretin artması demek ithalatın rekabeti karşısında satışları düşen endüstrilerde çalışanların işlerini kaybetmeleri demektir.

Ekonomik nedenler;

- Yerli malı al paran ülkende kalsın prensibi
- Düşük yabancı ücrete karşı koruma
- Yurtiçi istihdamın artırılması
- Çocuk endüstrilerin korunması
- İstismar doktrini
- Ticaretin kısıtlanması ve bir ekonominin çeşitlenmesi
- Büyük bir ülkenin ithalatını kısması sonucu fiyatların düşmesi

II. Dünya Savaşından sonra günümüze kadar dünya ticaretinde sağlanan liberalleşmeye paralel olarak korumacılığında arttığı bir gerçektir¹⁸.

C- STRATEJİK DIŞ TİCARET TEORİSİ

Stratejik dış ticaret yaklaşımında “rant (ya da kar) aktarıcı” ve “korunan yerli piyasa” adı altında iki temel yaklaşım geliştirilmiştir. Rant-aktarıcı yaklaşım, hükümetin, ihracat vergisi ya da ihracat sübvansiyonu gibi politikalarla yurt içi “stratejik” sektörleri destekleyerek, o sektördeki yabancı firmalardan yerli firmalara

¹⁷ Öztürk, age. s. 67.

¹⁸ Öztürk, age. s. 68.

doğru bir rant aktarımı yaratmasını ifade etmektedir. Bebek endüstrisi argümanının yeni bir uzantısı olan korunan yerli piyasa yaklaşımında, -firmaya- içsel ölçek ekonomilerin söz konusu olduğu endüstrilerde yer alan firmaların tarife ya da kotalarla korunması durumunda, ilgili firmaların yurtiçi ve korunmamış yabancı piyasalardaki paylarının genişlediği gösterilmektedir. Burada da, yabancı firmadan yerli firmaya doğru bir kar aktarımı söz konusu olsa da, mekanizma ve hedef farklılığı bu yaklaşımın diğerinden ayrı tutulmasını gerektirmektedir¹⁹.

1. Korunan Yerli Piyasa Yaklaşımı (Yeni Bebek Endüstri Argümanı)

Korunan yerli piyasa yaklaşımında, klasik bebek endüstri argümanında olduğu gibi, yabancı firmalarla rekabet edemeyecek düzeyde olan ve içsel ölçek ekonomisine sahip bir endüstrinin, kendi ayakları üzerinde duracak etkinliğe gelene kadar, koruma altına alınması gerekliliği ortaya konulmaktadır. Bu yaklaşımda, geleneksel ticaret teorilerinde olduğu gibi, ithalata rakip üretim yapan endüstrilerin tarife ya da kotalarla korunması ve nihai amaç olarak kârların yabancı firmalardan yerli firmalara doğru aktarılması söz konusudur

Korunan yerli piyasa yaklaşımı esas olarak Krugman (1984) tarafından ortaya atılmıştır. Krugman (1984), analizinde ölçek ekonomilerini baz alarak korunan yerli firmaların iç ve dış piyasalarda karlılıklarını nasıl arttırdıklarını ve böylece yabancı ülke refahı pahasına yurt içi refahın nasıl yükseldiğini ele almıştır. Bebek endüstrisi argümanı esas olarak dışsallıklar ve mükemmel çalışmayan sermaye piyasaları varsayımına dayandığı için Krugman, “yaparak öğrenme” düşüncesini esas alan dinamik ölçek ekonomisi modelini oluşturmuştur. Bu modelle zaman kavramı önemli bir yere sahiptir. Çünkü belli bir zaman süreci içerisinde, firmalar “yaparak öğrenme”de etkin konuma gelebilecek ve firmanın “öğrenme eğrisi” aşağıya çekilecektir. Dinamik ölçek ekonomilerinde öğrenme fonksiyonu yalnızca zamanın değil, aynı zamanda piyasa payının da bir fonksiyonu durumundadır²⁰. Dolayısıyla, kümülatif üretim artışı firmanın yabancı rakiplerine kıyasla daha çabuk öğrenmesini sağlayacağı için, bu yaklaşımda yerli firmaların piyasa paylarını arttıracak korumacılık politikaları

¹⁹ Doreen Bekker, “The Strategic use of Anti-dumping in International Trade”, s. 505. <<http://www.blackwell-synergy.com/doi/pdf/10.1111/j.1813-6982.2006.00088.x>> erişim:20. 06. 2008.

²⁰ P. KRUGMAN, (1984) *Import Protection as Export Promotion: International Competition in the Presence of Oligopoly and Economies of Scale*, H. Kierzkowski (der.), *Monopolistic Competition and International Trade*, Oxford: Clarendon Press, 185-190.

meşrulaştırılmıştır. Krugman, bu politikalara “teşvik amaçlı koruma” ya da “ihracatı geliştirme aracı olarak koruma” adını vermektedir²¹.

2. Kar Aktarma Yaklaşımı

Bu yaklaşımda, hükümetlerin, oligopolistik yapı gösteren piyasalarda firmalar arasında oynanan oyunun dengelerini yerli firmalar lehine değiştirme ve yabancı firmalardan yerli firmalara doğru rant (ya da kar) transferini gerçekleştirme biçimleri ortaya konulmuştur. Bu yaklaşımın esas öncülüğünü Brander ve Spencer (1985) modeli oluşturmuştur.

Brander ve Spencer (1985), uluslararası oligopolistik piyasada işbirliği içinde olmayan yerli firmanın daha çok pazar payı alabilmesi ve karlılığını arttırabilmesi adına en uygun ticaret politikasının ihracat sübvansiyonu olduğunu göstermişlerdir. Buna göre, ihracat sübvansiyonu politikası uygulayan hükümet, bu politikayla, birim başına koyduğu sabit ihracat sübvansiyonunu ve bu sübvansiyonun caydırıcı etkisinde kalan rakip firmanın üretim düzeyini veri alarak üretimini belirleyen yerli firmanın karlılığını arttırmış olacak ve dolayısıyla, yabancı firmadan yerli firmaya kar aktarımı meydana gelecektir. Bu modelde, yerli firma, hükümetten aldığı sübvansiyon ile hem maliyet düşüşünden kaynaklanan kazanç, hem de rakip firmanın -yerli firmanın üretim düzeyini veri almasından dolayı- üretim miktarındaki düşüşten doğan ek piyasa payı elde edecektir. Brander ve Spencer (1985) modelinde firmaların Cournot tipi davranış gösterdiği ve dolayısıyla “miktar”ın stratejik değişken olduğu varsayılmıştır. Fakat farklı varsayımlarla farklı sonuçlara ulaşmak, diğer bir ifadeyle farklı bir değişkeni stratejik değişken olarak ele almak mümkündür²².

Diğer taraftan, literatürde, birden fazla stratejik değişkenin bir arada ele alındığı çalışmalar da yer almaktadır. Örneğin, Eaton ve Grossman (1986), farklı bir amaçla yola çıkarak, stratejik değişkenin “miktar” olduğu bir çözümlemenin yanında, stratejik değişkenin “fiyat” olduğu çözümlenmeleri de analiz etmişler ve optimal ticaret politikasının piyasadaki firmaların davranışları üzerine yapılan varsayımlara göre değişebileceğini göstermişlerdir. Öyle ki, firmaların Cournot tipi davranış gösterdiği varsayımı altında optimal politika, Brander ve Spencer modelinde olduğu gibi, ihracat

²¹ Krugman, age. s. 191.

²² J. Brander, ve R. Spencer, “Export Subsidies and International Market Share Rivalry” **Journal of International Economics**, 1985, s. 83-90.

sübvansiyonu olurken, Bertrand tipi davranış varsayım altında optimal politika vergi olacaktır. Her iki durumda da hükümet, bu politikalar aracılığıyla -kar aktarımının sağlandığı katı ya da rekabetin yumuşatıldığı esnek stratejilerle- endüstri kârını ve ülke refahını yükseltecektir. Diğer taraftan, eğer duopolist rakipler “tutarlı” firma davranışı içindeyse; yani firma, atacağı her adım sonucunda rakip firmanın miktar ya da fiyat değişim tepkisini doğru tahmin ederse, -tahminleri ile rakibinin gerçekleşen tepkisi aynı olursa- yerli firma tepki eğrisinde bir kayma söz konusu olmayacağından kar transferi yaratılamayacak ve bu durumda optimal politika serbest ticaret politikası olacaktır²³.

Sonuçta, tek aşamalı oyunlarda olduğu gibi, birden fazla aşamalı oyunlarda da hükümet, uygulayacağı stratejik ticaret politikaları ile birlikte yabancı firmalardan yerli firmalara doğru kar aktarımı gerçekleştirerek ülke refahını geliştireceği ortaya konulmuştur²⁴.

III. DIŞ TİCARETTE LIBERALLEŞMENİN ETKİLERİ

Dış Ticarete Liberalleşmenin ödemeler bilançosu, ulusal sanayi, ekonomik kalkınma ve piyasa ekonomisi üzerinde etkileri mevcuttur.

A.ÖDEMELER BİLANÇOSU ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Günümüzde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin başlıca sorunlarından birisi ödemeler bilançosu dengesizlikleridir. Özellikle dış açık veren ülkelerde, bu açıkların kapatılması, dış ticaret politikası açısından büyük önem taşımaktadır. Çünkü kronik açıklar ülkenin döviz rezervlerinin tükenmesine ve yeniden borçlanma olanaklarının kısılmasına neden olmaktadır. Bu durumdaki ülkelerde, dış ticaret politikasının amacı, bir taraftan ithalatı kısıp ihracatı özendirmek, diğer taraftan bu ülkeye yabancı sermaye çekerek dış açığı kapatmaktır. Dış ödeme fazlası içindeki ülkelerde ise bu politikalar tersine uygulanarak fazlalıkların giderilmesine çalışılmaktadır²⁵.

B. ULUSAL SANAYİLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Gelişmekte olan ülkelerde yeni kurulan sanayilerin, üretim teknolojisi, tesisi ölçeği yanında yetişmiş işgücü, standardizasyon ve pazarlama olanakları yönüyle gelişmiş ülkelerin olgunlaşmış sanayileri ile rekabet etmeleri çok güçtür. Dolayısıyla

²³ J. Eaton, G. Grossman; “Optimal Trade and Industrial Policy under Oligopoly”, **Quarterly Journal of Economics**, 1986, 383-401.

²⁴ Hikmet, Özpelit, “**Dış Ticaret ve İktisadi Kalkınma**”, 2006, Emek Matbaa, s. 89.

²⁵ Öztürk, age. s, 56.

sanayileri yeterince gelişmemiş ekonomilerin yeni gelişen sanayilerini rekabete dayanacak düzeye gelinceye kadar korumaları gerekmektedir. Hükümetler ülkede uzun dönemde ihracat potansiyeli taşıyan ama henüz yeni gelişen ve dolayısıyla yüksek maliyetle çalışan ulusal sanayi sektörlerini yurtdışı rekabetin yıkıcı etkisinden korumak için ithalat vergileri, kotalar, çoklu kur uygulamaları ve hatta ithalat yasakları gibi politikalar uygulayarak ulusal sanayi dış rekabetten korumaya çalışmaktadır²⁶.

C. EKONOMİK KALKINMA ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesinde biri ithal ikameci diğeri ihracata dayalı dışa açık sanayileşme stratejisi olmak üzere iki strateji kullanılmaktadır. İthal ikamesine dayalı sanayileşme stratejisi uygulayan ülkeler, yeni kurulan sanayilerini dış rekabetten korumak için ithalata tarife ve miktar kısıtlamaları koymaktadır. Sınırlı olan döviz rezervlerinin ara ve yatırım mallarının ithalatına kullanılarak, lüks tüketim malları ithalatının yasaklanması, gelişmekte olan ülkelerde dış ticaret politikasının önemli fonksiyonları arasında yer almaktadır. İhracata dayalı dışa dönük sanayileşme stratejisi izleyen ülkeler ise ihracatı özendirerek ekonomik kalkınmanın finansmanının bu şekilde sağlamayı amaçlamaktadır. Hangi yol izlenirse izlensin ülkede yeterli döviz miktarının olması kalkınma için gerekli ve zorunlu tek koşul olmaktadır²⁷.

Dış ticarete liberalleşme, dış ticaret işlemlerinin, uluslararası ticari teamül ve kurallara uygun olarak yönlendirilmesi ve yürütülmesi demektir²⁸. Dış ticarete konan kısıtlamaların kaldırılarak ticaretin serbestleştirilmesiyle ülkeler tamamen serbest dış ticarete ve karşılaştırmalı üstünlükler kuramına göre uzmanlaşıp uluslararası işbölümünden en fazla yararı sağlamayı amaçlamaktadır²⁹. Dış ticaret hacminde son yıllarda önemli artışlar sağlanmasında dış ticaret ve kambiyo rejimlerinin liberalleştirilmesinin etkisi büyük olmuştur.

Gelişmekte olan ülkelerde kalkınmanın finansmanında kullanılacak fonlar son derece sınırlıdır. Nüfusun büyük kısmının tarım sektöründe faaliyette bulunduğu az gelişmiş ülkelerde vergi gelirleri oldukça düşüktür ve ek vergiler koymak ise oldukça

²⁶ Öztürk, age. s. 57.

²⁷ Öztürk, age. s58.

²⁸ Öztürk, age. s, 59.

²⁹ Carl Davidson and Steven J. Matusz "Trade Liberalization and Compensation", **International Economic Review**, vol. 47, no.3, August 2006, Michigan State University, U. S. A. , GEP, University of Nottingham, UK.

zordur. Kalkınma için gerekli fonlar, geleneksel ihraç malları üzerine konan ihraç vergilerinden elde edilmektedir. İthal ve ihraç malları üzerine konulan vergiler önemli gelir kaynağı olmaktadır³⁰.

D. PİYASA ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Yurt içinde faaliyette bulunan bazı firmalar çeşitli nedenlerle monopolleşebilmektedir. Bu şekilde malların arzının kontrolleri altına alan firmaların monopol güçlerinin kırılmasının en etkin yolu, söz konusu firmaların arzını kontrol ettiği malların ithalatının kolaylaştırılması ve eğer varsa ithalat sınırlamalarının kaldırılmasıdır. Ülke içindeki herhangi bir malın piyasası monopol veya oligopol niteliği taşıyor ise, tüketiciler düşük kaliteli mallara yüksek fiyat ödemek zorunda kalacaklardır. Monopol piyasasında üreticiler hem daha az mal üretmekte hem de ürettiği malları diğer piyasalara göre daha yüksek fiyattan satmaktadır. Bu nedendir ki siyasal iktidarlar tüketicileri korumak amacıyla, gümrük vergilerini indirip, ithal malların ülkeye girmesine aksak rekabet koşullarında üretilen mallardan daha ucuza satılmasına ve dolayısıyla içerdeki monopol ve oligopol piyasaların piyasa egemenliğine son verebilmektedir. Bu bağlamda yurtiçi piyasadaki rekabetin geliştirilmesine ve üretim kaynaklarının daha rasyonel kullanılmasına katkı sağlamaktadır.

Ülke dışı ticarete konu olan herhangi bir malın üretiminde monopol konumda ise ve dış ticaret hadlerini kendi lehine değiştirmek istiyor ise bu malın ihracatı üzerine kota koyabilmektedir. Bu durumda malın fiyatı yükselecek ve fiyatların yükselmesi yoluyla dış ticaret hadleri kota koyan ülke lehine değişecektir³¹.

IV. ULUSLARARASI TİCARETTE LİBERALLEŞME EĞİLİMLERİ

A. ULUSLARARASI TİCARETİ YÖNLENDİRİCİ ROLÜ İLE GATT

GATT, dünya ticaretinde liberalleşmeyi amaçlayan küresel bir sistemdir. Bu sistem, üye ülkeler arasındaki ticareti, ticaret ilişkilerini, hukuki hakları ve yükümlülükleri kapsayan kurallardan ve prosedürlerden oluşan bir bütündür³².

³⁰ Öztürk, age. s. 59.

³¹ Öztürk, age. s. 60.

³² Robert, Rodolf ;“A Theory of Economic Integration for Developing Countries, **International Journal of Middle East Studies**, no:8, 1977, s. 289-290.

1. GATT'ın Kuruluşu

1930'lu yıllarda yaşanan ekonomik bunalımın ardından ülkeler kendi içlerine kapanmayı, bireysel davranarak büyük bunalımın getirdiği sorunlara yönelmeyi tercih etmişlerdir. Bu da dünya ticaretinde işbirliğinden uzaklaşılmasına sebep olmuştur. Ülkeler, kendi sanayilerini korumak ve dış ödemeler dengesi problemlerini çözmek için gümrük tarifelerini yükseltme yoluna gitmişlerdir. Ancak aynı dönemde sanayisi yeni yeni gelişmekte olan batılı ülkeler, dış ticaretteki durgunluktan büyük ölçüde rahatsızlık duymuşlardır. 1945 yılında İkinci dünya savaşının sona ermesinden sonra Amerika Birleşik Devletlerinin öncülüğünde uluslararası ekonomik, sosyal ve siyasi yapılanma hedefi çerçevesinde önce Birleşmiş Milletler Örgütü, ardından dünya ekonomisinde piyasa koşullarının işleyişini sağlamak üzere Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası (IBRD) kurulmuş, uluslararası ticaretin serbestleşmesi hedefine yönelik olarak da Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (General Agreement on Tariffs and Trade-GATT) imzalanmıştır. IMF'nin kurulma amacı, uluslararası parasal ilişkileri düzenlemektir. IBRD'nın temel amacı ise, savaş sonrası yeniden yapılanma ve geri kalmış bölgelerin gelişimi için üye devletlere krediler sağlamaktır.

İkinci dünya savaşı sonrasında, dünyada barışı sürekli kılmak amacıyla, uluslararası ekonomik işbirliğinin tesis edilmesinin gerekliliği düşüncesi genel kabul görmüştür. Bu çerçevede, ülkelerin kalkınma çabalarına yardımcı olmak, uluslararası likidite ve mali güven gibi ihtiyaçlara cevap vermek ve uluslararası ticareti serbestleştirip arttırmak amacıyla yeni kurumların oluşturulması yoluna gidilmiştir. IMF, Dünya Bankası gibi "Bretton Woods" kurumları bu çabaların sonucunda ortaya çıkmıştır. Uluslararası mali alanda sağlanan işbirliği karşısında, uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi yönünde de benzer işbirliğine ihtiyaç duyulduğu için, 50 kadar ülkenin temsilcisi tarafından "Uluslararası Ticaret Örgütü" (ITO) adı verilen bir uluslararası örgütün kurulması amaçlanmıştır³³.

23 Mart 1948'de Uluslararası Ticaret Teşkilatı'na (ITO) hukuki bir çerçeve oluşturan Uluslararası Ticaret Örgütü İçin Şart Tasarısı-Havana Sözleşmesi- 53 ülke tarafından onaya hazır hale getirildi. Ancak, bu teşkilat hiçbir zaman çalışmadı. Uluslararası bir teşkilatın ulusal hükümetlerin yetkisine sahip olması konusunda ABD

³³ Rodolf, age. s. 291.

ile İngiltere arasında görüş ayrılıkları çıkınca bu fikrin babası olan ABD bile ITO taslak sözleşmesini onaylamadı.

Bunun yanında, Avrupa, II. Dünya Savaşı'ndan büyük bir ekonomik çöküntü ile çıkmıştır. Bu nedenle, ülkelerarası barışı sağlamak için işbirliği ve açıklığa dayalı ekonomik ilişkiler oluşturma fikri önem kazanmıştır. Bu kapsamda, ABD, savaştan sonra Avrupa'nın ekonomisini yeniden canlandırmak ve yıkılan Avrupa'nın yeniden onarılmasına yardım amacıyla 1947 yılında Marshall Planı'nı geliştirmiştir.

Avrupa Devletleri, bu yardımı daha verimli şekilde kullanmak ve dengeli bir biçimde paylaşmak için aralarında sıkı bir ekonomik işbirliğine gitmek zorundaydılar. Böylece, Marshall Planı, Avrupa Ekonomik İşbirliği Organizasyonu'na (OECD) hayat verdi ve 16 Nisan 1948 tarihinde OECD 17 ülkenin bir araya gelmesiyle kuruldu.

Öte yandan, ITO'nun kuruluş müzakereleri devam ederken, belirli mallar üzerinde tarife indirimlerinde bulunmak ve ITO'nun ülkelere onaylanmasına kadar geçecek sürede bu indirimleri uygulamaya koymak amacıyla, 23 ülke Ekim 1947'de Cenevre'de "geçici" olarak nitelendirilen Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması'nı (GATT) imzalamışlardır. ITO'nun kurulamaması üzerine, "geçici" olma özelliğine rağmen, GATT 1948-1994 yılları arasında uygulanmış ve dünya ticaretinde genel kabul gören bir çerçeve oluşturmuştur.

Ocak 1948'de yürürlüğe giren GATT, dış ticaretin serbestleşmesi hedefi çerçevesinde faaliyet göstermiştir. Dış ticarete rekabetin mal kalitesini artıracığı, fiyatları düşüreceği, böylece dış ticaretin hacminin artacağı düşüncesi ile dış ticaretin serbestleşmesinin önündeki engel olan gümrük tarifelerinin düşürülmesi, tarife dışı engellerin kaldırılması, karşılaşılabilecek diğer engellerin ve farklı muamelelerin ortadan kaldırılmasını GATT'in temel amaçları olarak sayabiliriz.

GATT, özünde hukuki olarak düzenlenen çok yanlı bir ticaret anlaşması olmasına rağmen, uygulanabilmesi çoğu zaman üyelerin ortak hareket etmesine bağlı olması, bu kuralların uygulanması için toplanması ve bir sekreteryaya ile daimi bir Temsilciler Konseyi'nin kurulmuş olması nedeniyle, daha çok uluslararası bir örgüt gibi

algılanmaktadır. Bunun ötesinde anlaşmada GATT'ın bir örgüt olduğuna veya üyelik kavramına ilişkin herhangi bir hüküm yoktur³⁴.

GATT ile uluslararası ticaret sistemi ilk kez kurulmuştur. GATT'ın kuruluşundan günümüze kadar geçen süre içerisinde rekabeti bozucu, ticareti kısıtlayıcı engellerin kaldırılması nedeniyle dünya ticaretinde önemli artışlar kaydedilmiştir. GATT ile gelen sistem, ticaret pazarlıkları veya görüşmeler (rounds) serileri ile gelişmiştir. İlk round tarifler ve indirimlere yoğunlaşmış, daha sonra anti-damping ve tarife dışı önlemleri de kapsamıştır. Son round olan Uruguay Round (1986-94) Dünya Ticaret Örgütünü kurmuştur. GATT'ın oluşturulmasından günümüze kadar dört adet konferans ve dört adet çok taraflı ticaret müzakeresi (Round) yapılmıştır. Bunlar şu şekildedir;

1. 1947 Cenevre (İsviçre) (Konferans)
2. 1949 Annecy (Fransa) (Konferans)
3. 1951 Torquay (İngiltere) (Konferans)
4. 1956 Cenevre (İsviçre) (Konferans)
5. 1960-1961 Cenevre (İsviçre) "Dillian Round"
6. 1964-1967 Cenevre (İsviçre) "Kennedy Round"
7. 1973- 1979 Cenevre (İsviçre) "Tokyo Round"
8. 1986-1993 Punta del Este (Uruguay) "Uruguay Round"

2. GATT'ın Amaçları

GATT'ın amaçları, Genel anlaşmada genel ve özel olarak ayrılmış bulunmaktadır. Genel amaçlar ana hatları ile üyelerin hayat seviyelerini yükseltmek, reel gelir ve efektif talepte istikrarlı bir büyüme ile dünya kaynaklarında tam kullanımı sağlamak, üretimin ve uluslararası ticaretin geliştirilmesine yardımcı olmaktır. Özel amaçlar ise genel amaçlara ulaşmak için tarifeler ile uluslararası ticarete konan diğer ayrımcı engelleri azaltmak olarak belirlenmiştir.

Sanayileşmiş batılı ülkeler, Anlaşmanın giriş bölümünde GATT'ın genel amaçlarını şu şekilde sıralamışlardır; Ticaret ve ekonomi alanındaki ilişkilerin

³⁴ Rodolf, age. s. 292.

arttırılması, üye ülkelerin hayat seviyelerinin yükseltilmesi, tam istihdamın gerçekleştirilmesi, gelir ve talebin yüksek ve daima artan bir seviyeye ulaştırılması, dünya üretim kaynaklarının en iyi şekilde kullanılmasıdır.

Sıralanan bu genel amaçlara ulaşmak için, özellikle şu iki koşulun gerçekleşmesi gerekmektedir.

- a- Tarifelerin ve diğer dış ticaret engellerinin önemli oranda düşürülmesi,
- b- Uluslararası ticarete ayrımcı uygulamaların kaldırılması.

Bu iki koşulun, birbirlerinin ayrılmaz bir parçası olduğu kesindir. Ayrıca, ayrımcı uygulamaların kaldırılması konusu yalnızca devletleri ve ilgili hükümetleri değil, aynı zamanda firmaları da bağlamaktadır. GATT kurallarına göre, genel olarak miktar kısıtlamaları bir kez kaldırıldıktan veya tarifeler bir kez indirildikten sonra tek yanlı olarak bir daha arttırılamamaktadır.

GATT'ın özel amaçları arasında ise, genel amaçlara ulaşmak için tarifeler ile ticarete konulan diğer ayrımcı engelleri zamanla azaltmak, mal fiyatlarında istikrar sağlama yoluyla gelişmiş ülkelerin pazarına, gelişme yolundaki ülkelerin sanayi ürünlerinin daha kolay girmesini sağlamak sayılabilir³⁵.

3. GATT Ticaret Kurallarının Gerekçeleri

Uluslararası ticareti düzenleyen kuralların bulunmasının, dünyanın daha yaşanılabilir olması bakımından en az üç temel nedeni vardır:

Birincisi, büyük ve güçlü ekonomilerin ayrımcı ticaret politikası uygulamalarına karşı küçük ve zayıf ülkelerin refahını korumak. En çok kayırlan ülke kuralı (GATT Madde I) bu amacın temelini teşkil etmektedir: bir ülkenin, önde gelen ticaret ortaklarına Pazar girişi şeklinde bir taviz vermesi halinde aynı tavizi diğer bütün GATT üyelerine sağlaması zorunludur. Benzer olarak, üyelerin iç piyasalarında yerli ürünlerle yabancı ürünleri eşit muameleye tabi tutmaları gerekmektedir (GATT Madde III). Bu adil muamele kuralları, ticaret sistemine karşı güveni arttırmakta, bir ülkenin üreticilerinin ve tüketicilerinin yabancı mallara daha fazla karşılıklı bağımlı olmasından kaynaklanabilecek riskleri azaltmaktadır.

³⁵ Özpelit, age. s 98-99.

İkincisi, büyük ekonomilerin kendi ticaretlerini vergilendirerek tekeli konularından istifade etmeleri mümkündür. Ancak ticaret teorilerinden de biliniyor ki, dünyanın geri kalanı ve dahi bütünü bu tür ticaret vergilerinden olumsuz etkilenecektir. Şöyle ki, eğer her büyük ekonomi ticarete vergi uygulamaya teşebbüs eder ve diğerleri de eş zamanlı olarak karşı tedbirler alırsa, birçoğunun bundan zarar göreceği ve özellikle küçük ülkelerin çoğunda refah azalması ile karşılaşılacağı muhakkaktır. Diğer bir ifadeyle; ticaret tarifelerinin ve engellerinin yükseltilmemesi büyük önem taşımaktadır. Bu kural GATT Madde II' de hükme bağlanmıştır. Söz konusu maddeye göre; üye taraflar, üzerinde anlaşılan kendi tarife takvimlerinden asla daha yüksek olmamak üzere, pazar girişi sağlamaya devam etmekle yükümlüdür. Bu kural dünya ticaret sistemine belirlilik getirmekte ve daha fazla karşılıklı bağımlılık konusunda ülkelere güvence olmaktadır.

Üçüncüsü; bu kurallar hükümetlere ülke içi menfaat gruplarının özel imtiyaz taleplerini geri çevirme konusunda yardımcı olur. Bu husus, kısmen bağlı tarifelerin yükseltilmesini yasaklayan Madde II ve tarife dışı önlemlerin tarifeler yerine kullanılmamasını şart koşan çeşitli maddeler vasıtasıyla ortaya çıkmaktadır. Bahse konu kurallar, ekonominin geri kalanının pahasına, özel menfaat gruplarının kayrılmasının önüne geçer³⁶.

4. GATT'ın Yapısı ve Yönetimi

GATT üyesi ülkeler, yönetimin temelini oluşturmaktadırlar. Örgütün başlıca dört organı bulunmaktadır. Kuruluşun en üst yetkili organı Genel Kurul'dur. Genel Kurulda her üyenin bir oyu vardır. Kararlar basit çoğunlukla alınmaktadır. Temsilciler Konseyi, akdedici taraflar adına işleri yürütmekte olup bağımsız bir organ gibi hareket etmektedir. 1975 yılında kurulan Danışma Grubu, Genel Kurula uluslararası ticaretle ilgili tavsiyelerde bulunmaktadır. Bu organların yanı sıra çeşitli konuları takip ve denetleme görevi ile Ticaret Kalkınma Komitesi, Ödemeler Dengesi Kısıtlamaları Komitesi, Katılan Ülkeler Komitesi, Tekstil Komitesi, Tarife Ayrıcalıkları Komitesi, Koruma Komitesi, Bütçe ve Finans Yönetim Komitesi gibi Komiteler kurulmuştur.

³⁶ Murat Yapıcı, "DTÖ Anti-Damping Anlaşması ve Türk İşletmeleri Açısından Değerlendirilmesi" 2000, Ankara; s:9-10.

5. GATT'ın Temel İlkeleri

GATT'ın temel ilkeleri olarak; en çok kayırlan ülke kuralı, ulusal muamele kuralı, gümrük vergilerinin indirilerek konsolide edilmesi, tarifeler yoluyla koruma olarak sayılabilir.

En çok kayırlan ülke kuralı; üye ülkelerin ticari partnerleri arasında ayırım yapmamasını zorunlu kılmaktadır. Bir başka deyişle, bir üye ülke, herhangi bir ülkeye tanıdığı elverişli bir rejimi koşulsuz olarak tüm üye ülkelere uygulamak zorundadır.

Bu kuralın çeşitli istisnaları bulunmaktadır. Bunlar, gümrük birlikleri, serbest ticaret anlaşmaları gibi bölgesel ticaret anlaşmaları ve genel preferanslar sistemi (GPS) gibi gelişme yolundaki ülkeler (GYÜ) lehine düşük gümrük vergisi alınması veya gümrük vergisinin alınmaması gibi ayırımı nitelikteki uygulamalar ile anlaşmanın öngördüğü anti-damping ve telafi edici vergiler gibi bazı diğer uygulamalardır³⁷.

Ulusal muamele kuralı; iç pazara ilişkin düzenleme ve uygulamalar yönünden ithal ve yerli mallar arasında ayırım yapılmamasını öngörmektedir. Ulusal muamele ilkesi yalnız bir mal, hizmet ve fikri mülkiyet pazara girdikten sonra uygulanır. Bundan dolayı, yerli üretimden gümrük vergisine eş bir vergi alınmamış olmasına rağmen, ithal mal üzerinden gümrük vergisi alınması ulusal muamele ilkesine aykırılık teşkil etmez.

Gümrük vergilerinin indirilerek konsolide edilmesi kuralı; GATT çerçevesinde öncelikle gümrük tarifelerinin indirilmesi üzerinde yoğunlaşmıştır. Her üye ülkenin taviz listesinde yer alan oranlar bağlı oranlar (bound rates) olarak adlandırılmakta ve ülkeler, uygulamada söz konusu oranların üzerine çıkamamaktadırlar. Bir başka deyişle, söz konusu oranlar o üye ülke bakımından bağlayıcı olmakta ve önemli ticaret partnerleriyle telafi amacıyla müzakere etmeksizin arttırılamamaktadır³⁸.

Uruguay Round müzakerelerinin en önemli sonuçlarından biri, ülkelerin taviz listelerini geliştirmeleri ve bağlı oranlar çerçevesinde yapılan ticaretin artmasıdır³⁹.

Tarifeler yoluyla koruma kuralı; ticarete şeffaflığın sağlanmasının en etkin yolu korumaların tarifeler yoluyla yapılmasıdır. GATT, tarife dışı engellerin bazı

³⁷ Gümrük Tarifeleri Ticaret Genel Anlaşması
<http://foreigntrade.gov.tr>, (erişim: 26. 12. 2008).

³⁸ "Gümrük Tarifeleri Ticaret Genel Anlaşması"
<<http://kobi.mynet.com/pdf/15dto.pdf>>, (erişim:26. 12. 2008).

³⁹ The Result of the Uruguay Round of Multilateral Trade Negotiations. The Legal Text. Published by the WTO Centre William Rappard, rue de lausanne 154, CH 1211 Geneva 21, Switzerland, 2001, s. 101.

istisnalar dışında tümüyle yasaklanmasını, tarifelerin de giderek azaltılmasını öngörmektedir. Tarım ürünlerindeki ithalat kısıtlamaları büyük ölçüde tarifelere dönüştürülmüş olup, söz konusu süreç tarifekasyon olarak adlandırılmaktadır. Tarım ürünleri tarifeleri %100 oranında bağlı bulunmaktadır⁴⁰.

6. GATT'ın VI. Maddesinin Kapsamı

GATT, özel ekonomiye dayalı damping ile sübvansiyonları da kapsamaktadır. Anti-damping gümrük vergisi yanında telafi edici gümrük vergisini de öngören GATT'ın VI. Maddesinin 1.fıkrasına göre damping, bir malın normal değerinden daha düşük bir fiyatla başka bir ülke piyasasına ihracıdır⁴¹.

GATT, kural olarak normal değeri, ihraç eden ülkede tüketime özgülenmiş özdeş malın normal ticari işlemler çerçevesinde ortaya çıkan karşılaştırılabilir fiyatı olarak görmektedir. Böyle bir fiyat yoksa üçüncü bir ülkeye ihracatta karşılaştırılabilir en yüksek fiyat veya üretim maliyetine kar ve satış giderleri için uygun bir marj eklenerek bulunan fiyat, normal değer olarak kabul edilmektedir. Her durumda satış koşulları ile vergilemedeki ve fiyat karşılaştırmasına etkisi olan bütün farklılıklar dikkate alınmalıdır.

Bir malın normal değerinden daha düşük bir fiyatla, yani dampingli biçimde ihraç edilmesi sonucu ithalatçı ülkenin bir üretim dalı önemli bir zarar görür veya böyle bir tehditle karşılaşır ya da ülkede bir üretim dalının kurulması önemli ölçüde engellenirse; o ülke, damping marjı kadar anti-damping gümrük vergisi koyabilir. Somut olayda damping yanında sübvansiyonda bulunması durumunda anti-damping gümrük vergisi ve telafi edici gümrük vergisi birlikte, yani kümülatif uygulanmaz.

GATT hükümleri uyarınca, imzacı devletlerden onay alınması koşulu ile üçüncü bir devlet yararına anti-damping gümrük vergisi de konulabilir.

Damping hükümleri, GATT'ın VI. Maddesi ile sınırlı değildir. GATT'ın VI. maddesinin çeşitli fıkralarına yapılan ekler ve açıklamalarla gizli (örtülü) damping; piyasa ekonomisi olmayan ülkelere ithalatta damping, ileride konulacak anti-damping gümrük vergisinin güvence altına alınması, birden fazla kur uygulamasından doğan

⁴⁰ “Dünya Ticaret Örgütü”

<<http://kobi.mynet.com/pdf/15dto.pdf>>, (erişim:26. 12. 2008).

⁴¹ STECK, age. s. 55.

damping ve üçüncü devletler yararına anti-damping gümrük vergisini koymak için onay alınması konuları da düzenlenmiştir. Ayrıca tarım ürünleri ve gelişmekte olan ülkeler için özel hükümler konmuştur.

Görüldüğü gibi GATT, aslında dampingi yasaklamamaktadır. Bu Anlaşma ile imzacı ülkeler, GATT'ın VI. Maddesinin 1. fıkrası anlamında dampinge konu olan mala damping marjı kadar anti-damping gümrük vergisi koymaya yetkili kılınmıştır. Böylece dampingli ithalata karşı önlem alma olanağı tanıyan Anlaşma, bu konuda imzacı devletler için bir zorunluluk getirmemekte; sadece onları yetkilendirmektedir. Çünkü asıl sorun damping değil; korumacı amaçlara alet olabilecek biçimde dampingle mücadele etmektir⁴².

Geçici Uygulama Hakkındaki Protokol ve GATT yürürlüğe girdiği (veya Anlaşmayı daha sonra imzalayan devletlerin katıldığı) anda bir ülkede GATT'ın VI. Maddesine aykırı bir iç düzenleme varsa; o ülke, bu madde hükümlerini iç hukuka geçirmekle de yükümlü değildir (Grossvaterklausel)*. O nedenle GATT, kendisinin yürürlüğe girdiği andan önce imzacı ülkelerin ulusal hukuklarında mevcut yasalara etkide bulunmamakta, ancak sonradan anti-damping yasası çıkartacak ülkeleri GATT içeriğine uygun yasa yapma konusunda zorlamaktadır⁴³.

Kural olarak GATT'ın II. Maddesinin I. fıkrası (b) bendi uyarınca imzacı devletler, birbirlerine gümrük tarifelerinde öngörülenden daha yüksek gümrük vergisi koyamazlar. Ancak II. maddenin 2.fıkrasının (b) bendine göre bunun istisnası, VI. maddedir. Fakat GATT'ın asıl amacı dünya ticaretinde serbestliği sağlamak, VI. madde ise bir istisna hükmü olduğundan; anti-damping gümrük vergisi dışındaki diğer önlemler, hükümde yer almamıştır. O nedenle başkaca ithal gümrük vergileri, ithal kontenjanları veya yasakları koymak (GATT m.II/1b, c, III) ve devlete ait dış ticaret tekelleri kurmak yasaktır (GATT m. II/4).

Burada GATT'ın liberal amacı ile VI. maddenin çatışıp çatışmadığı sorunu ortaya çıkmaktadır. GATT'ın VI. maddesi yabancı rekabete değil, rekabete aykırı davranışlara karşı önlem alınmasını öngördüğü için bir anlamda rekabeti bozan

⁴² Rossetti, age. , s. 83, Koch, age. , s. 116.

* Grossvaterklausel (büyükbaba klozu), devletlerin Anlaşma'dan önce mevcut mevzuatı muhafaza etmelerine olanak sağlayan bir koşuldur.

⁴³ Eckert, age. , s. 90, 91.

unsurları yok ederek uluslararası rekabete yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla VI. madde, GATT'ın liberal amacına aykırı sayılamaz⁴⁴.

30.06.1967 Tarihli Anti-damping Kodu; Taraf ülkelerin anti-damping yasaları ile uyuşmaması durumunda GATT hükümlerinin bağlayıcı olmaması, özellikle Anlaşma'nın soruşturma hükümleri yönünden boşluk içermesi nedeniyle Cenevre'de 1963-1967 yıllarında yapılan "Kennedy Round" görüşmeleri sonunda 30.06.1967'de "Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması'nın VI. Maddesinin Uygulanması Hakkında Anlaşma" (Anti-damping Kodu) yapıldı. Bu Kod, anti-damping önlemlerin korumacı düşüncelerle kötüye kullanılmasını engelleme amacını taşıyordu.

Kod, GATT'ın dumping tanımına hiç dokunmamış, sadece VI. maddenin düzenlemediği maddi hukuka ilişkin sorunlara bir ışık tutabilecek bazı hükümler ile soruşturmaya ilişkin kurallar getirmiştir. Örneğin özdeş mal kavramına (m.2/b), dumping marjının belirlenmesine, fiyat karşılaştırmasında ticari aşama ve ilgili işlemin özel koşullarının dikkate alınacağına ilişkin hükümler (m.2/d, e, f) yanında ülke üretim dalının sınırları çizilmiş (m.4) ve nedensellik bağının kurulmasına ilişkin ölçüler konmuştur (m.3).

Bunlardan en önemlisi, 14. madde ve başlangıç'ta yer alan 2. gerekçedir. Kod'un 14.maddesi uyarınca, Anlaşma'yı imzalayan ülkeler kendi yasalarını Anlaşma hükümlerine uygun duruma getirmekle yükümlüdürler. 2. gerekçe ise, dumping soruşturmasının uluslararası ticareti makul olmayan ölçülerde engelleyemeyeceğini; sadece zarar veren dumping için anti-damping gümrük vergisi konulabileceği öngörmektedir. Bunun yanında, alınan bütün önlemlerin düzenli olarak inceleneceği bir Anti-damping Kurulu'nun kurulması kabul edilmiştir (m.17).

Avrupa Birliği ülkeleri, iç hukuk düzenlerini GATT'ın VI. maddesine uygun duruma getirirken; Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada gibi bazı devletler, Anlaşma'nın eski mevzuatın uygulanmasına olanak veren hükümlerinden yararlanarak yürürlükteki yasalarını değiştirmeden uygulamaya devam ettiler⁴⁵.

17.12.1979 Tarihli Anti-damping Kodu; 1967 tarihli Kod'un zarar, özellikle nedensellik bağı ile ilgili hükümleri Amerikan hukuku ile bağdaşmadığı; o nedenle Kod

⁴⁴ Rossetti; age. s. 84 – Eckert; age. , s. 90; Austmann; age. , s. 27.

⁴⁵ Horn, age. s. 184.

hükümlerinin ancak 1921 tarihli Kanun'la uyuştuğu ölçüde uygulanabileceği konusundaki tartışmalar üzerine, Tokyo'da yeni bir anti-damping kodu yapılmasını amaçlayan görüşmeler başladı.

1973-1979 yıllarındaki görüşmeler sonunda 17.12.1979'da imzalanan yeni Anti-damping Kodu (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması'nın VI. Maddesinin Uygulanması Hakkında Anlaşma), 1.1.1980'de yürürlüğe girdi.

1979 tarihli Kod'un eskisinden ayrıldığı en önemli nokta, anti-damping önlemlerin alınabilmesi için dumpingli ithalat ile zarar arasında uygun nedensellik bağına yeterli görmesidir (3/4). Bu hüküm, eski Kod'da "dumpingli ithalatın önemli zararın ana nedeni olduğunun ispat edilmesi" biçimindeydi (m. 3/a).

1979 tarihli Kod da, başlangıç hükümlerinde, dumpingle mücadelenin uluslararası ticareti haksız yere engellememesi gerektiği ve anti-damping gümrük vergisinin sadece önemli zarar durumunda konulabileceği ilkesini devam ettirmektedir (1. Gerekçe).

Söz konusu Kod'un başlangıç hükümlerinde yer alan yeniliklerden biri de, soruşturmada yayımlanma ve açıklığın artmasını sağlamak yönündendir (2. Gerekçe).

Devletler hukuku yönünden bu kurallar, taraf devletler ve Avrupa Birliği'ni bağlayıcı niteliktedir (1979 tarihli Anti-damping Kodu m. 16/6a). Bu hükümler, Anlaşma'yı imzalayan devletlerin iç hukuklarına doğrudan doğruya geçmemekle birlikte; bu devletler uygun düzenlemelerle onları iç hukuklarına aktarmakla yükümlüdürler⁴⁶.

15.04.1994 Tarihli Anti-damping Kodu; 1979 tarihli Anti-damping Kodu'nun bazı hususlarda yetersizliği nedeniyle 1986'da başlayan ve 15.04.1994'de sona eren Uruguay görüşmeleri sonucunda yeni bir Anti-damping Kodu (1994 Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması'nın VI. Maddesinin Uygulanması Hakkında Anlaşma) imzalanmıştır.

1994 tarihli Kod ile dumping marjı (m. 2.4) ve zararın belirlenmesi (m.3) konusunda ayrıntılı hükümler öngörülmüştür. Ayrıca ilgili tarafların, dumpinge ilişkin idari işlemlere karşı başvurabileceği hukuki yollar geniş bir düzenlemeye kavuşmuştur

⁴⁶ DIELMANN, age. , s. 299, 300.

(m. 13). Yurt içi satışlar (m. 2 dn. 2), zarar (m.3.3) damping marjı (m. 5.8) ile ilgili olarak soruşturma yapan makamları bağlayıcı de minimis kuralı ve taraflar arasında bağlantı (m. 4.1 dn. 11) konusunda açıklamalar yapılmıştır. Böylece hukuki güvenliğin artmasına ve önlemlerin korumacı amaçlarla kullanılmasını önlemeye yönelik büyük bir adım atılmıştır.

7. GATT'ın Temel Hükümleri

GATT'a temel olan düşünce, uluslararası rekabet düzeninin işlemlerini sağlamak amacıyla üye ülkeleri gümrük politikaları bakımından koruyucu tutumdan alıkoymak ve liberalizmi teşvik etmektir. Bu amaca yönelik olarak, genel anlaşma, taraf ülkeler arasında haksız rekabet yaratacak tüm uygulamalardan kaçınılmasını öngörmektedir⁴⁷.

Bu çerçevede, GATT sistemindeki serbest dış ticareti bozucu uygulamalara ilişkin hükümlere değinmekte fayda vardır:

Damping, bir ülkenin herhangi bir malı kendi pazar değerinin (reel maliyetinin) altında bir fiyatla ihraç ederek, ithalatçı ülkedeki üreticiler aleyhine o ülkedeki pazar payını artırması veya iç pazardaki fiyat seviyesini düşürmemek amacıyla ülke içinde satılmayan malları dış pazarlara ucuz fiyatlarla satmasıdır. Dampingde asıl konu ticari ürünlerin fiyatı olduğu için bu durum merkezi planlı ekonomiler açısından sorun yaratmıştır.

GATT kurallarına göre, bir ülke diğer üye ülkelere karşı damping yaparsa, bundan zarar gören ülkenin "Anti-dumping Vergisi" koyma hakkı ortaya çıkmaktadır. Bu vergi, ithalat dolayısıyla zarara uğrayan yerli sanayiciyi tatmin etmeye yönelik tarife dışı bir vergidir. Bu vergi sadece dampingli ithal mallarına karşı koruyucu tedbir olarak soruşturma sonucunda uygulanabilmektedir.⁴⁸

Sübvansiyon, dolaylı ve dolaysız olarak herhangi bir ürünün ihracatını arttırmaya veya ürünün ithalatını azaltmaya yönelik gelir veya fiyat desteklemelerinden yararlanılarak herhangi bir şekilde ihracatın arttırılmasıdır. GATT Tokyo Round'u sonucunda kabul edilmiş olan sübvansiyon koduna taraf olan ülkeler, bazı ana maddeler dışındaki ürünlere ihracat sübvansiyonu yapamazlar. Uluslararası karşılaştırmalarda

⁴⁷ Ali Turhan, . "GATT ve Uruguay Round Müzakereleri Hakkında Not", DPT, 1988, s. 36.

⁴⁸ Merle Holden "Antidumping: A Reaction to trade Liberalisation or Anti-Competitive?" **The South African Journal of Economics**. **Die Suid Afrikaanse Tydskrif vir Ekonomie** Vol. 70:5 June-Junie 2002. s 922, 923.

sübvansiyon kapsamına giren başlıca araçlar şunlardır; doğrudan yardımlar, vergi imtiyazları, sübvansiyonlu krediler, garantili borçlar ile devletin bazı ticari şirketlere ortaklığıdır. Burada doğrudan karşılıksız yardımlar sübvansiyon araçları arasında en önemlisidir⁴⁹.

Telafi edici vergi uygulaması, GATT üyesi bir ülkenin telafi edici vergi uygulayabilmesi için mutlaka ilgili ülkenin, bir malın üretim veya ihracatında sübvansiyonda bulunması ve vergi uygulamak isteyen ülkelerin de bu durumdan zarar görmemesi gerekir. Bu gibi durumlarda bir ülke haksız rekabetin giderilmesi amacıyla yapılan sübvansiyonları dengeleyen özel bir vergi uygulayabilir. Telafi edici vergi miktarının sübvansiyona eşit veya ondan daha az olması konusunda ithalat yapan ülkenin makamları yetkilidir. Ancak, vergi hiçbir zaman sübvansiyon miktarını geçemez ve sadece zarara yol açan sübvansiyon uygulaması süresince yürürlükte kalabilir. Vergi oranı, zararın etkisini ortadan kaldıracak ölçüde olabilir. Eğer ihracatçı ülke hükümeti, sübvansiyonu kaldırmayı, sınırlamayı ya da fiyatları yeniden düzenlemeyi kabul ederse, telafi edici vergi uygulamasına son verilir. Telafi edici verginin uygulanabilmesi için, anti-damping vergisinde olduğu gibi soruşturmanın açılması gerekmektedir⁵⁰.

Miktar kısıtlamaları; GATT düzeni, tarife korunmasına olanak sağlamakla birlikte, tarife dışı engeller ve miktar kısıtlamaları yoluyla sağlanabilecek koruma biçimini gidermeye yönelik bir sistemi benimsemiştir. Bunun gerekçeleri şöyle sıralanabilir;

1- Miktar kısıtlamaları iç piyasayı dünya ticaret disiplininin uzaklaştırır, tarifelerin ise, dünya piyasasına uyumu daha kolaydır.

2- Miktar kısıtlamalarında, idari kararlar rol oynadığından, ayrımcılık her zaman mümkündür.

Bu nedenlerle, GATT miktar kısıtlamasına karşı çıkmış ve yasaklama getirmiştir⁵¹.

⁴⁹ Junkerstorff Kurt, **Antidumping Recht. Texte-Erläuterungen-Dokumentation**, Berlin /New York 1974, s54.

⁵⁰ Zuhâl Bilek –Emine Aydın, **AT Antidumping Mevzuatı ve Uygulamaları**, İstanbul, 1990, s21.

⁵¹ Huriye Kubilay, **“İthalatta Yapay Fiyat İndirimi ve Karşı Önlemler**, Ankara, 1994, s. 23.

Ticarette idari engeller; Ülkelerin, iç endüstrilerini uluslararası rekabetten korumak amacıyla aldıkları bazı önlemler, uluslararası ticareti olumsuz etkilemekte ve uluslararası ticarete tarifelere yakın neticeler doğurduğundan bunlar görünmeyen tarifeler olarak da adlandırılır. Genelde, uygulanan idari engelleri şöyle sıralamak mümkündür; formaliteler, gümrük değerlemesi, hükümet alımları, menşe ve marka şahadetnameleri, sağlığa ilişkin kurallar.

8. GATT Çerçevesinde Yapılan Tarife İndirim Görüşmeleri

GATT çerçevesinde yapılan tarife indirim turlarına “Çok Taraflı Ticaret Görüşmeleri” diğer bir deyişle de “Round” denir. GATT’a taraf ülkeler arasında çeşitli tarihlerde gümrük tarife indirim turları yapılmıştır. Bu turları, tarih sırasıyla şu şekilde sıralamak mümkündür;⁵²

1947 Cenevre Round, 1949 Anney Round (Fr), 1951 Torguay Round (İng), 1956 Cenevre Round, 1960-1961 Dillon Round, 1964-1967 Kennedy Round, 1973-1979 Tokyo Round, 1986-1993 Uruguay Round.

GATT çerçevesinde yapılan indirim turlarına 1947 yılında başlanılmıştır. İlk tur, 1947’de Cenevre’de, ikinci tur 1949 yılında Fransa’nın Annecy kentinde, üçüncü çok taraflı ticaret görüşmesi ki burada Türkiye’nin GATT’a üyeliği kabul edilmiştir, 1951’de İngiltere’nin Torguay kentinde yapılmıştır. Dördüncü tur, 1956’da tekrar Cenevre’de gerçekleştirilmiştir. Beşinci tur ise yine Cenevre’de 1960-1961 yıllarında yapılmış (Dillon Round) ve bütün tarifelerde %7-8’lik indirim gerçekleştirilmiştir

GATT çerçevesinde yapılan tarife indirim turlarının altıncısı 1964-1967 yılları arasında Cenevre’de gerçekleştirildi (Kennedy Round). Bu Tur’da asıl görüşmeler ABD ile AT arasında yapıldı. Amacı, giderek gelişen AT karşısında batı bloğunun bölünmesini önlemek olup, inisiyatifi ABD ele almıştır. Bu görüşmelerde ABD bütün tarifelerde %50 oranında indirim yapılmasını, ABD ile AT’nin dünya ihracatı içindeki paylarının %80 olan kalemlerindeki gümrüklerin ise tamamen kaldırılmasını teklif etmiştir. ABD’nin bu teklifi üzerine 4 Mayıs 1964’de başlayan Kennedy turu 16 Mayıs 1967’de bitmiş ve 30 Haziran 1967’de imzalanmıştır. Buna göre, gümrük vergilerinde %36 oranında global bir indirim gerçekleştirilmiştir. Bu tur’da tarife dışı engeller ve

⁵² Gümrük Tarifeleri Ticaret Genel Anlaşması.

< http://www.solmaz.com.tr/admin/files/128_Sirk%C3%BCler%202000-40.doc, (erişim: 01. 04. 2008).

tarım alanında bir gelişme sağlanamamıştır. Ancak, AT ortak tarım politikasını geliştirmiştir. Tur sırasında ayrıca, Uluslararası Hububat Sözleşmesi de imzalanmıştır. Bu tur sonucunda, sanayi ürünleri için %35, tarım ürünleri için %20 indirim sağlanmıştır. ABD, AT ve Japonya'da ortalama gümrük vergileri %10'a inmiştir⁵³.

Ülkelerin gümrük rejimleri arasındaki farklılıkların uluslararası ticareti ve diğer mübadeleleri engelleyebileceği, Uluslararası ticaret ve mübadeleyi geliştirmenin ve uluslararası işbirliğini teşvik etmenin bütün ülkelerin yararına olacağı, gümrük rejimlerinin basitleştirilmesi ve ahenkleştirilmesinin uluslararası ticaret ve mübadelelerin gelişmesine etkin bir şekilde yardımcı olabileceği düşüncelerinden hareketle Gümrük Rejimlerinin Basitleştirilmesi ve Ahenkleştirilmesine İlişkin Uluslararası Sözleşme (Kyoto Sözleşmesi) 18 Mayıs 1973 tarihinde Japonya'da (Kyoto) imzalanmıştır. Türkiye, anılan sözleşmeye 27.09.1994 tarihinde taraf olmuştur.

Sözleşme ile akit taraflar, beyanname verilmesinden önceki gümrük formalitelerinde, eşyanın geçici olarak depolanmasında, ticari amaçla kullanılan taşıma araçlarına uygulanacak gümrük formalitelerinde, ithalatta, gümrük antrepolarına ilişkin işlemler ve acil sevkiyata ilişkin işlemlerde gümrük uygulamalarının basitleştirilmesi ve ahenkleştirilmesini kabul etmişlerdir.

Bu aşamada, yukarıda belirtilen düzenlemelere, ayrı başlıklar altında, kısaca değinmekte fayda bulunmaktadır⁵⁴.

Beyanname verilmesinden önceki gümrük formaliteleri ile ilgili düzenlemeler; bilindiği üzere, eşya ülkeye değişik birçok taşımacılık şekliyle (kara, deniz, hava v.s.) girebilir. Hazine yararını gözetmek ve ulusal mevzuata uygunluğu sağlamak üzere, eşyayı gümrük hattına sokan taşıyıcının, eşyayı ve bu eşyanın taşındığı taşıma aracını mümkün olan en kısa sürede gümrük makamlarına ibraz etmesi gerekir.

Birçok durumda, eşyanın ibraz edileceği ve beyannamenin verileceği gümrük, eşyanın gümrük hattına girdiği yerde bulunur. Bununla birlikte, gümrük söz konusu giriş yerinden belirli bir uzaklıkta olabilir. Bu durumda, gümrük makamları doğal olarak eşyayı ibraz edileceği gümrüğe gidene kadar kontrol etmek durumundadırlar.

⁵³ Gümrük Tarifeleri Ticaret Genel Anlaşması.

< http://www.solmaz.com.tr/admin/files/128_Sirk%C3%BCler%202000-40.doc>, (erişim: 01. 04. 2008).

⁵⁴ Gümrük Tarifeleri Ticaret Genel Anlaşması.

< http://www.solmaz.com.tr/admin/files/128_Sirk%C3%BCler%202000-40.doc>, (erişim: 01. 04. 2008).

Bu durumda, gümrüğün çıkarları, mevzuat aracılığıyla taşıyıcıya sorumluluklar yüklenerek ve gümrük hattına giren taşıma araçları ve eşyanın gümrükçe fiziki gözetimi suretiyle korunabilir.

Bu aşamada, sözleşme, uluslararası ticaretin aksamaması için söz konusu önlemlerin asgariye indirilmesini önemseyerek, taşıyıcı tarafından tamamlanması gereken formalitelerin olabildiğince basitleştirilmesi ve bunlarla ilgili bilgileri ilgili tüm kişilerin kolaylıkla temin edebilmesi hususunda düzenlemelerde bulunmaktadır. Örneğin; gümrük kontrolünün ithal edilecek olan eşyada asgariye indirilmesini “Standart” olarak düzenlerken, eşyanın ibrazı gereken gümrüğün, eşyanın gümrük hattına girdiği yerde olmadığı durumda, bu yerdeki gümrük makamlarına belge verilmesi zorunluluğu olmaması ile taşıyıcının isteği üzerine, gümrük makamlarınca geçerli sayılacak nedenlerle ve olanakların elverdiği ölçüde beyanname verilmesinden önceki gümrük formalitelerinin, gümrüğün çalışma saatleri dışında tamamlanabilmesine ve bundan doğacak masrafların taşıyıcının yükümlülüğünde olmasına izin verilmesi hususları “Tavsiye Edilen Uygulama” olarak hüküm altına alınmıştır.

Eşyanın Geçici Olarak Depolanması İle İlgili Düzenlemeler; Eşyanın varışta taşıma aracından mümkün olduğu kadar kısa sürede boşaltılmasına izin verilebilmesi önemlidir. Bu gerçeğin ışığında, gümrük idareleri, hazine yararını gözetmek amacı ile yükün boşaltılmasının varıştan sonra en az formalite ile ve mümkün olan en kısa sürede başlayabilmesini içeren düzenlemeler getirmişlerdir.

Ancak, çeşitli nedenlerle bazen eşyanın varışı ile beyanname ibrazı arasında zaman geçmektedir. Böyle durumlarda eşyanın gümrük denetimi altında tutulması gerekmektedir. Bu nedenle eşya, beyannamenin ibrazına kadar özel bir yerde depolanır. Kapalı veya açık alanlarda bulunabilen bu gibi yerler geçici depo olarak adlandırılırlar.

Sözleşme, geçici olarak depolanacak eşya ile ilgili olarak tamamlanması gereken gümrük formalitelerinin basitleştirilmesi ve sadeleştirilmesi ile ilgili olarak düzenlemelerde bulunmuştur.

Bunların bazılarını aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz;

-Geçici depolara alınan eşya için gerekli olabilecek tek belge, bu eşyanın gümrüğe ibrazında tanımlanması için gerekli olacak belge olmalıdır.

-Teminat tutarı ödenebilir ithal vergi ve resimleri göz önüne alınarak mümkün olduğunca düşük tutulmalıdır.

-Ulusal mevzuat geçici depolama için bir zaman sınırı öngörüyor ise, bu süre, ithalatçının eşyayı bir gümrük rejimine tabi tutabilmesi için gerekli formaliteleri tamamlayabilmesine olanak tanıyacak bir süre olmalıdır. Belirlenen zaman sınırı, kullanılan taşıma şekline göre değişebilir ve deniz yolu ile ithal edilen eşya için bu süre fazla olabilir. Geçerli sayılacak nedenlerle gümrük makamları başlangıçta tespit edilen süreyi uzatmalıdır.

-Gümrük Makamları, eşyanın geçici olarak depolanmasına ilişkin tüm bilgilerin ilgili kişilerce kolaylıkla elde edilmesini sağlarlar.

Ticari amaçla kullanılan taşıma araçlarına uygulanacak gümrük formalitelerine ilişkin düzenlemeler; Gümrük Makamlarının hazinenin çıkarlarını korumak, gümrük suçu ile mücadele etmek ve diğer yönlerden ulusal mevzuata uygunluğu sağlamak amacı ile topraklarındaki uluslararası taşımacılığı kontrol etme yükümlülüğü sadece eşya ve yolcuları değil, uluslararası trafikte kullanılan taşıma araçlarının muayenesini de kapsar. Bu amaçla, pek çok ülkenin ulusal mevzuatında, ticari amaçla kullanılan taşıma araçlarının gümrük hattına ve belirlenmiş gümrükler veya diğer uygun bulunan mola yerlerine girişlerinde, buralarda buldukları süre içerisinde ve buralardan çıkışlarında gümrük denetimi ve ilgili belgesel formalitelerin tamamlanması v.s. gibi gümrük makamlarının yürütmekle sorumlu olduğuna ilişkin hükümler bulunur.

Sözleşme, konuyla ilgili olarak, gümrük formalitelerinin mümkün olduğunca hızlı bir şekilde yapılmasının önemini vurgulayarak, mevcut formalitelerin de mevzuat çerçevesinde en aza indirilmesi gerektiğini, hüküm altına almıştır.

Ayrıca, uygulanacak gümrük formalitelerinin, bu araçların kayıtlı oldukları ülkeye veya sahiplerine bakılmaksızın, kalkış veya varış ülkeleri göz önüne alınmadan eşit olarak uygulanacağı ve bu araçların, yüklü olsun veya olmasın ithal vergi ve resimlerinden şartlı muaf olarak ve ithal yasak ve kısıtlamalarına tabi olmaksızın, gümrük hattına geçici olarak kabulüne izin verileceği de düzenlenmiştir.

Diğer taraftan, ticari amaçla kullanılan taşıma araçları için teminat veya geçici ithal belgesinin talep edilmemesi hususu tavsiye edilen bir uygulama olarak sözleşmede yer almış olmasına rağmen, Türkiye, ulusal mevzuatımıza göre taşıma araçlarının geçici

kabulünde teminat alındığı veya kefil kuruluş belgesi arandığı gerekçesiyle, anılan düzenlemeye ihtirazi kayıt koymuştur.

İthalata ilişkin düzenlemeler; Bilindiği gibi, gümrük hattı içinde kullanılmak veya tüketilmek amacıyla doğrudan ithal edilen eşya öncelikle beyan edilmelidir. Bu eşya ister doğrudan ithalat sırasında ya da antrepo, geçici kabul veya transit gibi bir başka gümrük rejimine tabi olduktan sonra beyan edilebilir.

Eşyanın ithali ile ilgili olarak, beyan sahibi tarafından yerine getirilmesi gereken yükümlülüklerin başlıcaları; beyanın tevsikine yarayan diğer belgelerin de ekli beyannamenin verilmesi ve gerekli ithal vergi ve resimlerinin ödenmesidir. Bazı şartlarda ithal vergi ve resimlerinin ödenmesi ertelenebilir. Gerektiğinde, ithal vergi ve resimlerinin ödenmesini sağlamak amacı ile Gümrük tarafından bir teminat talep edilebilir.

Beyanname ve ekli belgelerin incelenmesi, eşyanın muayenesi, ithal vergi ve resimlerinin tahakkuku ve tahsili ve eşyanın teslimi, ithale ilişkin gümrük formalitelerin tamamlanması sırasında gümrük tarafından gerçekleştirilen işlemlerdir. Ulusal idarenin uygulamalarına bağlı olarak bu işlemler yukarıda belirtilenlerden farklı bir sıraya göre de yerine getirilebilir. Gümrük aynı zamanda ticari istatistikler için gerekli bilgileri toplamaktan ve ithal edilmiş olan eşyanın kontrolü ile ilgili diğer mevzuat hükümlerinin uygulanmasından da sorumlu olabilir. İthal için beyan edilen eşya üzerinde, diğer yetkili makamlar da bazı kontroller yapabilirler. (Hayvan, insan, bitki sağlığı gibi)

Sözleşme, beyannamenin verilmesi, beyanın tevsikine yarayan belgelerin ibrazı ve gerekli ithal vergi ve resimlerinin ödenmesi konusunda mümkün olduğunca sadeleştirme ve basitleştirme öngörmektedir.

Bu düzenlemelerden bazılarını şöyle sıralayabiliriz;

-Ulusal mevzuat, giriş beyannamesinin yetkili gümrüğe verilmesi hususunda belirli bir süre tespit ettiği takdirde, bu süre, beyan sahibinin beyannameyi hazırlamak için gerekli ayrıntıları toplamasına ve talep edilen teşvik edici belgelerin sağlanmasına imkan verecek şekilde tespit edilir.

Eşyanın aynı kişi tarafından sık sık ithal edildiği hallerde, gümrük makamları belirli bir süre için bu kişi tarafından yapılan tüm ithalatı kapsayan bir tek beyanname

verilmesine izin vermelidirler. Gümrük makamları bu kolaylığı ithalatçının uygun ticari kayıtlar tutması (örneğin, bilgisayar ile) ve gerekli kontrol önlemlerinin alınabilmesi şartı ile tanıyabilirler. Bu kolaylık tanındığı takdirde, gümrük makamları beyan sahibinden her ithalat için ilgili sevkiyatın temel özelliklerini içeren ticari veya resmi bir belge ibraz etmesini isteyebilirler. (Fatura, nakliye belgesi, yük senedi gibi)

-Beyannamenin kontrolü tescilden sonra en kısa zamanda sonuçlandırılır. Gümrük makamları bu amaçla sadece, yürütmekle sorumlu olduğu mevzuata uygunluğu sağlamak için gerekli gördükleri işlemleri yaparlar.

-Gümrük makamları, beyan edilen eşyanın muayenesine karar verirler ise, bu muayene, tescilden sonra mümkün olan en kısa süre içerisinde tamamlanır. Canlı hayvanların, bozulabilir eşyanın ve diğer acil sevkiyatın muayenesine öncelik verilmelidir.

-Eşyanın diğer yetkili makamlar tarafından da kontrol edilmesi gerektiği takdirde, gümrük, muayenesini mümkün olduğunca diğer yetkili makamların kontrolü ile aynı zamanda gerçekleştirilir.

-Gümrük makamları eşyanın muayenesini yaparken sadece uygulamakla sorumlu oldukları mevzuata uygunluğu sağlamak üzere gerekli gördükleri işlemleri yaparlar.

-Sürekli olarak ithal amacıyla gümrükten eşya çeken kişilere, faiz yüklenmeksizin, ithal vergi ve resimlerinin ödenmesinde erteleme izni verilmelidir.

Türkiye, bu düzenlemeye, milli mevzuatımızda erteleme tarihinden itibaren başlamak üzere geçen süreye ilişkin faiz tahakkuk ve tahsil edilmesi öngörüldüğünden, ihtirazı kaydı koymuştur.

-Eşyanın derhal muayenesinin yapılamadığı hallerde, örneğin uzmanların çağrılması, eşyanın özel laboratuvarlarda analiz edilmesi gerekiyor ise ve de muayene, numune alma veya ayrıntılı teknik bilgilerinin incelenmesi ile mümkün oluyor ise, gümrük makamları eşyanın teslim edilmesi için muayenenin yapılmasını beklememelidirler.

Gümrük antrepolarına ilişkin düzenlemeler; Uluslararası ticari uygulamaların doğası gereği, pek çok durumda, ithal anında eşyaya nihai olarak uygulanacak gümrük

rejimi bilinmemektedir. Bu durum, ithalatçıyı eşyasını kısa veya uzun süreli olarak depolamak zorunda bırakmaktadır.

Eşyanın tekrar ihracı söz konusu olur ise, bu eşyanın ithal vergi ve resimlerinin ödenmesini gerektirmeyen bir gümrük rejimi kapsamına alınması ithalatçının yararınadır. Eşyanın ithali söz konusu olduğunda, ithalat gerçekleşinceye kadar ithal vergi ve resimlerinin ödenmesini geciktirme yine ithalatçının yararına olan bir durumdur.

İthalatçılara bu tür kolaylıkları sağlamak amacıyla pek çok ülke genellikle ulusal mevzuatlarında Gümrük Antrepo Rejimini öngörmektedirler. Bununla birlikte, gümrük antrepolarına konulabilecek eşya sadece ithal edilen eşyadan ibaret değildir. Örneğin, bazı ülkeler, dahili vergi ve resimlere tabi olacak veya olmuş olan eşyanın (Bu eşya milli menşei veya millileşmiş eşya olabilir) bu dahili vergi ve resimlerden muafiyetini veya bunların geri ödenmesini sağlamak amacı ile gümrük antrepolarında depolanmasına izin verirler.

Aynı şekilde, daha önce bir başka gümrük rejimine konu olmuş veya ihracı sırasında ithal vergi ve resimlerinin geri ödenmesinden yararlanabilecek olan eşyanın depolanması, gümrük makamlarına bu diğer gümrük rejimlerinden aklanmayı veya eşyanın fiilen yeniden ihracı beklenmeksizin ithal vergi ve resimlerinin geri ödenmesini sağlama olanağı verir.

Sözleşme, antrepo işlemlerine ilişkin olarak da mümkün olan en fazla sadelik ve basitleştirmeyi öngörmektedir.

Bu düşünceden hareketle;

- Ulusal mevzuatın, gümrük antrepolarının bütün ithalatçılara açık olması yönünde hükümler içermesi gerektiği,
- Gümrük antrepolarının, gümrük makamları, diğer makamlar, özel veya tüzel kişiler tarafından işletilebileceği,
- İthal eşyasını genel antrepolara koyma hakkının sadece ithalatçılara değil, diğer bütün kişilere tanınması gerektiği,

- Ulusal mevzuatın, ticaret ve sanayinin özelliğine göre gerek duyulan hallerde, belli bazı kişilerin sadece kendi kullarımlarına ayrılmış gümrük antrepolarına olanak tanıyacağı,

- Teminat, birçok işlemde doğan yükümlülüklerin yerine getirilmesini sağlamak için istendiği takdirde, gümrük makamlarınca global teminatının kabul edileceği,

- Gümrük makamlarının, antreponun yeterli derecede gümrük gözetimi altında olduğu ve özellikle gümrük kilidinin bulunduğu durumlarda, teminat isteminden feragat edileceği (Türkiye, ulusal mevzuatımızda fiktif antrepolardan teminat alınmasının zorunlu olduğu gerekçesinden hareketle, ihtirazi kayıt koymuştur.),

- Kamu ahlakı, kamu düzeni, kamu güvenliği, kamu veya hayvan ve bitki sağlığının veya patentlerin, ticari markaların veya telif haklarının korunması amacıyla konulan kısıtlama ve yasaklamalar dışında, herhangi bir kısıtlama veya yasaklamaya veya ithal vergi ve resimlerine tabi her türlü ithal eşyası, miktarına, menşesine, geliş veya varış ülkelerine bakılmaksızın genel gümrük antrepolarına kabul edilmesi gerektiği,

- Tehlikeli bir durum arz eden, antrepodaki eşyayı etkileme ihtimali bulunan veya özel tertibat gerektiren eşyanın, sadece bu tür eşyayı almak üzere özel olarak hazırlanmış gümrük antrepolarına kabul edilmesi gerektiği,

-Geçici kabul rejimine tabi eşyanın gümrük antreposunda depolanmasına, bu eşyanın bilahare ihraç edilmesine veya başka bir gümrük rejimine tabi tutulması suretiyle geçici kabul rejimini sona erdirmek düşüncesiyle izin verilmesi gerektiği,

-Antrepolarda bulunan eşyanın elleçleme işlemine tabi tutulmasına izin verileceği, düzenlenmiş bulunmaktadır.

Acil Sevkiyata İlişkin Düzenlemeler; Bazı eşyanın, yapısı veya gönderilmesindeki özel şartlar nedeni ile bir ülkeden diğerine çabuk taşınması ve gümrükten gecikmeden çekilmesi gerekir. Bu durum, örneğin; felaket halinde gönderilen yardıma, acilen istenen ve eskisinin yerine kullanılacak parça ya da teçhizata, kolay bozulabilir eşyaya, gazete ve haber filmlerine uygulanır.

Prensip olarak, gümrük kontrol ve formaliteleri, acil sevkiyata ve diğer şekildeki sevkiyata eşit olarak uygulanmakta, ancak pek çok gümrük idaresi acil

sevkiyatın gümrük işlemlerine, hazine çıkarlarının korunması ve yasak ve kısıtlamalara uyulması kaydıyla daha büyük kolaylıklar tanınmaktadır.

Sözleşme hükümlerine göre, acil sevkiyatta, diğer eşyaya uygulanan gümrük işlemlerine ilişkin benzeri hükümlere göre, daha fazla kolaylık sağlanmalıdır. Bu hükümler, doğal afetler (deprem) ve benzeri felaketlerden (örneğin, baraj çökmesi) etkilenenlere yardım olarak gönderilen sevkiyat ile ilgili işlemlere uygulanmaktadır.

Bu hükümlere göre;

-Acil sevkiyatın gümrük işlemleri öncelikle ve süratle yapılmalı ve gümrüğün uygulamakla yükümlü olduğu mevzuata uygunluk sağlanacak şekilde gümrük kontrolleri en aza indirilmelidir.

-Gümrük makamları acil sevkiyatın gümrük işlemleri sırasında, sevkiyatın aciliyeti, cins ve kıymeti ve gerekli özel şartlar gibi faktörleri göz önüne alırlar. Mutlak öncelik her halde yardım sevkiyatına uygulanır.

-Acil sevkiyata ilişkin hükümler, bu sevkiyatın gümrük transiti konusu olması, gümrük antreposu veya serbest bölgeden gelmesi hallerinde de uygulanır.

-Acil sevkiyat sık sık aynı kişi tarafından yapılıyor ise, gümrük makamları belirli bir süre içerisinde bu kişi tarafından yapılan tüm sevkiyatları kapsayacak bir tek beyannameye izin verirler.

-Beyan sahibine acil sevkiyatın gümrüğe gelişinden önce beyanname verme hakkı tanınır.

-Acil sevkiyatta uygulanacak gümrük işlemleri basitleştirilmiş bir beyanname usulü ile ilgili hükümler getirilir

-Gümrük makamları, acil sevkiyatın muayenesi ile ilgili yetkilerini kullanırlarken, muayenenin kapsamını sınırlarlar.

-Gümrük makamları, beyan sahibinin, acil sevkiyatın gümrük işlemlerine ilişkin tüm formaliteleri daha sonra tamamlayacağına kanaat getirirlerse, beyan sahibinin gümrükçe kabul edilebilen ve sevkiyatın temel özelliklerini belirten ticari veya resmi bir belgeyi ibraz etmesi şartı ile beyannamenin verilmesinden önce bu sevkiyatı teslim ederler.

-Gümrük makamları, beyan sahibinin isteği üzerine, kendilerince geçerli sayılacak nedenler ve idari organizasyonun izin verdiği ölçüde, acil sevkiyatın gümrükten başka bir yerde muayenesine ve teslimine müsaade ederler. Bundan doğacak masraflar beyan sahibi tarafından ödenir. Yardım sevkiyatı veya insani nitelikteki sevkiyat konusunda gümrük makamları her zaman bu kolaylığı sağlarlar.

-Acil sevkiyatı gümrükten çeken kişilere, ilgili masraflar dışında vergi ve resim ödemesini erteleme hakkı verilir.

-Yardım sevkiyatının gümrük işlemlerinin tamamlanması sırasında, eşyanın menşe ülkesi, çıkış ülkesi veya varış ülkesi dikkate alınmaz.

Kyoto Sözleşmesi'nin genel hükümlerinden bu şekilde bahsettikten sonra, sözleşmenin dayanak teşkil ettiği Tokyo Round görüşmelerine geçelim;

Tokyo Round, ABD, AT, ve Japonya'nın 1972 yılında almış oldukları kararlar, 12 Eylül 1973 yılında başlamıştır. 12 Nisan 1979 yılında tamamlanan görüşmelerde çok sayıda kod üzerinde anlaşmaya varılmıştır. Alınan en önemli kararlardan birisi de Armonize Sistem Nomenklatürü olarak bilinen ve 14 Haziran 1983'de Brüksel'de imzalanan "Armonize Mal Tanımı ve Kodlama Sistemi Hakkında Uluslararası Sözleşme"dir. Bu sistem 1 Ocak 1988'de yürürlüğe girmiş ve dünya üzerinde uygulanmakta olan üç farklı gümrük numanklatürünü ortadan kaldırmıştır. Bunlar Brüksel Tarife Numanklatürü, BM Uluslararası Standart Ticaret Sınıflandırması ve ABD'nin uyguladığı gümrük numanklatürüdür⁵⁵.

Türkiye, 25.11.1988 tarih ve 88/13527 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 1 Ocak 1989 tarihinden itibaren Armonize sistemi uygulamaya başlamıştır. Bu müzakerelerde, tarifelerde sekiz yıl içerisinde ABD %30, AT %28, Japonya %46, Kanada %34 indirim yapmayı kabul etmişlerdir. 1980 yılı başında tarife oranları ABD'de %4.9, AT'nda %6, Japonya'da %5.4 düzeyine inmiştir. Ancak çoğu sektörlerde korumacılık yüzünden indirimler tam olarak uygulanamamıştır.

Tokyo Round'a katılan ülkeler 1979'da sanayi ürünlerin çoğunda %34'e ulaşan gümrük indirimini kabul etmişlerdir. Müzakerelerde, gelişmekte olan ülkelerle ilgili

⁵⁵ Ömer Bolat, "GATT ve AET'de Antidamping Politikası", **İşveren Dergisi**, 1986, sayı:2, s. 3-5.

olarak, Genelleştirilmiş Preferanslar Sisteminin iyileştirilmesi, tropik ürünlerde sanayileşmiş ülkelerin dahili vergilendirmede kolaylıklar sağlanması kabul edilmiştir.

Tokyo Round'un en büyük yeniliği, GATT hükümlerini değiştirmek değil, bunları yorumlayan "Kod"lar oluşturmaktadır. Burada hem tarım hem de sanayi sektörlerini kapsayan, tarife dışı ticareti engelleyici tedbirler konusunda (6) Kod imzalanmıştır; Sübvansiyonlar ve Telefi Edici Vergiler Kodu, Ticarete Teknik Engeller Kodu (Standart Kod), İthal Lisans Usulleri Kodu, Devlet Alımları Kodu, GATT'ın 7. Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Kod, Revize Anti-Damping Kodu.

Uruguay Round'a bakacak olursak; Çok Taraflı Ticaret Görüşmelerinin sekizincisi Uruguay'da 1986 yılında başlamış ve varılan anlaşmaların 15 Nisan 1994'de Fas'ın Marakeş kentinde imzalanması ile sona ermiştir. Tur'ların en geniş kapsamlı olanıdır. Müzakerelere 108 ülke katılmış olup hazırlanan nihai paket 28 kadar anlaşmadan oluşmaktadır. Görüşmelere katılan ülkeler, 10 yıl içerisinde %33 oranında tarife indirimine gitmeyi ve tarife dışı engellerin çoğunu kaldırmayı kabul etmişlerdir.

Uruguay Round Protokolü'nde, tarife indirimlerinin takvimi ve uygulama biçimi açıklanmaktadır. Şöyle ki;

GATT Anlaşması çerçevesinde, hazır giyimde ve tekstilde uygulanan gümrük vergileri ve miktar kısıtlamalarının 1995'den sonraki on yıl içerisinde tamamen kaldırılması yönünde anlaşma sağlanmıştır⁵⁶.

Bu sektör ürünlerinin GATT'a entegrasyonu üç aşamada gerçekleştirilecektir. 1 Ocak 1995'de başlayan ilk aşamada, taraflar anlaşmadaki özel listelerde belirlenen ürünleri 1990 yılı toplam ithalat hacimlerinin %16'sından az olmayacak şekilde GATT'a entegre edeceklerdir.

İkinci aşamanın başı olan 1 Ocak 1998'de bu ürünlerin GATT'a entegrasyonu 1990 yılı toplam ithalat hacminin %17 sinden az olmayacak şekilde gerçekleştireceklerdir.

1 Ocak 2002 tarihinde başlayacak olan üçüncü ve son aşamada ise, bu oran yine 1990 yılı toplam ithalat hacminin %18'inden az olmayacaktır. Geçiş döneminin sonucunda 1 Ocak 2005 tarihinde tekstil ürünlerinin GATT'a tamamen entegrasyonu

⁵⁶ Tefvik Saraçoğlu, "Türk Pamuk İpliği İthalatına Konan Damping Vergisi", **İKVD**, 1982, sayı 12, s 2-4.

sağlanacaktır. Uruguay Round'da alınan bu kararlarla ülkelerin ihracatının arttırılması hedeflenmiştir.

Uruguay Round kararlarına göre, Dünya Ticaret Örgütüne üye ülkeler, ihtiyaç duydukları patent veya uygun teknolojiyi acil durumlarda ya da ticari olmayan kamusal amaçlı kullanımlar için patent sahibinin olurluğunu almaksızın kullanabileceklerdir. Ancak, patenti kullanan ülke, bu gibi durumlar için patent sahibi ülkeye bir bedel ödemesi söz konusu olacaktır.

Bu kararlar çerçevesinde, daha önce 10 yıl olan patent korunması, ürünün icat edildiği yere ithal edilip edilmemesine ve yurtiçinde veya yurtdışında imal edilmesine bağlı olmaksızın 20 yıla yükseltilecektir.

Telif hakkının en az 50 yıl korunması, bilgisayar programlarının ve senaryo yazarlarının ürünlerini tek bir kullanıcıya kiralama hakkına sahip olunması konularında da anlaşmaya varılmıştır. Ayrıca bu haktan oyuncular ve prodüktörler de yararlanabileceklerdir.

Bütün bu kurallar, ulusal kanunlar çerçevesinde yerli ve yabancı ürüne eşit muamele kuralına bağlı olarak uygulanacak ve anlaşmazlıkların çözümlenmesi için Dünya Ticaret Örgütü çerçevesinde bir tahkim mekanizması kurulacaktır.

Uruguay Round tarım görüşmelerinde, tarım sektöründe bir reform süreci başlatılarak, bu sektördeki ticaretin piyasa kurallarına göre işlemlerini sağlamak amaçlanmıştır. Serbest ticareti ve rekabeti bozucu mali yardımların ve ithalat engellerinin, anlaşma uygulamaya konulduktan sonraki 6 yıl içerisinde azaltılması öngörülmektedir. Tarım konusunda alınan kararlara göre, iç destekleme olarak yapılan sübvansiyonlar %15, tarım ürünleri ihracatı olarak yapılan sübvansiyon ise bütçe harcamalarında %36, miktar olarak da %21 oranında azaltılacaktır. Bununla birlikte, asgari destek durumunda iç desteğin azaltılması gerekmemektedir. Buna göre, yapılan yardım, üretim değerinin gelişmiş ülkelerde %5'ini, gelişmekte olan ülkelerde ise %10'unu geçemeyecektir. Ticaret veya üretim üzerinde bozucu etkileri olmayan veya çok az bozucu etkiye sahip iç destekleme politikaları da indirim taahhüdü dışında bırakılmaktadır. Tarım ithalatındaki tarife dışı engeller, gümrük vergilerine çevrilecek ve %36 oranına çekilecektir. Gelişmiş ülkelerin bütçe harcamaları ve sübvansiyon miktarları 1993-1999 yılları arasında sırasıyla %36 ve %24 oranlarında azaltılacaktır.

Gelişmekte olan ülkeler için bu oranlar %24 ve %16 olacak ve indirimler 10 yıl içerisinde gerçekleştirilecektir.

Kalkınmakta olan ülkeler ayrıca, tarım ürünlerinin ihracatında pazarlama maliyetlerini azaltmak amacıyla yapılan sübvansiyonları ve iç sevkiyatta tanınandan daha elverişli taşıma koşullarını ihracata yönelik sevkiyatlar için uygulayabileceklerdir.

Öte yandan, Japonya ve Güney Kore pirinç pazarlarını kademeli olarak açacaklar, ayrıca, tropik ürünlere uygulanan gümrük vergileri %40 oranında azaltılacaktır⁵⁷.

Uruguay Round'un sonuçlanmasından sonra, ihtilaflarda GATT kurallarının doğrudan uygulanmasını arttıran raporların kabul edilmesi ve uygulanışındaki gecikmeleri azaltıcı düzenlemeler yapılmıştır. İhtilaf çözümlemede hakemlik ve başvuru konusunda bağlayıcı hükümler kabul edilmiştir. Bunun yanı sıra tüm ticaret alanları için tek bir ihtilaf çözümleme prosedürünün uygulanması kararı alınmıştır.

Uruguay Round öncesi bankacılık, sigortacılık, taşımacılık, turizm, danışmanlık, telekomünikasyon ve işgücü hizmetlerini düzenleyen uluslararası ticaret kuralları bulunmayan ülkeler bu sektörlerini dış rekabetten kendi mevzuatlarına göre korumaktaydılar.

Hizmetler sektörü hakkında Uruguay Round'da alınan kararlar sonucu anti-damping önlemleri ve milli ayrıcalık gözetme prensiplerinin bu sektörlerde de uygulanması konusunda anlaşmaya varılmıştır.

Bununla birlikte, ABD ve Avrupa Birliği arasında bir uzlaşma oluşmamasından dolayı, finansal hizmetler ve deniz taşımacılığı hakkında bir anlaşmaya varılamamıştır. Ayrıca, başta ABD olmak üzere dünyada hızla büyüyen film, müzik ve diğer eğlence sektörleri konusunda da bir uzlaşma sağlanamamıştır.

GATT çerçevesinde ülkelerin, haksız rekabeti önleyebilmek için, anti-damping vergilerine başvurmalarına izin verilmiş olmasına rağmen, ülkelerin dampinge karşı tutumlarının giderek saklı bir korumacılık yöntemi olarak belirmesi karşısında, damping olaylarının araştırılması için açık kuralların konulması gereği ortaya çıkmıştır.

⁵⁷ Ateş AKINCI, "Türkiye'de İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine İlişkin Yasa ve Uygulaması" **Damping, Anti-Damping ve Telafi Edici Vergi Uygulamaları**, Uluslararası Sempozyum, 25 Mayıs 1992 Pazartesi, İstanbul 1992, İSO-MÜATE Yayınları, s.58.

Bu çerçevede, dumpingin ve sanayiye zararlarının saptanması için kesin kıstaslar ortaya konularak, dumpinge karşı uygulanan vergiler Uruguay Round'un yürürlüğe girmesinden beş yıl sonra hükmünü kaybedecek, anti-dumping vergilerinden kaçmak için üretim yerini değiştirenlere uygulanacak kurallar saptanacaktır⁵⁸.

Haksız rekabeti önleyici tedbirler çerçevesinde, ithalatçı ülkeler, devlet teşvikleri ile yapılan ihracata anti-sübvansiyon vergileri ile karşılık vermektedirler. Uruguay Round sonunda, bu vergiler konusunda da yeni düzenlemeler yapıldı. Benimsenen ilkelere göre;

Uluslararası ticareti etkileyen her türlü sübvansiyonlar ve telafi edici tedbirlere ilişkin tüm GATT disiplinlerinin güçlendirilmesine imkan vermek,

Bu disiplinlerin iyileştirilmesi yönündeki gelişimin dengeli olmasını gözetmek,

Bu kapsamda, devlet yardımlarının yasal olup olmadığının belirlenmesine, bunlardan bir kısmının yasaklanmasına, diğer kısmının ise uluslararası rekabete zarar vermediği sürece izin verilmesine karar verilmiştir.

Sonuçta, sübvansiyon tanımı detaylı olarak ele alınmış ve bazı sübvansiyonlar kesin olarak yasaklanmıştır. Gelişmekte olan ülkelere lehte ve farklı muameleyi içeren hükümlerde bu ülkelerin mevcut sübvansiyonlarını (8) yıl içinde ortadan kaldırmaları öngörülmüştür. Sekiz yılın sonunda, ilgili ülkeler en fazla (2) yıl ek süre kullanabileceklerdir⁵⁹.

Koruma tedbirleri, ülkelerin kendi sanayilerinde önemli bir zarar tehdidi yaratan ithalatlara karşı kullandıkları araçların başında gelmektedir. Özellikle Avrupa Birliği ve ABD kalkınmakta olan ve yeni sanayileşmiş ülkelere "gönüllü ihracat kısıtlaması" uygulatmaktadır.

Herhangi bir akit taraf bir malın artan miktarlarda ülkesine ithal edildiğini ve bu ithalatın yerli sanayiine ciddi zarar verdiğini saptar ise, bu anlaşmada belirtilen kurallara uygun olarak korunma önlemi uygulayabilecektir. Buradaki ciddi zarar ifadesinden, söz konusu yerli sanayii dalında genel ve belirgin bir bozulma olduğu anlaşılmalıdır. Ciddi zararın tespitinin gerçeklere dayandırılması gerekmektedir.

⁵⁸ Ali Cem BUDAK, "Yeni Korumacılık, Anti-Dumping, Avrupa Topluluğu ve Türkiye", AAD, 1991, C. I, S. 1-2, s. 333-344.

⁵⁹ H. J. Dielmann; "Anti-dumping und Anti-Subventionsmassnahmen Nach Dem Neuen EG-Recht Betreffend die Abwehr gedumpter und subventionierter Importe", AG 1985, Heft 8, s. 212-216.

Koruma önlemleri ithal edilen malın kaynağına bakılmaksızın ve ayırım yapılmadan sadece ciddi zararı önleyecek veya düzelterek boyutta uygulanacaktır. Kısıtlamayı yapan akit taraf o malda önemli çıkarı bulunan bütün tedarikçi akit taraflar ile uzlaşma yoluna gidebilecektir.

Uruguay Round sonunda alınan kararlarla soruşturma işlemleri için de kurallar düzenlenmiştir. Buna göre, koruma tedbirleri dört yıldan fazla sürmeyecek ve kademeli olarak ortadan kaldırılacaktır. Gizli teşvik ve koruma tedbirleri kaldırılacak ve gelecekte de kullanımları engellenecektir⁶⁰.

Gümrük vergilerinin indirimi konusu, bundan önceki GATT müzakerelerinin bel kemiğini oluşturmuştur. Gelişmiş ülkelerin sanayi ürünlerine uyguladıkları gümrük vergileri ortalama %5'dir. Bu vergi oranının 1940'lı yıllarda uygulanan oranların %40 altına çekilmiş olması GATT'ın büyük bir başarısı olarak kabul edilmektedir.

Uruguay Round'da uzlaşmaya varılan kararlara göre, sanayileşmiş ülkeler tarafından sanayi ürünlerine uygulanan gümrük vergileri üçte bir oranında azaltılacak ve sanayi ürünü ithalatının %40'ından fazlası vergisiz olarak ithal edilecek, ilaç, iş makineleri, tıbbi teçhizat, çelik, mobilya, tarım araçları, alkolsüz içecekler, kereste, kağıt ve oyuncak ticaretinde uygulanan gümrük vergileri indirilecektir⁶¹.

Ürünlerin tüketici ve çevre için güvenli olmasını sağlamak amacıyla ülkeler bazı standartları kullanmaktadırlar. Ancak bu değişik standart uygulamaları farklı ticaret engellerini de oluşturabilmektedir.

Uruguay Round, bu konuda da düzenlemeler getirmektedir. Teknik normları sağlamak için daha geniş kurallar düzenlenmiştir. Bu bağlamda, testler ve lisans prosedürleri uluslararası ticaret için gereksiz engeller oluşturamayacaktır. Bunların yanı sıra, hayvan ve bitki sağlığı ve güvenlik tedbirleri üzerine de konulmuş kurallar mevcuttur.

Uluslararası kamu ihalelerinin kapsamı genişletilerek, çeşitli hizmetleri, kamu işlerini bölgesel ve yerel yönetimlerin ihalelerini ve kamu hizmet kurumlarını da

⁶⁰ Ateş AKINCI, "Türkiye'de İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine İlişkin Yasa ve Uygulaması" **Damping, Anti-Damping ve Telafi Edici Vergi Uygulamaları**, Uluslararası Sempozyum, 25 Mayıs 1992 Pazartesi, İstanbul 1992, İSO-MÜATE Yayınları, s. 61-62.

⁶¹ Ateş AKINCI, age. , s. 63.

içerisine alınması sağlanacaktır. Bu uygulamanın sonucu, 1990'da 32 milyar ABD Doları olan kamu ihalelerinin büyük artış göstermesi beklenmektedir⁶².

B. DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ

GATT, Uluslararası Ticaret Teşkilatı'nın (ITO) bir parçası olarak düşünülmüştü. Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası'ndan sonra Bretton Woods kurumlarında üçüncü yeri teşkil etmektedir. Ancak, ITO onaylanmamakla birlikte GATT geçici olarak uygulanmaya devam edildi.

Uruguay Round sonunda GATT, uluslararası mal, hizmet ve fikri, sınai mülkiyet hakları ve ortak bir itilaf çözümlene prosedürlerini oluşturan en önemli dünya ticaret kurumu haline gelmiştir. Buna paralel olarak da Dünya Ticaret örgütü (WTO), Uruguay Round kararlarını uygulayacak uluslararası bir kurum olarak kurulmuştur.

Tablo 1: Bazı Üye Ülkeler ve Üyeliğin Yürürlüğe Giriş Tarihi

ÜYE ÜLKELER (128)	ÜYELİĞİN YÜRÜRLÜĞE GİRİŞ TARİHİ
Angola (Angola)	1 Aralık 1996
Antigua ve Barbuda (Antigua and Barbuda)	1 Ocak 1995
Arjantin (Argentina)	1 Ocak 1995
Avusturalya (Australia)	1 Ocak 1995
Avusturya (Austria)	1 Ocak 1995
Bahreyn (Bahrain)	1 Ocak 1995
Bangladeş (Bangladesh)	1 Ocak 1995
Belçika (Belgium)	1 Ocak 1995
Brezilya (Brazil)	1 Ocak 1995
Brunei Darusalam (Brunei Darussalam)	1 Ocak 1995
Bulgaristan (Bulgaria)	1 Aralık 1996
Kanada (Canada)	1 Ocak 1995
Şili (Chile)	1 Ocak 1995
Kolombiya (Colombia)	30 Nisan 1995
Küba (Cuba)	20 Nisan 1995
Kıbrıs (Cyprus)	30 Temmuz 1995
Çek Cumhuriyeti (Czech Republic)	1 Ocak 1995
Danimarka (Denmark)	1 Ocak 1995
Dominikya Cumhuriyeti (Dominican Republic)	9 Mart 1995
Ekvator (Ecuador)	21 Ocak 1996
Mısır (Egypt)	30 Haziran 1995
Finlandiya (Finland)	1 Ocak 1995
Fransa (France)	1 Ocak 1995
Almanya (Germany)	1 Ocak 1995
Yunanistan (Greece)	1 Ocak 1995
Hong Kong (Hong Kong)	1 Ocak 1995
Macaristan (Hungary)	1 Ocak 1995

⁶² Ateş AKINCI, age. s. 64.

İzlanda (Iceland)	1 Ocak 1995
Hindistan (India)	1 Ocak 1995
Endonezya (Indonesia)	1 Ocak 1995
İrlanda (Ireland)	1 Ocak 1995
İsrail (Israel)	21 Nisan 1995
İtalya (Italy)	1 Ocak 1995
Japonya (Japan)	1 Ocak 1995
Kenya (Kenya)	1 Ocak 1995
Kore (Korea)	1 Ocak 1995
Lihtenştayn (Liechtenstein)	1 Eylül 1995
Lüksemburg (Luxembourg)	1 Ocak 1995
Malezya (Malaysia)	1 Ocak 1995
Malta (Malta)	1 Ocak 1995
Meksika (Mexico)	1 Ocak 1995
Fas (Morocco)	1 Ocak 1995
Hollanda (Netherlands)	1 Ocak 1995
Yeni Zellanda (New Zealand)	1 Ocak 1995
Nikaragua (Nicaragua)	3 Eylül 1995
Nijer (Niger)	13 Aralık 1996
Nijerya (Nigeria)	1 Ocak 1995
Norveç (Norway)	1 Ocak 1995
Pakistan (Pakistan)	1 Ocak 1995
Papu Yeni Gine (Papua New Guinea)	9 Haziran 1996
Paraguay (Paraguay)	1 Ocak 1995
Peru (Peru)	1 Ocak 1995
Filipinler (Philippines)	1 Ocak 1995
Polanya (Poland)	1 Temmuz 1995
Portekiz (Portugal)	1 Ocak 1995
Katar (Qatar)	13 Ocak 1996
Romanya (Romania)	1 Ocak 1995
Singapur (Singapore)	1 Ocak 1995
Güney Afrika (Sout Africa)	1 Ocak 1995
İspanya (Spain)	1 Ocak 1995
İsveç (Sweden)	1 Ocak 1995
İsviçre (Switzerland)	1 Temmuz 1995
Tayland (Thailand)	1 Ocak 1995
Tunus (Tunisia)	29 Mart 1995
Türkiye (Turkey)	26 Mart 1995
Uganda (Uganda)	1 Ocak 1995
Birleşik Arap Emirlikleri (United Arab Emirates)	10 Nisan 1996
İngiltere (United Kingdom)	1 Ocak 1995
ABD (United States)	1 Ocak 1995
Uruguay (Uruguay)	1 Ocak 1995
Venezüella (Venezuela)	1 Ocak 1995

Kaynak: Ahmet, ERMİŞ, **Dünya Ticaret Örgütü**, Yıldız Kitabevi, İstanbul, 2006, s.40,41.

GATT kuralları ve tamamlayıcı anlaşmaları, 1986 ile 1994 yılları arasında gerçekleştirilen Uruguay Round Ticaret Müzakerelerinde dünya ticaretinin değişen koşullarına uyum sağlamak amacıyla güncelleştirilmiştir.

Uruguay Round'dan önce gerçekleşen yedi müzakere turunda gümrük vergilerinin azaltılması hedeflenirken Uruguay Round'da bu hedefin yanı sıra dünya ticaretindeki kural ve disiplinlerin güçlendirilmesine yönelik ve tüm ülkelerin taraf

olduğu 29 anlaşma, bir paket halinde kabul edilmiştir. GATT metninin yanı sıra süreç içerisinde alınan kararlar ve Uruguay Round'da geliştirilen bazı mutabakatlar (Understanding), GATT 1947 olarak bilinmektedir⁶³.

15 Nisan 1994 tarihli Nihai Senet (Final Act) ile Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) kurulmuş ve GATT'ın yerini almıştır. Uruguay Round'un tamamlanmasıyla dünya ekonomisi ileriye doğru çok önemli bir atılım gerçekleştirmiştir. Dünya Ticaret Örgütü'nün amacı, üye ülkelerin ticaret ve ekonomi alanındaki ilişkilerini geliştirmek, hayat standartlarını yükseltmek, tam istihdamı sağlamak, reel gelir ve talep hacminde istikrarlı bir artış sağlamak, dünya kaynaklarının sürdürülebilir kalkınma hedefine uygun bir şekilde kullanımını sağlamak ve çevreyi koruyacak ve farklı gelişme seviyelerindeki ülkelerin ihtiyaç ve endişelerine cevap verecek şekilde mevcut kaynakları geliştirmektir. Bu amaçların gerçekleştirilmesi için uluslararası ticareti kısıtlayan her türlü engelin ve farklı muamelelerin kaldırılması gerekmektedir. Ticareti kısıtlayan engellerin kaldırılması, ithalat ve ihracata uygulanan her türlü tarife dışı engeli tarifeye dönüştürerek ortadan kaldırılması anlamına gelmektedir. Farklı muamelelerin kaldırılması maksadıyla iki önemli kural geliştirilmiştir. En Çok Kayrılan Ülke Kuralı'na göre, bir ülkeye sağlanan kolaylık ya da verilen taviz ayırım yapılmaksızın tüm diğer ülkelere de sağlanacaktır. İkinci kural olan 'Milli Muamele Kuralı' ise yurt içinde uygulanan vergi ve muamelelerde yerli ve yabancı ayırımı yapılmaksızın her türlü mal ve hizmete eşit muamele uygulanmasını öngörmektedir.

Dünya Ticaret Örgütü'nü kuran anlaşma (Marakeş Anlaşması) 4 Ekten oluşmaktadır.

Ek 1: Çok Taraflı Ticaret Anlaşmaları

Ek 1.A: Mal Ticaretinde Çok Taraflı Anlaşmalar

-Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması 1994

-Tarım Anlaşması

-Bitki ve Hayvan Sağlığı Tedbirleri Uygulama Anlaşması

-Tekstil ve Giyim Anlaşması

⁶³ Ali Turhan, **Uruguay Round Çok Taraflı Ticaret Müzakereleri Sonuçlarının Düzenlendiği Nihai Senet, Özet Not**, DPT, Ocak 1994, s. 18.

- Ticarete Teknik Engeller Anlaşması
- Ticaretle Bağlantılı Yatırım Tedbirleri Anlaşması
- Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması 1994'ün VI. Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Anlaşma
- Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması 1994'ün VII. Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Anlaşma
- Sevk Öncesi İnceleme Anlaşması
- Menşe Kuralları Anlaşması
- İthalat Lisansları Anlaşması
- Sübvansiyonlar ve Telafi Tedbirleri Anlaşması

EK 1.B: Hizmet Ticareti Genel Anlaşması ve Ekleri

EK 1 C: Ticaretle ilgili Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması

EK 2: Anlaşmazlıkların Giderilmesi Kural ve Yöntemleri Üzerine Mutabakat

EK 3: Ticaret Politikalarını Gözden Geçirme Mekanizması

EK 4: Çoklu Ticaret Anlaşmaları

- Sivil Uçak Ticareti Anlaşması
- Devlet İhaleleri Anlaşması
- Uluslararası Süt Ürünleri Anlaşması
- Uluslararası Sığır Eti Anlaşması⁶⁴

1. Dünya Ticaret Örgütünün Amaçları

DTÖ'nün kurulması ile oluşturulan geliştirilmiş ve güçlendirilmiş kurallara dayalı sistem, uluslararası ticaretin teşviki ve genişlemesini hedeflemektedir. Sistemin temel amacı, ihracatçı kuruluşların mal ve hizmet ürünleri için yabancı pazarlara liberal, güvenli ve öngörülebilir erişimlerini sağlamaktır⁶⁵.

⁶⁴ Turhan, Ali, age. , s.19.

⁶⁵ World Trade Organization, WT/L/113/Rev. 5, 15 November 1996.

Dünya Ticaret Örgütü'nü kuran 15 Nisan 1994 tarihli Marakeş Anlaşması'nda örgütün amaçları aşağıdaki şekilde sıralanmıştır;

-Hayat standardının yükseltilmesi, tam istihdam ve istikrarlı bir şekilde artan gelir dağılımı ve talep hacmini sağlamak, üretim ve ticareti geliştirirken dünya kaynaklarının sürdürülebilir kalkınma hedefine uygun olarak kullanımını sağlamak, çevreyi korumak ve farklı ekonomik düzeylerdeki ülkelerin ihtiyaçlarına cevap vermek;

-Gelişmekte olan ülkeler ve özellikle en az gelişmiş olanlarının artan dünya ticaretinden ihtiyaçları ile orantılı olarak pay almalarını sağlamak;

-Bu hedeflere ulaşılmasına yardımcı olmak üzere uluslararası ticari ilişkilerde ayrımcılığı ve ticaretin önündeki engelleri ortadan kaldıran karşılıklı anlaşmalar yapmak;

-Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması ve Uruguay Turu Çok Taraflı Ticaret Müzakerelerinin sonuçlarına uygun bütünleşmiş, uygulanabilir ve kalıcı birçok taraflı ticaret sistemini geliştirmek;

-Çok Taraflı Ticaret Sisteminin temel ilkelerini korumak⁶⁶.

2. DTÖ'nün Fonksiyonları

Anlaşmanın III. başlığında DTÖ'nün fonksiyonları aşağıdaki şekilde sıralanmıştır:

1. DTÖ, bu anlaşmanın ve Çok Taraflı Ticaret Anlaşmalarının uygulanması, idaresi ve işleyişini kolaylaştıracak ve bunlar için çerçeve düzenleyecektir;

2. DTÖ, üyeleri arasında bu anlaşmanın eklerinde yer alan konulara ilişkin çok taraflı ticari ilişkiler hakkında forum düzenleyecektir. DTÖ ayrıca üyeleri arasında daha ileri düzeyde çok taraflı ticari ilişkilere ait forum ve bu tür pazarlık görüşmelerinin sonuçlarına ilişkin uygulama çerçevesi düzenleyecektir;

3. Anlaşmanın 2 numaralı ekinde yer alan Anlaşmazlıkların Giderilmesi Kural ve Yöntemlerini Tespit Eden Mutabakat Metninin idaresini üstlenecektir.

4. Anlaşmanın 3 numaralı ekinde yer alan Ticaret Politikası İnceleme Mekanizmasının (TPRM) idaresini üstlenecektir.

⁶⁶ WTO, WTO Leaflet, What Is The World Trade Organization?, Geneva, 1996.

5. Küresel ekonomik politika oluşturulmasında daha fazla uyum sağlamak amacıyla, uygun olduğu durumda Uluslararası Para Fonu, Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD) ve bağlı kuruluşları ile işbirliği yapacaktır⁶⁷.

3. DTÖ'nün Yapısı

Dünya Ticaret Örgütü'nde kararlar tüm üyeler tarafından oybirliği (konsensüs) ile alınmaktadır. Oy çokluğu da mümkün olmakla birlikte DTÖ'de bu hiçbir zaman gerçekleşmemiş, DTÖ'nün öncülüğü GATT'ta da çok nadir rastlanmış bir durumdur. Dünya Ticaret Örgütünün organları, 4. Maddede sıralanmıştır. Buna göre;

DTÖ'nün en üst düzey karar organı en az iki yılda bir toplanan Bakanlar Konferansı'dır. Bakanlar Konferansı, DTÖ'nün fonksiyonlarını yürütmekte ve bunun için gerekli faaliyetleri yerine getirmektedir. GATT Genel Kurulu ile aynı işlevleri yerine getirmektedir. Bakanlar Konferansı, herhangi bir üyenin talebi üzerine Çok taraflı Ticaret Anlaşmasının karar alma konusundaki özel hükümlerine uygun olarak Anlaşmaya ilişkin herhangi bir konuda karar alabilir. DTÖ'nün kuruluşundan bugüne kadar 5 adet Bakanlar Konferansı yapılmıştır: Aralık 1996-Singapur, Mayıs 1998-Cenevre, Aralık 1999-Seattle, Kasım 2001-Doha, Eylül 2003-Cancun.

Bakanlar Konferansının altında yıl içerisinde gereken zamanlarda toplanan ve tüm üyelerin temsilcilerinden oluşan Genel Konsey yer almaktadır. Bakanlar Konferansının toplantı dönemleri arasında fonksiyonları Genel Konsey tarafından yerine getirilmektedir. Genel Konsey ayrıca, Anlaşma ile kendisine verilen görevleri yerine getirmektedir. Bunun yanında, Ticaret Politikası İnceleme birimi ve Anlaşmazlıkların Giderilmesi birimi olarak toplanabilmektedir. Ticaret Politikalarını İnceleme birimi, üye ülkelerin ticaret politikalarını iki, dört, altı yıl gibi belirli aralıklarla incelemeye tabi tutmaktadır.

Anlaşmazlıkların Giderilmesi birimi, üye ülkeler arasındaki anlaşmazlıkları çözerek bir karara bağlamaktadır ve ilgili taraflar bu birimin kararlarına uymak zorundadır.

Genel Konseyin yönetiminde Mal Ticareti Konseyi, Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları (Trade Related Intellectual Property Rights-TRIPR) Konseyi

⁶⁷ WTO, WTO Leaflet, What Is The World Trade Organization?, Geneva, 1996.

bulunmaktadır. Bu Konseyler, Anlaşmaların ve Genel Konseyin kendilerine yüklediği görevleri yerine getirmekle yükümlüdürler. Bu Konseylere üyelik tüm üyelerin temsilcilerine açıktır. Konseyler, fonksiyonlarını yerine getirebilmek için gerektiği zaman toplanabilmektedirler. Mal Ticareti Konseyi, Hizmet Ticareti Konseyi ve Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Konseyi gerektiği kadar yardımcı organ oluşturabilirler. Bu yardımcı organlar, kendileri ile ilgili Konseylerin onaylarına tabi olmak üzere kendi prosedürlerini oluşturabilirler.

Çok taraflı Ticaret Anlaşmalarında öngörülen organlar, bu anlaşmalarla kendilerine verilen görevleri yerine getirecek ve DTÖ'nün kurumsal çerçevesi içinde faaliyet göstereceklerdir. Ayrıca bu organlar, faaliyetleri ile ilgili olarak Genel Konseye bilgi vermektedirler.

DTÖ'nde Genel Sekreter tarafından yönetilen ve Cenevre'de bulunan bir Sekreteryaya yer almaktadır. Sekreteryaya'nın Cenevre dışında şubesi yoktur. Genel Direktör, Bakanlar Konseyi tarafından atanmaktadır. Bakanlar Konseyi, Genel Direktörün yetki, görev, hizmet şartları ve süresini belirlemektedir. Genel Direktör ve Sekreteryaya personelinin sorumlulukları uluslararası niteliktedir ve görevlerinin yerine getirilmesi sırasında herhangi bir hükümetten veya DTÖ dışındaki bir makamdan talimat alamazlar. Sekreteryaya'nın temel görevi çeşitli konseyler ve Bakanlar Konferansı'na teknik destek sağlamak, gelişmekte olan ülkelere teknik yardımda bulunmak, dünya ticaretini incelemek ve kamuoyu ve medyaya DTÖ'nün işlevlerini açıklamaktır. Sekreteryaya ayrıca anlaşmazlıkların giderilmesi sürecinde yasal katkıda bulunur ve DTÖ'ne katılmak isteyen ülkelere tavsiyelerde bulunur. Sekreteryaya, karar verme mekanizmasında yer almamaktadır⁶⁸.

4. Dünya Ticaret Örgütü'nün Sağladığı Gelişmeler

Dünya Ticaret Örgütü sisteminin kurulması ile sağlanan gelişmeler şu şekilde sıralanabilir:

1. DTÖ'nün 1995-1998 yılları arasında en çok üzerinde durduğu konulardan biri en az gelişmiş ülkelerin ticari sorunları olmuştur. Dünya ticaret sistemindeki gelişmelerin en az gelişmiş ülkeler ticaretinde meydana getirdiği sorunlara çözüm bulmak üzere 1997 yılının Ekim ayında çoğu gelişmiş ülkeler en az gelişmiş ülke

⁶⁸ Ahmet, ERMİŞ, **Dünya Ticaret Örgütü**, Yıldız Kitabevi, İstanbul, 2006, s. 40, 41.

ticaretlerinin geliştirilmesine ilişkin bütünleştirilmiş girişimler konusunda üst düzey toplantı gerçekleştirmiş ve bu toplantıda alınan kararlar uyarınca en az gelişmiş ülkelerin ihraç ettiği malların gümrüksüz ithalatına olanak sağlamak üzere genelleştirilmiş preferanslar sistemini geliştirmişlerdir. Üst düzey toplantı, en az gelişmiş ülkelerin ticaretine ilişkin yardım sağlamak üzere bütünleştirilmiş bir program içermekte idi. Bu program uyarınca ticarete ilişkin yardım altı kuruluşun eşgüdümüyle yürütülmekte idi. Bu altı kuruluş, Uluslararası Ticaret Merkezi (ITC), Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankasıdır.

2. Üye ülkeler, ticaretin daha ileri düzeyde serbestleşmesi için çeşitli müzakerelerde bulunmuşlardır. Bilgi teknolojisi (IT) ürünleri ticareti ile ilgili ülkeler, 13 Aralık 1996 tarihli Bilgi Teknolojisi Ürünleri Ticaretine ilişkin Bakanlar Bildirimi uyarınca bilgisayar, telekomünikasyon ekipmanı, yarı iletkenler, yarı iletkenlerin üretim ekipmanı, yazılım ve bilimsel enstrümanlar gibi ürünlere ilişkin tarifeleri kaldırma kararı almışlardır. Eczacılık ürünleri ile ilgili olarak da ilgili ülkeler, Uruguay Round'da tarifeleri kaldırma kararı aldıkları ürünler listesine 450 yeni ürün eklemiştir.

3. Kimi anlaşmalar, yeni müzakere turlarının başlatılması için uzlaşmış gündem (built-in-agenda) hükümleri içermektedir. Bazı anlaşmalar ise buna ek olarak içeriğine giren maddelerin bir kısmının veya tümünün gözden geçirilmesini öngörmektedir. Bu gözden geçirme, bu maddelere herhangi bir değişikliğin gerekli olup olmadığına karar verilmesi amacıyla yürütülecektir.

5. Dünya Ticaret Örgütü ve Türkiye

1951 yılında İngiltere-Torquay'da yapılan müzakerelerde, bir çok ülke ile beraber Türkiye'nin de GATT'a katılması öngörülmüştür. Türkiye anlaşmayı 1953 yılında imzalamıştır.

Uruguay Round Çok Taraflı Ticaret Müzakereleri sonucunda, müzakerelere katılan ülkeler sanayi ürünlerinde belli bir takvim çerçevesinde tarife indirimi taahhüdünde bulunmuşlardır. Söz konusu indirim taahhütlerinin, gelişmiş ve gelişme yolundaki ülkeler açısından değişik oranlarda ve farklı takvimlerle gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır.

Buna göre gelişme yolundaki ülke statüsünde bulunan ülkemiz, XXXVII. Sayılı Taviz Listesindeki sanayi ürünlerinde, AB ile Gümrük Birliği çerçevesinde 1992 yılında AB'nin Ortak Gümrük Tarifesine (OGT) uyum nedeniyle yaptığı indirimler ile yine aynı amaçla bazı tekstil ürünlerinde 1993 yılı OGT uyumu kapsamında yaptığı indirimleri Uruguay Round müzakereleri çerçevesinde DTÖ'ye konsolide etmiştir. Söz konusu ürünlerde Türkiye'nin ortalama tarife indirim taahhüdü % 29 oranındadır. Bu indirimler 1.1.1995- 1.1.1999 tarihleri arasında 5 eşit dilim halinde gerçekleştirilmiştir.

Ülkemiz, DTÖ ile olan ilişkilerinde gelişme yolundaki ülke statüsünde olduğu için, gelişme yolundaki ülkelere sağlanan kolaylıklara sahiptir⁶⁹.

6. Dünya Ticaret Örgütü'nün Düzenleme Getirdiği Alanlar

Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması 1994 (GATT 1994); GATT 1994; GATT 1947,DTÖ Anlaşması yürürlüğe girmeden önce GATT 1947 uyarınca yürürlüğe girmiş hukuki metinler, GATT 1994'ün bazı maddelerinin yorumlanmasına ilişkin mutabakat metinleri ve GATT 1994 'e ek Marakeş protokolünden oluşmaktadır.

GATT 1994'ün dört temel kuralı vardır. Bunlar:

- Yerli sanayinin yalnızca gümrük tarifeleri ile korunmasını, tarife dışı engellere (miktar kısıtlamalarına) başvurulmamasını öngörmektedir. Şeffaflık kuralı olarak da adlandırılan bu ilkenin uygulanabilmesi için tarafların ticarete uyguladıkları tüm düzenlemelerin, diğer taraflarca bilinmesi gerekmektedir.

- Ticaret müzakereleri yoluyla ülkelerin tarifeleri giderek azaltması ve diğer engelleri kaldırması hedeflenmektedir. Bu suretle indirilen gümrük tarifeleri her ülkenin tarife cetvelinde listelenerek daha yüksek artışlara bağlanmaktadır. Taviz listeleri GATT yasal sisteminin bir tamamlayıcı parçasıdır.

- GATT'ın en önemli düzenlemesi ayrımcı olmama ilkesi veya En Çok Kayrılan Ülke (MFN) kuralıdır. MFN kuralı, üye bir ülke tarafından, herhangi bir ülkeden ithal edilen veya bu ülkeye ihraç edilen bir ürüne tanınan her türlü kolaylık, lehte muamele, ayrıcalık veya bağışıklığın diğer bütün üye ülkelere ithal edilen ya da bu ülkelere ihraç edilen benzer ürüne hemen ve kayıtsız ve şartsız olarak dahil edilmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu kural uyarınca, Genel Anlaşma'ya taraf olan ülkeler, bir diğerine,

⁶⁹ Ermiş, age. s.59.

en az diğ er üye ÷lkelere uyguladıkları kadar elverişli bir rejimi koşulsuz olarak uygulamak zorundadırlar.

- Ulusal muamele kuralı, ithal ürünlerle yerli ürünler arasında dahili vergiler ve dahili yönetmeliklerin uygulanması bakımından ayırım yapılmasını yasaklamaktadır⁷⁰.

Gümrük vergileri kıymet üzerinden (ad valorem) tahakkuk ettirildiğ i zaman, verginin gerçek tutarı Gümrüklerin vergiye esas kıymeti nasıl belirlediğ ine bağı lı olmaktadır. Gümrük Kıymet Anlaşması, işlemin kıymetinin ithalatçı tarafından ödenmiş veya ödenmesi gereken fiyatın esas alınması suretiyle belirlenmesini kurala bağ lamaktadır. Uruguay Raundunda kabul edilen karara göre, ithalatçı tarafından beyan edilen kıymetin veya sunulan belgelerin gerçekliğ inden ve doğruluğ undan ş üphe duymak için yeterli gerekçelere sahip olması halinde Gümrükçüler işlem değerlerini kabul etmeyebilir. Bu tür durumlarda ithalatçıların menfaatlerini korumak için, Gümrüklerin onlara fiyatlarını ispat etmeleri fırsatını vermesi gerekmektedir. Eğer Gümrükler doğrulamadan tatmin olmazsa, beyan edilen işlem değerinin kabul edilmemesine ilişkin gerekçeleri ithalatçılara yazılı olarak bildirmesi zorunludur⁷¹.

Uruguay Raundunda müzakere edilen Sevk Öncesi İnceleme Anlaşması (PSI), gelişmekte olan ÷lkelere, ithal ürünlerin düşük veya yüksek kıymetlendirilmesi problemi ile uğ raş ma imkanı sağ lar. Halen otuzu aş kın gelişmekte olan ÷lke ithal edilecek ürünün fiyatlarının ihracatçı ÷lkede zorunlu ve bağımsız doğrulanması için PSI şirketlerinin hizmetlerinden yararlanmaktadır. Anlaşma gelişmekte olan ÷lkelerin bu tür hizmetlere başvurmasının, fazla ve düşük faturalamayı veya sahtekarlığı önlemesi bakımından gerekli olabileceğ ini kabul etmektedir. Anlaşma, ihraç fiyatlarının doğrulanmasında, PSI şirketlerinin karşılaştıрма için aynı veya benzer malların ihraç fiyatlarını kullanmasını hükme bağ lamıştır⁷².

İnsan sağ lığ ı ve güvenliğ i ile çevrenin korunması için ÷lkeler, ithal ürünlerin bir takım zorunlu standartlara uymasını şart koş maktadır. Ticarete Teknik Engeller Anlaşması bu tür zorunlu standartların uluslararası ticarete gereksiz engel oluşturacak şekilde uygulanmamasını temin etmektedir. Bunun için standartların bilimsel verilere ve

⁷⁰ Zühal Süzgün ; “Gümrük Kıymetinin Belirlenmesi”, **GATT Anlaşmasının Kavranması Stratejik Odak Nokta Projesi**, Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı, Ankara, Mart, 1996, s. 50.

⁷¹ Zühal Süzgün; agm. S. 52.

⁷² Zühal Süzgün; “Sevk Öncesi İnceleme Anlaşması”, **GATT Anlaşmasının Kavranması Stratejik Odak Nokta Projesi**, Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı, Ankara, Mart, 1996, s. 61.

kanıtlara dayanmasını veya uluslararası genel kabul görmüş standartlara uygun olmasını zorunlu tutmaktadır. Ayrıca, standartların ithal ürünlere karşı ayrımcı olmaması gerekmektedir⁷³.

Ülkeler ayrıca ithal tarım ürünlerinin kendi ulusal bitki ve hayvan sağlığı yönetmelikleri ile uyumlu olmasını kurala bağlamaktadır. Bu yönetmeliklerin birincil amacı insan, hayvan veya bitki yaşam ve sağlığının ithal tarım ürünleri ile gelebilecek zararlı böceklerden ve hastalıklardan korunmasını sağlamaktır. Bitki ve Hayvan Sağlığı Tedbirlerinin Uygulanmasına İlişkin Anlaşma Ticarete Teknik Engeller Anlaşmasına benzer hükümler içermektedir. Ancak, Bitki ve Hayvan Sağlığı Tedbirlerinin Uygulanmasına ilişkin Anlaşma, belirli zararlı böceklerin veya hastalıkların kaynak ülkedeki yaygınlığına ve durumuna bakarak ayrımcı bazda tedbir alınmasına izin vermektedir⁷⁴.

Ülkelerin ithal lisansı düzenleme usulü ithalatın akışını, özellikle eğer işlemler şeffaf değilse veya eğer gereksiz yere gecikmeye sebep oluyorsa, menfi yönde etkileyebilmektedir. İthal Lisansları Anlaşması ithal lisansı işlemlerinin uygunsuz kullanılması marifetiyle uluslararası ticaretin engellenmemesini teminen belirli süreler, prensipler ve kurallar ortaya koymaktadır⁷⁵.

Korunma Tedbirleri Anlaşması, ithalatçı ülkeye, yetkili makamları tarafından şikayet üzerine veya re'sen başlatılan ve usulüne uygun yürütülen bir soruşturma neticesinde, ithalatın aynı veya benzer malı üreten yerli sanayiye ciddi zarar verecek şekilde mutlak veya nispi olarak artan miktarlarda gerçekleştiğinin tespit edilmesi halinde, geçici bir dönem için ithalata karşı kısıtlama getirmesine müsaade etmektedir. Bu çerçevede alınacak tedbirler, bağlı oranların üzerinde bir gümrük tarifesi artışı veya miktar kısıtlaması tatbiki şeklinde olmaktadır. Anlaşmaya göre tedbirlerin MFN kuralına uygun ayrımcı olmayan bazda uygulanması gerekmektedir⁷⁶.

Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Tedbirler Anlaşması, hükümetlerin muhtelif ekonomi politikaları amaçlarını gerçekleştirebilmeleri için sübvansiyonlara müracaat

⁷³ Zühal Süzgün, agm. s. 66.

⁷⁴ Halis Akder, "Sağlık ve Bitki Sağlığı Önlemlerinin Uygulanmasına İlişkin Anlaşma", **GATT Anlaşmasının Kavranması Stratejik Odak Nokta Projesi**, Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı, Ankara, Mart, 1996. s. 63.

⁷⁵ Zühal Süzgün, agm. s.68.

⁷⁶ Okan Aktan, "Korunma Tedbirleri Anlaşması", **GATT Anlaşmasının Kavranması Stratejik Odak Nokta Projesi**, Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı, Ankara, Mart, 1996, s. 69.

etmesini kabul etmektedir. Bununla birlikte, Anlaşma hükümetlerin bu haklarını ticaret bozucu etkileri olacak sübvansiyonlar açısından sınırlamaktadır.

Anlaşma oldukça karmaşık kurallara sahip olup, sübvansiyonları yasak ve müsaade edilebilir olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Yasak sübvansiyonlar sanayi mallarında ihracat sübvansiyonlarını içermektedir. Yasak olmayan bütün sübvansiyonlar müsaade edilebilir sübvansiyonlardır. Bunlar da ikiye ayrılmaktadır: dava edilebilen sübvansiyonlar ve dava edilemeyen sübvansiyonlar.

Anlaşma, hükümetler tarafından verilen sübvansiyonların diğer ülkelerin menfaatlerine olumsuz tesirde bulunması durumunda iki tip yol önermektedir. Olumsuz etkilerin, ithalatçı ülkenin sanayiinde maddi zarara neden şeklinde olması halinde, anlaşma, zarar gören ülkenin sübvansiyonu dengelemek için telafi edici vergi uygulamasını onaylamaktadır. Telafi edici vergiler ancak hakkıyla yürütülen bir soruşturma neticesinde, yetkililer sübvansiyona konu ithalat ile yerli üretimde oluşan zarar arasında bir nedensellik bağı bulunduğuna kanaat getirmeleri halinde tatbik edilebilmektedir. Normal olarak, böyle bir soruşturma ilgili yerli sanayinin şikayeti üzerine başlatılmaktadır.

Alternatif olarak, gerek yerli sanayiye maddi zarar vermesi gerek diğer olumsuz tesirleri bulunması durumlarında, ithalatçı ülke sübvansiyonunun kaldırılması veya değiştirilmesi için meseleyi Anlaşmazlıkların Hali organına taşıyabilir⁷⁷.

GATT kuralları rekabeti bozucu iki tip haksız ticaret uygulaması ile uğraşmaktadır: birincisi; ihraç edilen ürünler sübvansiyonlu ise rekabet haksız olabilmektedir, ikincisi; yabancı piyasalarda ihraç ürünlerde dumping yapılıyorsa, rekabet durumu bozulabilmektedir.

Genel bir yanlış olarak, her düşük fiyatlı ithalat dumpingli ithalat olarak değerlendirilmektedir. Anti-Dumping Anlaşması, bir malın dumpingli olarak addedilmesi için bir takım katı kurallar ortaya koymaktadır. Buna göre, bir ürünün eğer ihraç fiyatı ihracatçı ülkede satılan benzer ürünün fiyatından daha düşük ise o ürün dumpingli olarak kabul edilmektedir. Ayrıca, bir ürün üretim maliyetinin altında ihraç ediliyorsa da dumpingli olarak değerlendirilmektedir. Anlaşma, ithalatçı ülkeye, yetkili makamları tarafından şikayet üzerine veya re'sen başlatılan ve usulüne uygun yürütülen

⁷⁷ Okan Öztürk, *Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler Anlaşması*, Tek Yayıncılık, İstanbul, s. 68.

bir soruşturma neticesinde, dampinge konu ithalatın benzer malı üreten yerli sanayiinde zarar oluşturduğunun tespit edilmesi halinde, dampingin etkisi bertaraf edecek şekilde dampinge karşı vergi uygulamasına müsaade etmektedir⁷⁸.

Hükümetler, ulusal önceliklerine göre yatırım yapmalarını teşvik etmek amacıyla yabancı yatırımcılara bazı koşullar getirmektedir. Bazı koşullar ticareti etkileyebilmektedir. Yabancı sermayeyi çekebilmek için hükümetler mali teşvikler, vergi iadeleri, arazi tedariki ve diğer tercihli hizmetler sunmaktadırlar. Bunlara karşılık, yatırımın belirli ulusal önceliklere göre yapılmasını teşvik etmekte veya zorlamaktadır. Ticaretle Bağlantılı Yatırım Tedbirleri Anlaşması (TRIMs) ülkelerden GATT kurallarına aykırı olduğu belirlenen tedbirleri muayyen bir sürede tedricen kaldırmasını istemektedir⁷⁹.

Dünya tekstil ve konfeksiyon ihracatı son otuz yılda kapsamı ve sayısı giderek artan iki taraflı kota düzenlemelerine tabi olmuştur⁸⁰. Salt hukuki açıdan değerlendirildiğinde bu tür kısıtlamalar GATT prensiplerine aykırı düşmektedir. Ancak, Çok Elyaflılar Anlaşması (MFA) GATT prensiplerinden sapmaya hukuki bir kılıf teşkil etmiştir. Tekstil ve Konfeksiyon Anlaşmasının temel amacı, üye ülkelerin 10 yıllık bir dönemde miktar kısıtlamalarını tedricen kaldırmasını hükme bağlamak suretiyle, tekstil ticaretini GATT ile bütünleştirmektir⁸¹.

Tarım Anlaşması yapı olarak GATT kurallarını tam olarak uygulayabilmek üzere üye ülkelerin başlattıkları reform sürecinden oluşmaktadır. Reform sürecinden beklenen tarım ürünleri ticaretinde piyasa mekanizması etkin kılmaktadır. Anlaşmaya taraf ülkelerin pazara giriş; tarım ürünleri ithalatında uygulanan koruma, destekleme; ülke içinde uygulanan tarımsal destekleme politikaları ve ihracat rekabeti; tarımsal ürünlerin ihracatına sağlanan sübvansiyonlar, konularında indirim taahhüdünde bulunmaları istenmiştir Anlaşmanın en önemli amaçlarından birisi tarifelenmemiştir. Buna göre tarife dışı engellerin (miktar kısıtlamaları, ayrımcı lisanslama ve çeşitli mali

⁷⁸ Huriye Doğan, “Anti-damping Anlaşması”, **İşveren Dergisi**, s. 27.

⁷⁹ Akder, age. s. 43.

⁸⁰ Akder, age. s. 51.

⁸¹ Aruoba Çelik, “Tekstil ve Giyim Eşyası Sözleşmesi”, **GATT Anlaşmasının Kavranması Stratejik Odak Nokta Projesi**, Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı, Ankara, Mart, 1996, s.15.

yükümlülüklerin) eş değer vergilerinin hesaplanması ve sabit gümrük vergilerine ilave edilmesi gerekmektedir.⁸²

Menşe Kuralları Anlaşması, ithal ürünlerde menşe ülkenin tespit edilmesi için uygulanan menşe kurallarının objektif, anlaşılabilir olması, uluslararası ticareti engelleyici olmaması, pozitif kurallara dayandırılmasını öngörmektedir⁸³.

Hizmet ticareti giderek büyümekte ve bugün için bütün uluslararası ticaretin %20'sini teşkil etmektedir. Uruguay Raundunda müzakere edilen Hizmet Ticareti Genel Anlaşması, esas itibariyle mal ticaretindeki temel kuralları hizmet ticaretine tatbik etmektedir. Ancak, mal ve hizmetler arasındaki fark nazara alınarak bazı hükümler uygun şekilde değiştirilmiştir GATS bir kurallar çerçevesi ve hizmetler sektöründe ve ülkelerin takvimlerinde listelenen alt sektörlerde serbestleşme taahhütlerinden müteşekkildir. Kurallar çerçevesi, 10 yıllık bir geçiş döneminden sonra, ülkeleri, kendi hizmet ürünleri ile diğer ülkelerin hizmet sağlayıcılarının ürünleri arasında ayırım gözetmemesi ve En Çok Kayrılan Ülke muamelesini uygulaması hususunda zorunlu kılmaktadır. Mal ticaretinde olduğu gibi ulusal muamele kuralı, ülkelerin, yabancı hizmetleri ve hizmet sağlayıcılarını, kendi hizmet ürünleri ile hizmet sağlayıcıları karşısında daha elverişsiz bir muameleye tabi tutmamasını öngörmektedir⁸⁴.

Fikri mülkiyet hakları ile ilgili kuralların ülkeden ülkeye büyük değişiklik göstermesi uluslararası ticaretin gelişmesine menfi tesirde bulunabilir. Daha da ötesi, bu tür hakların gevşek ve yetersiz şekilde korunması, taklit ve korsan mallar ticaretini teşvik edebilir ve bu suretle hakların gerçek sahibi olan imalatçıların yasal ticari menfaatleri zarar görebilir. Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması, bu yüzden, fikri mülkiyet haklarının korunması için asgari standartları ve ayrıca bunların uygulanması için çare ve usulü tespit etmektedir. Patentler, telif hakları, ticari markalar, endüstriyel tasarımlar, entegre devrelerin çizimi, açıklanmamış bilgiler ve coğrafi gösterimler türündeki fikri mülkiyetler anlaşma kapsamında bulunmaktadır⁸⁵.

⁸² Halis Akder ; "Tarım Anlaşması", **GATT Anlaşmasının Kavranması Stratejik Odak Nokta Projesi**, Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı, Ankara, Mart, 1996, s.37.

⁸³ Zühal Süzgün, "Menşe Kuralları Anlaşması", **GATT Anlaşmasının Kavranması Stratejik Odak Nokta Projesi**, Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı, Ankara, Mart, 1996, s.45.

⁸⁴ Süzgün, age. s. 60.

⁸⁵ Süzgün, age. s. 62.

V. DIŞ TİCARET POLİTİKALARI İÇİNDE ANTİDAMPİNG VERGİ UYGULAMASI VE ÜLKE ÖRNEKLERİ

Bu bölümde dış ticaret politikalarına tarifelerin, tarife dışı araçların etkileri açıklanarak, dumping tanımı, nedenleri, şekilleri, koşulları ve etkileri açıklanacak ve anti-damping vergi tanımlanarak GATT ve bazı ülkelerde anti-damping vergi uygulamalarına yer verilecektir.

A. KLASİK KORUMA ARACI OLARAK TARİFELER

1.Gümrük Vergisi

Dış ticaret politikasının en eski ve yaygın araçlarından birisi olan gümrük vergisi, bir malın ithali sırasında alınan vergilerdir. Bunların yerine “Gümrük Tarifesi” deyimini de kullanılır. Tarifeler konusunda belirleme yetkisi, her ülkenin kendisine aittir. Ancak, bazen ülkeler arası anlaşmalarla tarife belirlemesine de gidilebilir. Birincisi otonom tarife, ikincisi ise sözleşmeli tarife olarak adlandırılır⁸⁶. Sözleşmeli tarifelere örnek olarak, GATT (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması) kapsamındaki düzenlemeler ve GPS (Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi) verilebilir. Tarifelerin uygulanması ile ilgili farklılıklar mevcuttur; ithal malının fiyatının yüzdesi olarak konulmuş olabilirler ki buna “Ad Valorem Tarife” denir. Eğer fiziki birim başına alınmaları söz konusu ise buna da “Spesifik Tarife” denir⁸⁷.

Dış ticaret politikasında önemli bir uygulama alanına sahip araçlardan biri olan gümrük vergisi, bu özelliğini, esasen, gelir yönü itibarıyla alır. Gümrük vergisi, ülke ekonomisi için iyi bir gelir kaynağıdır. Her ne kadar günümüzde, GÜ (Gelişmiş Ülkeler)’de oranlar azaltılarak söz konusu gelirler, daha çok direkt vergiler yoluyla elde edilme yoluna gidiliyorsa da; GOÜ (Gelişmekte Olan Ülkeler)lerde vergi gelirleri, bütçe içinde önemli bir paya sahip olma özelliğini devam ettirmektedir⁸⁸.

Bir tarife aracı olarak gümrük vergileri, bir ekonomi açısından yani mikro düzeyde yapılan bir değerlendirme sonrası koruyucu ve gelir sağlayıcı bir dış ticaret politikası aracı sayılabilir. Ancak bu, her ekonomi açısından, yani makro seviyede

⁸⁶ Halil Seyidoğlu, Uluslararası İktisat, Teori-Politika ve Uygulama, İstanbul;Güzem Yayınları, 9. Baskı, 1993, s. 345.

⁸⁷ Halil Seyidoğlu. **Ekonomik Terimler-Ansiklopedik Sözlük**, İstanbul, Güzem Yayınları, No:4, 1992, s323.

⁸⁸ Seyidoğlu, age. , s 347.

düşünüldüğünde “menfaat ve menfaatler arası çatışma” olgularının dikkate alınması gerekir. Bu durumda, tarifelerin olumsuz yönleri karşımıza çıkmaktadır.

Gümrük vergisinin genel etkileri olarak bakacak olursak; Gümrük vergisi uygulamasında esas amaç, ekonomik açıdan lehte bazı düzenlemeler gerçekleştirmek ve başta, gelir sağlama amacı olmak üzere sağlam bir yapıya sahip olmaktır. Gümrük vergileri uygulanırken, ulaşılması planlanan temel hedefler şu şekilde sıralanabilir⁸⁹:

- Ülke işçisini yabancı ucuz işçiye karşı korumak.
- Yerli üreticilerin yabancı rekabete dayanmalarına imkân sağlamak için, ithal malının maliyetini, yerli üretimin maliyetine eşitlemek.
- Daha önce ithal edilen bazı malları yurt içinde üreterek ülkede işsizliği azaltmak.
- Ülkenin dış gelirinin üstünde olan dış gider fazlasını eriterek dış ödemeler dengesini sağlamak.
- Ülkenin ticaret hadlerini ve refahını iyileştirmek.
- Yerli üreticileri dampinge (yabancı bir pazarda, normal değer in ya da iç pazarda geçerli olan fiyatın altında satış yapmak) karşı korumak.
- Genç Endüstri Tezi kapsamında; yerli sanayinin etkinlik kazanıncaya kadar yerleşmesine ve büyümesine imkân sağlamak.
- Ulusal savunma için stratejik önemi haiz sanayileri korumak.

2. Tarifelerin Ekonomik Etkileri

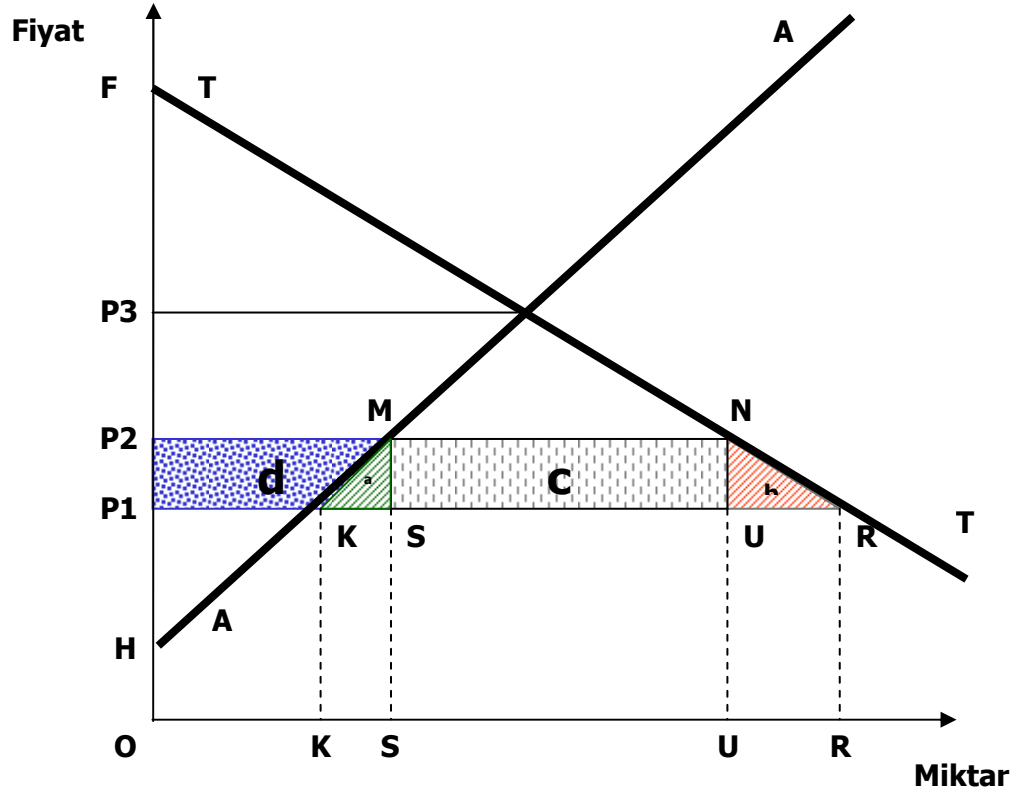
Ticaretin vergilendirilmesi, muhtemelen ticaretin doğuşu ile yakın tarihlere başlamıştır. Uluslararası yapılan ticarete konulan gümrük vergilerinin başlıca iki amacı vardır. Bunlar, devlet hazinesine gelir sağlamak ve yerli sanayiye dış rekabete karşı korumaktır.

Gümrük vergileri, devletin kolay gelir sağlama yollarından biri olduğu için dış ticaret politikasının en eski aracıdır. Kolay tahsil edilir, kısa sürede istenilen gelir elde edilir. Özellikle gelişme yolunda olan ülkelerde devlet hazinesinin önemli bir gelir

⁸⁹ Dominick Salvatore, **Uluslararası İktisat, Teori ve Problemler**, Çeviren: Tamer İşgüden, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul, 1986, s. 77.

kaynağını oluşturur. Gümrük vergilerinden etkili bir gelir sağlayabilmek için bu vergilerin geniş tüketim alanı olan mallara uygulanması ve ticareti kısımayacak şekilde gümrük gelirlerini maksimize eden seviyede olması gerekir. Talep esnekliği sert olan mallar üzerine konan gümrük vergilerin tüketimi kısırarak vergi gelirlerinin azalmasına yol açabilir.

Şekil 1: Gümrük Tarifelerinin Ekonomik Etkileri

Kaynak: Salvatore, age., s.78

FİYAT

MİKTAR

Kaynak: Salvatore, age., s.78

- A ve T eğrileri, ele alınan malın arz ve talep eğrileridir.
- Serbest dünya fiyatı OP1'dir.
- Bu fiyattan yurt içi tüketim OR'ye eşittir.

- Bu miktarın OK kadarı yurt içinde üretilmekte; geri kalan KR miktarı ise ithal edilmektedir.
- Malın birimi başına P1P2 kadar spesifik bir vergi (veya eşit değerde ad valorem vergi) konulduğunda, yurt içi fiyat, OP2'ye yükselmektedir.
- İthalât ise MN (=SU)'ye düşmektedir.

Üretim etkisi; Gümrük vergilerinin ithal malının iç fiyatını yükseltmesi, ithalâta rakip üreticileri dış piyasanın rekabetinden koruyarak yerli üretimin artmasına yol açar. Bu aynı zamanda koruma etkisi olarak adlandırılır.

Fiyatların P1'den P2'ye yükselmesi ile yerli malın üretimi, K'den S'ye çıkmaktadır. Çünkü üreticiler, bu yüksek fiyatlardan üretimdeki genişlemenin doğurduğu maliyet artışını karşılayabilmektedirler. Tabii, söz konusu malın arz esnekliği ne kadar yüksek olursa (arz eğrisi ne kadar yatıkça) fiyat artışının sağladığı üretim genişlemesi de o kadar fazla olur.

Ülke, ithal malını direkt olarak üretmek yerine, kaynakları ihracat kesiminde çalıştırıp elde edilen üretimi ihraç etmiş olsaydı, KS miktarı kadar malı daha ucuza elde edebilecekti. Bu miktar malın yurt içinde üretilmesi dolayısıyla uğranılan kayıp ise MKS (a) üçgeni alanına eşittir. Buna gümrük vergilerinin üretim maliyeti denir.

Tüketim etkisi; Tarifeler iç fiyatları yükselterek, bir yandan yerli üretimi özendirirken; öte yandan da tüketimin kısılmasına yol açmaktadır. Fiyatların P1'den P2'ye yükselmesi sonucu, ithal malının tüketimi UR kadar azalmıştır. İthal malının talep esnekliği ne kadar yüksek ise, fiyat artışı sonucunda tüketimindeki azalma da o kadar fazla olacaktır.

Gümrük vergileri, ithal malını pahalılaştırdığı için, tüketici refahının azalmasına yol açar. Nitekim NRU (b) üçgeni alanı, tüketici refahındaki düşmeyi ifade eder. Buna da gümrük tarifelerinin tüketim maliyeti denir.

Gelir etkisi: Gümrük tarifeleri, ithalât hacmini sifıra indirecek oranda olmadıkça, hazineye bir gelir sağlama özelliğini sürdürür. P1P2 miktarında bir vergi konulunca, ithalât hacmi SU'ya düşmektedir. Toplam vergi geliri, ithalât miktarı ile birim başına verginin çarpımına (SUxP1P2) eşittir. Bu ise grafikte MNSU (c) dikdörtgeni alanı ile gösterilmektedir.

Bölüşüm etkisi: Gümrük tarifeleri, milli gelirin tüketicilerden üreticilere doğru yeniden bölüşümüne sebep olur. Tarife dolayısıyla, fiyatı yükselen (P1'den P2'ye) malın yerli üretimi (KS kadar) genişler. Bu da tüketicilerin daha yüksek fiyat ödemeleri (P1P2 kadar); üreticilerin de daha yüksek gelir elde etmeleri anlamına gelir. Yani gelir dağılımı, tüketicilerden üreticilere doğru yeniden dağıtılmış olur. Bu, grafikte P2MKP1 (d) alanına eşit bir meblağa tekabül etmektedir⁹⁰.

B. TARİFE DIŞI ARAÇLAR

Uluslararası ticaretin önündeki geleneksel engel olarak tarifeleri aktardıktan sonra bunlar dışındaki araçlara geçeceğiz. Tarife dışı engeller, malların ülkeler arasında dolaşımını engelleyen her türlü kural ve uygulamaları ifade eder. İthalâtın kontrolüne yönelik dış ticaret mevzuatı kadar çevre ile ilgili, fikri ve sınai haklar-standartlar gibi ticaretle doğrudan ilgisi olmayan fakat ticareti olumsuz yönde etkileyen mevzuat ve uygulamalar da bu kapsamda değerlendirilmektedir⁹¹.

İkinci Dünya Savaşı öncesinde dünya ticaretindeki uygulamalar, ülkelerin ticarete yoğun olarak korumacı politikalar izledikleri bir dönemdir. Sonuçta, ticarete haksız rekabet şartlarının yaşandığı görülmektedir⁹².

Ticarî alanda çıkarılan engeller karşısında sanayileşmiş ülkeler, dünya pazarlarında rekabetçi bir ortam oluşturarak dünya ticaretinin geliştirilmesi amacıyla GATT kurallarını uygulamaya koymuşlardır. GATT'ın amacı; üye devletlerin adil ve tam rekabet şartlarında ticaret yapabilecekleri serbest ve açık bir ticaret sistemi oluşturmaktır. Bu çerçevede hedef, tarifelerin ve tarife dışı engellerin azaltılmasını sağlamaktır.

GATT anlaşmaları, dört temel ilkeye dayanmaktadır:

- Yerli Sanayin Korunması:

GATT, üye ülkelerin ulusal sanayilerinin dış rekabete karşı korunabileceğini kabul eder.

- Tarife Taahhütleri:

⁹⁰ Salvatore, age. s. 79-80.

⁹¹ Zübeyde Öktem, **İhracatta Avrupa Birliği Standartları ve Türkiye'nin Bu Standartlara Uyumu**, İstanbul: TÜSİAD, Araştırma Raporu No:31, Temmuz 1998, s. 58.

⁹² Mete Bilgiç, **GATT Kuralları ve Uruguay Roundu Kapsamında Uygulanan Devlet Yardımları ve Sübvansiyonlar**, Ankara: KOSGEB, Ocak 1999, s. 15-17.

Üyeler, yukarıda bahsedilen tarifeleri, mümkünse kaldırmalıdır.

- Müsaadeye En Fazla Mahzar Ülke:

Bir ülkeye uygulanan tarifelerin diğer ülkelere de uygulanmasıdır. Bunun istisnaları mevcuttur.

- Milli Muamele:

Gümrük vergisi ödenerek ülkeye giren ithal bir ürüne yerli bir üründen daha yüksek vergiler uygulanmasının engellenmesidir.

GATT'ın kuruluşundan 1994'e kadar sekiz görüşme turu yapılmış ve iki dünya savaşı arasındaki dönemde dünya genelinde yükselmiş olan gümrük vergileri, gerçekten de önemli ölçüde azaltılmıştır. 1947'de, sanayileşmiş ülkelerde %40 olan gümrük oranlarının ortalama düzeyi 1990'ların başında %5'e düşmüştür. 1960'larda yapılan Kennedy Görüşme Turu, gümrük vergilerini azaltmada özellikle etkili olmuştur. 1970'lerde gerçekleştirilen Tokyo Görüşme Turu da bu azaltmayı sürdürmüştür. Ancak, GATT'a bağlı olarak gümrük vergileri azaltılırken, özellikle gelişmiş ülkelere, rekabet gücü yüksek olan ürünlerin ithalâtını kısıtlamak amacıyla GATT'ın istisna oluşturan hükümlerine dayandırılan tarife dışı engel uygulamalarında da artış görülmüştür.

Normal şartlarda Müsaadeye En Fazla Mahzar Ülke ilke kapsamında, bir ülkeye sağlanan avantajların diğer ülkelere de sağlanması gerekmektedir. Ancak bunu da bazı istisnaları vardır ki şöyledir:

- Bölgesel ticaret düzenlemesi yapmış ülkeler arasındaki ticaretin tercihli veya tarifesiz yapılması.
- GÜ ve GOÜ'ler arasındaki GPS (Genelleştirilmiş Prefenanslar Sistemi) kapsamındaki ithalâta tercihli veya sıfır gümrük tarifesinin uygulanması⁹³.

1.Tarife Benzeri Engeller

Tarife benzeri engeller, ithalâtı kısıtmaya yönelik araçlar olan tarifeler gibi, fiyat mekanizması yoluyla etkilerini gösteren araçlardır. Burada mekanizma, ithalâtın bu engeller vasıtasıyla pahalılaştırılarak, toplam talebin yabancı mallardan yerli mallara

⁹³ TUSIAD; **Dış Ticarete Çevre Koruma Kaynaklı Tarife Dışı Teknik Engeller ve Türk Sanayii İçin Eylem Planı**, İstanbul, No:T/98-233, Ağustos 1998, s. 35.

doğru kaydırılması şeklinde işletilir. Byolece, yerli üretim artar ve ithalât kısılmış olur. Bu kapsamda uygulanan araçlar řunlardır⁹⁴:

- İthalât teminatları
- Sübvansiyonlar
- Vergilendirme ve muafiyetler
- Çoklu kur sistemi

Miktar kısıtlamaları; bu araçlar, ithalât hacminin direkt olarak sınırlanmasına yöneliktir. Gümrük tarifeleri, ithalât fiyat mekanizması yolu ile kısıcı etkiye sahiptir. Ancak, miktar kısıtlamaları ile ülkeye girecek veya ülkeden çıkacak mal hacminin direkt olarak belirlenmesi söz konusu olmaktadır. Bundan dolayı bu araçların fiyat mekanizmasında yeri yoktur. Miktar kısıtlamaları, şu araçlardan oluřur⁹⁵:

- Kotalar
- Yasaklamalar
- Döviz denetimleri

Gönüllü ihracat kısıtlamaları; Bir malın ithaltsı ile ihracatsı arasında yapılan iki yanlı görüşmeler sonucunda ihracatın belirli bir kota ile sınırlandırılması uygulamasıdır. Bu tür kısıtlamalar, özellikle GOÜ'lerin G'lere ihraç ettikleri birtakım emek-yoğun sanayi malları üzerine konulur, tekstil vb. gibi.

Kotayı koyan ülke açısından görünürdeki sebep, kendi iç sanayisini düzenlemektir. Ancak, asıl sebep, düşük fiyatlı olarak GO'lerce kendi ülkesine ihraç edilen mallara, yurtiçinde üretilen malların rekabet edecek durumda olmamasıdır. Byolece anlaşma dahilinde gönüllü kısıtlamaya gidilerek i sanayinin düzenlenmesi sağlanmaya çalışılır. Bu şekilde, haksız rekabet ortamının oluşumuna sebep olunmakta ve ticaretin kısılması söz konusu olmaktadır⁹⁶.

2. Diğer Tarife Dışı Araçlar

⁹⁴ Seyidoğlu, age. s. 369-372.

⁹⁵ TUSIAD, a.g.e. , s. 35.

⁹⁶ TUSIAD, a.g.e. , s. 37.

Buraya kadar aktarılan tarife dışı araçlara ilaveten sağlık, güvenlik ve çevre konuları başta olmak üzere standartlar ve birtakım politik tercihler dolayısıyla ticareti engelleyici nitelik taşıyan araçlar mevcuttur.

İstatistik amaçlı birtakım faydaları, bir malın nerede üretildiği hakkında bilgi veriyor olması, bu alanda yapılacak yolsuzlukları engellemeye yönelik kullanımı yanında sebep olduğu bürokratik işlemler ve bazı art niyetli uygulamalar dolayısıyla menşe şahadetnamesi, dış ticaret alanında engelleyici bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Menşe şahadetnamesi aleyhindeki durumlar şöyle sıralanabilir⁹⁷:

- Ticareti engelleyici niteliklere sahiptir.
- Bürokrasiye yol açmaktadır.
- Menşe tespitindeki kurallar, belgenin hazırlanmasını zahmetli hale getirmektedir.
- Ülkeler, sanayilerini korumaya yönelik amaçlarını gerçekleştirmede nispeten caydırıcı nitelikli olarak kullanabilmektedirler.

C.DAMPİNG KAVRAMI

1. Damping Tanımı

Bir İngilizce Ekonomi Sözlüğü olan The Penguin'in Dictionary Of Economics, damping kavramı için, “ Bir malın yabancı ülke pazarında marjinal maliyetinin altında satılması halidir.” şeklinde bir tanımlamaya yer vermiştir⁹⁸.

Türk Hukuku Lügati dampingi; “Herhangi bir maddenin ecnebi memleketlerde (umumiyetle o memleketlerdeki benzer istihali sarsma maksadıyla) maliyetten aşağı bir fiyatla satılmasıdır.” şeklinde tanımlamıştır.

Ekonomi Sözlüğü'nde yer verilen tanıma göre damping ; “ Anamalcı üretim düzeninde normal rekabet koşullarına aldırmayarak malların dış pazarlarda zararına satılmasıdır.”⁹⁹.

⁹⁷ İKV, **Sorularla Dış Ticarete Menşe Kuralları**, İstanbul: İKV, No:144, Şubat 1998, s. 1-12.

⁹⁸ Selahattin Tuncer, “ Damping Ve Dampinge Karşı Vergi ”, **Yaklaşım**, Sayı 97, Ocak 2001, s. 11.

⁹⁹ Orhan Hançerlioğlu, **Ekonomi Sözlüğü**, Remzi Kitabevi, Aralık 1995, s. 51.

Demirağ'a göre dumping; bir mamulün ihraç piyasasındaki rekabet gücünün arttırılması amacıyla iç piyasa satış fiyatından ya da üretim maliyeti değerinden daha düşük olarak ihraç edilmesi olarak tanımlanabilmektedir¹⁰⁰.

Bir diğer tanıma göre; bir pazarı elde etmek veya eldeki stok malı elden çıkarmak için, piyasa fiyatından hatta bazen maliyet fiyatından daha ucuza satmaktır¹⁰¹.

İktisadi açıdan dumping, ulusal piyasalar arasındaki üçüncü dereceden fiyat farklılaştırmasının bir türüdür. Üçüncü derece fiyat farklılaştırması iki yönlü olmaktadır. Buna göre; A ve B pazarlarında bulunan bir firma, bunlardan hangisinde talep esnekliği daha düşük ise orada daha yüksek fiyat uygulamakta, dolayısıyla, normal koşullarda eğer firmanın bulunduğu pazarda rekabet varsa ve talep esnekliği yüksek ise; bu durumda firma dış pazarda yüksek fiyat uygulamaktadır. Dumpingde bu durum tek yönlü gerçekleşir. Fiyat ayrımcılığının bulunması gerekmele beraber, dış piyasada daha yüksek fiyat uygulanıyorsa bu durum dumping tanımı içine girmez¹⁰².

Hulusi Sidal, himayeciliğin tartışılması başlığı altında dumpinge yer vermiş ve bu aracı bir himaye tedbiri şeklinde değerlendirmiştir. Kenan Bulutoğlu, dış ticaret vergileri arasında gümrük vergilerine geniş bir yer ayırmış ve 1972 tarih ve 1615 Sayılı Eski Gümrük Kanunu'na göre dumpingi açıklamıştır. Buna göre dumping; bir ülkenin mallarını bir başka ülke piyasasına aşırı ucuzlatarak sokması ve bu ucuzluğu sağlayan önlemlerinin (prim, sübvansiyon, aşırı vergi iadesi gibi) olmasıdır¹⁰³.

Yağmur'a göre dumping; bir malın ihracata yönelik olarak, ihracatçı ülke iç piyasa fiyatının altında satılması uygulamasıdır. Diğer bir ifadeyle; "ulusal piyasalar arasında fiyat farklılaştırması"dır. Ulusal piyasaların aralarındaki fiyat farklılıklarının devam etmesi için gerekli olan, iktisadi olarak önemli derecede yalıtılmış olmalarıdır. Bu yalıtım, taşıma maliyetlerinin yanı sıra dumpingli malın üreticilerine sağlanan

¹⁰⁰ Erdener Demirağ, "Avrupa Topluluğu Anti-Dumping Politikası Ve Türkiye Topluluk İlişkilerinde Anti-Dumping Düzenlemesi", **Maliye Dergisi**, Sayı 96, 1989, s. 35.

¹⁰¹ Tülay Sobutay, "Sorularla İthalat Mevzuatı", İTO, Eylül 1998, s. 25.

¹⁰² Barış Ekdi, "Gümrük Birliği Çerçevesinde Dumping Ve Yıkıcı Fiyat Uygulamaları", Rekabet Kurumu, Uzmanlık Tezleri Serisi", Ankara 2003, s. 28.

¹⁰³ TUNCER, a.g.m., s. 11.

gümrük korumasından kaynaklanabilir. Neticede ihraç edilen malın geri ithali mümkün olmaz ve farklı piyasalarda geçerli olacak farklı rekabet koşulları ortaya çıkar¹⁰⁴.

İktisatçı M. Çokaliades dampingi “milletlerarası fiyat farklılaştırması” şeklinde tanımlar. Bu tanıma göre, bir tekelci veya mükemmel rekabetçi yabancı alıcılara aynı veya benzer bir malı ülkesindeki alıcılardan daha düşük fiyatla sunduğu zaman damping meydana gelir. Başarılı bir fiyat farklılaştırması için değişik piyasaların bulunması ve bunların coğrafi olarak birbirinden gümrük duvarları ile ayrılması gerekir.

Arthur Andersen’e göre damping; bir ülkenin herhangi bir malı kendi pazar değerinin (reel maliyetinin) altında bir fiyatla ihraç ederek, ithalatçı ülkelerdeki üreticiler aleyhine o ülkedeki pazar payını arttırması veya iç pazardaki fiyat seviyesini düşürmek amacıyla ülke içinde satılmayan malları dış pazarlarda ucuz fiyatlarla satmasıdır¹⁰⁵.

Dirikkan’a göre damping kavramını açıklayan farklı görüşler vardır. Bunları; ulusal piyasalar arasında fiyat farklılığı, yabancı bir ülke lehine fiyat farklılaştırması, karşılaştırmalı üstünlükler, maliyetin altında satış, damping yapanın amaçlarına göre kavramın belirlenmesini savunan görüş olarak sıralamak mümkündür. Ancak bu görüşlerin hiçbirinin tek başına dampingi açıklamaya yetmediğini ifade eden Dirikkan; dampingin gerçek doğal avantajlara veya teknolojik üstünlük, işgücü gibi haklı nedenlere dayanmadan belirli bir ürünün normal değerinin altında bir fiyat ile bir başka ülkeye ihraç edilmesi veya ithal ülkesinde bağlantılı ithalatçı tarafından böyle bir fiyata satışı olarak tanımlanabileceğini söylemiştir. Bu tanım, hem dampingi benzer kavramlardan ayıran “ gerçek anlamda doğal ve haklı avantajlara dayanmama” unsurunu, hem ürünün ihracı yanında, ithal edildiği ülkede bağlantılı ithalatçı tarafından normal değerinin altında satışını da esas alarak gizli dampingi içermesi bakımından kavramın sınırlarını daha belirginleştirmektedir¹⁰⁶.

1994 Gümrük Tarifeleri Ve Ticaret Genel Anlaşması’nın VI. Maddesi’nin Uygulanmasına İlişkin Anlaşma (Anti-damping Uygulamaları Anlaşması), ithal edilen ürünün hangi durumlarda dampingli sayılacağına yönelik kriterler belirlemiştir. Buna

¹⁰⁴ Devrim YAĞMUR, “ Rekabet Politikası ve Anti-damping Politikası (Ekonomik Bütünleşmeler ve Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Açısından)”, **Dış Ticaret Dergisi**, Sayı 8, Ocak 1998, s. 62.

¹⁰⁵ TUNCER, a. g. m., s. 12.

¹⁰⁶ Hanife DİRİKKAN, **Karşılaştırmalı Hukuk Açısından Damping Ve Anti-damping Önlemler**, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları, 1996, s. 5.

göre; “ihraç fiyatı, benzer bir ürünün ihracatçı ülkede tüketim için satışa sunulan fiyatından daha düşükse bu ürünün dumpingli olduğu kabul edilecektir.”¹⁰⁷.

Damping kavramının unsurları; normal değer, ihraç fiyatı, benzer mal, kıyaslama (fiyat karşılaştırması), dumping miktarı ve marjıdır. Bunları kısaca tanımlayacak olursak;

-Normal değer; “ihracatçı veya menşe ülkede tüketime konu olan benzer mal için normal ticari işlemler sonucunda fiilen ödenmiş olan veya ödenmesi gereken karşılaştırılabilir fiyatı, ihracatçı ülke veya menşe ülkenin iç piyasasında normal ticari işlemler çerçevesinde benzer malın satışlarının olmaması ya da bu satışların uygun bir karşılaştırma yapılmasına elverişli bulunmaması durumunda, benzer malın üçüncü bir ülkeye ihracatında temsil niteliğini haiz karşılaştırılabilir fiyatı veya menşe ülkedeki maliyetine makul bir kar marjının eklenmesiyle tespit edilen fiyatı” ifade eder¹⁰⁸.

- İhraç fiyatı; “ihraç amacıyla satılan mamul için fiilen ödenen ya da ödenmesi gereken fiyattır.”¹⁰⁹.

- Benzer mal, dumpinge konu olan malın tamamıyla benzeri bir malı, böyle bir mal yoksa söz konusu malın özelliklerine benzer özelliklere sahip bir başka malı ifade eder¹¹⁰.

- Kıyaslama, normal değer ile ihraç fiyatının karşılaştırılmasıdır. Fiyat karşılaştırmasında mümkün olduğu kadar yakın tarihler dikkate alınmaktadır¹¹¹.

- Damping miktarı; normal değer ihraç fiyatını aştığı miktardır. Damping marjına ulaşmak için bu miktarın ihraç fiyatının yüzdesi şeklinde ifade edilmesi gerekir¹¹².

¹⁰⁷ Rıdvan KARLUK, **Uluslararası Ekonomi Teori ve Politika**, Beta, Eylül 2003, s. 313.

¹⁰⁸ “ 3577 Sayılı İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun (4412 Sayılı Kanunla Değişik)”, (3577 sayılı Kanun, Resmi Gazete: 1/ 7/ 1989, 20212; 4412 sayılı Kanun, Resmi Gazete: 25/ 07 / 1999, 23766), s. 1.

¹⁰⁹ Ahmet YAKICI, “ Türkiye’de İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun ve Uygulaması”, **Damping, Anti-Damping Ve Telafi Edici Vergi Uygulamaları**, Uluslararası Sempozyum, ISO yayınları, 25 Mayıs 1992, s. 126.

¹¹⁰ Hayat Büken KANAT, **Dış Ticarete Damping Uygulamaları Ve Buna Karşı Alınan Önlemler (AT Ve Türkiye Örneği)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1995, s. 140.

¹¹¹ Hakkı UZ, **Arastirmalar 2**, “Türkiye Ve Avrupa Birliği İlişkilerinde İthalatta Haksız Rekabetin Değerlendirilmesi”, Gümrük Kontrolörleri Derneği, 1997, s. 13.

¹¹² Türkiye’nin Dampingli Veya Sübvansiyonlu İthalata İlişkin Mevzuatı Ve Uygulamaları Hakkında Not”, Mayıs 2002, <<http://www.foreigntrade.gov.tr/ithalat/damping/Dampnot.htm>, > erişim:12. 10. 2008, s. 5.

Ayrıca Dirikkan'a göre; başarılı bir dumpingün unsurlarından bir diğeri; ithalatın ithalatçı ülkede anti-dumping önlemlerle karşılaşmaması durumudur. Aksi durumda dumping etkisini kaybeder. Bu önlemler ise; dumping marjı miktarındaki dumpinge karşı vergi ve dış ticaret politikasına dayalı ithalat sınırlamalarıdır¹¹³.

Dumping kavramının unsurlarının yanı sıra kavrama dahil olmayan unsurlara; zarar unsuru, ters dumping, iç piyasadaki fiyat farklılaştırması, dumping yapan kişinin uyuğu, uygulamanın süresi ve fiyat farklılığının temelinde sübvansiyon bulunmasıdır. Dumping olgusunun netleşmesi açısından kavrama dahil olmayan unsurların önemlileri de şu şekildedir;

- Zarar; dumpingin var olup olmadığını belirlemek için normal değerle ihrac fiyatı arasındaki farka bakmak yeterli olur. Dumpingin tespiti halinde antidumping önlemi almaya gerek olup olmadığını belirlenmesi için zarar unsurunu göz önünde bulundurmak daha uygundur¹¹⁴.

- Tersine dumpingde," ya dış piyasadaki rekabet iç piyasadakinden daha az sert veya herhangi başka bir sebep mevcut olduğu için , dış talep iç talepten daha az elastiktir. Bu durumda her iki piyasadaki marjinal gelirleri eşitleyerek, iç satışlara nazaran dış satışlarda daha yüksek bir fiyat uygulayarak dış piyasadaki talebin gayri elastik oluşundan yararlanmak mümkündür."¹¹⁵.

Ancak ters dumping, dumpingin temel unsuru sayılan ihrac fiyatının normal değerinin altında olması durumuna tamamen zıt bir durumu ifade etmektedir¹¹⁶.

- Sübvansiyon ise; "kamu yönetimleri tarafından firmalara dolaylı veya dolaysız olarak parasal birimlerle belirtilen ve ölçülebilen belirli bir faydanın sağlanmasıdır"¹¹⁷ Dumping sübvansiyon ilişkisi yapılan desteğin dumpinge yol açması nedeniyledir¹¹⁸.

Diğer taraftan dumping kavramının tanımlanmasında iş görme edimlerinin dumping kavramına dahil olup olmayacağı hususunda görüş ayrılıkları mevcuttur.Bir

¹¹³ DİRİKKAN, age. , s. 15.

¹¹⁴ EKDİ, age, s. 29.

¹¹⁵ Charles P. KINDLEBERGER, "Uluslararası İktisat", (Çeviren: Necdet SERİN), Dogan Yayınevi, 1970, s. 177.

¹¹⁶ DİRİKKAN, a. g. e. , s. 20.

¹¹⁷ Canan BALKIR, " AT'ın Ticaret Politikası Ve Türkiye'nin Tam Üyeliginde Karşılaşılan Sorunlar", AT Ve Türkiye- AT İlişkileri Semineri, Türkiye, Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları Ve Ticaret Borsaları Birliği, Ankara, Ocak 1988, s. 121.

¹¹⁸ EKDİ, age. , s. 30.

görüŖ; ekonomik yönden mal veya hizmetin satışı arasında fark olmadığı düşüncesinden hareketle iş görme edimlerini dumping kavramına dahil sayarken, diğeri bir görüş ise dumpingin konusunun sadece mallar olduğunu ifade etmiştir. Nitekim GATT ve Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu kuran anlaşmada bu doğrultuda düzenlemeler yapılarak dumping mal dolaşımına ilişkin bölümlerde düzenlenmiştir. Ülkemiz anti-dumping mevzuatının da aynı şekilde yalnız malları kapsadığı anlaşılmaktadır¹¹⁹.

Dumping benzeri kavramlar, dumping tanımında verilen tüm koşulları bünyesinde bulundurmadığından dumpingten ayrılırlar. Bunlar; satış dumpingi, sosyal dumping, sübvansiyon dumpingi, kur farkı dumpingi, düşük fiyatlı ithalat ve son olarak piyasa ekonomisi olmayan ülkelerden ithalatta dumpingdir. Şimdi bunların tanımına ve neden dumping sayılmayacağını kısaca açıklayalım:

“Satış Dumpingi, ithalatçının normal değerinde satın almış olduğu ürünleri ihracatçıdan bağımsız olarak düşük fiyata satmasıdır.”¹²⁰ “Sosyal dumping, çalışma standartlarının düşük tutulması yoluyla üretimde maliyet avantajlarının elde edilmesi ve bu sayede uluslararası ticarete rekabet gücünün artırılması olarak tanımlanmaktadır.”¹²¹ Kur farkı dumpinginde, ihracatçı ülkenin ulusal parasının değeri ithalatçı ülkenin ulusal parasının değerine göre düştüğünden ihracatçı firmalar mallarını ithalatçı ülkenin para birimine göre daha ucuza ihraç etmiş olurlar. Satış dumpingi ve sosyal dumpingde mal normal değerinde ihraç edilmiş olduğundan dumpingin varlığından söz edilemez. Sosyal dumping neticesinde ithalatçı ülke firmalarının zarar görmesi anti-dumping önlemler açısından önem taşıyan bir konudur. Kur farkı dumpingi olarak adlandırılan durumun dumping kapsamına girip girmediği konusunda farklı görüşler vardır¹²². Devletin dış ticaret politikasındaki uygulamalar, uluslararası rekabete zarar verebilir ki bunlardan biri de sübvansiyon dumpingidir. “Devlet yardımlarından kaynaklanan dumping; doğrudan veya dolaylı devlet yardımlarına dayanan, satış miktarının artırılması ve fiyatların düşmesi biçimindeki her türlü rekabet avantajlarıdır. Aslında burada tam anlamıyla dumping kavramı ile ifade edilemeyen, ancak sık sık dumping olarak nitelenen, görece biçimde dumpingin koşullarını gerçekleştiren bir olgu bulunmaktadır.” Sübvansiyon sebebiyle mal normal değerine göre daha düşük bir

¹¹⁹ DiRİKKAN, age. , s. 25.

¹²⁰ EKDİ, age. , s. 34.

¹²¹ Burak GÜNALP, “Uluslararası Çalışma Standartları Ve Sosyal Dumping Sorunu”, **ASOMEDYA**, Eylül'98, s. 35.

¹²² EKDİ, age. , s. 33- 34.

fiyatla ihraç edilmişse, bunun yaptırımı dampinge karşı vergi değil, sübvansiyon miktarı kadar telafi edici vergidir¹²³. “Düşük fiyatlı ithalatta; ihraç edilen ürünün ihracatçı ülke iç piyasasındaki fiyatı ile ihraç fiyatı aynıdır, ancak bu fiyat ürünü ithal eden ülkenin piyasasında oluşan fiyattan daha düşüktür.”¹²⁴. Normal değer ile ihraç fiyatı arasında fark olmadığından bu kavramı da dumping olarak nitelemek mümkün değildir. Piyasa ekonomisine sahip olmayan ülkelerde, piyasa ekonomisine dayanan bir maliyet ve fiyat sisteminin işlediği rekabet ortamı bulunmamaktadır. İhracat genellikle dış ticaret konusunda yetkili devlet makamlarınca yapılmaktadır. Planlı ekonomilerde fiyatlar, yine hangi malların ne miktarda ithal edileceği hükümet tarafından belirlenir¹²⁵. İsteğe göre tespit edilen döviz kurları veya iç değişim fiyatları nedeniyle ihracatta aşırı fiyat düşürme imkanı doğabilir. Ayrıca mallar yalnızca ihracat için üretilmeyip ülke içinde satıldığı sürece devlet tarafından belirli mal grupları için sübvansiyon verilmesi, buna karşılık diğerlerine yapılan yardımın azalması gibi nedenlerle bu malların fiyatlarını saptamak olanağı olmayabilir. Hammadde ve üretim araçlarında olduğu gibi ücretler de devlet tarafından belirlendiğinden, ücretin maliyet üzerindeki etkisinin piyasa ekonomisine sahip ülkelerdeki gibi bulunması zorlaşmakta, bazen üretim faktörleri için bir maliyetten söz edilememektedir. Piyasa ekonomisi bulunmayan ülkelere ithalatta dumpingin varlığı konusunda kesin bir karara varmak her zaman mümkün olmayabilir. Piyasa ekonomisi ilişkilerine dayalı dar anlamda dumping kavramı dikkate alınırsa zaten somut olayda dumping söz konusu olmayacaktır. O nedenle piyasa ekonomisi olmayan ülkelere bu tür düşük fiyatlı ithalatın gerçek anlamda dumping olmadığı kabul edilmektedir. Bu tür ithalatta, hukuki düzenlemelerdeki normal kavramlarla ifade edilemeyen ve dumpingden çok sübvansiyona benzeyen bir olgu bulunmaktadır¹²⁶.

2. Dampingin Nedenleri

İhracatçıyı dumping yapmaya iten çok çeşitli nedenler olabilir. Bunlar;

- Ekonomide baş gösteren talep düşüklüğü, zevk ve tercihlerin değişmesi ve benzeri geçici nedenlere bağlı olarak, iç satışların yavaşlaması ve stokların aşırı bir

¹²³ DİRİKKAN, age. , s. 41-43.

¹²⁴ EKDİ, a. g. e, s. 34.

¹²⁵ Nazım ENGİN, *Uluslararası Ticarete Korumacı Eğilimler*, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 1992- 4, s. 125.

¹²⁶ DİRİKKAN, age. , s. 35, 36.

şekilde artması halinde bu stok fazlalarını sadece değişken giderleri karşılayacak bir fiyattan dış piyasalarda satmak,¹²⁷

- Dış pazarda yeni ticari ilişkiler kurmak, geliştirmek, mevcut ilişkileri devam ettirmek, üretim ölçeğini ya da kapasiteyi korumak ya da artırmak, rakiplerden önce pazarda yer almak, rekabeti engelleyerek tekelleşmeyi sağlamak¹²⁸,

- İç piyasayı bozmaksızın nakit sıkıntısını ortadan kaldırmak,

- Politik amaçlarla özellikle savaş ekonomisi için çok zorunlu olan araçların tedariki lüzumunun, zarara bakılmaksızın bazı malların ihracını temin etmek amacıyla matuf bir dumping hareketini zorunlu kılması¹²⁹,

- Kendi ülkesine dumpingli ihracat yapan ihracatçıları bundan vazgeçirmek¹³⁰,

- İhraç piyasasında daha güçlü bir rekabet düzeyine ulaşmak¹³¹,

- Monopol davranışın kar maksimizasyonu amacı doğrultusunda firmaların mallarını dış piyasalarda sürekli olarak iç piyasadaki fiyatlarla satması,

- Zararı azaltmak, (Ancak bu uzun ve orta süreli dumping biçiminde uygulanamaz. Yoksa ihracatçı belirli bir süre sonra piyasadaki fiyatla ihracata son vermek zorunda kalabilir. Uzun süre piyasada kalmak istiyorsa satış fiyatının, toplam ortalama maliyetini karşılaması gereklidir.)¹³².

- Uluslararası ticaret pastasından daha fazla pay almak ve yurtiçi sanayilerini desteklemek¹³³.

- İhracatçının herhangi bir özel amacı olmaksızın dumping yapmak zorunda kalması, (Örneğin; ihracatçı, kendi iç piyasasında hüküm süren fiyatla ihracat yapmak istemekte, fakat yabancı piyasada çeşitli nedenlerle ancak dumpingli fiyatla malını satabilmektedir.)¹³⁴.

¹²⁷ Özcan ALTUNKAYA, “ Damping Savasları”, **Ekonomik Forum**, Yıl 11, Mayıs 2004, s. 65.

¹²⁸ Serdar AKINCI- Serdar BASKIN, **İthalatta Haksız Rekabet Hallerinden Damping Ve Sübvansiyona Karşı Uygulamalar**, Hizmetiçi Notu, T. C. Dış Ticaret Müsteşarlığı İthalat Genel Müdürlüğü, Subat 1997, s. 1

¹²⁹ Hasan OLALI, **Dış Ticaret Teorileri Ve Politikası**, Ege Üniversitesi İktisadi Ve Ticari Bilimler Fakültesi Yayınları, 1972, s. 323.

¹³⁰ DİRİKKAN, age. . . , s. 101.

¹³¹ Teoman KUYUMCU, “ Toplulukta Ve Türkiye- AET Ortaklığında Damping’e Karşı Uygulama”, **İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi**, Sayı 5- 6, Temmuz- Ağustos 1981 , s. 61.

¹³² DİRİKKAN, age. , s. 102.

¹³³ ALTUNKAYA, a. g. m. , s. 65.

¹³⁴ DİRİKKAN, age. , s. 102.

- Sabancı'ya göre; şu durumlarda da dumping yapılır. Malı üreten firma zaten batmıştır ve maliyetine bakmadan malı satmaktadır. Ama o malın pazarda olması, normal maliyetle çalışan üreticileri yıkacaktır.

- Bir eşyayı yabancı memleketlerde tanıtmak,¹³⁵ olarak ifade edebiliriz. Ayrıca Garten'a göre, dumpinge yol açabilecek etkenler arasında en önemli üçü; ihracatçının iç piyasasının dışı kapalı olması, devlet yardımları ve piyasa-dışı koşulların varlığıdır¹³⁶.

3. Dampingin Şekilleri

Dampingin şekillerini üç temel başlık altında ele alacak olursak bunlar; sürekli (persistent), yıkıcı (predatory) ve arızî (sporadic) dumpingtir.

Sürekli dumping; Firmaların mallarını dış piyasalarda sürekli olarak iç piyasadan daha düşük fiyatlarla satması durumu sürekli dumping olarak nitelendirilmektedir. Sürekli dumping, monopol davranışın kar maksimizasyonu amacı doğrultusunda yapılmaktadır. Bu tür dumping yapan firma ölçek ekonomilerinden yararlanmak için, üretim hacmini genişletmek düşüncesine sahiptir. Bu amaçla, sabit giderleri iç satışlarla karşılar ve dışarıda marjinal maliyete esit veya bunun üzerinde bir fiyat elde ettiği sürece satışlarını sürdürür. "Bu kapsamda ithalatçı ülke, sürekli dumpingde iç üretimin devamı konusunda bir belirsizlik hissetmedikçe yabancı malları ucuza sağlayarak ekonomik refah düzeyini arttırabilme imkanına sahip bulunabilmektedir."¹³⁷

Yıkıcı dumping; Yıkıcı dumping olarak tanımlanan durumda, "bir piyasaya girmek, rekabeti bertaraf etmek için veya herhangi bir kısa dönemli sebeple zararına satış yapmak söz konusudur. Piyasa ele geçirildikten veya rekabet bertaraf edildikten sonra, yıkıcı dumpingi fiyatların artması izler."¹³⁸ "Bu durumda, yıkıcı fiyat uygulayacak olan firmanın hedef piyasadaki pazar payının yüksek olması, hedef piyasaya giriş engellerinin yüksek, piyasadaki çıkış maliyetlerinin düşük olması ve iki piyasa arasında arbitraj imkanının bulunmaması gerekmektedir."

¹³⁵ OLALI, age. , s. 323.

¹³⁶ YAGMUR, a. g. m. , s. 64.

¹³⁷ Mehmet Metin EKER, **Çok Taraflı Ticaret Sistemi , Yeni Korumacılık Ve Türkiye**, Uzmanlık Tezi, DPT, Ekim 1993, s. 83.

¹³⁸ KINDLEBERGER, age. , s. 178.

Yıkıcı dumpingde, devlet yardımları vasıtasıyla firmanın tekel konumunda olmaksızın da yıkıcı fiyat uygulaması mümkündür. Ancak Ekdî'ye göre bu durum, firmanın en azından bedel piyasada fiyatını etkileyecek güce (hakim durum vb.) sahip olması zorunluluğunu ortadan kaldırmamaktadır¹³⁹.

Arızı dumping; Firmalarda aşırı üretim nedeniyle geçici stok fazlası olması gibi durumlar olabilir. Üreticinin bu stokları eritmek amacıyla dış pazara yönelmesi sonucunda düşük fiyatlarla yaptığı ihracat dumpinge yol açar. Stoklar eriyince bu durum düzelir ve normale döner. Bu nedendir ki arızı dumping “ dış pazara açılma” şeklinde de kabul edilebilir¹⁴⁰.

Dampingin şekillerine Dirikkan “Karşılaştırmalı Hukuk Açısından Dumping Ve Anti-dumping Önlemler” adlı eserinde, dumpingin teori ve uygulamada ortaya çıkış biçimleri başlığına yer vermiş , sayacağımız şekillerde de dumpingi sınıflandırmıştır. Bunlar; açık ve gizli dumping; mal, iş görme edimlerinde dumping ve sermaye dumpingi; ithalatçı ülkedeki fiyat düzeyine uygun fiyatlarla dumping ve ithalatçı ülkedeki fiyat düzeyinden daha düşük fiyatlarla dumping; bireysel dumping ve kartel dumpingi; dolaylı dumping, üçüncü ülke dumpingi, taşıma dumpingi ve son olarak girdi ve montaj dumpingidir¹⁴¹. Rober D. Willig'in yapılış amacına dayanan “ Pazar genişletme dumpingi, dönemsel dumping, devlet ticaretine dayalı dumping ve monopolleşmeye yönelik dumping (Stratejik Dumping ve Yıkıcı Dumping); çıkış kaynağına göre diğer ekonomistlerce yapılan “ sosyal dumping, servis dumpingi, navlun dumpingi gibi ayrımlar da vardır¹⁴².

Willig'e göre, dumping uygulamalarının teorik ve deneysel olarak incelenebilmesi için öncelikle bu uygulamaları kategorilere ayırmak gerekir. Bu sınıflandırma monopolleşmeye yönelik ve monopolleşmeye yönelik olmayan dumpingler olarak yapılabilir. Monopolleşmeye yönelik dumpingin stratejik ve yıkıcı fiyat uygulaması olmak üzere iki kaynağı vardır. Monopolleşmeye yönelik olmayan dumping ise pazar genişletme, konjonktürel ve ticari unsurlar sonucu ortaya çıkar.

¹³⁹ EKDİ, age, s. 33.

¹⁴⁰ TUNCER, a. g. m. , s. 13.

¹⁴¹ DIRIKKAN, age. , s. 83.

¹⁴² Hüseyin ÖZTÜRK, “ DTÖ Anlaşmazlıkların Halli Sisteminin Dumpinge Karşı Önlemler İle Telafi Edici Önlemler Bağlamında Genel Bir Değerlendirmesi”, **Dış Ticaret Dergisi**, Sayı 19, Ekim 2000, s. 84.

Aşağıdaki tablolar ise dumping çeşitlerinin etkilerini özetlemektedir¹⁴³.

Tablo 2: Monopolleşmeye Yönelik Olmayan Dumping

Dumping Kategorileri	Tanım	Özellik	Etki
Pazar Büyümesi	Yerli ve yabancı piyasalardaki talep esnekliğine dayalı olarak uygulanan fiyat farklılaştırması yoluyla satışların artırılması	İhracat fiyatı normal fiyatlardan daha düşüktür. İhracat piyasalarında çok sayıda rakip söz konusu iken; yerli piyasa eğilimleri talep esnekliğinin düşmesine yol açar.	İhracatçı ülke tüketicileri daha yüksek fiyat ödemek zorunda kaldıkları için olumsuz yönde etkilenirler. İhracatın artmasıyla birlikte; ithalatçı ülke tüketicileri büyük yarar sağlarken üreticiler zarar görür.
Konjonktürel Dumping	kapasite fazlası ve durgun talep durumunda ihracat fiyatlarının aşırı düşürülmesi	İhracat fiyatı maliyetlerin çok altındadır.	İhracatçı ülkelere değişken maliyetleri karşılama ve istihdamı devam ettirme imkânı verir. İthalatçı ülke tüketicileri bu durumdan yarar sağlarken üreticiler zarar görebilir
Devletin Ticaret Yapması	Devletin konvertibilitesi olmayan para cinsiyle ihracat yapması	İhracat fiyatları ürün maliyeti ve değerinden daha düşüktür.	Konvertibilitesi olmayan para cinsiyle ihracat yapmak piyasa dışı ülkeleri olumsuz yönde etkiler. İthalatçı ülke tüketiciler yarar sağlarken üreticiler zarar görür.

Kaynak: HOLDEN, agm. s.923

Tablo 3: Monopolleşmeye Yönelik Dampinger

Dumping Kategorileri	Tanım	Özellik	Etki
Stratejik Dumping	Korunan iç piyasalardan sabit maliyetlerin yüksek olduğu piyasalara ihracat yapılması	(1) İhracatçı için iç piyasa koruması (2) Ölçek ekonomileri (3) Aşırı korunan piyasalar rakipleri olumsuz yönde etkiler	(1)Rakip firmalar açısından piyasayı sınırlandırır (2)İthalatçı ülkede maliyetleri arttırır (3)Yerli piyasada

¹⁴³ Merle HOLDEN "Antidumping: A Reaction to Trade Liberalisation or Anti-Competitive?" **The South African Journal of Economics**. Die Suid Afrikaanse Tydskrif vir Ekonomie Vol. 70:5 June-Junie 2002. s 922, 923, 924 <www.blackwell-synergy.com/doi/pdf/10.1111/j.1813-6982.2002.tb00051.x> erişim:26. 12. 2007

		çünkü ölçek ekonomilerinden yararlanamazlar.	rekabeti engeller (4) Pazar gücünün kötüye kullanılmasıyla piyasa hâkimiyetine yol açar (5) İthalatçı ülkedeki olumsuz etkiler ihracatçı ülke için avantaj sağlamak anlamına gelir.
Yıkıcı Damping	Rakipleri piyasa dışı bırakıp tekel gücü elde etmek için ihracat fiyatının aşırı düşürülmesi	Maliyetin altında fiyat uygulanması; (1)Yerli firmaların piyasada tutunmalarını zorlaştırır (2)Hedeflenen piyasada hâkimiyet sağlar (3)Piyasaya giriş engellerinin fazla olduğu sektörlerde faaliyetleri arttırır	Büyük ve güçlü firma konumunda olanlar dış piyasadaki rakiplerini ortadan kaldırmak için fiyatlarını onların dayanamayacağı kadar düşük düzeylere indirmekte, bunun sonucunda, rakipler endüstriden çıktıktan sonra da düşük fiyatlı satış dönemindeki kayıpların telafisine yönelik olarak monopol davranışı ile fiyatlarını aşırı şekilde yükseltmektedirler.

Kaynak: Holden, agm. s.924

4. Dampingin Koşulları

Bu koşulları İktisadi ve hukuki koşullar olarak gruplandırabiliriz.

İktisadi koşullarda iki farklı piyasa, iki farklı fiyat ve pazar gücü vardır.İki farklı piyasa; Damping uygulamasını yapan ihracatçının ülkesi, kendi milli pazarına dış ülkelerden yapılabilecek ihracata karşı, dampingten zarar gördüğünü iddia eden ülkenin uyguladığından daha yüksek gümrük vergileri ile (veya başka tarife dışı tedbirlerle), korunmuş olması gerekir ki ucuza ihraç edilen, yani dampingli ihraç edilen mallar, ihracatçı ülkeye geri dönmessin ve damping uygulamasından beklenen amaç gerçekleşsin¹⁴⁴. Aksi durumda, damping yapmak isteyen firma, ihraç ettiği ürünlerin kendi piyasasına geri dönerek (boomerang etkisi) fiyatları düşürmesi riski ile karşı karşıya kalabilir. Pazara giriş engellerinin en bilinenleri ise gümrük tarifeleri, kotalar, ürün farklılaştırması, dağıtım ve satış engelleridir.

¹⁴⁴ Ali Cem BUDAK, “ Yeni Korumacılık, Anti-Damping, Avrupa Topluluğu Ve Türkiye”, **Avrupa Araştırmaları Dergisi**, C 1, S 1-2, 1991, s. 336.

İki farklı fiyat; Fiyat farklılaştırması olabilmesi için, iki farklı fiyat gerekir. İktisadi açıdan, fiyatların hangisinin daha yüksek olduğu önemli olmamaktadır ve ele alınan piyasada oluşan veya “oluşturulan” fiyattır¹⁴⁵.

Pazar gücü; Dampingin koşullarından sonuncusu ise; “ihracatçının kendi iç pazarında fiyatını yükseltebilecek ve ihrac pazarında fiyatlara etki edebilecek bir pazar gücüne ve hakim pozisyona sahip olması gerekliliğidir.”¹⁴⁶.

Dampingin hukuki koşulları; iki ulusal piyasanın varlığı ve normal değer altında satıştır. “Her fiyat ayrımcılığı için iki ayrı coğrafi pazar gerekmemekle birlikte; damping yapılabilmesi için iki ayrı coğrafi pazarın bulunması iktisadi açıdan, bu iki pazarın ülke (veya ortak gümrükle çevrilmiş birkaç ülkeden oluşan birlik) pazarları olması da hukuki açıdan zorunludur. Hukuki açıdan, ithalat-ihracat kavramını karşılayacak şekilde iki farklı ülke pazarının ya da gümrükte uygulanacak bir sınırın varlığı yeterlidir; bu pazarlara ilişkin özel bir nitelik aranmaz.”¹⁴⁷.

5. Dampingin Etkileri

Dampingin sağlayacağı yararlar ve neden olacağı zararlar iktisatçılar tarafından ele alınmış, bunlar hakkında alınacak önlemler üzerinde durulmuştur.

Damping hangi şekli ile olursa olsun milletler arası ticarete zarar vermekte ve dünya refahını olumsuz yönde etkilemektedir. Çünkü damping yapan firma bir malı dünyada değişik tüketicilere farklı fiyatlarla sunmaktadır. Arızı damping ithalatçı ülkeye belki zarar vermez ve hatta tüketicinin de, düşük fiyat ödemesi nedeniyle lehine olabilir. Fakat yıkıcı öldürücü damping, ithalatçı ülkede o malı üreten firmaları piyasadan silmekte ve yok etmektedir. Bu sebeple devletler dampinge karşı değişik önlemler almışlar ve bu amaçla anti-damping yasalar çıkarmışlardır¹⁴⁸.

İthal ülkesine etkileri; Damping uygulamaları neticesinde, ithalatçı ülkede gümrük tarifeleri etkisini kaybeder ve bu durumda yerli üreticiler korumadan yoksun kalırlar. Yerli sanayinin zarar görmesi ise ekonomik gelişmeyi olumsuz yönde etkiler¹⁴⁹.

¹⁴⁵ EKDİ, a. g. e. , 37- 38.

¹⁴⁶ BUDAK, a. g. m. , s. 336.

¹⁴⁷ EKDİ, a. g. e. , s. 39.

¹⁴⁸ TUNCER, a. g. m. , s. 10.

¹⁴⁹ KANAT, a. g. t. , s. 52.

Akıncı'ya göre; aslında ürünün ihraç edildiği piyasadaki üreticilere nisbeten bir karşılaştırmalı üstünlüğü olmayan ihracatçı ülkenin (dampingle ihracatı yapan), damping dolayısıyla sağladığı yapay üstünlük onun ihracat yaptığı ülkedeki üreticilerin piyasa paylarını almasına sebep olur ve bu da ticareti olumsuz etkiler¹⁵⁰.

Kindleberger'e göre; "pek çok iktisatçı, sürekli dampingi ithalatçı ülke için faydalı olarak kabul etmektedir. " Arızı damping, tüketici için faydalı olabilir ancak yıkıcı dampinge fiyatlar rakip firma piyasadan bertaraf edildikten sonra öncekinden daha yüksek bir seviyeye çıkarıldığında bu durumun tüketicilerin aleyhine olacağı açıktır¹⁵¹.

İlker Parasız'ın ifadesine göre; "ekonomik analizler uzun dönemdeki damping olgusu durumunda yabancı arzcuların monopol gücü uygulamalarından korkulmaması gerektiğini çünkü dampingle karşılaşan ülkenin dampingin içerdiği elverişli ticaret hadlerinden yararlanacağını ortaya koymaktadır."¹⁵².

Damping yolu ile tüketicinin düşük fiyatlı mal alması olumlu bir etki gibi görünse de, mesela standartlara uymayan kimyasallarla üretilen tarım ürünleri tüketici sağlığını olumsuz etkileyebilir¹⁵³.

İhraç Ülkesine Etkileri; İhracatçı ülke, damping uygulayarak refahının bir kısmını ithalatçı ülkeye aktarır ve ihracatçı ülkedeki tüketiciler, talep ettikleri bu mal için daha yüksek fiyatlar ödemek durumunda kalırlar. Yani dampingle ithalat ihracatçı ülkedeki tüketicinin aleyhine olur. Bir de şu durum göz önünde bulundurulmalıdır ki, damping yapmakla hedeflenen amaç gerçekleşmediğinde ki bu ihtimal dahilindedir ihracatçının katlanmak durumunda olduğu bir zarar mevcut olacaktır¹⁵⁴.

Kindleberger'e göre yıkıcı damping ihraç ülkesinin faydasıdır¹⁵⁵.

Dampingle malı ihraç eden diğer ülkelere etkisi; Bazı durumlarda dampingin etkisi aynı malı ihraç eden diğer ülkelerdeki rakipler üzerinde daha çok hissedilebilir.

¹⁵⁰ Serdar AKINCI, **Uruguay Round Nihai Senedi'nde Yer Alan VI. Maddenin Uygulanmasına İlişkin Anlaşma**, Uzmanlık Tezi, Başbakanlık Hazine Ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, 1994, s. 6.

¹⁵¹ KINDLEBERGER, a. g. e. , s. 180.

¹⁵² İlker PARASIZ, **Modern Ansiklopedik Ekonomi Sözlüğü**, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 1999, s. 119

¹⁵³ Timuçin YALÇINKAYA- Aytül ÇAKIR , " Küresel Rekabet Ekseninde İhracatçı Firmalar İçin Bir Risk Faktörü: Sosyal Ve Ekolojik Damping, s. 7.

< http://www.isguc.org/arc_view.php?ex=194> erişim: 12. 04. 2008.

¹⁵⁴ AKINCI, age. , s. 7.

¹⁵⁵ KINDLEBERGER, age. , s. 191.

Dampinge maruz kalan ülkenin iç üretiminin önemsiz olduğu durumu buna örnek olarak verebiliriz. Bu durumda, üçüncü ülkedeki rakiplerin fiyatlarında düşme, karın azalması piyasadan çıkma, yapısal değişiklikler ve iş gücü çıkarmaları olası sonuçlardır.¹⁵⁶ İthalatçı ülkedeki talep, dumpingli ürüne kayarsa bu durumda üçüncü ülke konumundaki ihracatçı ülke buradaki pazar payını kaybedip piyasadan çıkmak durumunda kalabilir¹⁵⁷.

Bunların yanısıra; dumpingli malın ithalatının ithalatçı ülkedeki aynı veya benzer malın piyasasında önemli yer tutması, ithal konusu malın fiyatının iç piyasada üretilen malın fiyatından önemli ölçüde düşük olması nedeniyle iç piyasadaki fiyatlarda normal olmayan miktarda ve oranda düşüşler görülmesi, ithal konusu malın ithalatçı ülkede üretim miktarı, kapasite kullanımı, ilave kapasite tesisi, satışlar, kar, nakit girişi, stok, fiyat, piyasa payı, istihdam gibi ekonomik göstergelerde olan değişiklikler, dumpingli ithalatın ilgili üretim dalına etkisinin ve zararın tespiti açısından önemli değerlendirme kriterleridir¹⁵⁸.

D. ANTI-DAMPİNG VERGİSİNİN TANIMLANMASI ve GATT VE BAZI ÜLKELERDE ANTI-DAMPİNG UYGULAMALARI

Bazı koşulların gerçekleşmesi halinde, GATT dış ticaret üzerinde sınırlamalara gidilmesine imkan vermiştir. Bu durumlardan birisi de dumping uygulamasıdır. GATT'ın VI. Maddesi, iç piyasada dampinge konu olan mallara karşı ithalata sınırlamalar getirilmesine olanak sağlamaktadır¹⁵⁹.

Ulusal sanayiye saldırgan dumpingin yıkıcı etkilerinden koruma amacına yönelik ticaret sınırlamaları çoğunlukla haklı olarak uygulanmaktadır. Bu ticaret sınırlamaları, genellikle anti-dumping vergileri veya denkleştirici vergiler şeklinde olmaktadır¹⁶⁰. Bu vergilerin amacı, dumping uygulamasının yarattığı fiyat farklılaştırmasını ortadan kaldırmaktır ki bunun da yolu konulan denkleştirici vergiler ile dumping nedeniyle düşük tutulan fiyatı olması gereken düzeye çekmektir¹⁶¹.

¹⁵⁶ DİRİKKAN, age. , s. 105.

¹⁵⁷ AKINCI, age. s. 8.

¹⁵⁸ YAKICI, a.g.e. s, 128.

¹⁵⁹ ENGİN, a. g. e. , s. 39.

¹⁶⁰ Jeffrey M. Drope and Wendy L. Hansen "Anti-dumping's Happy Birthday?", University of Miami and University of Mexico <www.blackwell-synergy.com> (erişim:16. 11. 2007), s. 460.

¹⁶¹ Jenny F. Route, "What is Anti-dumping?", University of Mexico

1. Anti-damping Vergisinin Tanımlanması

GATT ile kabul gören kurallara göre bir ülkenin diğer üyelere karşı dumping yapması halinde (yani bir malı kendi iç pazar değerinin- reel maliyetinin altında bir fiyata ihraç ederek ithalatçı ülkedeki üreticiler aleyhine o ülkedeki pazar payını arttırsa ya da iç pazardaki fiyat seviyesini düşürmemek amacıyla ülkesinde satamadığı malları dış pazarlara ucuz fiyatlar ile satarsa) bundan zarar gören ülke “ anti-damping vergisi” koyma hakkını elde eder.¹⁶² Çünkü dumping, haksız bir ticari uygulamadır¹⁶³. Tarife dışı olan bu vergi ile yerli üreticinin haksız rekabet karşısında ezilmemesi amaçlanır¹⁶⁴.

Bir diğer tanıma göre, anti-damping vergi; ulusal sanayiye ve yerli ürünleri korumak amacıyla anti-damping konusu ihraç malları üzerine konulan vergidir.

Balkır’a göre; dumpingli ithalattan zarar gören yerli sanayicinin zararını ortadan kaldırmaya yönelik olarak ithalatçı ülkenin uyguladığı tarife dışı bir vergidir¹⁶⁵.

Dirikkan’a göre; dumpinge karşı vergi, ithalatta haksız rekabeti önlemek amacıyla normal değer, ihraç fiyatını aştığı miktar (dumping marjı) veya zararı giderecek ölçüde alınan bir vergi biçimidir¹⁶⁶.

2. Anti-damping Vergisinin Nedenleri

Anti-damping vergisinin nedenlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- Dumping uygulamasının yarattığı fiyat avantajını ortadan kaldırmak ve dumping yoluyla düşük tutulan fiyatı, konulan denkleştirici vergi ile olması gereken düzeye çekmek,
- Balkır’a göre; haksız rekabet uygulamalarına karşı alınacak önlemleri belirlemektir. Soruşturmalar, yerel sanayiye zarar veren düşük fiyatlandırılmış ithalat üzerinde yoğunlaşmaktadır¹⁶⁷.

¹⁶² Rıdvan KARLUK, “Dünya Ekonomisinde Uluslararası Ekonomik Kuruluş Ve Birleşmeler”, Bilim Teknik Yayınevi, Mayıs 1990, s. 121.

¹⁶³ Haluk NURAY, “AD Mevzuat Ve Uygulamaları Hakkında Not”, Dumping, Anti-Dumping Ve Telafi Edici Vergi Uygulamaları, Uluslar arası Sempozyum, I. S. O, 25 Mayıs 1992, s. 81.

¹⁶⁴ Atalay SAHİNOĞLU, “ Haksız Rekabetin Önlenmesi, Asya Krizi Sonrasında Önem Kazanmıştır”, ASOMEDYA, Haziran’ 98, s. 11.

¹⁶⁵ Canan BALKIR- Hülya ÜNAL, “ Uluslararası Ticarete Haksız Rekabet Ve Anti-Dumping Uygulamaları “ Türkiye İçin Uygulanabilir Bir Model” , Dış Ticaret Derneği Araştırma Merkezi, 1986, s. 9.

¹⁶⁶ DİRİKKAN, a. g. e. , s. 241.

¹⁶⁷ BALKIR- ÜNAL, a. g. e. , s. 9

- Teoride, anti-damping vergisi ile ihrac fiyatı ve normal değerin eşitlenmesi ve böylelikle damping marjının ortadan kaldırılması öngörülmektedir¹⁶⁸.

- “Viner; anti-dampingin yurtiçi tüketicileri yıkıcı (tekelleştiren) dampingden korumak için gerekli olabileceğinden söz etmiştir. Ayrıca, anti-damping politikalarının taraftarları, anti-dampingin bir ihracatçı ülkedeki (ihracatçılara damping yapma olanağı sağlayan) piyasaya giriş sınırlamalarının ithalatçı ülke hükümetleri tarafından telafi edilmesi için meşru bir girişim olduğunu savunmaktadırlar. Bu kısıtlamalar, arbitrajı önleyen ithal engelleri olabileceği gibi, ihracatçı ülke tarafından rekabet kanununun mevcut olmayışını veya uygulanmayışını da yansıtabilir. Bu gerekçeler, dampingin haksız bir uygulama olarak görülmesinin nedenlerini oluşturmaktadır.”¹⁶⁹

- Tuncer’e göre; dampinge karşı verginin devlete gelir sağlamaktan ziyade ekonomik bir amacı vardır. Bir başka deyişle, dış ticarete haksız rekabetin önlenmesi ve zarar gören ülke ve firmanın maruz kaldığı zararın telafi edilmesidir¹⁷⁰.

- Dirikkan’a göre; dampingli ithalata ek vergi konulmasında herhangi bir cezalandırma değil, aksine yalnızca bozulan ekonomik dengenin sağlanması amacı bulunmaktadır¹⁷¹.

- Nuray’a göre; anti-damping önlemleri esas olarak dampinge konu ihrac malının fiyatını yükseltmek için kullanılmaktadır¹⁷².

3. Anti-Damping Vergisinin Koşulları

Damping uygulamasına karşı anti-damping vergisinin konulabilmesi için dampingin varlığı gerekli koşul olmakla birlikte, yeterli değildir. Bunun yanı sıra zararın varlığı ve en önemlisi de; damping ile zarar arasında nedensellik bağının bulunması gerekmektedir. Zarar kavramından anlaşılması gereken; dampingli ithalatın, ithalatçı ülkenin benzer malları üreten endüstrisine somut zarar vermesi, zarar verme tehdidi oluşturması veya bir endüstri dalının kuruluşunu fiziki olarak engellemesi veya geciktirmesidir¹⁷³. Geciktirme olgusu, zarar kriteri olarak mevzuatlarda yer alır. Ancak

¹⁶⁸ Emre Orhan ÖZTELLİ, “Avrupa Topluluğu’nda Anti-Damping Soruşturmaları Hakkında Not”, **Dış Ticaret Dergisi**, Sayı 3, Ekim 1996, s. 103.

¹⁶⁹ YAGMUR, a. g. m., s. 62.

¹⁷⁰ TUNCER, a. g. m., s. 11.

¹⁷¹ DIRİKKAN, a. g. e., s. 242.

¹⁷² NURAY, a. g. e., s. 22.

¹⁷³ EKDİ, a. g. e., s. 44.

içerik bakımından en düşük etkili sayılabilecek olasılıktır. Üzerinde fazlaca durulmuş değildir. Oluşan bir endüstrinin geciktirilmesinin kriterlerinin ne olabileceği üzerinde bir görüş birliği bulunmamaktadır. Özalp'a göre teknik yönü ağır bastığı öne sürülen damping müessesesinde hiç bulunmaması gereken hükümlerden birisi zararın tespitindeki endüstrinin kurulmasının geciktirilmesi kriteridir. Çünkü kriter oldukça müdahaleye açıktır ve korumacı eğilimlerin etkisinde kalındığı izlenimi vermektedir¹⁷⁴. Anti-damping vergisi uygulamasının diğer koşulu ise; dampingli ithalat ile zarar arasında uygun nedensellik bağının bulunmasıdır¹⁷⁵.

Dampingli olmayan malların hacminden veya fiyatlarından, talebin veya tüketim tercihlerinin değişmesinde, gelişme ve teknolojiye bağlı olarak işletmelerde meydana gelen verimlilik düşüşünden ya da kartel gibi rekabeti sınırlayıcı anlaşma ve davranışlardan kaynaklanan zararlar, nedensellik bağının dışında tutulurlar¹⁷⁶.

4. Anti-damping Vergisinin Etkileri

Anti-damping önlemlerin hem olumlu hem de olumsuz etkileri vardır. Vergi konuluş amacına uygun şekilde damping yapmak suretiyle kötüye kullanılan fiyat farklılaştırmasını ortadan kaldırır. Anti-damping vergi uygulamasında dikkat edilmesi gereken, verginin ihracatçıyı zor durumda bırakmamasıdır. Yani konulan vergi ihracatçıyı elde ettiği avantajdan mahrum etmeli ancak bunu aşmamalıdır¹⁷⁷. Çünkü soruşturma açılması, dampingin uygulandığı kanıtlanmasa bile ihracatçı üzerinde caydırıcı, ticareti kısıtlayıcı bir etki yaratır¹⁷⁸.

Anti-damping soruşturmaları kolaylıkla, kesin ve miktarlarla ifade edilebilir matematiksel gerçeklere dönüştürülebilmektedir. Ayrıca anti-damping tedbirler ve uygulama yöntemleri Avrupa sanayi çevrelerince gayet iyi bilinmektedir¹⁷⁹.

Anti-damping önlemler daha geniş bir seçme imkanı tanır. Çünkü diğer korunma tedbirlerinin aksine bu önlem daha spesifik uygulanabilir¹⁸⁰.

¹⁷⁴ Ferit Çağrı ÖZALP, **AT Ve Türk Hukuk Sistemlerinde Anti-damping; -Mevzuat Ve Uygulama Açısından Karşılaştırmalı Bir İnceleme**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1995, s. 99-100.

¹⁷⁵ Canan BALKIR, "Anti-Damping- İthalatta Haksız Rekabeti Önleme", **Egevizyon Ekonomi Dosyası/ 3**, Yıl 1, Sayı 3, Temmuz- Ağustos 1993, s. 5.

¹⁷⁶ EKDİ, a. g. e. , s. 45.

¹⁷⁷ DİRİKKAN, a. g. e. , s. 242.

¹⁷⁸ M. Tuba ONGUN, "Yeni Korumacılık", **ASOMEDYA**, Nisan' 98, s. 38.

¹⁷⁹ Ahmet ERDEMİR, **Avrupa Topluluğu Ve Türkiye**, T. C. Başbakanlık Hazine Ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Avrupa Topluluğu Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Ankara, Ocak 1993, s. 42.

Nitekim Öztürk'e göre; anti-damping vergiler sadece dampingli ihracat yapan firmaya yönelik koyulabildiğinden önleme konu ürünün ithalatı bariz bir şekilde azalmamaktadır¹⁸¹.

Bu olumlu etkilerin yanı sıra yukarıda ifade ettiğimiz gibi anti-damping önlemlerin olumsuz etkileri de vardır. Bazı yerli sanayi kollarının koruma sağlayabilmek adına anti-damping vergisini araç olarak kullanma yoluna gitmeleri verginin gerçek amacından çıkmasını netice verir.¹⁸² Bir damping soruşturmasının açılması ithalatçı ve ihracatçı için güvensizliğe yol açar¹⁸³.

Soruşturmanın sonunda, ihracatçının damping yapmak suretiyle yerli üretim dalına zarar verdiği kanıtlanmamış olsa da, soruşturmanın başlatılması başlı başına caydırıcı bir etki yaratmaktadır. Çünkü soruşturmanın başlaması halinde, ithalatçılar nasıl bir ek mali yükümlülükle karşılaşacaklarını bilemeyecekler ve ithalata devam edip etmeme konusunda daha temkinli davranacaklardır.¹⁸⁴ Bir ülke anti-damping uygulaması başlattığında bu durum diğer ülkeler tarafından da izlenir ki bu “ domino etkisi” dir. Bir başka deyişle, anti-damping uygulamaları dünya genelinde uygulamalara yol açabilmektedir¹⁸⁵.

Nitekim Öztürk'e göre; 1.1.1995 yılından sonra birçok ülke, DTÖ Anti-damping Anlaşması'na uygun olarak yasal düzenlemesini yapmış, uygulamaya başlamış ve dampingle ilgili uygulamalar domino etkisi ile yayılmıştır.¹⁸⁶ Anti-damping önlemler ülke üretim dalının korunması amacına hizmet etse de ithal malının fiyatının arttırılması veya ithal miktarının azaltılması, bu üretim dalının serbest rekabet ortamı için gerekli yapısal uyumunu engeller veya geciktirir; rekabeti azaltır. Tüketiciler ise daha ucuza mal alma imkanından mahrum kalır. Anti-damping önlemlerin kaldırılması önerileri

¹⁸⁰ DİRİKKAN, a. g. e. , s. 225.

¹⁸¹ Hüseyin ÖZTÜRK, “ Korunma Önlemleri İle Diğer Ticaret Politikası Araçlarının Birlikte İrdelenmesi”, **Dış Ticaret Dergisi**, Sayı 9, Nisan 1998, s. 134.

¹⁸² M. Sait AKMAN, “ Türkiye'nin İthalat Politikası, Değişen Koruma Anlayışı: İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Ve Anti-Damping Vergisi Uygulamaları” , **Yeni Türkiye** 99/ 28, s. 558.

¹⁸³ DİRİKKAN, a. g. e. , s. 225.

¹⁸⁴ Süreyya SÜNER, **Uluslararası Ticarete Korumacılık ve Türkiye'ye Etkileri (Türkiye- AT Tekstil Ve Konfeksiyon Ticareti Özelinde İnceleme)**, Uzmanlık Tezi, İhracat Genel Müdürlüğü, Ankara, Temmuz 1991, s. 20.

¹⁸⁵ KANAT, a.g.e. , s. 53.

¹⁸⁶ Hüseyin ÖZTÜRK, “ Dünya Tekstil Ve Konfeksiyon Ürünleri Ticaretine Uygulanan Ticaret Politikası Önlemlerinin Dünü, Bugünü Ve Geleceğinin İrdelenmesi”, **Dış Ticaret Dergisi**, Sayı 12, Ocak 1999, s. 76

gündeme gelmişse de uluslararası düzeyde belirli fiyat oluşumlarının hukuka aykırı olabileceği bir gerçektir ve bunun giderilmesi gerekir¹⁸⁷.

5. Gatt ve Bazı Ülkelerde Anti-Damping Uygulamaları

Damping uygulamalarının gündeme gelmesi ile birlikte ülkeler dumpingli ithalata karşı iç piyasalarını korumak için ulusal mevzuatlarını oluşturmuşlardır. İlk gündeme gelişi 1920'li yıllara rastlayan dumping konusunun özellikle İkinci Dünya Savaşı bitiminden sonra önem kazandığını söyleyebiliriz¹⁸⁸. Daha önce birçok ülke tarafından dış ticarete korumacılık fikri ağır basarken, savaştan sonraki dönemde artık ticarete liberalleşme eğilimi başlamıştır¹⁸⁹. Bu ortamda, uluslararası ticaretin kuralsızlıktan kurtarılarak belirli bir düzen içinde yapılması amacıyla çok taraflı görüşmelere girişilmiş; bunlarda dumpingli ithalata karşı ortak kurallar kabul edilmesi düşüncesi ağırlık kazanmıştır¹⁹⁰. Tarifeler, kotalar ve yasakların araç olarak kullanıldığı eski tip korumacılığın aksine, GATT ile yapılan anlaşmaların etkisi ile de tarife dışı engeller (anti-damping vergi gibi) bu dönemin başlıca araçları olmuşlardır¹⁹¹. Tarife dışı engellerin etkin olacağı bu dönemde temel yaklaşımı; geçmiş dönemlerdeki genel nitelikli korumacılık araçlarının aksine daha selektif, bir başka ifadeyle haksız rekabete sebep olan firma ve ülke bazında uygulamaların yapılacak olması olarak ifade edebiliriz¹⁹².

a. GATT' da Anti-damping Uygulamaları

Haksız rekabete sebep olan, ülkeler arasındaki ticarete zarar veren dumpingli ithalata karşı önlemler, bu konuya yönelik düzenlemeler, İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesinden sonra uluslararası ticaretin belli bir düzen içinde yapılmasını teminen hazırlanmış ve 1947 yılında imzalanmış olan Gümrük Tarifeleri Ve Ticaret Genel Anlaşması'nın (GATT) VI. maddesinde ilk olarak ele alınmıştır¹⁹³. GATT, II. Dünya

¹⁸⁷ DİRİKKAN, a. g. e. , s. 225.

¹⁸⁸ DEMİRAĞ, a. g. e. , s. 35.

¹⁸⁹ DPT, "Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Rekabet Hukuku Ve Politikaları Özel İhtisas Komisyonu Raporu", 2501- ÖİK: 522, Ankara, 2000, s. 81.

¹⁹⁰ DİRİKKAN, a.g.e. , s. 66.

¹⁹¹ Tefvik ERTÜZÜN, " Uluslararası Ticarete Haksız Rekabet Ve Korumacı Eğilimler", **Haksız Rekabete Karşı Önlemler Semineri**, Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları Ve Ticaret Borsaları Birliği, İstanbul, Ekim, 1986, s. 25.

¹⁹² BALKIR, a. g. m., s. 2.

¹⁹³ İbrahim ERİS, " Avrupa Topluluğu Ve Türkiye'nin Anti-Damping Mevzuatlarının Karşılaştırılması Ve Katma Protokol'ün 47. Maddesinin Değerlendirilmesi", Avrupa Toplulukları Konusunda Tebliğler 1991/ 92 Dönemi Hizmet içi Eğitim Çalışmaları, T. C. Başbakanlık Hazine Ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, Ankara, Eylül 1992, s. 156.

Savaşı sonrası hızlı bir gelişme sürecine giren uluslararası ekonomik ilişkilere paralel olarak, dünya ticaretinin liberalleşmesine yönelik kurallar getirmeyi hedeflemiştir. Ancak (GATT)'ın anti-damping ve telafi edici vergilerle ilgili hükümlerini ortaya koyan VI. maddesi ilk yıllarda bağlayıcı hükümler içermemesi nedeniyle; yeterince uygulanmamış, ülkeler bu konuda kendi milli mevzuatları doğrultusunda hareket etmişlerdir¹⁹⁴.

1967 yılındaki Kennedy Round'da GATT Anti-damping Kodu oluşturulmuştur. Bu Kod ile ülkeleri bağlayıcı nitelikte hükümler getirilmiştir. 1973-1979 yılları arasında yapılan Tokyo Round ile de GATT Anti-damping Kod'unun kapsamında değişiklikler yapılmış ve Kod genişletilmiştir¹⁹⁵. Yeni Kod'da dampa karşı vergi konulmasının, ancak GATT sözleşmesinin VI. maddesinde öngörülen durumlarda ve bu Kod hükümlerine göre açılan ve yürütülen soruşturmalar sonucunda mümkün olabileceği hükmü kabul edilmiştir¹⁹⁶.

Bir yandan bu gelişmeler olurken, diğer taraftan dünyada boyutları hızla gelişen ticaretin bir sonucu olarak, damping uygulamalarının artarak devam ettiği ve bunu gidermeye yönelik tedbirlerin ise uluslararası ticareti olumsuz yönde etkilediği gözlemlenmiştir. Geline noktada artan sıkıntılara daha etkin ve uzun vadeli çözümler üretmek amacıyla GATT'ın öncülüğünde yapılan 8. Müzakere Turu olan GATT Uruguay Round Ticaret Müzakereleri 1986'da Uruguay'da başlamış ve Nisan 1994'te Fas'ta tamamlanmış, sonuçlarını ortaya koyan Nihai Senet de 1 Ocak 1995'te yürürlüğe girmiştir. GATT Uruguay Round Ticaret Müzakereleri sonucunda; “ GATT 1994'ün VI. Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Anlaşma (Anti-damping Anlaşması), formüle edilmiştir. Anti-damping Anlaşması önceki Kod'ların ana prensibini taşımasının yanı sıra, taraflar arası şeffaflığı ve teknik çalışmaları daha ön plana çıkarmıştır¹⁹⁷. Bu anlaşmada, bir damping başvurusunun içermesi gereken bilgiler, soruşturma süresi, damping marjının belirlenmesi, önlemler ve daha birçok teknik konuda kesin düzenlemelere yer verilmiştir¹⁹⁸.

¹⁹⁴ UZ, a. g. e. , s. 3.

¹⁹⁵ İKV, **Avrupa Birliği'nde Tarife Dışı Engeller ve Bu Çerçeve de Türkiye- AB Gümrük Birliğinin Değerlendirilmesi**, İstanbul, Eylül 1996, s. 48.

¹⁹⁶ UZ, a. g. e. , s. 3.

¹⁹⁷ Hakan ARSLAN, “ Türkiye'nin Dampingli Veya Sübvansiyonlu İthalata İlişkin Mevzuatı Ve Uygulamaları Hakkında Not”, **Dış Ticaret Dergisi** , 2001, s. 2.

¹⁹⁸ Hüseyin ÖZTÜRK, “ İhracatımız Açısından Ticaret Politikası Araçlarının İrdelenmesi Ve Bu

GATT kuralları uyarınca anti-damping önlemlerin uygulanabilmesi için göz önünde bulundurulması gereken temel üç kriter vardır. Bunlar;

- Dampingli satışın yapılmış ya da halen yapılıyor olması,
- İthalatçı ülkenin yerli sanayine yönelik maddi zarar ya da maddi zarar tehdidi oluşması,
- Zararın dampingden kaynaklanmasıdır¹⁹⁹.

Dampinge ilişkin bu koşulların bulunması halinde, dampinge karşı vergi ihdas edilebilir ve bu “verginin miktarı damping marjını geçemez.”²⁰⁰.

GATT ile belli şartların gerçekleşmesi halinde dampinge yönelik tedbirler alınabilmesi imkanı ülkelerin korumacı eğilimlerine hizmet eden bir araç olarak kullanılmamalıdır. Çünkü getirilen bu düzenlemeler oluşturulmaya çalışılan sistemin temel ve tutarlı öğeleridir. Diğer bir ifadeyle; GATT’ın anti-damping konusunda sergilediği tavır, GATT kurallarının bir istisnası olarak değil, GATT’a dahil olan ülkelerin temel yükümlülüklerinden biri olarak yorumlanmalıdır.²⁰¹ GATT tarihinde ilk uygulanan anti-damping vergisi, Şubat 1955’te İsveç tarafından İtalya’ya karşı olanıdır. İtalyan naylon çoraplarına konan vergi birkaç ay süreyle uygulanmış, daha sonra kaldırılmıştır²⁰².

Çok taraflı ticaret görüşmeleriyle kararlaştırılan düzenlemelerin getirdiği çok önemli ve etkili bir sonuç vardır. Bu da ülkelerin -damping durumunu saptamadan-dampingli ithalata karşı önlem alma konusunda dilediğince hareket edemeyecekleri konusunda uluslararası düzeyde bir konsensüsün sağlanmış olmasıdır. Dile getirilen bu sonuç uluslararası ticaretteki düzensizlikleri önlemek açısından önemlidir²⁰³. Ayrıca; GATT ile dünya ticaretinde liberalleşme konusunda sürekli müzakere edebilme imkanı doğmuştur²⁰⁴.

Araçlardan Korunma Yöntemlerine İlişkin Öneriler”, **Dış Ticaret Dergisi**, Sayı 8, Ocak 1998, s. 42.

¹⁹⁹ T. C Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, “ **Avrupa Topluluğu Ve Türkiye**”, 20 Ekim 1993, s. 40.

²⁰⁰ Ergun ÖZSUNAY, “ Anti-Damping Koduna İlişkin Bazı Düşünceler”, **Haksız Rekabete Karşı Önlemler Semineri**, Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları Ve Ticaret Borsaları Birliği, İstanbul, 16 Ekim 1986, s. 81.

²⁰¹ ENGİN, a.g.e. , s. 39, 40..

²⁰² KARLUK, a.g.e, s. 314.

²⁰³ DEMİRAG, a. g. m., s. 36.

²⁰⁴ DPT, a.g.e. , s. 82.

Anti-damping Kod'u ile sağlanan bu olumlu gelişmelerin yanı sıra Kod'a yöneltilen birtakım eleştiriler de mevcuttur. Bu eleştirileri şu başlıklar altında toplamak mümkündür:

- Kod hükümleri ile damping uygulamaları ve diğer haksız ticari uygulamalara etkin karşılık verilebilir ancak bu tedbirler zaman zaman ülkelerin korumacı eğilimleri doğrultusunda kullanılabilirler²⁰⁵. Özünde anti-damping uygulaması uluslararası ticareti engellemeyi değil, uluslararası ticari rekabeti korumayı amaçlamaktadır. Çünkü ihracatçının bir pazara girdiğinde hakim bir durum sağlayıp rakiplerini piyasadan silene kadar fiyatlarını düşürüp, daha sonra yükseltme ihtimali vardır. Ancak GATT sisteminde anti-damping vergileri çelişkili bir şekilde, ticaret engeli olarak fonksiyon görmektedir. Şöyle ki, uygulamada, rekabeti bozmayan fiyat farklılaşmaları dahi anti-damping vergisi uygulamasına maruz kalabilmektedir²⁰⁶.

- Birtakım iddialara göre; dampinge karşı önlemlerin GATT'da belirtilen tarifelerden daha yüksek bir koruma oranı uygulamasına neden olması, ihracatçılar tarafından bir tehdit unsuru olarak algılandığından, ihracatçıları gönüllü ihracat sınırlamaları vb. diğer sınırlılık getiren anlaşmaları kabul etmeye yönlendirmektedir. Soruşturma sürecindeki belirsizlikler de ticareti olumsuz yönde etkilemektedir.

- Kod'un eleştirilen diğer kısımları ise ağırlıklı olarak teknik unsurlardır. Normal değer ve ihrac fiyatının karşılaştırılması, benzer ürünün fiyatı konusu, oluşturulan değer ve damping marjının tespiti, negatif damping marjının değerlendirmelerde dikkate alınmaması ve son olarak verginin, ihrac fiyatı, ihracatçının yurt içi satış fiyatından daha yüksek olduğu durumlarda bile tahsil edilmesi gibi hususlar belirttiğimiz teknik unsurlardır²⁰⁷.

b. Bazı Ülkelerde Anti-damping Uygulamaları

16 ile 19' uncu yüzyıllar arasında dünya ticaretinde etkin olan politika Merkantilist dış ticaret politikalarıdır. Bu dönemde dış ticaret sınırlamalara tabi olarak devlet denetimi altında yürütülmektedir. Anti-damping önlemlere ise pek rastlanılmamaktadır. 20. yüzyılla birlikte nispi bir liberalizmin dünya ticaretinde yerini

²⁰⁵ AKINCI, a. g. e, s. 16.

²⁰⁶ BUDAK, a. g. m., s. 336.

²⁰⁷ AKINCI, a. g. e. , s. 17- 19.

alması beraberinde anti-damping mevzuatlarının gündeme gelmesini getirmiş ve anti-damping önlemler dış ticaret kısıtlamalarına karşı alınan önlemlerin en önemlisi haline gelmiştir. 1904- 1921 yılları arasında Kanada, Yeni Zelanda, Avustralya, Güney Afrika Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri'nde çıkarılan kanunlar bu konuda yeni sistemler getirmişlerdir²⁰⁸.

Daha düşük ücret ödeyen Avrupa ülkelerinden ithalatın yarattığı tedirginlik sosyal dampainge karşı vergi konulması biçimindeki uygulamaları beraberinde getirmiş, 1840'dan beri Amerika Birleşik Devletleri'nde korumacılık taraftarlarının bir aracı olmuştur. Kur farkı dampaingi, I. Dünya Savaşı'ndan sonra bazı devletlerde, özellikle Almanya'da para değerinin düşmesiyle önemli hale gelmiş, piyasa ekonomisi olmayan ülkelere dumping ise; 1930'lu yıllarda Sovyetler Birliği'nin düşük fiyatlı ihracatı ile hissedilmeye başlanmıştır²⁰⁹.

Avrupa Birliği üyesi ülkeler; GATT ve Dünya Ticaret Örgütü kurallarına uygun olarak kendi ulusal AD politikalarını uygularlar. Bununla birlikte Dünya Ticaret Örgütü kuralları belirsiz olduğu için ülkelere farklı yorumlanıp ulusal politikalar hazırlanmıştır. Bu nedenle uygulanan AD politikaları açısından ülkeler arasında farklılıklar yaşanması kaçınılmazdır²¹⁰.

b.a. Avrupa Birliği'nde Anti-damping Uygulamaları

Bugün, Anti-damping mevzuatı Topluluğun ortak dış ticaret politikasının en önemli araçlarından biri konumundadır²¹¹. Çünkü bu mevzuat Toplulukta giderek artış gösteren korumacılık akımı doğrultusunda, en çok kullanılan önlemlerdendir²¹².

Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun ortak dış ticaret politikasının en önemli unsuru olan ortak gümrük tarifesi 1968'de yürürlüğe girmiştir. 1 Temmuz 1969 yılında ise; AET ilk anti-damping tüzüğünü kabul etmiştir. Tüzüğün düzenlenmesinde 1967 Kennedy Round görüşmelerinde kabul edilen Anti-damping Kodu esas alınmıştır. Bu

²⁰⁸ UZ, a. g. e. , s. 3.

²⁰⁹ DİRİKKAN, a. g. t. , s. 66.

²¹⁰ Bruce A. Blonigen, Thomas J. Prusa "Anti-dumping" National Bureau of Economic Research 1050 Massachusetts Avenue, Cambridge, MA 02138 July 2001. s. 7.

²¹¹ Ege Bölgesi Sanayi Odası, " AB İle Gümrük Birliği Rekabet Şartları Ve Topluluk Mevzuatı" Paneli", Araştırma Serisi :8, İzmir, Mart 1994, s. 10.

²¹² İKV; **Avrupa Topluluğu'nun Dış Ticaret Politikasının Değerlendirilmesi (Dış Ticaret Politikası Araçları, Korumacı Tedbirler Ve Uygulamalar)** , Mart 1992, s. 56.

görüşmelere AET de taraf olarak katılmıştır.²¹³ Tüzüğün amacı; Avrupa Ekonomik Topluluğu'na üye olmayan ülkelerden yapılan dumpingli veya sübvansiyonlu ithalata karşı korunma sağlanmasıdır²¹⁴. Birlik mevzuatı, firmaların dumping yapmasını rekabeti bozucu niteliği olduğundan yasaklamıştır²¹⁵. Topluluğun anti-dumping soruşturmaları bakımından temel metinler Mart 1996 ile Nisan 1998 tarihleri arasında yürürlüğe girmiştir. Bu metinlerin GATT/ DTÖ müzakereleri sırasında kabul edilen Anti-dumping Anlaşmaları ile uyum içerisinde olmasına dikkat edilmiştir. Bunlar; Avrupa Topluluğu üyesi olmayan ülkelerden kaynaklanan dumpingli ithalata karşı korunmaya ilişkin 22 Aralık 1995 tarih ve 384/ 96 Sayılı Konsey Yönetmeliği (AT) ve Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu üyesi olmayan ülkelerden kaynaklanan dumpingli ithalata karşı korunmaya ilişkin 28 Kasım 1996 tarih ve 2277/ 96/ ECSC Sayılı Komisyon Kararı'dır. Topluluk, GATT Anlaşması'ndaki temel mevzuat doğrultusunda kendi mevzuatını yenilemiştir. Mevzuat kapsamında; Topluluk içinde bulunan bir firma, kuruluş ya da Topluluk üyesi bir ülke, herhangi bir ülkeden yapılan ithalatın dumpingli olduğunu iddia edip, bu ithalatın da Topluluğun belirli bir sektöründeki imalat ve ticareti bozucu etkiler meydana getirdiğini ortaya koyarsa, Komisyon dumping soruşturması açar. Anti-dumping mevzuatı, Topluluğun özellikle sanayi mamulleri açısından etkili ve en sık karşılaşılan engellerinden birisidir²¹⁶.

Topluluk uygulamasında, anti-dumping uygulamalarının Topluluğun çıkarına uygun olmadığı durumlarda reddedilmesi durumu ortaya çıkabilir²¹⁷. Diğer bir ifade ile; anti-dumping önlemlerin uygulanabilmesi için GATT çerçevesinde belirlenen koşullara AT mevzuatında “ Topluluk Menfaati” koşulunun eklendiğini görmekteyiz²¹⁸.

Tablo 4: Üretim Sektörleri itibariyle 1998-2007 yılları arasında AB tarafından açılan Anti-dumping Soruşturmaları

Ürün Grupları	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Toplam
Demir ve Çelik	15	18	7	16	5	-	13	4	-	6	84

²¹³ Bilal YÜCEL, “ Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun Anti-Dumping ve Anti-Sübvansiyon Mevzuatı Ve Uygulaması”, **Maliye Dergisi**, Sayı 97, 1990, s. 21.

²¹⁴ DİRİKKAN, a. g. e. , s. 49.

²¹⁵ Rıdvan KARLUK, **Avrupa Toplulukları Ve Türkiye**, Bilim Teknik Yayınevi, Ocak 1990, s. 134.

²¹⁶ Hikmet UNAR; “ Avrupa Birliği'nde Tarife Dışı Engeller ve Bu Çerçeve de Türkiye- AB Gümrük Birliği'nin Değerlendirilmesi”, **Maliye Dergisi**, s. 44.

²¹⁷ ÖZTELLİ, a. g. m., s. 102.

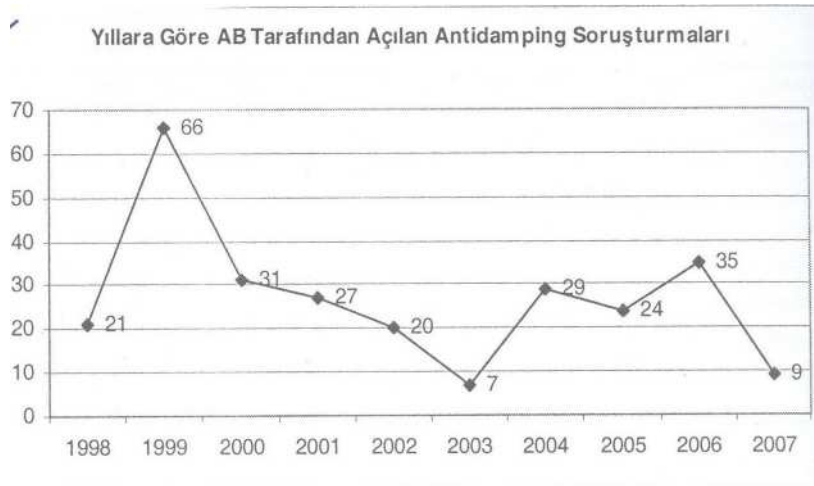
²¹⁸ Zuhale BİLEK- Emine AYDIN, **AT Anti-Dumping Mevzuatı Ve Uygulamaları, Uluslar arası Mal Dolaşımına İlişkin Kurallar**, T. C Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı İstanbul Tekstil Ve Konfeksiyon İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği, Ekim 1990, s. 3.

Kimya	-	21	17	4	5	3	8	3	12	2	75
Elektronik	-	12	2	2	1	1	-	7	5	-	30
Tekstil	6	6	-	3	1	2	4	1	2	-	25
Diğ.Mekanik ürünler	-	5	1	2	4	-	2	2	2	-	18
Diğ.Metaller	-	-	2	-	-	-	-	-	9	-	11
Kağıt, Ahşap	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
Diğ. Ürünler	-	4	2	-	4	-	2	7	5	1	25
Toplam	21	66	31	27	20	7	29	24	35	9	269

Kaynak: Onur Elele; "Uluslararası Ticarete Damping ve Anti-damping", s.95

Yukarıdaki tabloda 1998-2007 arasında AB tarafından açılan anti-damping soruşturmalarının sektörler itibariyle dağılımı yer almaktadır. Bu tarihler arasında açılan toplam anti-damping soruşturması sayısı 269'dur. Bu rakam yıllık bazda ortalama 27 soruşturma açıldığını göstermektedir. Dönemsel dağılıma bakıldığında; ilk beş yıllık periyot içerisinde açılan soruşturma sayısı 165 iken, ikinci beş yıllık periyotta bu rakam 104'e düşmektedir. Son beş yıl içerisinde %37 oranında ciddi bir düşüş yaşanmıştır.

Şekil 2: Yıllara Göre AB Tarafından Açılan Anti-damping Soruşturmaları

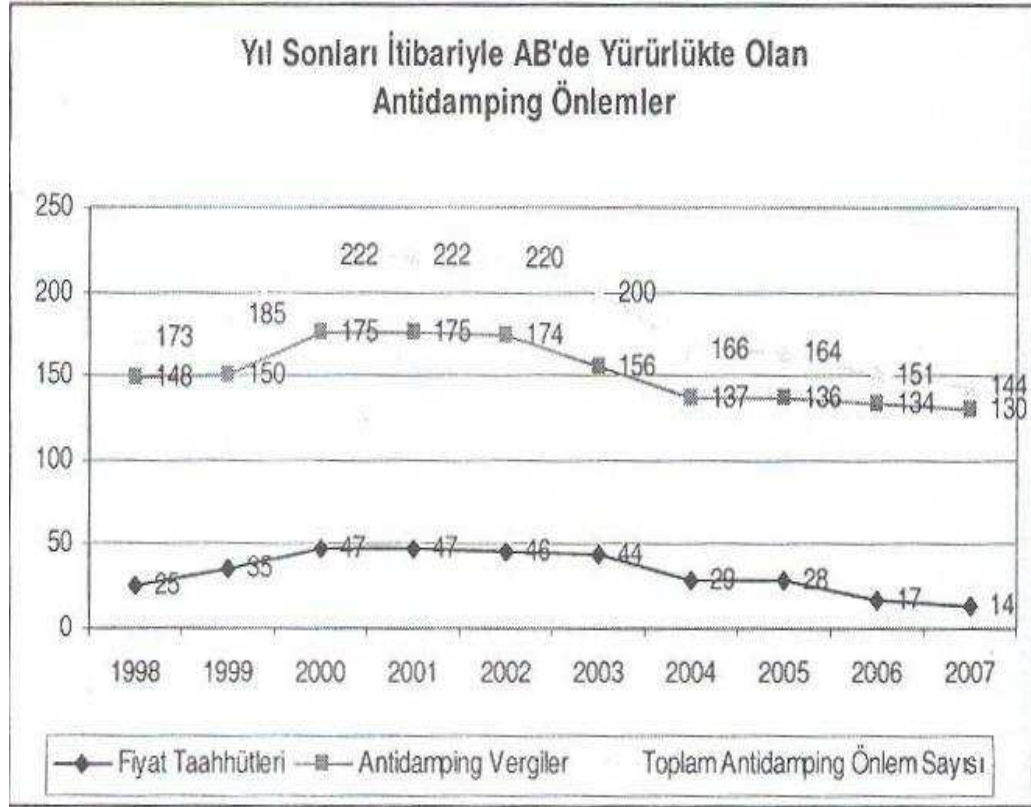
Kaynak: ELELE, a.g.e., s.96

En çok soruşturmaya konu olan sektörler sırasıyla demir-çelik ve kimya sektörleri olmuştur. Sadece bu iki sektörde açılan soruşturmalar, tüm soruşturmaların

%59'unu oluşturmaktadır. Oranın yüksekliği, demir çelik ve kimya sektörlerinin dumpingli satışlara diğer sektörlerle göre daha çok maruz kalmasının yanı sıra, bu iki sektörde yer alan üretici birliklerinin, diğer sektörlerle nazaran daha örgütlü bir yapıya sahip olup, dumping konusunda üyelerine yönelik devamlı bilgi aktarımında ve teknik yardımda bulunmasından kaynaklanmaktadır²¹⁹.

Aşağıdaki grafikte 1998-2007 yılları arasında, AB'de her yılsonu itibariyle vergi ve fiyat taahhüdü olarak yürürlükte bulunan anti-dumping önlemlerin dökümü yer almaktadır. Yürürlükte bulunan toplam önlem sayısındaki dalgalanma 144-222 arasında değişmektedir. Yürürlükte olan önlemlerin yıllara göre dağılımı incelendiğinde, 2002 yılına kadar bir artış, bu yıldan sonra ise günümüze dek devam eden kararlı bir azalış olduğu göze çarpmaktadır. 2007 yılı sonu itibariyle, yürürlükte olan anti-dumping önlem sayısı son on yılın en düşük rakamına ulaşmıştır²²⁰.

Şekil 3: Yıl Sonları İtibariyle AB'de Yürürlükte Olan Anti-dumping Önlemler

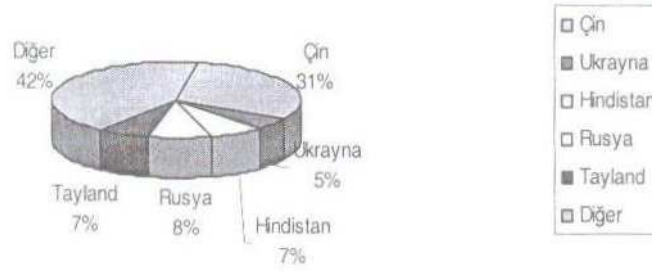
Kaynak: Elele; a.g.e., s.98

²¹⁹ Onur Elele, "Uluslararası Ticarete Damping ve Anti-damping", s. 96.

²²⁰ Elele; a.g.e., s. 98.

2007 sonu itibariyle yürürlükte olan anti-damping önlemlere en çok maruz kalan ilk beş ülke sırasıyla Çin, Rusya, Hindistan, Tayland ve Ukrayna'dır. İlk beş ülkenin toplam içindeki payı % 57'dir. Asya ülkeleri gerek sayı itibariyle gerek yoğunluk itibariyle diğer ülkelerin önüne geçmektedir. 31.12.2007 tarihi itibariyle, Türkiye'ye karşı yürürlükte bulunan önlem sayısı sadece ikidir. Bunlardan ilki çelik halat ve kablolarla yönelik olup 2001 yılından bu yana yürürlükte. İkincisi ise 2002 yılında yürürlüğe giren, demir ve alaşımsız çelikten imal tüp ve borularla yönelik anti-damping önlemdir.

Şekil 4: 31.12.2007 İtibariyle AB'de Yürürlükte Bulunan Anti-damping Önlemlerin Ükelere Göre Dağılımı

Kaynak: Elele, a.g.e., s.102

Bölgesel dağılıma bakıldığında ise toplam önlemlerin üçte ikisinin Asya ülkelerine karşı alınmış olduğu görülmektedir. Bu da AB'nin ağırlıklı olarak Güneydoğu Asya ülkelerinden gerçekleştirilen dumpingli ithalattan etkilendiğini göstermektedir.

Şekil 5: 31.12.2007 İtibariyle AB'de Yürürlükte Bulunan Anti-damping Önlemlerin Bölgesel Dağılımı

Kaynak: Elele, a.g.e., s.103

b.b. ABD’de Anti-damping Uygulamaları

ABD de haksız ithalat ile mücadeleyi pek çok ülkede olduğu gibi hukuki bir çerçevede yürütmektedir²²¹. Dünya ticaretinde büyük paya sahip olan ABD liberal bir ticaret politikasını benimsemiştir. Ancak ABD’nin korumacı önlemlere ilişkin birçok yasası bulunmaktadır. ABD’nin haksız ticari faaliyetlere ilişkin kanunlarını dört başlık altında toplarsak bunlar; Anti-damping, Telafi edici vergiler, Bölüm 337 Soruşturmaları (A.B.D. ticari markaları, patentleri ve telif haklarının ihlalini içermektedir.), Bölüm 301 Soruşturmaları (A.B.D. üreticilerine rakip üreticilerin, A.B.D. dışındaki haksız ticari faaliyetlerini içermektedir.)dir²²².

Amerika Birleşik Devletleri’nde karşılaşılan dumping uygulamaları oldukça fazla ve çeşitli olmanın yanı sıra ayrıca ABD uluslararası anti-damping düzenlemelere öncülük etmiş bir ülkedir²²³. Çünkü ABD haksız ticari rekabete ilişkin kanunlarını GATT’tan önce çıkarmıştır ve ABD’nin kanunları esasında GATT’ın içeriğinden de ileri hususları kapsamaktadır²²⁴. Ayrıca; GATT’ın Uruguay Round müzakerelerinde anti-damping uygulamalarının rekabet politikalarına zarar vermeyecek surette disipline edilmesi için gerekli değişikliklerin ve düzenlemelerin yapılmasında ABD’nin mevzuatı ve uygulamaları değerlendirmelerde dikkate alınmıştır²²⁵.

²²¹ Adnan ÇAGLAYAN, “ Her İthalat Artısı Damping Değildir”, **ASOMEDYA**, Haziran’ 98, s. 10

²²² Canan BALKIR, “ AET Ve ABD’ de Korumacı Önlemler Ve Anti-Damping Uygulamaları”, **Haksız Rekabete Karşı Önlemler Semineri**, Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları Ve Ticaret Borsaları Birliği, İstanbul, 16 Ekim 1986, s. 35.

²²³ Huriye KUBİLAY, **İthalatta Yapay Fiyat İndirimi Ve Karşı Önlemler**, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları No: 42, Ankara 1994, s. 1

²²⁴ BALKIR, a. g. m., s. 6

²²⁵ ERİS, a. g. e. , s. 159.

ABD’de 1916 tarihinden beri Anti-damping Kanunları uygulamadadır. Ancak bu kanunlar, 1970’li yıllara kadar çok sık kullanılmamışlardır. Bu kanunlara göre iki temel şartın karşılanması ithal mallara anti-damping vergisi konulması sonucunu doğurur. Bunlar; “ABD’ye ihraç edilen mamulün adil değerlerinin altında bir fiyattan satılması, bu ithalattan yerli sanayinin maddi zarar görmesi veya zarar görme tehlikesi ile karşı karşıya olması halleridir. Bu tespiti yapmakla görevli makam, ABD Ticaret Bakanlığı’dır. Maddi hasar kararını ise; Uluslar arası Ticaret Komisyonu (ITC) verir. ITC tarafından verilen kararın olumsuz olması davanın sona ermesine ya da düşmesine neden olur.²²⁶ Adil değer ifadesi AET uygulamasındaki normal değere denktir. Adil değer altında satış, söz konusu ürünün ithal fiyatının, mense ülkedeki yerel satış fiyatından veya üretim maliyetinden aşağıda olması halidir. ABD’de 1979 ve 1988 yılları arasında yıllık ortalama olarak 88 anti-damping uygulaması olmuştur ve bu sayıda sonraki yıllarda hızlı bir artış gözlemlenmiştir²²⁷.

ABD’de uygulanan sistemin eleştirilen yanları vardır. Buna göre; benzer ürün tanımı özellikle tarımsal ürünlerde çok geniş tutulmaktadır. Anti-damping vergisi, damping marjı ile eşit miktarda uygulandığından ithal maliyetleri artmaktadır. Oysa AET uygulamasında olduğu gibi, birçok durumda daha düşük vergi ile zarar telafi edilebilmektedir²²⁸.

Tablo 5’te yer aldığı gibi 1996- 2003 yılları arasında Amerika’da anti-damping uygulamalarında artış görülmüştür²²⁹.

Tablo 5: 1996-2003 Arası Amerika’da Anti-damping Uygulamaları

Ülke	Uygulama Sayısı	İthalat Oranı
	(N=316)	(%)
		(1996-2003)
Avrupa Birliği	55 (17,4 %)	18.5
Çin	46 (14.6 %)	4.6
Japonya	25 (7.9 %)	12.7
Güney Amerika	25 (7.9 %)	5.3

²²⁶ Mehmet Mithat ÜNER, “ Amerika Birleşik Devletleri’nde Anti-Damping Uygulamalar”, **Dış Ticarete Durum**, Sayı 29- 30, Eylül-Ekim 1994, s. 53-54.

²²⁷ Çelik ARUOBA, “ Kriz, Rekabet, Yeni Korumacılık”, **ASOMEDYA**, Mayıs’ 98, s. 34.

²²⁸ BALKIR, “ AET Ve ABD’de Korumacı Önlemler Ve Anti-Damping Uygulamaları” , s. 49.

²²⁹ Jeffrey M. Drope and Wendy L. Hansen “Anti-dumping’s Happy Birthday?”, s 465, University of Miami and University of New Mexico

Kore	21 (6.6%)	2.9
Hindistan	16 (5.1 %)	0.8
Tayvan	15 (4.7%)	3.5
Güney Afrika	4 (4.4%)	0.3
Kanada	14 (4.4 %)	20.5
Endonezya	12 (3.8 %)	0.8
Meksika	11 (3.5 %)	11.5
Other	3 (0.9 %)

Kaynak: Jeffrey M. Drope and Wendy L. Hansen, agm. s.466

Amerika’da sektörlere göre anti-damping uygulamalara değinecek olursak; aşağıdaki tabloda da görüldüğü üzere çelik sanayi en büyük paya sahiptir²³⁰.

Tablo 6: Amerika’da Sektörler Bazında Anti-damping Önlemler, 1996-2003

Endüstri	Uygulama Sayısı (N=316)
Çelikten imal edilen ürünler	100 (31.6 %)
Kimyevi ürün ilaçlar	55 (17.4 %)
Hammadde	49 (15.5 %)
İşlenmiş tarım ürünleri	27 (8.5 %)
Elektronikler	12 (3.8 %)
Mineraller	12 (3.8 %)
Çeşitli mamul mallar	8 (2.5 %)
Ahşap ürünleri	3 (1.0 %)
Tekstil	3 (1.0 %)
Makine/Oto	2 (0.6 %)
Diğer	3 (1.0 %)

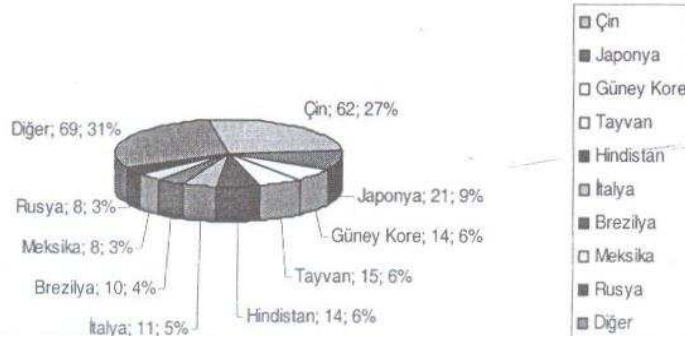
Kaynak: Jeffrey M. Drope and Wendy L. Hansen, agm. s.467

Yürürlükteki önlemlerin ülkelere göre dağılımına bakıldığında, 39 farklı ülkeden gerçekleştirilen ithalata karşı önlem alınmış olduğu görülmektedir. İlk 10 ülkenin yürürlükte bulunan önlemler içindeki payı %73 ‘tür. Bu oranın yüksekliği, anti-damping önlemlerin belli ülkeler üzerinde yoğunlaştığını göstermektedir. En çok önleme maruz kalan ülke 62 önlem ile Çin’dir. Diğer bir deyişle, yürürlükte bulunan önlemlerin dörtte biri Çin’den ithal edilen ürünler üzerine uygulanmaktadır. Açılan soruşturma

²³⁰ Jeffrey M. Drope and Wendy L. Hansen, agm. S. 466 .

sayılarında, Çin'in her geçen yıl daha yüksek bir pay aldığı göz önüne alınırsa, bu oranın ilerleyen yıllarda daha da artacağı iddia edilebilir. Çin'i 21 önlem ile Japonya ve 15 önlem ile Tayvan izlemektedir.

Şekil 6: 18.01.2008 İtibariyle ABD'de Yürürlükte Bulunan Anti-damping Önlemlerin Ükelere Göre Dağılımı

Kaynak: Elele, a.g.e., s.125

Yürürlükteki anti-damping önlemlerin bölgesel dağılımında Güneydoğu Asya ülkelerinin ağırlığı dikkat çekmektedir. Çin, Endonezya, Güney Kore, Malezya, Filipinler, Tayvan, Tayland ve Vietnam'ın maruz kaldığı toplam önlem sayısı 109 olup, bu rakam yürürlükteki önlemlerin %47'sini ifade etmektedir. Güneydoğu Asya ülkelerinin alınan önlemler içindeki payı, açılan toplam soruşturmalar içerisindeki payı ile paralel olarak her geçen yıl daha da artmaktadır²³¹.

Bir ülkeden yapılan ithalata karşı önlem kararı alınıp alınmamasında iki ülke arası siyasi ilişkilerin durumu sıklıkla rol oynamaktadır. 2000-2007 yılları arasında Kanada aleyhine açılan 10 soruşturma bulunurken, bu soruşturmalardan sadece birisi anti-damping önlem kararı ile sonuçlanmıştır. Kanada'ya karşı yürürlükte bulunan önlem sayısı da sadece ikidir. Kanada örneği, ülkeler arası yakın ilişkilerin, soruşturma kararlarına etkisi açısından çarpıcı bir örnek oluşturmaktadır. Benzer şekilde İsrail'e karşı da herhangi bir önlem uygulanmamakta olup, son olarak sekiz yıl önce açılan bir soruşturma da önlem alınmaması kararı ile sonuçlanmıştır. Diğer taraftan, iki ülke arasında faal bir ticari ilişki bulunmamakla beraber, İran'a karşı 20 yılı aşkın süredir yürürlükte bulunan üç anti-damping önlem bulunmaktadır²³².

²³¹ ELELE, a.g.e., s. 125.

²³² ELELE, a.g.e., s. 126.

b.c. Kanada’da Anti-damping Uygulamaları; Kanada, 10.8.1904 tarihli Geçici Gümrük Tarifesi Kanunu ile damping konusunda ilk düzenleme yapan devlettir. Kanada’ya ithal edilen malın ihrac fiyatı, ihrac eden ülkenin olağan piyasa fiyatının altında ise anti-damping gümrük vergisi konulacağı Kanun’un 19. maddesinde düzenlenmiştir. Kanunda, anti-damping gümrük vergisinin konulabilmesi; ülke ekonomisi veya bir üretim dalının zarar görmesi koşuluna bağlanmıştır. Kanun ağırlıklı olarak Amerikan mallarına karşı uygulanmaktaydı²³³.

Kanada, daha sonra 12.4.1907 tarihli Gümrük Tarifesi Kanunu’nda, bütün mallara anti-damping gümrük vergisi konulabileceğini hükmüne yer vermiştir. 4.7.1921 tarihli Gümrük Kanunu’na, yukarıdaki hükümlerin yanı sıra ihracatçı ülkedeki olağan piyasa fiyatının, toptan satış fiyatı olacağı şeklinde bir koşul da eklenmiştir. 1955 yılında ise, devlet veya özel kişilerin verdiği primle ihrac edilen mallara prim miktarı kadar ek gümrük vergisi konulması şeklinde bir hüküm kabul edilmiştir. Daha sonra Kanada, GATT’a taraf olan ülkelere yapılan 30.6.1967 tarihli Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması’nın VI. Maddesinin Uygulanması Hakkında Anlaşma’yı (Anti-damping Kodu) imzalamıştır ve 1968 yılı ile birlikte artık Kod hükümlerini uygulamıştır²³⁴.

b.d. Avustralya’da Anti-damping Uygulamaları

Avustralya, 1921 yılında Anti-damping yasasında birtakım düzeltmeler yapmıştır. Savaşı izleyen yıllarda, dış ticaret politikası aracı olarak Anti-damping yasalarının yoğun bir şekilde bu ülke tarafından kullanıldığı görülmektedir²³⁵.

Avustralya anti-damping mevzuatına göre damping; “Avustralya’ya ihrac edilen malın FOB fiyatının, aynı malın ihrac edildiği ülkedeki piyasa satış fiyatının altına düşmesi”dir. Dampingin tespiti halinde ihracatçıya anti-damping vergisi uygulanır.²³⁶ Avustralya’da teknik engeller ve standartlarla ilgili düzenlemelere de rastlamaktayız.

²³³ DİRİKKAN, a. g. t. , s. 66.

²³⁴ DİRİKKAN, a. g. t. , s. 67.

²³⁵ Kemal TÜRKCAN- Cem DİSBUDAK, “ Anti-damping Uygulamalarının Ekonometrik Analizi: Türkiye Örneği”, **İktisat İşletme Ve Finans**, Sayı 233 (Ek Sayı), Ağustos 2005, s. 152.

²³⁶ “ Avustralya’nın Ekonomik Ve Ticari İlişkileri”,

< <http://www.dtm.gov.tr/ead/YAYIN/kitap/Avustralya.htm>>, (erişim. 20. 01. 2007), s. 1.

Mesela, özellikle kamu güvenliği için tehlike arz eden ürünlere sıkı yasaklama ve karantina uygulaması vardır²³⁷.

Avustralya, zaman zaman, dikkate alınabilecek büyüklükte olmayan bir dumping uygulaması olduğunda, ithal edilen ürünlere karşı başlatılan dumping soruşturmasını sona erdirebilmektedir. Nitekim Yunanistan, İtalya ve İspanya'dan ithal edilen zeytinyağlarına karşı başlatılan dumping soruşturmasında böyle bir durum oluşmuştur²³⁸.

b.e. Yeni Zelanda'da Anti-dumping Uygulamaları

Yeni Zelanda da, ilk kez 31.11.1905 tarihli “Yeni Zelanda Tarımsal Araç İmal, İthal ve Satış Kanunu” (New Zealand Agricultural Implement Manufacture, Importation and Sale Act) ile bazı hükümler getirilmiştir. Buna göre; tarım araçlarının düşük fiyatla Yeni Zelanda'ya ithal edilmesi ve haksız rekabet yapılması halinde devlet Yeni Zelanda'daki araç üreticilerine üretim primi verebilecektir. Farklı olarak buradaki uygulamada dumpingli veya düşük fiyatlı ithalat yapıldığında ek vergi koymak değil, ülke yararlarının, üreticilere prim verilmesi suretiyle güvenlik altına alınması tercih edilmiştir. 22.12.1921 tarihli Gümrük Değeri Kanunu'nda anti-dumping konusunda özel hükümler vardı. “Buna göre, Yeni Zelanda'da üretilen türde malların ithalinde ihracatçıya ödenen gerçek satış fiyatı aynı zamandaki iç değerinden daha düşükse dumpingin varlığı kabul edilirdi ve anti-dumping gümrük vergisi alınabilirdi. Ancak önlemlerin alınmasında kamu yararı koşulu da aranmaktaydı. Bu Kanun'da kur farkı dumpingi için de özel bir gümrük vergisi öngörülmekteydi. Fakat 8.4.1925'de yapılan değişiklikle bu tür dumpinge karşı önlem alınabileceğini öngören hüküm kaldırılmıştır.”²³⁹

Yeni Zelanda ve Avustralya 1999 yılından beri birbirlerine karşı anti-dumping önlem almamaktadırlar. Bu kapsamda Yeni Zelanda; Damping Ve Karşı Önlemler Kanunu'nda değişikliğe gitmiş ve Avustralya'yı kapsam dışında bırakmıştır. Benzer

²³⁷ “ Avustralya Dış Ticaret Mevzuatı”,

< www.musavirlikler.gov.tr/upload/AUS/39ithalat%20mevzuat.doc, (erişim:01. 01. 2007), s. 11-12.

²³⁸ T. C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, “ Mayıs 2004 Dönemi Aylık Ekonomik Bülten”, Sidney Ticaret Atasehli, Sidney- Avustralya, 9 Haziran 2004, s. 21.

²³⁹ DİRİKKAN, a.g.e., , s. 68.

uygulamaların, Avustralya tarafından da Yeni Zelanda'ya karşı yapıldığı görülmektedir²⁴⁰.

b.f.Güney Afrika Birliği'nde Anti-damping Uygulamaları

Güney Afrika, Kanada ve ABD gibi ülkelerden sonra, dampinge karşı önlem alınması için mevzuat hazırlayan ilk ülkeler arasındadır.²⁴¹Güney Afrika; Tokyo Görüşmeleri neticesinde yenilenen Anti-damping Kod'unu imzalamadığından, dampedingli ithalata karşı yerli sanayisini korumak üzere dampeding yapılan ürünlerin gümrük vergilerini arttırma yoluna gitmiştir.

1990'lı yıllarla birlikte Güney Afrika'nın yoğun bir şekilde anti-damping vergilerine başvurduğu görülmektedir²⁴². İlk zamanlar korumacı bir niteliğe sahip olan Güney Afrika'nın ekonomi politikası 1994 yılında bir dönüşüm yaşamıştır. Bu tarihte DTÖ ile imzalanan anlaşma, ithalat tarifelerinin azaltılmasını beraberinde getirmiştir. Güney Afrika, tarife yapısında DTÖ kuralları ve GATT-Uruguay Round Anlaşması'na dayanarak yenilemeye gitmiştir. Güney Afrika Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, ülkenin çıkarlarına uygun şekilde ithalat ve ihracatı düzenlemeye, yasaklamaya ve sınırlandırmaya yetkilidir. İthalat mevzuatına göre; bazı ürünlerin ithali izne bağlıdır.

Yaşanan değişim neticesinde ülke; anti-damping soruşturması açma ve uygulama bakımlarından ön sıralara geçmiştir. Anti-damping soruşturmaları, Güney Afrika pazarına girişteki önemli engellerden birisi haline gelmiştir²⁴³. 2005 yılının ilk yarısında dünyada en fazla anti-damping soruşturması açan ülke Güney Afrika'dır.

b.g. İngiltere'de Anti-damping Uygulamaları

Dampinge yönelik olarak İngiltere'de düzenlenmiş olan ilk yasa 1921 tarihli Endüstrinin Korunmasına İlişkin Kanun'dur. 1930 yılında uygulamadan kaldırılan bu Kanun'a göre; İngiltere dışında üretilen mallar İngiltere'deki üretim maliyetinin altında bir fiyatla satılırsa dampedingin varlığı kabul edilir.

1957 yılına kadar dampedingle ilgili mevzuatlarında herhangi bir düzenlemeye yer vermeyen İngiltere, 1957'de Gümrük Vergileri, Dampeding ve Sübvansiyonlar

²⁴⁰ EKDI, a. g. e. , s. 62.

²⁴¹ Sedat GÜNER, " Dampinge Karşı Vergi Uygulamasına Bir Bakış", **Gümrük Kontrolörleri Derneği**, 19. 01. 2007, s. 1.

²⁴² TÜRKCAN- DİSBUDAK, a. g. m., s. 153.

²⁴³ " Güney Afrika Cumhuriyeti 2004 Yılı Raporu", T. C Pretoria Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Mayıs 2005, s. 22.

Kanunu'nu (Customs Duties, Dumping and Subsidies Act) yürürlüğe koymuştur. İlgili kanunda ise; "İngiltere'ye ithal edilen malın ihraç fiyatı, kaynak ülkenin olağan piyasa fiyatının altında ise dumping" vardır.

Kaynak ülke ile ilgili verilen tanıma göre;" malın tamamen yada en azından toplam maliyetin %75'ini oluşturacak biçimde üretildiği yer" dir.²⁴⁴İngiltere, Levant Company aracılığıyla Osmanlı piyasalarında yünlü kumaşı dumpingli satarak, hem Osmanlı ve İtalyan yünlü sanayini yıkmış, hem de bu olay dünya ekonomi tarihinde en uzun süreli dumping olarak anılmıştır²⁴⁵.

²⁴⁴ DİRİKKAN, a. g. t. , s. 69.

²⁴⁵ KUBİLAY, a. g. e. , s. 6.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE LİBERALLEŞME SÜRECİ VE ANTI-DAMPİNG VERGİ UYGULAMALARININ İNCELENMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Gelişmekte olan pek çok ülkede olduğu gibi 1960'lar ve 1970'lerde Türkiye'nin de temel ekonomik kalkınma stratejisi ithal-ikameci politikalara dayanmaktaydı. Bu döneme, ağır sanayi ve sermaye mallarında yurtiçi üretim kapasitesini artırmayı amaçlayan büyük kamu yatırımları damgasını vurmuştu. Dış ticaret, miktar kısıtlamaları ile ve genelde Türk lirasının satın alma paritesine göre aşırı değerli olmasına sebep olan bir sabit kur rejimiyle sıkı sıkıya korunmaktaydı. 1960-1970 yıllarında temel ekonomik kalkınma stratejimiz ithal ikameci politikalara dayanmaktaydı. 1977'den sonra, ithalatın gereken zamanda ve oranda gerçekleşmemesi yüzünden işgücü piyasasında da sorunlar baş göstermiş ve arz yönünde önemli problemler ortaya çıkmıştır. Düşük yurtiçi tasarruf ve ağır ilerleyen yatırım ortamında çözümlenememiş olan 1977-1979 ödemeler dengesi krizine çare olması amacıyla Türkiye'de ticarete liberalleşme süreci başlatılmıştır.

Bu bölümde Türkiye'de dış ticarete liberalleşmenin tarihçesi hakkında bilgi verilerek, haksız rekabete ilişkin düzenlemeler açıklanacak, anti-damping verginin geriye dönük uygulanma durumu örnekle anlatılarak mevzuat hükümlerinden bahsedilecektir. Damping uygulamalarına karşı açılan soruşturmalara değindikten sonra Türkiye'de anti-damping vergi uygulamalarının değerlendirilmesiyle çalışmamız sonlandırılacaktır.

I. TÜRKİYE'DE DIŞ TİCARETE LİBERALLEŞMENİN TARİHÇESİ

Gelişmekte olan pek çok ülkede olduğu gibi 1960'lar ve 1970'lerde Türkiye'nin de temel ekonomik kalkınma stratejisi ithal-ikameci politikalara dayanmaktaydı. Bu döneme, ağır sanayi ve sermaye mallarında yurtiçi üretim kapasitesini artırmayı amaçlayan büyük kamu yatırımları damgasını vurmuştu. Dış ticaret, miktar

kısıtlamaları ile ve genelde Türk lirasının satın alma paritesine göre aşırı değerli olmasına sebep olan bir sabit kur rejimiyle sıkı sıkıya korunmaktaydı.

İthal-ikamesi stratejisi ağırlıklı olarak ithal hammaddelere dayanmaktaydı. Bu sebeple, Türkiye'nin ticaret hadleri 1973-1974 dönemindeki ilk petrol krizinden sonra kötüleşmiştir. Bu kötüleşme, ödemeler dengesi üzerine büyük bir yük yüklemiş, bu ilave yük kısa vadeli borçlanmalarla telafi edilmeye çalışılmıştır. 1977'den sonra, ithalatın gereken zamanda ve oranda gerçekleşmemesi yüzünden iş gücü piyasasında da sorunlar baş göstermiş ve arz yönünde önemli problemler ortaya çıkmıştır. Talep yönünden, genişlemeci maliye politikası korunmuştur. Toplam talep ve arz arasındaki dengesizlikler zaten artmakta olan enflasyonu olumsuz yönde etkilemiştir. Krizi aşmak için alınan tedbirlerin yetersizliği ve 1979'daki ikinci petrol krizi krizin etkilerini daha da artırmıştır. Düşük yurtiçi tasarruf ve ağır ilerleyen yatırım ortamında çözümlenememiş olan 1977-1979 ödemeler dengesi krizine çare olması amacıyla Türkiye'de ticarete liberalleşme süreci başlatılmıştır²⁴⁶.

24 Ocak 1980 kararları enflasyonu kontrol altına almak, yabancı finansman açığını kapatmak ve daha dışa dönük ve piyasa odaklı bir ekonomik sisteme sahip olmak amacıyla ilan edilmiştir. Bu kararlar çerçevesinde, ihracata dayalı büyümenin teşvik edilmesi için Türkiye'nin ihracatta rekabet gücünü artırabilmek amacıyla ihracat sübvansiyonları sağlanmış ve Türk lirasının reel olarak değer kaybetmesine izin verilmiştir. 1980 yılında başlatılan ekonomik program ihracat sübvansiyonları, yüksek oranda devalüasyon ve Kamu İktisadi Teşebbüsleri tarafından üretilen mal ve hizmetlerin fiyatlarında artış yapılmasını öngörmekteydi. Başlangıçta, döviz kurlarında, faiz oranlarında ve hükümetçe belirlenen kamu ürünleri fiyatlarında görülen yüksek artışlara, hızla uygulamaya konulan ihracatı teşvik amaçlı heterodoks politikalar eşlik etmiştir. Bu hamleler uluslararası kredi kuruluşlarının güvenlerinin tekrar kazanılmasında da rol oynamıştır. Borç rahatlatma operasyonlarıyla birlikte, IMF stand-by ve Dünya Bankası uyum kredileri hızla takvime bağlanmış ve ödemeleri gerçekleştirilmiştir²⁴⁷.

²⁴⁶ Yıldız İlker, **Liberalleşme ve Türkiye**, Doğan Yayınevi, 2005, s. 45.

²⁴⁷ Alpar Cem ve M. Tuba Ogun, **Dünya Ekonomisi ve Uluslar arası Ekonomik Kuruluşlar Az Gelişmiş Ülkeler Yönünden Değerlendirme**, 1988, Evrim Basım Yayım Dağıtım, 3. Basım, İstanbul s. 43.

Politik ortamın üç özelliği ticarete reform sürecinde kolaylık sağlamıştır. Öncelikle, yurt dışından sağlanan net krediler ara malların ithalatını artırmış ve kamu finansmanı üzerindeki baskıları hafifletmiştir. Düşük kapasite kullanım oranları sebebiyle sanayi firmaları hızla değiştirilen teşvik yapılarına güçlü bir ihracatla karşılık vermişlerdir. İkinci olarak, Türk lirasındaki değer kaybı yüksek olmasına rağmen sürdürülebilir bir yapıdaydı. Üçüncü olarak, 1980 yılının ikinci yarısında yurt içi talep önemli derecede azaltılarak ihracatın güçlenmesi için ortam hazırlanmıştır. Bu dönemde reel ücretler ve tarım kesiminin gelirleri ciddi oranda düşürülmüştür²⁴⁸.

A. İHRACAT TEŞVİKLERİNİN VE SÜBVANSİYONLARININ GENİŞLETİLMESİ

1970’lerde vergi ayrıcalıkları, imtiyazlı krediler, döviz tahsisatları gibi ihracatı teşvik etmeye yönelik uygulamalar halihazırda mevcuttu. Ancak, gerçekçi döviz kurları ve destekleyici makroekonomik politikaların olmaması, bu uygulamaların etkilerini sınırlandırmıştır. 1970’lerde ihracatın kompozisyonu imalat sanayinin lehine gelişirken, tarım ortalama yüzde 60’lık payıyla ihracattaki ağırlığını korumuştur.

1980 Uyum Politikası Paketi, ihracatı teşvik programlarının gelişmesini ve pekişmesini sağlamış, idari etkinliği artırmış ve yabancı ticaret firmalarını teşvik etmiştir. 1980 sonrası ihracatı teşvik programları aşağıdaki beş ana kategoride sınıflandırılabilir:

1. Türk lirasının döviz kuru karşısında değer kaybetmesine izin verilmiştir. İhracatçıyı desteklemek amacıyla geliştirilen hükümet politikası Türk lirasının değerinde reel bir düşüş trendi yakalamak olmuş, bu da 1988’e kadar satın alma gücü paritesinin üzerinde belirlenen bir döviz kuruna yol açmıştır. 1988’den sonra Merkez Bankası Türk lirasının değer kaybındaki hızı yavaşlatmıştır²⁴⁹.

2. İhracatçılara doğrudan ödeme yapılmıştır. İhracatçıların başlangıçtaki masrafları hükümet bütçesinden ve bütçe dışı fonlardan karşılanmıştır. Yani, doğrudan ödemeler, vergi iadesi ve bütçe dışı fonlardan nakit ödemeler şeklinde yapılmıştır²⁵⁰. 1980-1984 yılları arasında, doğrudan ödemelerin büyük kısmını vergi iadeleri teşkil

²⁴⁸ Alpar Cem ve M. Tuba Ogun, a.g.e., (1988), s. 45.

²⁴⁹ Rodrik, Dani, “Premature Liberalization, Incomplete Stabilization: The Özal Decade

in Turkey.” In M. Bruno et al. , ed. , Lessons of Economic Stabilization, Its Aftermath. MIT Press, 1991, s. 61.

²⁵⁰ Oya, Celasun, Cevdet Denizer, and Dong He, “Capital Flows, Macroeconomic Management, and the Financial System: The Turkish Case, 1989-97” **World Bank Policy Research Working Paper** WPS2141, 1999, s. 43.

etmiştir. Sübvansiyon şeklindeki doğrudan ödemelerin 1984'te gerçekleştirilen toplam imalat sanayii ihracatının yüzde 17'sini oluşturduğu tahmin edilmektedir. Ne var ki, hükümet bütçesi üzerindeki baskı, verilen önceliğin ihracat teşviklerinden daha etkin bir döviz kuru politikasına yönelmesine neden olmuştur. Bununla birlikte, 1985'te imzalanan GATT anlaşması, vergi iadelerinin kademeli olarak kaldırılmasına neden olmuş, böylece 1984 yılından sonra bütçe dışı fonlardan yapılan ödemeler daha da önem kazanmıştır. Buna ek olarak ithalatta liberalleşme sürecinin hızlanması da ihracatı teşvik eden diğer bir faktör olmuştur. Sonuç olarak, ihracata yönelik doğrudan sübvansiyonlar aşamalı olarak azaltılmış, 1990 yılında yüzde 4,4 seviyesine indirilmiş ve daha sonra da tamamen kaldırılmıştır²⁵¹.

3. Tercihli ve sübvansiyonlu ihracat kredileri verilmiştir. İhracatı Teşvik Fonu, Merkez Bankası, Türkiye Kalkınma Bankası ve Türk Eximbank sübvansiyonlu ihracat kredileri vermişlerdir. İhracatçılara uygulanan reeskont oranları ticari faiz oranlarının altında tutulmuştur. 1980'lerin başlarında ihracatı desteklemek için TCMB kaynakları etkin bir şekilde kullanılırken 1984'ten sonra TCMB kredileri çok düşük seviyelere gerilemiştir. Bu gelişmeye paralel olarak, ticari banka kredilerinin ihracat kredileri içindeki payı artmış ve ticari bankalar ihracat kredisi piyasasının en önemli kreditörleri haline gelmiştir.

4. İthal girdilere vergi muafiyeti getirilmiştir. İhraç mallarının üretiminde kullanılmak üzere ithal edilen mallar ithalat vergilerinden muaf tutulmuştur. Böylece vergi muafiyetleri kademeli olarak artarken, ihracat sektörü de büyümeye devam etmiştir.

5. Kurumlar vergisi indirimleri getirilmiştir. Kurumlar vergisi indirimleriyle ilgili olarak, ihracat hacmi arttıkça indirimlerin de arttığı tahmin edilmektedir.

Sonuç olarak, toplam ihracat sübvansiyonlarının toplam imalat sanayii ihracatına oranı 1980-1984 yılları arasında artış göstermiş, zamanla ihracat sektörünün daha fazla kendi kendine yeterli hale gelmesiyle birlikte kademeli olarak azalmıştır. Ayrıca, sübvansiyonlar sektörlere göre farklılık göstermekteydi. En yüksek vergi iadesi oranları özellikle kalifiye işgücü gerektiren yatırım malları için geçerli olurken vergi iadesi oranları emek ve hammadde yoğun imalat sanayi tüketim malları için ortalamanın

²⁵¹ Hakan Akın, **Yeni İşim Dış Ticaret**, Elma Yayınevi, 2004, 4. Baskı, Ankara, s.34.

altında seyrediyordu. Ancak, doğrudan ödemelerde en yüksek payı tüketim malları almaktaydı, çünkü (tekstil ve gıda sektörü mallarını da içeren) emek ve hammadde yoğun mallar toplam imalat sanayii ihracatının en büyük bölümünü oluşturmaktaydı²⁵².

B. İTHALATTA LİBERALLEŞME

1970'lerin sonunda ithalat malları üç ana listede toplanıyordu, Kota Listesi (sayısal limitlere tâbi olan ithalat), 1 numaralı Liberasyon listesi (serbestçe ithal edilebilen malların listesi) ve 2 numaralı Liberasyon listesi (ithalatı için izin belgesi gereken malların listesi). Bu sayılan listelerin hiçbirisinde yer almayan malların ithal edilmesi yasaktı. 1980 öncesi ithalat rejimine göre ithalatçıların ithalat faaliyetleri için Merkez Bankası'na önceden teminat yatırmaları gerekiyordu. 1979 yılında teminat yükümlülüğü, sanayide kullanım amaçlı olarak ithal edilen mallar için yüzde 20 ve ticari amaçlı malların ithalatı için de yüzde 40 olarak belirlenmişti. Ayrıca ithalattan gümrük vergisi ve bunun yanı sıra belediye vergisi, damga resmi, rıhtım resmi ve istihsal vergisi gibi ücretleri kapsayan gümrük vergisi dışında kalan ücretler alınıyordu²⁵³.

1970'lerde ithal-ikamesi stratejisi nedeniyle ithalatta önemli değişiklikler olmuştur. Dönemin 5 yıllık kalkınma planları, yatırım mallarının yurt içinde üretimini teşvik eden bir yapıda olduğundan, bu malların toplam ithalattaki payı 1970'te yüzde 47 iken 1980'de yüzde 20'ye düşmüştür. Diğer taraftan, 1970'lerde yaşanan iki petrol krizi ara malların toplam ithalat içindeki payının yüzde 48'den yüzde 78'e çıkmasında etkili olmuştur.

1980 yılında ilk adım olarak ithalat üzerindeki damga resmi yüzde 25'ten yüzde 1'e düşürülmüş ve ithalat yönetmeliği basitleştirilmiştir. 1981 yılında Kota listesi yürürlükten kaldırılmış ve 2 numaralı Liberasyon listesindeki pek çok kalem daha az kısıtlayıcı olan 1 numaralı Liberasyon listesine kaydırılmıştır²⁵⁴.

Ocak 1984'te yapılan ithalat rejimi reformuyla geçmişteki uygulamalardan çok farklı bir anlayış getirilmiştir. İki ana liste iptal edilirken üç yeni liste getirilmiştir,

²⁵² Bülent Akı, **Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın Yurt Dışı Teşkilatı ve Ticaret Müşavirliklerinin Dış Ticaretteki Rolü**, 2005 <<http://dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/nis97/2.htm>>, (erişim:25. 04. 2008).

²⁵³ Ahmet, Tıktık, "Trade Liberalization under Imperfect Competition, Analysis on Turkey" **Capital Markets Board**, Publication No. 97. 1997, s. 23.

²⁵⁴ Erinç, Yeldan, **Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi** Bilkent Üniversitesi Yayınları, Ankara, Türkiye, 2001, s25.

bunlar: Yasaklılar Listesi, İzne Tâbi Olan İthal Mallar Listesi ve Fon Listesi (lüks malları içeren) idi. Yeni rejime göre, ithalatı açıkça yasaklanmamış her türlü mal ithal edilebilecekti. Miktar kısıtlamalarının azaltılmasının yanı sıra gümrük tarifelerinde de indirimler gerçekleştirilmiştir. Fon Listesi içinde yer alan mallar, ticari vergiler dışında bir de dolar cinsinden ek tarifeye tâbi kılınmaktaydı. Vergi gelirleri, iki farklı amaçla bütçe dışı fonlara aktarılıyordu: toplu konut inşaatı gibi sosyal projeleri finanse etmek ve yerel sanayilere geçici koruma sağlamak.

1985 yılında Yasak Mallar Listesi ortadan kaldırılmış, 1989’da hükümet yerel üretimi haksız rekabete karşı korumak amacıyla “anti-damping yasası”nı yürürlüğe koymuştur. 1989’da ithalatta liberalleşme daha da hız kazanmıştır. İzne tâbi malların sayısı 33’ten 16’ya düşürülürken ithalata uygulanan tarifeler ve vergiler de önemli ölçüde azaltılmıştır.

1990’da ithalat rejimi tekrar değişmiş, ithalatta teminat yatırma zorunluluğu ve izin belgesi alma uygulamaları tamamen yürürlükten kaldırılmış; “Yatırım Malları Listesi” adlı yeni bir liste oluşturulmuş ve gümrük vergileri ve Toplu Konut Fonu (TKF) vergileri tek bir liste altında toplanmıştır. 1991 ve 1992 yıllarında gümrük tarifelerinde yapılan küçük düzenlemelerden sonra Ocak 1993’te yeni bir takım önlemler getirilmiştir. AB’ye verilen sözler doğrultusunda gümrük vergisi ve Toplu Konut Fonu ücretleri dışındaki tüm gümrük tarifeleri ve buna eşdeğer tüm ücretler kaldırılmış, diğer vergiler ve TKF ücretlerindeki gerekli indirimler ise 1996 başına kadar tamamlanmıştır.

Türkiye, 1950 yılından bu yana GATT’a üyedir ve 1994 yılında Uruguay Yuvarlak Masa Antlaşmaları’nı imzalamıştır. Böylece, tekstil, hizmetler ve tarımsal ticaretteki düzenlemelerin yanı sıra ticaretle ilgili kişisel mülkiyet haklarına ilişkin GATT düzenlemeleri de kabul edilmiştir. Bu gelişmeler paralelinde, 1994 yılında Türk Patent Enstitüsü kurulmuştur. Türkiye Dünya Ticaret Örgütü’ne (WTO) de 1995 yılından bu yana üyedir. 1980’lerde Türkiye, hem sayı kısıtlamalarını kaldırmayı hem de ithalat vergisi oranlarını indirmeyi başarmıştır. Bu bağlamda, Türkiye 1991 yılında Dünya Bankası tarafından yoğun düzenlemeler yapan ülkelerden biri olarak sınıflandırılmıştır²⁵⁵.

²⁵⁵ Yeldan, a.g.e., s.56.

C. AB İLE GÜMRÜK BİRLİĞİ'NE GİDİLMESİ

1963'te imzalanan Ankara Anlaşması uyarınca 1 Ocak 1996 tarihinde AB ile Gümrük Birliği'ne gidilmiştir. Böylece Türkiye, AB ve EFTA ülkeleri menşei mallardan alınan tüm vergiler ve TKF ücretleriyle miktar kısıtlamalarını iptal etmeyi ve üçüncü ülkelere ortak gümrük tarifelerini uygulamayı kabul etmiştir. Sonuç olarak, 1 Ocak 1996 tarihinden itibaren AB ve EFTA ülkeleri menşei malların ağırlıklı koruma oranı yüzde 5,9'dan yüzde sıfıra düşürülmüş oldu. Buna ek olarak, üçüncü ülkelere gelen mallara uygulanan ithalat koruma oranı da yüzde 10,8'den yüzde 6'ya düşmüştür. Ne var ki, bazı özel mallara uygulanan ithalat vergileri (otomobil, kamyon, deri, ayakkabı, seramik, vb) kademeli olarak düşürülmüştür. Türkiye bu mallara uygulanan ithalat vergisi oranını 1997'de yüzde 10; 1998'de yüzde 10, 1999 ve 2000 yıllarında %15'er ve 2001'de de yüzde 50 oranlarında azaltmıştır. 1 Ocak 2001 itibariyle üçüncü ülkelere ithal edilen bu mallara uygulanan ithalat vergisi oranları AB'nin üçüncü ülkeler için öngördüğü ortak gümrük vergisi oranı düzeyine indirilmiştir²⁵⁶.

II. TÜRKİYE'DE ANTI-DAMPİNG DÜZENLEMELER

A. TÜRKİYE'DE HAKSIZ REKABETE İLİŞKİN HUKUKİ DÜZENLEMELER

1970'li yıllarda ve 1980'li yılların ilk yarısında hem sanayileşmiş ülkeler hem de gelişmekte olan ülkeler dünya ekonomisinin içinde bulunduğu darboğazdan ve dünya ticaretindeki nispi azalmadan etkilenmiş ve yeni ihraç piyasaları arayışına girmişlerdir. Bu arayış, ülkeleri kendi piyasalarını yabancı ürünlere açmaya yönlendirmiştir. Koruma altına alınmış birçok ürün bu tarihten sonra ilgili sanayinin çaba ve özellikleri ile dünya pazarlarında rekabet etmeye çalışmış, birçok ülke tarafından başvuru yapılan dumpingli ihracatın yarattığı haksız rekabete karşı yerli sanayinin korunması gereği ortaya çıkmıştır²⁵⁷.

Türkiye'de ithalat, 1980'lere kadar kotalarla miktar kısıtlamalarına tabi tutulduğu ve yerli sanayi yüksek vergi oranları ile korunduğundan, uzun bir süre anti-damping vergi mevzuatına ihtiyaç duyulmamıştır. Fakat dış ticarete liberasyon

²⁵⁶ Tuğrul, Arat; "Avrupa Birliği ile Türkiye Arasındaki İlişkiler ve Gümrük Birliğinin Yeri"; s. 15. <<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/298/2742.pdf>>, (erişim:08. 08. 2008).

²⁵⁷ AKMAN, a. g. m. , s. 557.

politikasının benimsenmesi sonucu ortaya çıkan gereksinimler doğrultusunda 1989 yılından itibaren dumpinge ilişkin mevzuat uygulanmaya başlanmıştır²⁵⁸.

Türkiye’de dumping konusunda yapılan ilk yasal düzenleme 1989’da kabul edilen 3577 Sayılı İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun ile 89/14506 sayılı Karar ve Yönetmelik’tir. Bu tarihten önce Türkiye’de dumpingli mallara karşı uygulanacak tedbirleri gösteren herhangi bir mevzuat mevcut değildi. Gümrük Kanunu’nun 21. maddesinde dumpingli mala karşı Bakanlar Kurulu’nca gerekli görülecek tedbirlerin alınacağı belirtilmiş olsa da bu tedbirlerin neler olduğu ve nasıl uygulanacağı konusunda herhangi bir düzenleme bulunmamaktaydı²⁵⁹.

1994’de GATT Uruguay Raundu ticaret müzakereleri sonucunda imzalanan nihai senet kapsamındaki Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşması, Türkiye tarafından da 31.12.1994 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere onaylanmış ve İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Mevzuatın, DTÖ Anti-dumping Anlaşması’na ve Sübvansiyonlar Anlaşması’na işlerlik kazandıracak şekilde yeniden düzenlenmesi gereği hasıl olmuştur. Diğer taraftan Türkiye ile Avrupa Birliği arasında Gümrük Birliği’nin tamamlanmasına ilişkin 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile de Türkiye’nin konuya ilişkin mevzuatının AB mevzuatı ile uyumlaştırılması öngörülmüştür²⁶⁰.

Bu doğrultuda uluslararası anlaşmalardan kaynaklanan yükümlülüklerin yerine getirilmesi amacıyla, 3577 sayılı Kanun’da Değişiklik Yapan 4412 Sayılı Kanun 21.07.1999 tarihinde TBMM tarafından kabul edilmiş ve 25.07.1999 tarih ve 23766 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak da yürürlüğe girmiştir. Kanun değişikliğini takiben 99/13482 sayılı İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Karar ve İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Yönetmelik’in 30.10.1999 tarih ve 23861 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmasıyla birlikte ulusal mevzuatın uyumlaştırılması süreci tamamlanmıştır.

²⁵⁸ Dirikkan, a.g.e., s. 1.

²⁵⁹ İstanbul Sanayi Odası, **Damping, Anti-dumping ve Telafi Edici Vergi Uygulamaları**, İstanbul, Yenilik Basımevi, 1992, s. 129.

²⁶⁰ Elele, a.g.e., s. 128.

1. Yasal Düzenlemeler

Türkiye'nin anti-damping mevzuatı aşağıda sayılan yasal metinlerden oluşmaktadır:

- 3577 Sayılı İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun
- 3577 Sayılı Kanun'da Değişiklik Yapan 4412 Sayılı Kanun
- 99/13482 sayılı İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Karar
- İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Yönetmelik²⁶¹

Ülkemizde 1980 tarihine kadar uygulanan politika ithal- ikameci sanayileşme politikasıdır. Bu politika kapalı bir ekonomik yapı öngörür. Bu dönemde Türkiye'de ithalatın denetimi, etkin bir şekilde gümrük vergileri, miktar kotaları, ithalat için çeşitli mercilerden izin alınması gereği, kambiyo kontrolleri vb. politikalar ile sağlanıyordu. İthalatın yapılacağı ülke ve fiyat devletin kontrolündeydi. Bu gibi koruyucu faktörlerin bulunduğu bir ortamda haksız rekabeti önleyebilmek amacına yönelik başkaca uygulamalara gidilmesi gereği de hissedilmiyordu. Dampingli ithalat karşısında, uygulanmakta olan kısıtlayıcı veya fiyat kontrolünü gerçekleştirebilecek yollardan en uygun olanı kolaylıkla uygulanabiliyor, bir anti-damping mevzuatına gerek duyulmuyordu²⁶². 24 Ocak Kararları ile değişen politika anlayışı ihracatı teşvik eden ve dışa dönük özellik taşıyan bir hal almıştır. 1984 yılından itibaren uygulamasına başlanan bu ithalat politikasının temel amaçlarından birisi, aşırı şekilde korunan sanayiye aşamalı olarak dış rekabete açabilmek ve dış ticarete serbestinin sağlanmasıdır²⁶³. Ancak, bu yıldan sonra koruyucu ithal-ikameci politikalarının terk edilip, yerli sanayinin dış rekabete açılması Türkiye'yi uluslararası ticarete rekabet koşullarıyla baş başa bırakmış ve yerli sanayi bu rekabetle baş edemez hale gelmiştir²⁶⁴. TÜSİAD'ın 1986 yılındaki bir yayınında; dünyada korumacılık eğilimlerinin arttığı bir dönemde Türkiye'nin tek taraflı olarak, karşından bir taviz sağlamadan veya karşılıklı kota pazarlığı yapmadan aşırı libere edilmiş dış ticaret politikaları uygulaması milli ekonominin performansı açısından engel

²⁶¹ Elele, a.g.e., s. 129.

²⁶² Serafettin DÜZTEPE, **Dış Ticarete Haksız Rekabet Ve Haksız Rekabete Karşı Korunma- Türkiye Uygulaması- Damping, Anti damping, Sübvansiyon, Telafi Edici Vergiler**, Maliye Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1993, s. 61.

²⁶³ Hüseyin ÖZTÜRK, "Cumhuriyetimizin 75'inci Yılında Ülkemizde Uygulanan İthalat Politikalarına Genel Bir Bakış", **Dış Ticaret Dergisi**, Özel Sayı, Ekim 1998, s. 160.

²⁶⁴ TÜRKCAN- DİSBUDAK, a. g. m., s. 155.

teşkil eder. Bu nedenle, Türkiye kendi pazarında serbest ve rahat satış yapma imkanını, bize kendi pazarını kapatan ithalatçı ülkelere vermemelidir, şeklinde bir ifadeye yer verilmiştir²⁶⁵. Olumlu bir gelişme olarak ise; müsaadeye tabi mallar listesinin kaldırılması, diğer yandan gümrük vergilerinin aşamalı olarak aşağıya çekilmesiyle serbest dış ticaret politikasının ülkemiz açısından büyük bir aşama kat ettiğini söyleyebiliriz²⁶⁶. Türkiye’de ithalatın libere edilmesi konusuna özellikle yüksek koruma duvarları arkasından rekabet imkanı bulabilmiş sektörler olmak üzere korumacılık yanlısı çevreler olumsuz yaklaşmışlardır. Ancak dünya ekonomi politiğinin içinde bulunduğu konjonktürel ortamın da etkisiyle Türk ithalat politikasının korumacılık anlayışında önemli değişikliklere gitme ihtiyacını hissedilmiştir²⁶⁷. Ayrıca Avrupa Birliği ile bütünleşme hedefi doğrultusunda dumping düzenlemeleri, Türkiye’nin gündeminde daha önemli hale gelmiştir²⁶⁸.

Türkiye’de Gümrük Kanunu sistematik olmasa da haksız rekabet yaratan ithalatta dumping uygulamaları ile ilgili ilk yasal düzenlemedir²⁶⁹. İlgili Kanun ve İthalat Rejimi Kararı haksız rekabete karşı önleyici bir engel teşkil etmektedir ancak dumping uygulamaları açısından bu mevzuatın çok genel olduğunu söyleyebiliriz.²⁷⁰ Bir başka deyişle; hangi hallerin dumping sayılacağı, şikayetlerin hangi merciler tarafından inceleneceği ve ne gibi önlemlerin alınabileceği gibi konularda ilgili mevzuatta yeterli bilgi olmadığından uygulamada dumpingli ithalata karşı etkin önlemlerin alınabilmesi mümkün olamamıştır²⁷¹. Mevcut mevzuat ile dumping iddialarına karşı en kolay ve etkin uygulama dampinge konu olan malın gümrük vergileri veya fonlarının yükseltilmesidir. Ancak bu tedbirin en önemli dezavantajı dumpingli ihracat yapan belirli bir firmanın yanında o malın ihracatçısı durumunda olan tüm üreticileri etkileyebilmesidir. Ülkemizde liberalleşmeye paralel olarak artan haksız rekabete karşı yerli sanayinin korunması ihtiyacı; ilkelerinin, yetkili organlarının ve bunların görevlerinin kesin olarak belirleneceği, yeterli, açık ve uygulanabilir bir

²⁶⁵ TUSIAD, Dış Ticaret Raporu İthalat Ve İhracatta Sorunlar Ve Öneriler”, İstanbul, Eylül 1986, s. 32.

²⁶⁶ DÜZTEPE, a. g. e. , s. 61.

²⁶⁷ AKMAN, a. g. m., s. 557.

²⁶⁸ Banu KOLAÇAN, **Avrupa Topluluğu Ve Türkiye’de Dumping Ve Sübvansiyon**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1995, s. 99.

²⁶⁹ KANAT, a. g. e. , s. 134.

²⁷⁰ DÜZTEPE, a. g. e. , s. 62.

²⁷¹ Şevket ÖZÜGERGİN, “ Türkiye’de Dampinge Karşı Alınan Önlemler”, **Haksız Rekabete Karşı Önlemler Semineri**, Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları Ve Ticaret Borsaları Birliği, İstanbul, 16 Ekim 1986, s. 98.

mevzuat oluşturma çabalarını gerekli kılmıştır. Bu çerçevede, ihtiyaç duyulan mevzuatın hazırlanmasına 1985 yılında başlanmış, Kanun, Karar ve Yönetmelikten oluşan mevzuat, 1989’da tamamlanarak uygulamaya konulmuřtur²⁷². Avrupa Birliği ile tam üyeliğe giden yolda 1980’den önceki dağınık ve yetersiz mevzuat 3577 sayılı İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun ile düzenlenmiş, eksikliği hissedilen dumping düzenlemeleri kanunda yer almıřtır²⁷³. Kanun’un 1. maddesinde; amaç ve kapsam belirtilmiştir. Buna göre mevzuat, “ithalatta haksız rekabet hallerinden dampinge ve / veya sübvansiyona konu olan ithalatın sebep olacağı haksız rekabete karşı;

- Bir üretim dalının korunması veya

-Piyasanın bozulmasının önlenmesi amacıyla yapılacak işlemlere, alınacak idari, mali, ekonomik ve diğer önlemlere, gerekli ilke ve uygulama kararlarını verecek bir kurul oluşturulmasına ve bunun görevlerine ilişkin usul ve esasları” içermektedir²⁷⁴. İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı’nda; taahhütler ve vergilerin uygulama şekilleri GATT çerçevesinde düzenlenen görüşmelerde alınacak kararlara göre değiştirilebilecek hükümlere yer verilmiştir. Bunlar; amaç ve kapsam, vergilerin geriye dönük uygulanmasını gerektiren haller, geçici ve kesin önlemlerin uygulama esasları, kesin önlemlerin gözden geçirilmesi ile ilgilidir. 27.9.1989 tarihli İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkındaki Yönetmelik ise; İthalatta Haksız Rekabeti Değerlendirme Kurulu’nun çalışma usul ve esaslarını, soruşturma işlemlerini, soruşturmanın yürütülmesi ve sonuçlandırılmasıyla ilgili hükümleri içermektedir. Bu hükümler günün değişen şartlarından kolay etkilenebilecek, daha hızlı düzenlenmesi ve uygulamaya konulması gereken niteliktedir. Bu sebeple yönetmelikle düzenlenmiřtir²⁷⁵.

Mevzuatın hazırlanmasında GATT’ın ilgili Kodları ve AT mevzuatı ile uyum içerisinde olması hususuna önem verilmiştir. Ayrıca; “ABD, Japonya, Kanada mevzuatları incelenmiş, ilgili Bakanlık, kamu kuruluşları, sanayi ve ticaret odaları ve üniversitelerin görüşleri alınmıřtır²⁷⁶.” Belirtilen anlaşmalardan kaynaklanan uluslararası yükümlülüklerimizin yerine getirilmesi için uyumlu bir mevzuatın

²⁷² DÜZTEPE, a. g. e. , s. 62.

²⁷³ KOLAÇAN, a. g. e. , s. 99.

²⁷⁴ Cengiz AYDEMİR, “ Dampingle Ve Sübvansiyonlu İthalata Karşı Önlem: 3577 Sayılı Kanun” , **Hazine Ve Dış Ticaret Dergisi**, Sayı 5, 1990/ 1, s. 2.

²⁷⁵ KOLAÇAN, a. g. e. , s. 101-102.

²⁷⁶ KUBİLAY, a. g. e. , s. 75.

yürürlüğe konulması gerekmiş, bu amaçla hazırlanan Değişiklik Kanun Tasarısı, “ 4412 sayılı İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun” adıyla TBMM Genel Kurul’unda kabul edilmiştir. 1 Ocak 1993’te Türkiye’nin AT ile gümrük birliğini tamamlaması konusunda önem arz eden İthalat Reformu kabul edilmiştir. Buna göre; Toplu Konut Fonu dışında ithalata uygulanan tüm vergiler tek bir gümrük tarifesine dönüştürülmüş ve üçüncü ülkelere karşı uygulanmaya başlanmıştır. Son olarak, 1994 yılı başında İthalat Genel Müdürlüğü tarafından yapılan çalışmalar neticesinde ithalatın gözetimi ve korunmasıyla ilgili bir yasa taslağı hazırlanmıştır. Eğer Türk sanayisi ithalattan zarar görüyorsa, sanayicilerin talebi üzerine HDTM İthalat Genel Müdürlüğü, ithalatı belli bir süre için gözetim altına alarak incelemeler yapabilecek, zararın tespiti halinde koruma önlemlerine başvurulabilecektir²⁷⁷. Daha ziyade sanayi ürünlerinde gümrük vergilerinin koruma özelliğini yitirmesi sonucunda dumpingli ithalatın yerli üretim dalı üzerinde oluşturduğu zararın izalesi, yerli sanayinin korunabilmesi amacıyla, İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Mevzuat önemli ve oldukça etkili bir araç haline gelmiştir²⁷⁸.

2. Uygulamaya İlişkin Usül Ve Esaslar

Anti-dumping mevzuatı ile dumpingli ithalatın sebep olduğu zarara karşı bir üretim dalının korunması amacıyla yapılacak işlemler, alınacak önlemler, gerekli uygulama kararlarını verecek bir Kurul oluşturulması ve bu Kurulun görevlerine ilişkin usul ve esaslar belirlenmiştir. Bu doğrultuda, İthalatta Haksız Rekabeti Değerlendirme Kurulu oluşturulmuştur. Kurulun görevleri; soruşturma açılıp açılmamasına veya açılmış bir soruşturmanın durdurulmasına karar vermek, soruşturma sırasında yeterli delil olması halinde geçici önlem kararını ilgili Bakanlığın onayına sunmak, soruşturma sonuçlarını değerlendirmek, bunun gerektireceği tedbirleri almak ve kesin önlem kararını Bakanlığın onayına sunmak, soruşturma sırasında taahhütte bulunulmasını önermek, taahhütte bulunulması halinde, taahhüdü kabul edip etmemek hususunda karar vermek ve taahhütlerin yerine getirilmemesi durumunda gerekli önlemleri almaktır. Dış Ticaret Müsteşarlığı İthalat Genel Müdürlüğü ise şikayet üzerine veya gerektiğinde re’sen, verilen bilgi ve belgeler veya mevcut diğer bilgilerin ışığı altında ön incelemeyi yapmak, soruşturma açılıp açılmayacağı hususunda İthalatta Haksız Rekabeti

²⁷⁷ KANAT, a. g. t. , s. 135, 136.

²⁷⁸ Mehmet SÖNMEZ, “Cumhuriyetin 80. Yılında Genel İthalat Politikası”, **Dış Ticaret Dergisi**, Özel Sayı, Ekim 2003, s. 120.

Değerlendirme Kurulu'na teklif sunmak, soruşturma açılması halinde, soruşturmayı yürütmek ve önlemlerle ilgili olarak Kurul'a teklif sunmak, Kurul'un sekreterlik hizmetlerini yürütmek ve Kurul tarafından verilecek diğer görevleri yapmakla mükelleftir²⁷⁹.

İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkındaki Yönetmelik'in 19. maddesine göre; “ Damping ve sübvansiyona konu olan ithalattan maddi zarar görüldüğünü veya maddi zarar tehdidi altında bulunduğunu veya piyasanın bozulduğuna veya bu tür ithalatın üretim dalının kurulmasını fiziki olarak geciktirildiğini iddia eden üreticiler veya üretim dalı adına hareket eden gerçek veya tüzel kişi veya kuruluşlar Genel Müdürlük'e yazılı olarak başvuruda bulunabilirler.” Bu talep gerekçeli yapılır²⁸⁰. Şikayet ile soruşturmanın açılması, şikayetin yeterli delilleri içermesi şartına bağlıdır. Deliller yeterli bulunmadığında, bu durum şikayetçi tarafa İthalat Genel Müdürlüğü'nce bildirilir²⁸¹. Başvuru incelenirken, Anti-damping Anlaşması'na göre; başvurunun üretim dalı tarafından veya üretim dalı adına yapıldığının belirlenmesi gerekmektedir²⁸². “Başvurunun üretim dalı tarafından veya üretim dalı adına yapılmış sayılabilmesi için, başvuruyu destekleyen üreticilerin toplam benzer ürün üretiminin; başvuruyu destekleyen ve başvuruya karşı çıkan üreticilerin toplam benzer ürün üretiminin % 50'sinden fazla olması ve toplam Türkiye benzer ürün üretiminin % 25'inden az olmaması”²⁸³ şartı aranmaktadır.

“İthalat Genel Müdürlüğü, verilen bilgi ve belgeler veya mevcut diğer bilgiler altında ön incelemeyi yapar ve soruşturma açılıp açılmayacağı hakkında Kurula teklif sunar²⁸⁴.” Bu çalışmalar 60 gün içinde tamamlanmalıdır²⁸⁵. Kurul bu durumda soruşturmanın açılıp açılmaması konusunda karar verecektir²⁸⁶. Dampingli ithalata karşı soruşturma açılması ve önlem alınabilmesi; dampingin, yerli üretim dalına zarar vermesi, zarar tehdidi oluşturması ya da üretim dalının kurulmasını fiziki olarak geciktirmesi ve dampingli ithalat ile zarar arasında nedensellik bağının olması

²⁷⁹ Elele, a.g.e., s. 129.

²⁸⁰ Selahattin TUNCER, **Gümrükler Ve Gümrük Vergileri (Teori- Uygulama)**, Yaklaşım Yayınları, Mayıs 2001, s. 336.

²⁸¹ KOLAÇAN, a. g. e, s. 107.

²⁸² Aykut EKİNCİ, **Günümüzde Dünyada ve Türkiye'de Korumacılık Politikaları Ve Uygulamaları**, Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997, s. 256.

²⁸³ ALTUNKAYA, a. g. m, s. 68.

²⁸⁴ Mustafa Gürhan ACAR, “ Dampinge Karşı Vergi”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı 261, Mayıs 2003, s. 115

²⁸⁵ ERİS, a. g. e. , s. 171.

²⁸⁶ KOLAÇAN, a. g. e. , s. 107-108.

koşullarına bağlıdır. Zararın, dumpingli ithalattan mı yoksa firmanın kendi içinden mi kaynaklandığının belirlenmesi çok önemlidir. Bunun tespitine yönelik olarak yerli üretim dalındaki firma bünyesinde incelemeler yapılabilir²⁸⁷.

Soruşturmanın açılmasına karar verirse bunu takiben, ilgili karar Resmi Gazete’de yayınlanır ve ilgili ithalatçılara ve ihracatçılara soru formları gönderilir²⁸⁸. Bazı durumlarda soruşturma re’sen başlatılabilir. Mevzuat ve DTÖ anlaşmaları doğrultusunda soruşturmanın re’sen başlatılmasının koşulu; sektörün dağılık olması ve dumping, zarar ve illiyet bağı konularında yeterli delillerin yetkili merciin elinde mevcut olmasıdır. Zarara ait verilerin kaynağı yine yerli üretim dalının kendisi olduğundan, ister re’sen ister şikayet üzerine olsun yerli üretim dalı yetkili makama gerekli bilgileri sağlamalıdır. Müsteşarlığımız mevzuata uygun başvuruların yapılabilmesini teminen yerli üretim dalına gerekli desteği vermektedir²⁸⁹. “Bir dumping soruşturması çerçevesinde alınan bilgiler, sadece edinilme amacı doğrultusunda kullanılır.” Soruşturma kapsamında nihai belirleme yapmadan önce, alınacak karara esas olacak nitelikteki bilgi ve bulgular, gizlilik ilkesine istinaden, yerli üreticilere, ithalatçılara, ihracatçılara ve ihracatçı ülke temsilciliğine bildirilir. Bazı durumlarda da soruşturma açılmaz. Dumping, zarar ve illiyet bağı koşullarından birinin eksik olması, dumping marjının asgari oran olan % 2’nin altında olması, dumpinge konu olan ithalat miktarının malın toplam ithalatının % 3’ünden düşük olması (ancak % 3’ün altında olan ülkelerin toplam paylarının % 7’yi geçmediği) hallerinde soruşturma açılmamalı, açılmış soruşturma ise önlemsiz kapatılmalıdır. Soruşturma esnasında görüşlerini dile getirmek amacıyla taraflar dinleme toplantısı talep edebilirler²⁹⁰.

“Dumping yapıldığı iddiası ile yapılan şikayet ile kesin kararın soruşturmanın açılma tarihinden itibaren en geç bir yıl içinde verilmesi ve sonucunun Resmi Gazete’de ilan edilmesi gerekmektedir²⁹¹.” Kanun’u ihracatçıya verdiği bir hak olarak, soruşturma sırasında mense ülke, ihraç ülkesi veya ihracatçı, fiyatlarını dumping marjı kadar

²⁸⁷ Abdullah KÖTEN, “ İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Mevzuat”, Avrupa Toplulukları Konusunda Tebliğler, Başbakanlık **Hazine Ve Dış Ticaret Müsteşarlığı 1990/ 91 Dönemi Hizmetiçi Eğitim Çalışmaları**, Ankara, Nisan 1992, s. 171, 178.

²⁸⁸ KOLAÇAN, a. g. e. , s. 107-108.

²⁸⁹ Emin TEZCAN, “**Dampinge Ve Sübvansiyona Konu İthalata İlişkin Şikayetlerde Yerli Üreticiler İçin Faydalı Bilgiler Ve Başvuru Formu**, Dumping Ve Sübvansiyon Araştırma Dairesi, Ankara, Ekim 2005, s. 4

²⁹⁰ TEZCAN, a.g.e., s. 9-11.

²⁹¹ KOLAÇAN, a.g.e. , s. 108-109.

arttırmayı veya ihracatında bir miktar kısıtlamasına uyacağını teklif edebilir²⁹². Kabul edilen fiyat taahhütleri damping durumu ortadan kalkana kadar devam eder²⁹³. Taahhütlerin kabul edilmesi, Kurul tarafından soruşturmanın durdurulabilmesini netice verir²⁹⁴. Soruşturma esnasında, ülke çıkarı acil müdahaleyi ve/ veya geçici önlemler alınmasını gerektirirse, Kurulca belirlenen damping marjı kadar veya zararı ortadan kaldırmaya yetecek oranda bir teminat alınması kararlaştırılabilir. Geçici önlemler için belirlenen süre 4 ay olmakla birlikte bu süre 2 ay daha uzatılabilmektedir²⁹⁵.

Son olarak; Damping ve Sübvansiyon Araştırma Dairesi tarafından , ortaya çıkan sonuçlara göre damping marjının aşılması halinde, CIF bedel üzerinden, belirli ülkeden ithal edilecek her mal için ayrı ayrı olacak şekilde oransal bir vergi alınması uygun görülür. Daha sonra İthalatta Haksız Rekabeti Değerlendirme Kurulu'na sunulan bu sonuç ile Kurul karar alır. Kurulun alacağı karara göre dampinge karşı vergi belirlenmiş olur²⁹⁶. Zararın telafisi, damping marjı miktarından daha az vergi konularak giderilebilirse bu oran ya da miktarda vergi uygulanır²⁹⁷. Daha önce teminat alınmışsa vergi teminattan karşılanır. Damping yapılmadığı kararı çıkmışsa teminat geri iade edilir. Dampinge karşı vergi malın fiili ithalatını engellemez²⁹⁸. Anti-damping vergiler, yürürlüğe girdikleri veya gözden geçirme soruşturması yapılmışsa, damping ile zarar tespitini birlikte kapsayan en son gözden geçirme soruşturması sonucunda, yürürlüğe girdikleri tarihten itibaren 5 yıl süreyle uygulanırlar²⁹⁹. Damping soruşturması sonucunda ilgili mal için telafi edici vergi kararı da alınmışsa bu vergi ile anti-damping vergi birlikte uygulanmaz. Yalnız birisi (nisbeti yüksek olan) uygulanır³⁰⁰.

Konulan vergi ilgili Gümrük Müdürlüğü tarafından uygulanır. Mükellef, malı ithal eden kişi ve kuruluştur³⁰¹. “Kesin önlemlerle ilgili kararlar, soruşturmanın sonuçlandırılmasından itibaren en az bir yıl sonra ilgili tarafların talebi üzerine veya resen gözden geçirilebilir³⁰².”Bundan başka; kesin önlemin yürürlük süresinin sona ermesinden en geç üç ay önce yerli üreticiler tarafından dampingin ve zararın devam

²⁹² TÜRKCAN-DİŞBUDAK, a. g. m., s. 156.

²⁹³ KOLAÇAN, a. g. e. , 109.

²⁹⁴ ALTUNKAYA, a. g. m., s. 70.

²⁹⁵ AYDEMİR, a. g. m., s. 5.

²⁹⁶ TUNCER, a. g. e. , s. 337.

²⁹⁷ ACAR, a. g. m., s. 116.

²⁹⁸ KOLAÇAN, a. g. e. , s. 110, 111.

²⁹⁹ ALTUNKAYA, a. g. m. , s. 71.

³⁰⁰ DÜZTEPE, a. g. e. , s. 73.

³⁰¹ TUNCER, a. g. e. , s. 337.

³⁰² TÜRKCAN-DİŞBUDAK, a. g. m., s. 156.

edeceğine veya tekrarlanacağına dair yeterli delilleri içeren başvuru yapılırsa bunun üzerine gözden geçirme soruşturması açılabilir³⁰³. Gözden geçirilmeye karar verilmesi, soruşturmanın yeniden açılması ve yürütülmesini netice verir. Ancak bu durumda daha önce alınmış olan ve yürürlükte bulunan önlemler uygulanmaya devam eder³⁰⁴. Soruşturma sonuçlandırıldığında; soruşturma konusu ithalatın dampainge konu olmadığı veya bu ithalattan kaynaklanan zararın bulunmadığı kararlaştırılırsa, önlem alınmaksızın soruşturmanın kapatılması kararı Kurul’ca verilir ve geçici önlemler kaldırılır. Alınan teminatlar iade edilir. “Taraflardan birinin verilen süreler içinde gerekli bilgiyi sağlayamaması, yanlış bilgi vermesi, bilgi vermeyi reddetmesi veya soruşturmayı engellediğinin anlaşılması” durumlarında soruşturma ile ilgili karar eldeki mevcut verilere göre alınacağından tarafların bu konuda daha hassas ve özenli olmaları kendileri yararınadır³⁰⁵. Geçici veya kesin önlemler, Resmi Gazetede yayımlandığı gün itibariyle başlar ve ileriye dönük uygulanır³⁰⁶.”

İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun’un 2. maddesinde yapılan tanımlamalarda, bu konu ile ilgilenecek üç ayrı birim sayılmıştır. Bunlardan Bakanlık; İthalat Genel Müdürlüğü’nün bağlı olduğu Bakanlık, Genel Müdürlük; İthalat Genel Müdürlüğü’nü, Kurul ise; İthalatta Haksız Rekabeti Değerlendirme Kurulu’nu ifade eder. Bakanlık; Kurul’un sunduğu kararları değerlendirir ve sonuca bağlar. Bu kararlar; geçici önlemlerin alınması, soruşturma sonuçlarının değerlendirilmesi ve bunun gerektirdiği önlemlerin alınması, dumping marjının belirlenmesi gibi kararlardır³⁰⁷. İthalat Genel Müdürlüğü uygulayıcıdır. Genel Müdürlük; şikayet üzerine veya gerektiğinde re’sen verilen bilgi ve belgeler veya mevcut diğer bilgilerin ışığı altında ön incelemeyi yapmak, soruşturma açılıp açılmayacağı hususunda Kurul’a teklif sunmak, soruşturma açılması kararı alınması halinde, soruşturmayı yürütmek ve soruşturma sonucunu, alınabilecek önlemlerle ilgili önerisi ile birlikte Kurul’a sunmak, Kurul’un sekreterlik hizmetlerini yürütmek ve Kurul’ca verilecek diğer görevleri yapmak ile görevlendirilmiştir. İthalatta Haksız Rekabeti Değerlendirme Kurulu ise karar verici konumundadır. Kurul’un görevleri ilgili

³⁰³ TEZCAN, a.g.a., , s. 12.

³⁰⁴ Nazif KUYUCUKLU, **Avrupa Topluluğu İle Türkiye’de Anti-Damping Ve Anti-Sübvansiyon Düzenlemeleri**, Yayınlanmamış Yüksek. Lisans Tezi, İ. Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü AET’nun Siyasi Yapısı, İstanbul, 1990, s. 71.

³⁰⁵ ALTUNKAYA, a. g. m. , s. 70- 71.

³⁰⁶ TEZCAN, a.g.a., , s. 11.

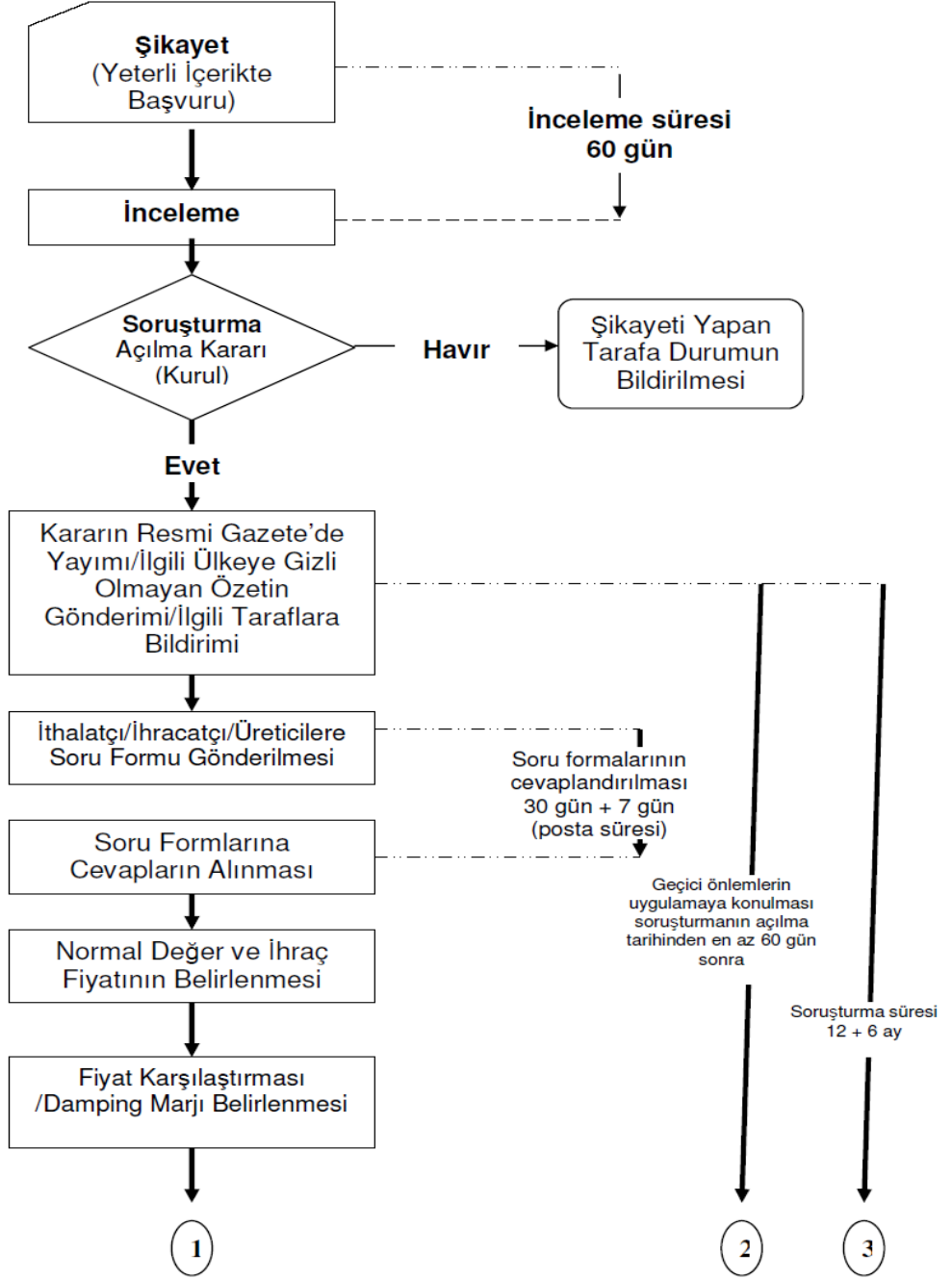
³⁰⁷ KANAT, a. g. e. , s. 128.

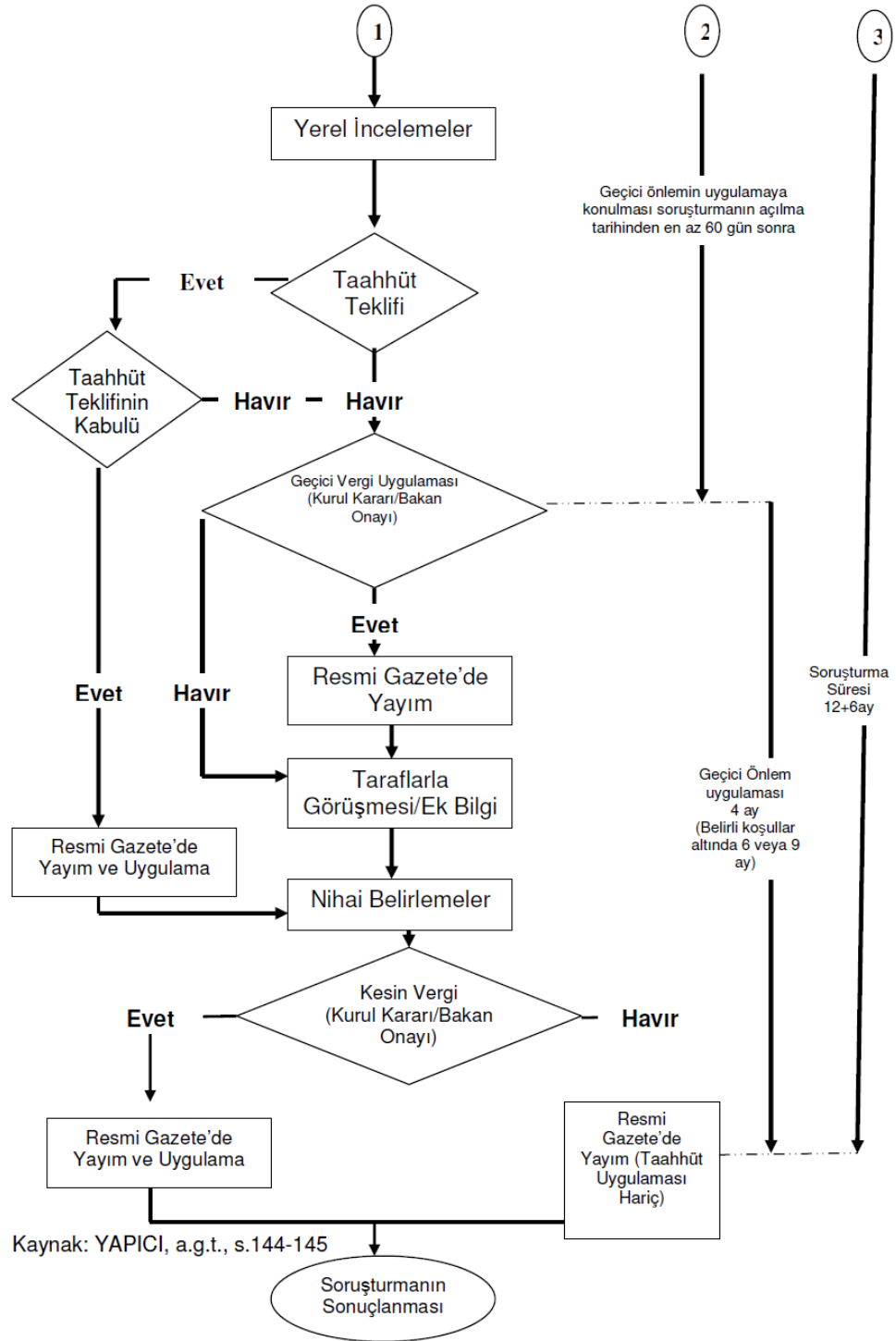
Kanun'un 6. maddesinde sayılmıştır. Buna göre Kurul; "Soruşturma açılıp açılmamasına veya açılmış bir soruşturmanın durdurulmasına karar vermek, soruşturma sırasında yeterli delil olması halinde geçici önlem kararını Bakanlığın onayına sunmak, soruşturma sonuçlarını değerlendirmek, bunun gerektireceği tedbirleri almak ve kesin önlem kararını Bakanlığın onayına sunmak, soruşturma sırasında taahhütte bulunulmasını önermek, taahhütte bulunulması halinde, taahhüdü kabul edip etmemek hususunda karar vermek ve taahhütlerin yerin getirilmemesi durumunda gerekli önlemleri almakla görevlidir." Kurul'u oluşumu, çalışma usul ve esasları ise İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Yönetmeliğin 43. maddesinde ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Anti-Damping Anlaşması'nda dampinge konu olan ithalat ve bu ithalata karşı uygulanacak tedbir prosedürü kesin bir şekilde belirlendiğinden, aksi yönde yapılacak işlemlerin, DTÖ İhtilafların Halli Mekanizması çerçevesinde değerlendirilip denetlenebileceği ve yaptırıma tabi tutulabileceği kararlaştırılmıştır³⁰⁸. Bu mekanizmanın faydası, alınan kararların bağlayıcılığını sağlaması ve DTÖ Anlaşmalarına dayanılarak yapılan her uygulamayı, şekil ve içerik bakımlarından uluslararası hukuk kurallarına uygun olup olmamasına göre her zaman DTÖ platformuna taşıyabilme ve çözüm arayabilme olanağını sağlamasıdır. Son olarak; DTÖ Anti-damping Anlaşması'na göre; üye devletler Anlaşmaya uygun mevzuat ve değişiklikleri hakkında bildirim yapmalıdırlar. Ayrıca; yeni anlaşmaların şeffaflık ilkesi ışığında her altı ayda bir, bir önceki altı ay içerisinde yapılan tüm işlemleri kapsayan bildirim ile geçici ve kesin önlem alınması halinde bu önleme ilişkin bildirim DTÖ' ye gecikmeksizin yapılmaktadır³⁰⁹.

³⁰⁸ Yavuz EGE, " Ülkemizde Dampinge Karşı Uygulamalar", **ASOMEDYA**, Haziran' 98, s. 8

³⁰⁹ TEZCAN, a.g.e., s. 6-7.

Şekil 7: Damping Akım Şeması

B. ANTI-DAMPİNG VERGİNİN GERİYE DÖNÜK UYGULANMA DURUMU VE İLGİLİ UYGULAMA ÖRNEĞİ

1. Anti-damping Verginin Geriye Dönük Uygulanma Durumu

Anti-damping vergi aslında ileriye dönük uygulanan bir vergidir. Bazı durumlarda anti-damping vergi geriye dönük uygulanabilir. Bunun için birtakım koşulların gerçekleşmesi gerekir. Gerçekleşmesi pek de kolay olmayan bu koşullar aşağıda ifade edilmiştir³¹⁰.

Buna göre; “ Dampingli mallar için; zarara yol açan dampingli ithalatın daha önce de yapılmış olması veya ithalatçının, ihracatçının damping yaptığını ve bu uygulamanın zarara yol açacağını bilmesi veya bilecek durumda olması ve kısa bir dönem içinde ve zarara yol açacak miktarda dampingli ithalatın gerçekleştirilmiş olması nedeniyle, uygulanacak kesin önlemin iyileştirici etkisinin azalacağını belirlenmesi halinde, tespit edilen vergiler geriye dönük uygulanabilir. Söz konusu geriye dönük uygulama, soruşturmanın başlangıç tarihinden öncesine gitmemek kaydıyla, geçici önlemlerin alındığı tarihten itibaren geriye 90 gün ile sınırlıdır³¹¹.”

2. Anti-damping Vergi İle İlgili Uygulama Örneği

Türkiye’de faaliyet gösteren yerli imalatçı bir firmanın talebi üzerine, Damping ve Sübvansiyon Araştırma Dairesi demir ve çelikten otodradöz saç vidaları- matkap uçlu vidalar ithal eden Çin Tayvan’a karşı gerekli ön incelemeyi yaptıktan sonra soruşturma açılmasını uygun bulmuştur. Bu durum, 27 Nisan 2000 tarihli Resmi Gazete’de yayımladığı ithalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine İlişkin 2000/6 sayılı Tebliğ ile kamuoyuna ve ilgililere duyurulmuştur. İthalatta Haksız Rekabeti Değerlendirme Kurulu’nun 18 Ekim 2000 tarihinde vermiş olduğu oybirliği kararı ile Çin Tayvan menseli GTİP 7318.14.91 pozisyonuna giren “ Demir ve çelikten otodradöz vidaları matkap vidaları” mal için 10 Kasım 2000 tarihinden geçerli olmak üzere CIF değer üzerinden % 55 oranında dampinge karşı vergi uygulanacaktır. Karar ilgili gümrük müdürlüğüne de yazılı olarak bildirilmiştir. Derinlemesine yapılan ve altı ay süren soruşturma sonuçları 10 Kasım 2000 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine İlişkin 2000/10 sayılı Tebliğ ile kamuoyuna ve ilgililere

³¹⁰ TUNCER, a. g. e. , s. 338.

³¹¹ “ İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Karar”, (Karar Sayısı: 99/ 13482, Resmi Gazete: 30/ 10/ 1999, 23861), s. 12.

duyurulmuştur. Nisan 2000’de başlayan soruşturma değişik aşamalardan geçmiş, olumlu bir sonuca ulaşmış ve damping vergisi uygulaması 10 Kasım 2000 tarihinden sonra yapılacak ithalatta uygulanmak üzere yürürlüğe girmiştir³¹².

C. TÜRKİYE’DE ANTI-DAMPİNG UYGULAMALARINA İLİŞKİN MEVZUAT HÜKÜMLERİ

İthal ürünler üzerine getirilen bir korunma tedbiri olan anti-damping uygulamalarının temel esası; ithal ürünlerin sebep olacağı haksız rekabete karşı yerli üretim dalının korunması ve/veya piyasanın bozulmasının önlenmesidir³¹³.

Anti-damping Uygulamalarına İlişkin Mevzuat Hükümleri; Türkiye’de anti-damping uygulamalarına ilişkin mevzuatı açıklayacağımız bu kısımda ilk olarak; 1989 yılında kabul edilen 3577 Sayılı Kanun’dan önceki hükümlere, sonrasında 3577 Sayılı İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun ve İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Karar, İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Yönetmelikteki düzenlemelere ilişkin bilgiler verilecektir. Diğer mevzuat olarak ifade ettiğimiz son başlıkta ise anti-damping uygulamaları ile ilgili olan mevzuatlar hakkında bilgi verilecektir.

- İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun’dan Önceki Mevzuat Hükümleri; Bu dönemde damping uygulamaları ile ilgili ilk yasal düzenleme 19 Temmuz 1972 tarih, 1615 Sayılı Gümrük Kanunu’ndaki misilleme ile ilgili 20. madde ve dampinge karşı alınacak önlemleri gösteren 21. maddedir³¹⁴. Gümrük Kanunu’nun 20. maddesine göre; “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile ticaret antlaşması akdetmeyen veya akdedilmiş ticaret anlaşmalarını vaktinden evvel tek taraflı olarak kısmen veyahut tamamen hükümsüz bırakan, Türk kara, hava ve deniz nakil vasıtalarına karşı yasaklık veya kısıntı hükümleri koyan veya bunlar hakkında farklı işlemler uygulayan memleketlerin malları ile kara, hava ve deniz nakil vasıtalarına karşılık olmak üzere yasaklık ve kısıntılar koymaya ve farklı işlemler ve tarifeler tatbik etmeye Bakanlar Kurulu yetkilidir.” İlgili Kanun’un 21. maddesinde; “ Malların Türkiye’ye girişini bu Kanun ve Gümrük Giriş Tarife Cetveli ile takibolunan gayeyi haleldar edecek şekilde, gizli veya açık olarak prim, damping veya benzeri tedbirle teşvik edilen memleketlerin

³¹² TUNCER, a. g. e. , s. 339.

³¹³ EKİNCİ, a. g. e. , s. 254.

³¹⁴ KANAT, a. g. e. , s. 134.

eşyası hakkında bu tedbirleri tesirsiz bırakacak yüksek tarifeler uygulamaya veya sair lüzumlu tedbirleri almaya Bakanlar Kurulu yetkilidir.”³¹⁵ şeklinde bir hükme yer verilmiştir.

1986 yılında uygulamaya konulan İthalat Rejimi Kararı'nın 2. maddesinde yeni bir hüküm getirilmiştir. Buna göre; “ İthalat rejimi ile amaçlanan madde politikasına aykırı düşecek ve fiyat istikrarını bozacak nitelikte, gizli veya açık olarak prim, damping veya benzeri tedbirlerle teşvik edilen ithal malları için 1615 sayılı Gümrük Kanunu'nun 21. maddesine göre gerekli tedbirler alınabilir.”³¹⁶

Ayrıca bu dönemde dampingli ithalata karşı fonların kullanılması gibi bir uygulama vardır. Ancak Eris'e göre, bu uygulama yeterli ve uygulamaya amacına uygun faydalı bir önlem olamamıştır. Çünkü şikayet konusu madde ve ülke açısından fon koymak veya yükseltmek istendiğinde, anti-damping vergilerde olduğu gibi spesifik bir uygulama söz konusu olmadığından, diğer bir ifade ile; belirli bir firma ya da ülkeyi değil de diğer ülkelerden gelen malları da etkilediğinden istenen amaç gerçekleşmemektedir.³¹⁷

- İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun, İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Karar, İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Yönetmelik; Türkiye'de ithalatta damping uygulamalarına karşı temel yasal düzenlemeler; 1989 yılında çıkarılmış olan, 3577 sayılı İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun, İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Karar, İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Yönetmeliktir.

Kanun'da yer alan konular; amaç ve kapsam, damping uygulamalarına ilişkin tanımlar, önlem alınmasını gerektiren haller, şikayet ve inceleme, Genel Müdürlüğün görevleri, İthalatta Haksız Rekabeti Değerlendirme Kurulu ve görevleri, dampinge karşı vergi ve telafi edici vergi, mükellef, tahsil mercii, soruşturma, taahhütler, geçici, kesin önlemler, geri ödeme, diğer mevzuat, kaldırılan ve uygulanmayacak hükümler, Bakanlar Kurulu kararları ve yönetmelikler, soruşturmanın durdurulması ve

³¹⁵ Emre YAVUZ, **Gümrük Tasfiye Mevzuatı**, Maliye Ve Gümrük Bakanlığı Araştırma, Planlama Ve Koordinasyon Kurulu Yayın No: 1987/ 285, Ankara, Ocak 1987, s.43.

³¹⁶ Cemil ALVER, **Son Değişiklikleriyle İthalat ve İhracat Mevzuatı Açıklamalı Ve İçtihatlı**, Olgaç Matbaacılık, Ankara, 1987, s. 793.

³¹⁷ ERİS, a. g. e. , s. 168.

kapatılması, kesin önlemlerin ve taahhütlerin gözden geçirilmesi başlıklarından oluşmaktadır.

Karar'da; farklı olarak vergilerin geriye dönük uygulanmasına, geçici ve kesin önlemlerin uygulanmasına ilişkin esaslara, yeni ihracatçı için gözden geçirme, kesin önlemlerin askıya alınması, fazla alınan vergilerin iadesi, önlemlerin etkisiz kılınmasının engellenmesi ve yürürlükten kaldırılan karara değinilmiştir.

Yönetmelik; dumpingin, sübvansiyonun ve zararın tespiti, şikayet, inceleme ve soruşturmanın usul ve esasları, taahhütler, gözden geçirme, iade soruşturmaları ve diğer soruşturmalar, İthalatta Haksız Rekabeti Değerlendirme Kurulu hakkında ayrıntılı düzenlemelere yer vermiştir.

- Diğer Mevzuat Hükümleri; Gümrük mevzuatının gümrük vergisinin tesciline, tahakkukuna, tahsiline, geri verilmesine, takibine ve teminata bağlanmasına ilişkin bu kanuna aykırı olmayan hükümleri; dumpinge karşı verginin tescili, tahakkuku, tahsili, geri verilmesi, takibi ve teminata bağlanması işlemlerinde de uygulanır³¹⁸.

Ödenmeyen dumpinge karşı vergi, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre gümrük idareleri tarafından işleme tabi tutulur³¹⁹.

26.1.1995 tarihli, 4067 sayılı Kanunla onaylanan, Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşması Eki GATT 1994'ün VI. Maddesinin Tatbikine İlişkin Anlaşma, T.C Anayasasının, uluslararası anlaşmaların kanun gücünde olduğunu hükme bağlayan 90. maddesi gereğince anti-dumping uygulamaları açısından en temel belgelerden biri olma özelliğine sahiptir³²⁰.

³¹⁸ ACAR, a. g. m. , s. 116.

³¹⁹ KANAT, a. g. e. , s. 143.

³²⁰ Murat YAPICI, **DTÖ Anti-Dumping Anlaşması Ve Türk İşletmeleri Açısından Değerlendirilmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000, s. 137-138.

III. DAMPİNG UYGULAMALARINA KARŞI AÇILAN SORUŞTURMALAR

Bu kısımda Türkiye tarafından ve Türkiye'ye karşı açılan soruşturmalar açıklanacaktır.

A. TÜRKİYE TARAFINDAN AÇILAN DAMPİNG SORUŞTURMALARI

Türkiye'de 1980 yılından sonra değişen dış ticaret politikası, çok taraflı ticaret görüşmeleri ve neticesinde gümrük vergi ve resimlerinde önemli indirimlerin sağlanması, kambiyo ve miktar sınırlamalarının kaldırılmış olması gibi etkenlerle, sanayimizin korunmasında anti-damping uygulamaları önemli hale gelmiştir³²¹. Anti-damping uygulamaları anlaşmalar ile sıkı koşullara bağlanmıştır. Çünkü bu önlemlerin gizli korumacılık tedbiri olarak kullanılması tehdidi vardır³²².

Uygulamalarımız, DTÖ Anti-damping Anlaşması'na uygun olarak ve İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Mevzuat hükümleri çerçevesinde yürütülmektedir³²³. "Mevcut mevzuat çerçevesinde; ister AB üyesi, isterse başka bir ülke olsun Türkiye soruşturma açabilmektedir³²⁴." DTÖ verileri, Türkiye'nin dampinge karşı vergi uygulamaları açısından altıncı sırada olduğunu göstermektedir³²⁵. GATT verilerine göre, damping uygulamaları bakımından ABD, Kanada, Avustralya, Avrupa birliği ve Meksika'nın ardından altıncı sırada, OECD verilerine göre ise; eski doğu bloğu ülkelerine en çok önlem uygulayan ilk üç ülke arasındadır³²⁶. 1995 ve 2003 yılları arasındaki incelemelere göre ise; Türkiye, dünyada anti-damping soruşturmalarına başvurma açısından ilk 20 ülke arasında 11. sırada, kesin önlemlere başvurma açısından da 8. sırada yer almıştır³²⁷.

Türkiye'de 1989 tarihinde Anti-damping Kanunu'nun kabulü, anti-damping soruşturmalarının açılması için başlangıç olmuştur. 1989 yılından 1994 yılına kadar açılan soruşturma sayısı 65'tir. Bu soruşturmalar sonucunda 16 tane geçici vergi, 25 tanesi kesin vergi uygulaması başlamıştır. Bu yıllar itibariyle soruşturmaların ülkelere

³²¹ EKİNCİ, a.g.e., s. 258.

³²² YAPICI, a.g.e., s. 160.

³²³ TEZCAN, a.g.e., s. 3.

³²⁴ Hilal AGACIKOĞLU, "Gümrük Birliği Ve Dış Ticaret Politikası", **Gümrük Birliği Sürecinde Politikalar Ve Uygulamalar Semineri**, TCMB, Ankara, 1998, s. 32.

³²⁵ EGE, a. g. m., s. 7.

³²⁶ EKİNCİ, a. g. e. , s. 263.

³²⁷ TÜRKCAN-DİSBUDAK, a. g. m., s. 163.

göre dağılımı incelendiğinde; Doğu Avrupa ve Güneydoğu Asya çıkışlı ürünler dampire suçlanan ürünlerin başında gelmektedir. Yine bu tarihler arasında en fazla soruşturmaya maruz kalan ülkeler sırasıyla; Çin Halk Cumhuriyeti, Romanya ve Tayvan'dır³²⁸.

Tablo 7: Dampinge Karşı Önlemlerin Yıllar İtibariyle Gelişimi (1995- 2004)

Soruşturmacı Üye Ülke	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	Toplam
Arjantin	27	22	14	8	23	45	26	14	1	12	192
Brezilya	5	18	11	18	16	11	17	8	4	8	116
Güney Afrika	16	33	23	41*	16	21	6	4	8	5	173
Hindistan	6	21	13	27	65	41	79	81	46	21	400
ÇHC	0	0	0	0	0	6	14	30	22	27	99
Meksika	4	4	6	12	11	7	5	10	14	6	79
Türkiye	0	0	4	1	8	7	15	18	11	25	89
Gelişmekte Olan Ülkeler Toplamı	58	98	71	107	139	138	162	165	106	104	1140
ABD	14	22	15	36	47	47	75	35	37	26	354
Avustralya	5	17	42	13	24	15	23	16	8	9	172
Kanada	11	5	14	8	18	21	25	5	15	11	133
AB	33	25	41	22	65	32	28	20	7	30	303
Geleneksel Uygulayıcılar Toplamı	63	69	112	79	154	115	151	76	67	76	962
Tüm DTÖ Üyeleri Toplamı	157	224	243	256	355	294	364	310	234	209	2646

Kaynak: Sait AKGÜN, a.g.m., s. 117

Tablo 7, DTÖ üyelerinin yıllar itibariyle uyguladığı dampire karşı önlemleri göstermektedir. Bu verilere göre; Türkiye, 1995- 2004 yılları arasında 89 adet dampire karşı önlem almıştır. Alınan önlemlerin sayısında 1999 yılında artış olduğu, izleyen yıllarda da bu artışın devam ettiği gözlemlenmiştir.

2001- 2006 yılları arasında, 117 adet dampire karşı vergi şeklinde kesin önlem uygulanmıştır. En fazla önlem Çin Halk Cumhuriyeti'ne karşı alınmıştır. 2003 yılı diğer yıllardan farklı olarak; ABD ve AB üyesi ülkelere karşı önlemlerin alındığı bir yıl olmuştur.

³²⁸ KANAT, a. g. e. , s. 144- 146.

3. aşamada görüleceği üzere; şu anda teminat şeklinde geçici önlem uygulanan madde bulunmamaktadır.

4. aşamaya göre; tümü 2006 yılında açılmış bulunan 6 adet dumping soruşturması devam etmektedir. Bu soruşturmalar, Çin Halk Cumhuriyeti (5), Hindistan, Vietnam, S. Arabistan, Rusya Federasyonu, Ukrayna ve Moldova'ya (1) karşı açılmıştır. 7 adet dumpinge karşı vergi, gözden geçirme soruşturması sonucunda kaldırılmıştır.

Tablo 8: İhracatçı Ülke/ Soruşturmacı Ülke Dağılımı (1995- 2004 Toplamı)

İhracatçı Ülke / Soruşturmacı Ülke	Türkiye	Kanada	ÇHC	Çin Tayvanı	Mısır	AB	Hindistan	İsrail	Güney Kore	Güney Afrika	ABD	Toplam
Türkiye	0	3	0	0	1	9	4	2	0	3	7	34
ÇHC	34	17	0	0	3	52	76	2	14	20	57	411
Tayvan (Çin Tayvanı)	9	8	7	0	1	18	29	0	3	7	18	146
Güney Kore	7	7	21	2	3	24	28	1	0	13	23	207
Hindistan	6	5	2	0	2	26	0	0	3	17	18	108
Brezilya	1	5	0	0	1	3	6	0	0	5	8	80
Kanada	0	0	0	0	0	1	5	0	1	0	13	28
Mısır	0	0	0	0	0	6	0	0	0	3	1	10
AB	1	0	4	0	4	0	35	1	0	0	0	55
İsrail	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	7
Güney Afrika	0	5	0	0	0	3	6	0	0	0	15	49
ABD	1	13	16	0	0	9	21	4	8	7	0	152
1995-2004 Toplamı	89	133	99	8	38	303	400	27	77	173	354	2646

Kaynak: Sait AKGÜN, a.g.m., s. 119

Türkiye son yıllarda Çin başta olmak üzere Uzakdoğu mallarına karşı anti-dumping uygulaması içine girmiştir. Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın başlattığı

soruşturmalar, 20'ye yakın üründe dumping uygulaması yapıldığı gerekçesiyle karşı önlem olarak anti-dumping vergisi uygulaması ile sonuçlanmıştır³²⁹.

Tablo 8'de görüldüğü gibi; Türkiye, Çin Halk Cumhuriyeti'ne en çok soruşturma açan ülkelerin başında gelmektedir. Türkiye soruşturmalarının çok önemli bir kısmını 2000 yılı sonrasında açmıştır. Türkiye'nin 2000 yılı sonrasında açtığı soruşturma sayısında ciddi artış vardır. Tabloyu incelediğimizde, Türkiye'nin, Çin Halk Cumhuriyeti'nden sonra en çok soruşturmayı sırasıyla; Tayvan (9), Güney Kore (7) ve Hindistan'a (6) açtığını söyleyebiliriz³³⁰.

Çin Halk Cumhuriyeti, çok hızlı bir gelişme sürecine girmiştir. Bunun temel nedenlerini birkaç madde halinde sıralayacak olursak bunlar;

- Ülkeye gelen yabancı sermaye,³³¹

- İş gücü ve hammadde gibi faktör fiyatlarının dünya fiyatlarına oranla düşük olması,³³² (Enerji, akaryakıt, iş gücü ve hammadde fiyatları Türkiye'ye oranla oldukça düşük olduğundan Çin firmaları bundan büyük fiyat avantajları sağlamaktadırlar. ATO tarafından hazırlanan bir rapora göre; Türkiye 2004 yılı itibariyle 30 temel sektörde ciddi bir Çin ürünleri istilasası ile karşı karşıyadır.³³³)

- Çin para biriminin yapay olarak değersiz tutulması çalışmaları,³³⁴

- Haksız rekabetin, taklitçiliğin; (markayı, şekli taklit etmek) Çin Halk Cumhuriyeti için bir devlet politikası olarak kullanılması (Çin Halk Cumhuriyeti'nde kalite güvence belgesi, standartlara uymak, uygun hammadde kullanma gibi mükellefiyetler olmadığı gibi, taklitçilik devlet tarafından teşvik edilmektedir.)³³⁵

- “Dünya Ticaret Örgütü'nün Tekstil Ve Hazır giyim Anlaşması'nın 2005'ten itibaren bütün kotaların kaldırılmasını öngörmesi”,³³⁶ dir. Bu etkenler aynı zamanda, Çin

³²⁹ Ali DÖLEK, “ Korumacılıkta Çifte Standart” < [http:// www. ntvmsnbc. Com/ news/ 275228. asp#BODY](http://www.ntvmsnbc.com/news/275228.asp#BODY)> 11. 10. 2007, s. 1.

³³⁰ Sait AKGÜN, “ Dampinge Karşı Önlemlerin Sayısal Gelişimi Ve Bu Önlemlerin Ülkemiz İçin Önemi”, **Dış Ticarete Durum**, Sayı 58, Eylül 2005, s. 118.

³³¹ Bülent PİRLER, “ Çin Tehlikesini Avantaja Dönüştürmek Mümkün mü ?”, **İşveren Dergisi**, Cilt 42, Sayı 6, Mart 2004, s. 10.

³³² Tuncer KAYALAR, “ Damping Soruşturmaları Uluslar arası Yükümlülüklerimizi İhlal Etmeyecek En Kısa Sürede Tamamlanmaktadır”, **İşveren Dergisi**, Cilt 42, Sayı 6, Mart 2004, s. 7- 8.

³³³ Murat ÖZKAN, “Çin Bir Tehdit mi Yoksa Bir Fırsat mı?- 1”, **Maliye Ve Sigorta Yorumları**, Sayı 418, 15 Haziran 2004, s. 171.

³³⁴ KAYALAR, a.g.e., s. 7- 8.

³³⁵ Bekir Hulusi CANSU, “ Haksız Rekabet Ve Anti-dumping Soruşturması”, **ASOMEDYA**, Haziran' 98 s. 11

³³⁶ Fatma SAHİN, “ Tekstil Sektörü Ve 2005 Çin Sendromu”, **İşveren Dergisi**, Cilt 42, Sayı 6, Mart 2004, s. 4

Halk Cumhuriyeti menseli ithalatın düşük fiyatlı olmasına ve haksız bir rekabet üstünlüğü elde etmesine neden olmaktadır.

Çin Halk Cumhuriyeti ile olan ticaretimize baktığımızda; ana mal grupları itibariyle bu ülkeden Türkiye'ye yapılan ithalatın % 77'si imalat sanayine yönelik, ara ve sermaye mallarından oluştuğunu görmekteyiz. ÇHC menşei ürünlerin ülkemize olan ithalatı incelendiğinde, 2003 yılında ithalatımızın 2,6 milyar dolar olarak gerçekleştiği görülmektedir. Tüketim mallarının payı geçen yıla göre yaklaşık 3 puan azalarak % 21,7 oranında gerçekleşmiştir.

2004 yılı itibariyle; ÇHC menşei ürünlere karşı 4 soruşturma devam etmekte, 1 geçici önlem şeklindeki dampinge karşı vergi yürürlüktedir. ÇHC menşei ürünlere yönelik olarak uygulanan kesin vergiler; doldurulabilen gazlı cep çakmakları, boru bağlantı parçaları, suni ve devamsız liflerden mensucat, duvar saatleri, sentetik filamentten mensucat, doldurulamayan gazlı cep çakmakları ve aksam parçaları, akrilik mink battaniye, cırt bant, kurşun kalemler, bisiklet iç ve dış lastikleri, motosiklet iç ve dış lastikleri, kapı kilitleri, cam kapak, gemi zincirleri, menteşeler ve dolma, kurşun kalemler ile tükenmez kalemleri kapsarken, çocuk arabalarına yönelik olarak da geçici önlem uygulaması vardır³³⁷.

Çin Halk Cumhuriyeti ile ilgili birkaç uygulama örneği verecek olursak; Türkiye'de renkli televizyon üreten Vestel, Beko, Profilo ve İmper elektronik firmalarının Ağustos 2004 tarihinde Dış Ticaret Müsteşarlığı İthalat Genel Müdürlüğü'ne müracaat edip, basta Show, Konka ve Premier markalı TV'ler olmak üzere ÇHC menseli olan ve düşük fiyatla alınan malzemelerle üretilen televizyonların piyasada satılmasının, İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun'a aykırılık teşkil ettiğini öne sürmeleri, bu firmalar ve bu firmalara Çin'den mal satan firmalar hakkında dumping soruşturması açılmasına neden olmuştur. Soruşturma sonucunda Türkiye'nin en büyük yerli TV üreticileri Vestel, Beko, Profilo, Telra ve İmper elektronik firmalarının haksız rekabet şikayetleri haklı bulunmuş ve soruşturma kapsamında bulunan bazı Çin menşei firmalara büyük dumping vergisi cezası

³³⁷ KAYALAR, a.g.e., s. 7- 8.

verilmiştir. Bu durum Çin mallarının ithalatında önemli miktarda azalmaya sebep olmuştur.³³⁸

İkinci bir örnek olarak; “Vestel’in yaptığı, Arçelik’in desteklediği başvuru üzerine Çin menseli klima ithalatı ile ilgili dumping soruşturması açılmıştır. Dış Ticaret Müsteşarlığı’nın İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine İlişkin Tebliğ’de, elektronik cihazlar imalatçıları derneği (ECİD) tarafından yapılan başvuru üzerine Çin menşeli “resim tüplü renkli televizyon alıcıları” ile ilgili soruşturma kararı açıklanmıştır. Alınan karar çerçevesinde, televizyon alıcısı ithalatında gümrük tarife pozisyonuna göre yapılan sınıflandırmalara göre sekiz ürün için Çin’den yapılacak ithalata CIF fiyatı üzerinden %50 dumping vergisi uygulanacaktır.”³³⁹

Türkiye’nin başlattığı dumping soruşturmaları, tabi ki yalnızca Uzakdoğu ülkeleri ile sınırlı değildir. 2003 yılı itibariyle; ABD, Almanya ve İtalya’dan ithal edilen bazı mallara yönelik haksız rekabet yarattığı gerekçesiyle dumping soruşturması başlatılmıştır³⁴⁰.

B. İHRACATIMIZA KARŞI AÇILAN DAMPİNG SORUŞTIRMALARI

Tablo 9’da, 1985-2003 yılları arasında Türkiye’ye karşı dumping uygulamalarının özetine yer verilmiştir. İlgili tablo, açılan anti-dumping soruşturmaları ve alınan kesin önlemler olmak üzere iki gruba ayrılmıştır.

1997’den 2003 yılına kadar ki dönemde açılan soruşturma sayısı 25 tir. Bu soruşturmalardan 21’i kesin önlem ile sonuçlanmıştır. 1997- 2003 döneminde Türkiye’ye en çok soruşturma açan ülkeler sıralamasında; ABD birinci sırada (6), AB ve Hindistan ikinci sırada (4), Arjantin, Kanada ve İsrail ise üçüncü sırada (2) yer almaktadır.

³³⁸ Aydın AYAYDIN, “Çin’den Gelen TV’lere Damping Cezası” <<http://www.sabah.com.tr/2005/06/30/yaz1356-30-101.html>> 06. 03. 2008, s. 1.

³³⁹ “Çin’den Televizyon İthalatına Damping Vergisi” <<http://www.finansforum.com.tr/haber.aspx?HBRKOD=17379>> 18. 02. 2008, s. 1.

³⁴⁰ DÖLEK, a.g.e., s. 2.

Tablo 9: Türkiye'ye Karşı Damping Uygulamalarının Özeti (1985-2003)

Ülke	Açılan Soruşturma		Kesin Önlemler	
	1985-1996	1997-2003	1985-1996	1997-2003
Arjantin		2		2
Bulgaristan		1		
Kanada		2		2
Singapur	1	1	1	1
Güney Afrika		1		1
Hindistan		4		3
Endonezya		1		1
İsrail		2		1
ABD	4	6	3	6
Mısır		1		1
AB		4		3
Toplam	5	25	4	21

Kaynak: Kemal TÜRKCAN- Cem DİSBUDAK, a.g.m., s. 164

1997-2007 arası dönemi kapsayan 11 yıl içerisinde Türkiye'ye yönelik dumpingli ithalata karşı toplam 105 soruşturma açılmıştır. Ayrıca açılan 105 soruşturmaya ilgili olarak, bunlardan 3'ü için sonradan ara gözden geçirme soruşturması, 15'i için nihai gözden geçirme soruşturması, 6 sı için de önlemlerin etkisiz kılınmasına karşı soruşturma açılmıştır.

Tablo 10: 1997-2007 Yılları Arasında Açılan Soruşturmaların Yıllara Göre Dağılımı

Açılan Soruşturma Türü	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Dampinge Karşı Soruşturma	5	1	8	7	13	12	9	24	12	8	6
Ara Gözden Geçirme Soruşturması	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Nihai Gözden Geçirme Soruşturması	-	-	-	1	-	-	2	1	3	3	5
Önlemlerin Etkisiz Kılınmasına Karşı Soruşturma	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	2
Açılan Toplam Soruşturma	5	4	8	8	13	12	11	25	15	15	13

Kaynakça: ELELE, a.g.e., s.155

1997-2007 arası dönemde 27 farklı ülkeden gerçekleştirilen dumpingli ithalata karşı soruşturma açılmıştır. En çok soruşturmaya maruz kalan ülkeler Çin, Tayvan, Tayland, Hindistan ve Güney Kore'dir. Açılan soruşturmalardan en çok etkilenen ülke ise Çin'dir. 11 yıllık dönem içerisinde açılan 105 anti-dumping soruşturmasının 40'İ Çin menşeli malların ithalatına yöneliktir. En çok soruşturmaya maruz kalan 10 ülkeden yedisi Güneydoğu Asya ülkesidir. Açılan soruşturmaların %72'si Güneydoğu Asya ülkelerinden yapılan ithalata karşıdır. Bu veriler doğrultusunda Türkiye'nin daha çok Güneydoğu Asya ülkelerinden yapılan dumpingli ithalattan olumsuz olarak etkilendiğini söyleyebiliriz³⁴¹.

Tablo 11: Anti-Dumping Soruşturmaları Ürün Yelpazesi

İhracatçı Ülke	Kimyasal Maddeler ve Ürünleri	Plastik Kauçuk ve Ürünleri	Tekstil Sanayi	Ayakkabı Çanta Şemsiye vb.	Toprak Seramik Cam ve Ürünleri	Metal ve Metal Ürünleri	Makineler Elektrikli Araç, Gereç, Malzemeler	Çeşitli Ürünler	Toplam
Türkiye	1	1	4	0	1	12	0	0	22
Brezilya	4	4	1	0	0	32	10	0	57
ÇHC	80	18	15	12	11	71	25	27	297
Çin Tayvanı	14	14	13	1	1	23	11	5	89
Hindistan	12	13	8	0	1	21	3	0	60
Endonezya	9	8	5	3	4	10	2	1	54
Güney Kore	16	29	20	0	0	31	14	1	118
Rusya	15	7	0	0	0	51	0	0	76
Güney Afrika	4	0	0	0	1	26	0	0	33
Ukrayna	9	1	0	0	0	36	0	0	47
ABD	30	15	2	0	2	5	7	1	83
Toplam	330	199	120	17	41	562	127	44	1656

Kaynak: Sait AKGÜN, a.g.m., s.120

2003 yılında en fazla anti-dumping soruşturmasına maruz kalan ülkeler arasında Türkiye 13. sıradadır. Türkiye bir taraftan yerli sanayisini anti-dumping vergileri ile korumak için uğraşırken, diğer taraftan Türk ürünlerine açılmış bulunan dumping

³⁴¹ ELELE, a.g.e., s. 156.

soruşturmalarıyla mücadele etmektedir. Türkiye'ye yönelik dumping soruşturmalarının büyük bölümünün batı ülkelerinden açıldığı görülmektedir³⁴². Geçmişte ve bugün Türkiye'nin daha fazla ihracat yapmak konusundaki gayretlerinin, özellikle AB ve ABD gibi gelişmiş ülkeler tarafından katı bir şekilde hissedilen korumacı politikalarla engellenmeye çalışıldığı görülmektedir. Çelişkili bir şekilde, bu ülkeler Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere hem ihracat yapmayı tavsiye etmekte, hem de tarife dışı engeller ile bu yolun önünü kesmeye çalışmaktadırlar. Bu duruma örnek olarak; Türkiye tarafından ihracatı arttırılmaya çalışılan pamuk ipliği, ferrokrom, düz cam gibi ürünleri gösterebiliriz. Saydığımız ürünler için Avrupa Topluluğu tarafından anti-dumping soruşturması açılması ve bazı önlemler alınması söz konusudur³⁴³. Bu konu ile alakalı olarak; 30 Temmuz 1982 yılında Türk özel sektörünün Çukurova, İstanbul ve İzmir Pamuk İpliği İhracatı Birlikleri ile Avrupa Toplulukları Komisyonu arasında yapılan pamuk ipliği ihracatını düzenleyen anlaşmayı örnek gösterebiliriz. Burada konunun bizimle alakalı kısmı imzalanan anlaşma değil, Avrupa Topluluğu'nun Türkiye'nin pamuk ipliği ihracatını ve ihracatçısını ne denli zor duruma düşürdüğüdür. Saraçoğlu'na göre; Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun amacı, Türkiye'nin Topluluğa yönelik pamuk ipliği ihracatına engel olmaktır. Buna yönelik olarak Topluluk vergi iadeleri, sübvansiyon, ambargo ve en sonunda da dumping iddiaları ile Türkiye'nin karşısına çıkmıştır³⁴⁴. Türkiye'nin bu sebeple Topluluk pazarına pamuk ipliği satamamaktan dolayı kayda değer bir gelir kaybı olacaktır. Ayrıca mevcut şartlarda bu ihracatı başka pazarlara yönlendirmek oldukça zordur³⁴⁵. Ancak imzalanan anlaşma ile sonuç Türk ihracatı lehine dönmüş ve ihracatçımız üzerindeki dumping baskısı kalkmıştır.³⁴⁶Bazı örnekler ülkemiz lehine sonuç vermişse de, bazen anti-dumping uygulamalarının diğer ülkeler tarafından koruma aracı olarak kullanılması ihracatçılarımızın pazarlarını kaybetmeleriyle sonuçlanmıştır³⁴⁷.

³⁴² ALTUNKAYA, a. g. m., s. 66-68.

³⁴³ Ömer BOLAT, "AET'nin Ortak Dış Ticaret Politikasının (ODTP) Uygulanması", **İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi**, Sayı 47, Ekim 1986, s. 7- 8.

³⁴⁴ Tefik SARAÇOĞLU, "Toplulukla Yapılan Tekstil Anlaşması", **İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi**, Yıl 3, Sayı 25, Mart 1983, s. 3.

³⁴⁵ Tefik SARAÇOĞLU, "Türk Pamuk İpliği İthalatına Konan Damping Vergisi", **İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi**, Sayı 12, Şubat 1982, s. 4.

³⁴⁶ SARAÇOĞLU, a. g. e, s. 3

³⁴⁷ AKGÜN, a. g. m., s. 119.

Ayrıca yine lehimize sonuçlanan soruşturma konusu ürünlerin ticaretine, Birlik ithalatçıları yanaşmakta çekimser olduklarından, Türkiye'nin AB pazarında rekabet şansı azalmaktadır.

DTÖ verilerine göre; dampinge karşı soruşturmalar son yıllarda özellikle, bu önlemlerin geleneksel kullanıcısı olmayan gelişmekte olan ülkeler tarafından sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır. Ancak bu ülkeler, dampinge karşı vergileri amacından saptırarak, gümrük vergileri gibi bir tür genel koruma amacı olarak algılamakta ve haksız rekabetin önlenmesi yerine yerli üretimin korunması amacıyla kullanmaktadırlar. Türkiye, ihracata yönelik sanayileşme politikasını benimsemiş bir ülke olduğundan zaman zaman bu önlemlere kaçınılmaz bir surette maruz kalmaktadır. Neticede ülkemiz ihracatçıları büyük pazar kaybına uğramaktadır³⁴⁸. Buna karşın; ülkemize açılan dumping soruşturmalarında ihracatçılarımız için yapacakları savunmalarda kullanmaları amacıyla, her türlü tecrübe ve bilgi aktarılmakta, firmaların teknik ve hukuki savunmalarına yardımcı olunmakta, soruşturmayı açan ülkenin usule olmayan uygulamalarına yönelik ikili ve çok taraflı platformlarda çözüm aranmaktadır³⁴⁹.

Türkiye'ye açılan soruşturmalar ağırlıklı olarak demir çelik sektöründe ve kısmen tekstil sektöründe (AB ve ABD tarafından) yoğunlaşmaktadır.³⁵⁰ (Tekstil sektöründe özellikle, AB tarafından çıkarılan engellere rağmen, Türk tekstil ürünlerinin Birlik pazarındaki payını genişletmeye devam ettiği gözlemlenmektedir.³⁵¹). 2004 yılına kadar; Türkiye'ye karşı başlatılmış olan dumping soruşturmalarından en çok demir çelik sektörü etkilenmiştir. Bunu tekstil sektörü takip etmektedir. Demir çelik ürünleri ihracatımıza yönelik olan dampinge karşı vergi uygulamasında yapılan çalışmalar Müsteşarlığımız tarafından sektörle işbirliği halinde yakın takibe alınmıştır. ABD, DTÖ verilerine göre; en çok dampinge karşı vergi uygulayan ülkeler, arasında ilk sırada yer almaktadır³⁵². Ülke bazında değerlendirdiğimizde; AB ve ABD tarafından açılan soruşturmalar ile Hindistan ve İsrail tarafından açılan soruşturmalar arasında yapısal farklar göze çarpmaktadır. Şöyle ki; saydığımız ülkeler tarafından (AB ve ABD dışındakiler) ülkemizin yas maya ve battaniye ihracatına karşı açılan soruşturmalarda ihracatımız miktar ve değer olarak oldukça düşük düzeylerde ve bu düzeyler AB ve

³⁴⁸ AKGÜN, a. g. m., s. 119.

³⁴⁹ SÖNMEZ, a. g. m., s. 121.

³⁵⁰ AKGÜN, a. g. m., s. 120.

³⁵¹ KANAT, a. g. e. , s. 129.

³⁵² ALTUNKAYA, a. g. m. , s. 67.

ABD ithalatında %3'lük eşik düzeyin çok altına denk gelmektedir. Bir başka deyişle; çoğu kez ihracatçılarımız düşük düzeydeki bu ihracatlarını savunmak için çok zahmetli, maliyetli olan anti-damping danışmanlık hizmetlerini kullanmamakta, küçük de olsa bir pazar en az beş yıl için kaybedilmektedir.³⁵³ ABD 1985 yılından beri bazı ihraç ürünlerimize anti-damping vergisi soruşturması açmaktadır. Netice itibariyle, konan vergilerin etkisiyle rekabet şansını yitiren ürünlerimiz ABD'deki Pazar paylarını da yitirmektedirler. İnşaat demirleri, profil borular, karbon kaynaklı çelik borular, makarna gibi ürünlerimiz için anti-damping soruşturmaları açılmıştır.³⁵⁴

Dünya Ticaret Örgütü istatistiklere göre son yıllarda ülkemize karşı açılan soruşturma sayılarında azalma olmuştur. 2004 yılında ise; ülkemize karşı hiçbir soruşturma açılmamıştır. Bu “demir çelik sektöründe yaşanan geçici talep fazlalığından, gelişmekte olan ülkelerin, ülkemize karşı uluslararası kurallara aykırı şekilde açtığı dumping soruşturmalarına karşı Dış Ticaret Müsteşarlığı Anti-damping Dairesince yapılan müdahaleler ve konunun Dünya Ticaret Örgütü panellerine götürülmesi yönünde yapılan baskılardan, zaten pek çok ihraç malımıza karşı geçmiş yıllarda alınmış olan önlemlerin varlığından, AB ve ABD'nin özellikle ÇHC' den, hizmet sektörü vb. alanlarında aldıkları tavizlere karşı tekstil sektörünü kısmen de olsa gözden çıkarmalarından kaynaklanmaktadır.” Geçici olduğu tahmin edilen bu dönem, ÇHC' nin demir çelik alanında kendine yeterli duruma gelmesi halinde, (dünyada yeniden ortaya çıkabilecek bir arz fazlası sonucunda) kapanabilir.

Yeniden çok sayıda soruşturma gündeme gelebilir. Bu konuda; İnşaat demirlerinin üretim açığımız bulunan yassı madde mamullerine geçmesiyle, inşaat demirlerindeki arz fazlası sıkıntısının hafiflemesi ve inşaat sektörümüzde yaşanan canlılık sayesinde bir rahatlama olabilir³⁵⁵. 31.05.2008 itibariyle Türkiye'ye karşı yürürlükte bulunan sekiz adet anti-damping önlem bulunmaktadır. Yürürlükteki önlemlerden dördü demir-çelik sektörü ürünlerine, ikisi tekstil ürünlerine, birisi gıda ürünlerine, birisi de elektronik eşya ürün grubuna yöneliktir. Önlemi alınan ülke ve

³⁵³ AKGÜN, a. g. m., s. 120.

³⁵⁴ “ ABD Ekonomisi Ve Türk Amerikan Ekonomik İlişkileri”, Türk- Amerikan İş Konseyi, Kasım 2004, <<http://www.adanato.org.tr/TR/UlkeRaporlari/RaporlarUS.pdf>>, 12. 01. 2008, s. 9,

³⁵⁵ AKGÜN, a. g. m., s. 121.

uygulanan anti-damping vergi oranı itibariyle yürürlükteki önlemlerin ayrıntılı dökümü aşağıdaki tabloda yer almaktadır³⁵⁶.

Tablo 12: 31.05. 2008 itibariye Türkiye'ye Karşı Yürürlükte Bulunan Anti-damping Önlemler

Anti-damping Önlemi Uygulayan Ülke	Anti-damping Önlem Uygulanan Mal	Önlemin Yürürlüğe Giriş Tarihi	Anti-damping vergi Oranı ya da Miktarı
ABD	Kaynaklanmış Çelik Tüp ve Borular	15.05.1986	% 0- %23,12
ABD	Makarna	24.07.1996	% 17-% 51,49
ABD	Karbon veya Düşük Alaşımli Çelikten Mamul İnşaat Demiri	17.04.1997	% 0- % 41,80
AB	Demir veya Alaşimsız Çelikten Mamul Tüp ve Borular	23.09.2002	% 0- %6
Güney Afrika	Akrilik İplikten Mamul Kumaşlar	10.11.2004	11,78 – 15,50 R/kg
Güney Afrika	Battaniye	18.06.1999	388 – 691 cent/kg
Kanada	Dikişli veya Dikişsiz Borular, köşeli, Profil Borular	23.12.2003	% 6,9 - % 30
Ukrayna	Ev Tipi Buzdolabı	07.02.2008	% 97,71

Kaynak: Elele; a.g.e., s.169

IV. TÜRKİYE İLE AVRUPA BİRLİĞİ ARASINDAKİ UYGULAMALARIN GENEL HÜKÜMLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki uygulamaları inceleyebilmek için, bu bölümü gümrük birliği öncesi ve gümrük birliği sonrası durum olmak üzere ikili bir ayrıma tabi tutacağız. 1 Ocak 1996 tarihinde uygulamaya giren Gümrük Birliği, Türkiye'nin AB ile bütünleşme politikası açısından önemli bir tarihtir³⁵⁷.

³⁵⁶ Elele, a.g.e., s. 169.

³⁵⁷ Ömür Demir KIZILARSLAN, “ Türkiye AB Gümrük Birliği Ve İthalat Uygulamaları, Dış Ticarete Durum, Sayı52, Nisan 2003, s. 60.

A. GÜMRÜK BİRLİĞİ ÖNCESİ DURUM

1. Damping Tarafları Arasındaki İlişkiye Yönelik Yasal Düzenleme

12 Eylül 1963 tarihinde, o zaman ki adıyla AET ve Türkiye arasında imzalanan Ankara Anlaşması'nda, taraflar arasındaki ilişkide hazırlık, geçiş ve son dönem şeklinde üç aşamalı bir dönem öngörülmüştür.³⁵⁸ Son dönem Gümrük Birliği'nin gerçekleşeceği dönemdir.

23. 11. 1970 tarihinde ise; Ankara Anlaşması'nda ifade edilen "geçiş dönemi"nin gerçekleşme usülleri, sıra ve süreler ile ilgili hükümlerini belirlemek için, AET ile Türkiye arasında Katma Protokol Anlaşması imzalanmış ve 1973 yılında yürürlüğe girmiştir.³⁵⁹ Katma Protokol Anlaşması'nın 47. maddesi, geçiş dönemi süresince Türkiye ve AT arasında yapılan ticarete, dampinge karşı uygulamalar için çerçeve çizen temel hükümdür³⁶⁰.

İlgili maddeye göre;

1. Yirmi iki yıllık bir dönem içinde Ortaklık Konseyi, akit taraflardan birinin istemi üzerine, Türkiye ile Topluluk arasındaki ilişkilerde damping uygulamaları bulunduğunu tespit ederse, dampinge sebep olan veya olanlara bu uygulamaya son vermeleri amacıyla tavsiyelerde bulunur.

2. Zarar gören taraf:

a) Ortaklık Konseyinin 1 inci fıkrası uyarınca, istemin yapıldığı tarihten başlayarak üç aylık bir süre içinde hiçbir karar almaması,

b) 1 inci fıkrada öngörülen tavsiyelerin yapılmasına rağmen damping uygulamalarının devam etmesi hallerinde, Ortaklık Konseyine haber verdikten sonra, uygun gördüğü korunma tedbirlerini alabilir.

Ayrıca, zarar gören Tarafın çıkarı derhal bir eylemi gerektiriyorsa, bu Taraf, çıkarını korumak amacıyla, Ortaklık Konseyine haber verdikten sonra, dampinge karşı konulacak vergiler de dahil olmak üzere, koruyucu nitelikte geçici tedbirler alabilir. Bu tedbirlerin uygulama süresi, istemin yapıldığı veya zarar gören Tarafın yukarıdaki

³⁵⁸ KUBİLAY, a. g. e. , s. 60.

³⁵⁹ Ömür DEMİR, " İthalatta Vergi Uygulamaları", **Hazine Ve Dış Ticaret Dergisi**, Sayı 9, Temmuz 1992, s. 19

³⁶⁰ " Türkiye İle Avrupa Birliği Arasındaki Uygulamaların Genel Hükümler Açısından Değerlendirilmesi", <<http://www.atonet.org.tr/turkce/distic/dtep/ithalat.htm-176K>> erişim: 05. 11. 2008, s. 1

bendin (b) hükmü uyarınca korunma tedbirlerini aldığı tarihten başlayarak üç ayı geçemez.

3. 2'nci fıkranın 1'inci bendinin (a) hükmü veya 2'nci bendinde belirtilen hallerde korunma tedbirleri alındığı takdirde, Ortaklık Konseyi, 1 inci fıkrada öngörülen tavsiyeler yapılınca kadar, bu korunma tedbirlerinin geriye bırakılmasını her an kararlaştırabilir.

2'nci fıkranın 1 inci bendinin (b) hükmünde belirtilen halde korunma tedbirleri alındığı takdirde, Ortaklık Konseyi, bu korunma tedbirlerinin kaldırılmasını veya değiştirilmesini tavsiye edebilir³⁶¹.”

. Türkiye ile Topluluk arasındaki ilişkilerin yürütülmesini teminen bir örgütlenme söz konusudur. Bu örgütlenme içinde Türkiye ile Topluluk arasındaki ilişkilerin sürdürülmesi için kurulan ortak organlardan biri de “Ortaklık Konseyi” dir. Konsey; ortaklığın yürütme diğer bir ifade ile karar alma organıdır. Kararlar oybirliği ile alınır.³⁶² Türkiye ile Topluluk temsilcilerinden kurulu, yılda iki kez, çoğu zaman bakanlar seviyesinde toplanan Konsey gerektiği kadar teknik ve uzman komite de kurar³⁶³.

İlgili anlaşma maddesinden de anlaşılacağı üzere; Türkiye ve Topluluk arası ticarete, dumping uygulamaları gündeme gelirse bunlara öncelikli olarak, Ortaklık Konseyi'nde, danışmalar yolu ile çözüm bulunması kararlaştırılmıştır. Bu madde 22 yıllık geçiş dönemini kapsayan bir sürece yönelik olarak düzenlenmiştir.³⁶⁴ Ancak daha sonra Türkiye ile Avrupa birliği arasında Gümrük Birliği'ni tesis eden 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın 44 Maddesi'nde; “ Anti-dumping önlemlerin uygulanması konusunda Katma Protokol'ün 47. Maddesi ile getirilen usuller yürürlükte kalır.”³⁶⁵ şeklinde bir hükme yer verilmiştir.

³⁶¹ DPT, “ Ankara Anlaşması Ve Katma Protokol”, Avrupa Topluluklarına İlişkin Temel Belgeler, Cilt 2, Ağustos 1993, s. 70.

³⁶² Cihan DURA- Hayriye ATİK, **Avrupa Birliği Gümrük Birliği Ve Türkiye**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, Mayıs 2003, s. 351.

³⁶³ İKV, **Avrupa Topluluğu Ve Türkiye Ortaklığı**, Nisan 1974, s. 26.

³⁶⁴ Devrim YAGMUR- Yasemen YAZICIOĞLU, “Türkiye-AT İlişkilerinde Dampinge Karşı Önlemlerin Dünü, Bugünü Ve Geleceği”, **Dış Ticaret Dergisi**, Sayı 7, 1997, s. 52.

³⁶⁵ Çınar ÖZEN, **Türkiye- Avrupa Topluluğu Gümrük Birliği Ve Tam Üyelik Süreci Üzerine Etkiler**, Ceylan Kitabevi, Mayıs 2002, s. 243.

2. Damping Tarafları Arasındaki İlişkiye Yönelik Yasal Düzenlemenin Birlik Uygulaması

AB uygulamasında; AB yerli sanayisi dumping iddiasında bulunursa; AB’de konuyla ilgili yetkililer, dumping olup olmadığını tespit edeceklerdir. Dampingin tespiti ve acil önlem alınması / geçici vergi uygulamasını gerektirecek bir durumun olması halinde, Komisyon, konuya yönelik kararlar ilgili Ortaklık Konseyi’ne bilgi verecek ve ardından geçici vergi uygulaması kararını Topluluk Resmi Gazetesi’nde duyuracaktır. Geçici verginin uygulama süresi olan 3 aylık zaman içinde Ortaklık Konseyi’nde bir tavsiye kararı alınmaması durumunda, Komisyon kesin vergi uygulamasını başlatacaktır. AB’ye göre; geçici vergi uygulaması başladıktan sonra, Türkiye, kendisini savunacağı tüm belge ve bilgiler ile Ortaklık Konseyi’nin tavsiye kararı alınmasını sağlamak için toplanmasına yönelik girişimlerde bulunmalıdır.

Türkiye’nin, konuyla ilgili bir Komite kurulması ve burada 47. maddenin AB tarafı ile hukuki anlamda yorumlanması teklifi, AB tarafından,” Komisyon’un anti-dumping biriminin çalışma alanı ile ilgili bir komitenin kurulamayacağı” gibi bir gerekçeyle geri çevrilmiştir. AB yetkilileri, üçüncü ülkelere uygulanan anti-damping önlemlere başvurmadan önce, Katma Protokol’de ifade edilen sürecin işletilmesi gerektiğini ifade etmekle birlikte; Konsey’in toplanmadığı ve çalışmadığı yıllar içinde Türkiye’ye karşı anti-damping soruşturmaları açılmış ve bu soruşturmaların bir kısmı sonuçlanmıştır. Bu durum, AB’nin Ankara Anlaşması’ndan doğan yükümlülüklerini ihlal etmesi anlamına gelir ve AB’nin anti-damping uygulamalarını gizli bir ticaret engeli olarak kullandığının da kanıtıdır³⁶⁶.

3. Damping Tarafları Arasındaki İlişkiye Yönelik Yasal Düzenlemenin Türkiye Uygulaması

Damping uygulamaları ile ilgili mevcut mevzuatımız çerçevesinde; Topluluk üyesi ülkeler menşeli bazı maddelerde geçici veya kesin önlem uygulamasına gidilmiştir. 47. Madde’nin uygulanması aşamasında; Türkiye bu geçici veya kesin

³⁶⁶ BUDAK, a. g. m., s. 343.

önlemleri yürürlüğe koymadan önce Ortaklık Konseyi'ne gerekli bildirimleri yapmıştır³⁶⁷.

B. GÜMRÜK BİRLİĞİ SONRASI DURUM

6 Mart 1995 tarihli, AT- Türkiye 36. Ortaklık Konseyinde bir karar alınarak (1/ 95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı), Ankara Anlaşması ile düzenlenen hazırlık ve geçiş döneminin tamamlandığı, Gümrük Birliği'nin tesis edileceği son dönemin ise başladığı ifade edilmiştir³⁶⁸.

1. 1996 yılı itibariyle Türkiye, Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği'ni gerçekleştirmiş ve Avrupa Birliği ile olan 30 yılı aşkın süreyi geride bırakan yeni bir dönem başlamıştır³⁶⁹.

Damping Tarafları Arasındaki İlişkiye Yönelik Yasal Düzenleme 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın 34. maddesinde; "Topluluk üye devletlerinin veya Türkiye'nin devlet kaynaklarından herhangi bir şekilde verilen veya belli ürünlerin üretimini kayırmak suretiyle rekabeti bozan veya bozma tehdidi oluşturan her türlü yardım, Toplulukla Türkiye arasındaki ticareti etkilediği ölçüde, Gümrük Birliği'nin düzgün işleyişi ile bağdaşmaz."³⁷⁰ denilmekte, 38.maddede bu tür yardımların uygulanması halinde, GATT Anlaşması'nın usul ve kurallarına uygun olarak belirlenecek ticaret önlemlerinin uygulanabileceği ifade edilmektedir. Kararın 44.- 47. maddelerinde; taraflar arasında ticari korunma araçlarının uygulanması ile ilgili ilkeler yeniden değerlendirilmektedir³⁷¹.

Karar'ın 44. maddesine göre; "1. Ortaklık Konseyi, taraflardan birinin talebi üzerine, bir tarafın diğeriyle olan ilişkilerinde uygulamakta olduğu korunma önlemleri dışındaki ticari koruma araçlarının uygulanması ilkesini inceler. İnceleme süresince, rekabet, devlet yardımlarının kontrolü ve iç pazara ilişkin diğer ilgili Topluluk müktesebatının Türkiye tarafından uygulamaya konması ve etkili uygulamanın sağlanması suretiyle, haksız rekabete karşı iç pazarda mevcut olan garantiye denk bir

³⁶⁷ YAGMUR- YAZICIOGLU, a. g. m., s. 56- 58.

³⁶⁸ TUNCER, a. g. e. , s. 65.

³⁶⁹ AGACIKOGLU, a. g. e. , s. 27.

³⁷⁰ "Türkiye- Avrupa Toplulukları Ortaklık Konseyi Kararları 1964-2000, Cilt: 1, DPT, Ankara 2001, s. 190

³⁷¹ Dilek Aykut SEYMEN, " Dış Ticarete Yeni Korumacı Eğilimler Ve Türk Dış Ticareti Açısından Değerlendirilmesi", Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000, s. 274.

garantinin temin edilmesi kaydıyla, Ortaklık Konseyi, söz konusu tedbirlerin uygulanmasını askıya alabilir.

2. Katma Protokol'ün 47'nci maddesinde düzenlenen anti-damping önlemlerinin uygulanma usulleri yürürlükte kalmaya devam eder.”³⁷² Buna göre (anti-damping ve telafi edici vergiler dahil) ticaret önlemleri;

Türkiye, AB'nin iç pazarla ilgili rekabet, devlet yardımları ve diğer konulardaki mevzuatını benimseyip, etkin bir şekilde uygulamaya koyana dek (bu yolla haksız rekabete karşı iç pazardakine denk bir koruma sağlaması koşuluyla) uygulanabilecektir³⁷³.

1/ 95 Sayılı Karar'da ayrıca Topluluğu'nun 44. madde ile ilgili bir bildirim yer almaktadır. Yağmur ve Yazıcıoğlu' na göre; Katma Protokol'ün 47. maddesinin işleyişi bakımından bu bildirim önemlidir.³⁷⁴ Bu nedenle biz de burada kısaca bu bildirimde değineceğiz. Bildirime göre;

- Komisyon, anti-damping ve korunma tedbirleri ile ilgili bir soruşturma açmadan önce Türkiye'ye bilgi verecek,

- 1/ 95 Sayılı Karar'ın yürürlüğe girmesinden önce, Katma Protokol'ün 47. maddesi tatbikatına ilişkin uygun usuller ortaklaşa kararlaştırılacak,

- Topluluk, olay bazında uygun görürse, anti-damping soruşturmalarında, zarar tespit edilen hallerde, soruşturmaların sonuçlandırılmasında önceliği vergi uygulanması yerine fiyat taahhütlerine verecektir³⁷⁵.

Bu bildirimde 47. madde'nin uygulaması ile ilgili söyle bir farklılık göze çarpmaktadır. 47. madde uygulamasında Topluluk –geçici veya kesin önlem almadan önce- Türkiye'ye bildirimde bulunurken, artık olayın daha basında bir başka ifadeyle henüz bir -soruşturma açmadan önce- Türkiye'ye bu husus bildirilecektir.³⁷⁶

Ortaklık Konseyi Kararı'nın 46. maddesinde; “... Tarafların dampinge karşı vergi alması veya almak üzere olması halinde, önlem uygulayan taraf, diğer tarafın

³⁷² “ Türkiye- Avrupa Toplulukları Ortaklık Konseyi Kararları 1964- 2000, s. 195.

³⁷³ SEYMEN, a. g. e. , s. 274.

³⁷⁴ YAGMUR- YAZICIOGLU, a. g. m., s. 64.

³⁷⁵ Müjde OKTAY, “ Açıklamalarıyla Birlikte 1/ 95 Sayılı Türkiye- AB Ortaklık Konseyi Kararı ve GATT 1994 Sübvansiyonlar Ve Telafi Edici Tedbirler Kodu İle Korunma Tedbirleri Anlaşması”, ISO, İstanbul, Haziran 1995, s. 105.

³⁷⁶ YAGMUR- YAZICIOGLU, a. g. m., s. 64.

topraklarından gelen söz konusu ürünlerin ithalini bu önlemlerin uygulamasına tabi tutabilecektir.” denilmektedir. Bu madde, Gümrük Birliği’ne geçilmesinden sonraki süreçte, her iki tarafın da üçüncü ülkelere karşı, birbirlerinden bağımsız dampainge karşı önlem alma yoluna gidebileceğini göstermektedir.

Son olarak 1/ 95 Sayılı Karar’ın 12. maddesine göre; 31.12.1995 tarihi itibarıyla; Türkiye, AB’nin Ortak Ticaret Politikası ile ilgili mevzuatına büyük ölçüde benzeyen mevzuatı hazırlayarak AB üyesi olmayan ülkelere karşı uygulamalıdır. Bu maddenin bize bakan kısmı sudur ki; dampaingli veya sübvansiyonlu ithalata karşı korunmayla ilgili Konsey Yönetmelikleri burada sayılmıştır³⁷⁷.

1. Damping Tarafları Arasındaki İlişkiye Yönelik Yasal Düzenlemenin Birlik Uygulaması

AB’ye göre; Türkiye’ye karşı anti-damping önlemlerin uygulanmaması için gerekli olan şartlar oluşmamıştır.³⁷⁸ Türkiye’nin AB ile Gümrük Birliği’ne geçmiş olması, Türkiye’nin Topluluk müktesebatına tam uyumunu ifade etmediğinden, geçiş dönemi bitmesine rağmen, taraflar arasındaki ticaret, birliğin her iki tarafında da otomatikman aynı kurallara tabi olmayacaktır³⁷⁹.

Taraflar arasında anti-damping uygulamalarının kalkıp, sorunların rekabet kuralları ile çözülmesi için 1 / 95 Sayılı OKK 44. maddesindeki mevzuat uyumu ve uygulamada etkinlik koşulunun sağlanması gerekir³⁸⁰.

2. Damping Tarafları Arasındaki İlişkiye Yönelik Yasal Düzenlemenin Türkiye Uygulaması

Roma Anlaşması’nın 91. maddesine göre; Komisyon, geçiş dönemi süresinde, AET’de damping yapıldığını, bir üye devlet ya da başka bir ilgilinin başvurusu ile öğrenirse, damping yapanlara buna son vermeleri için tavsiyede bulunur. Aksi durumda, Komisyon, zarar gören devleti, koruyucu önlemleri almaya yetkili kılar. İlgili

³⁷⁷ YAGMUR- YAZICIOGLU, a. g. m., s. 62.

³⁷⁸ Hüseyin ÖZTÜRK, “ Pazara Giriş Stratejisi Açısından 1/ 95 Sayılı Türkiye- AB Ortaklık Konseyi Kararı’nın Dampainge Karşı Önlemlere İlişkin 44’üncü Maddesi Buzdağının Görünen Kısmı mı?”, **Dış Ticaret Dergisi**, Sayı 25, Temmuz 2002, s. 88.

³⁷⁹ YAGMUR- YAZICIOGLU, a. g. m., s. 59.

³⁸⁰ ÖZTÜRK, “ Pazara Giriş Stratejisi Açısından 1/ 95 Sayılı Türkiye- AB Ortaklık Konseyi Kararı’nın Dampainge Karşı Önlemlere İlişkin 44’üncü Maddesi Buzdağının Görünen Kısmı mı?”, **Dış Ticaret Dergisi**, s. 89.

maddedeki bu düzenlemenin, üye ülkeler açısından, geçiş döneminin bitiminden sonra anlamı kalmayacaktır. Çünkü geçiş döneminin bitimi, gümrüklerce alınan tüm gümrük ve öteki vergilerin kaldırılmış olmasını ifade eder³⁸¹. Nitekim 31 Aralık 1969 tarihinden sonra, 91. maddede belirtilen geçiş döneminin sonucunda, üye ülkeler arasında herhangi bir anti-damping soruşturması açılmamıştır. Aynı uygulama, Danimarka, İngiltere, Yunanistan, İspanya ve Portekiz'in üyeliklerinde de olmuş, anlaşmalarda belirtilen geçiş dönemleri bitince, taraflar arasındaki anti-damping uygulamaları da son bulmuştur.³⁸² Roma Anlaşması'ndaki düzenlemeye benzer uygulamayı, Türkiye ile Topluluk arasında, Katma Protokol Anlaşmasınının 47. maddesinde görmekteyiz.³⁸³ Buradaki uygulamaya paralel olarak; Türkiye ile Topluluk arasında geçiş döneminin bitmesi (Gümrük Birliği'ne geçilmesi ile) sebebiyle, artık taraflar arasında anti-damping uygulamaları olmamalıdır.

Ayrıca, dile getirilen görüşlere göre; Katma Protokol'ün 43. maddesi, rekabet politikalarının yaklaştırılması konusunda esneklik hükümlerini içermektedir. Türkiye'nin AB'ye tam üye olmaması nedeniyle, Topluluk müktesebatının tamamını kabul etmesi beklenemeyeceğinden, bu esneklik imkanlarından yararlanma yoluna gidilebilir³⁸⁴.

Türkiye AB'ye karşı bu düşüncelerini sunarken, AB de kendi şartları konusunda ısrarcı davranmaktadır. Dolayısıyla ülkemizde gerekli mevzuat uyumu ile ilgili çalışmalar hızlandırılmalıdır.

C. AB İLE TERCİHLİ TİCARET ANLAŞMASI OLAN TARAFLARIN DURUMU

Bu kısımda; AB'nin EFTA ülkeleri ve Merkezi Ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile ilişkilerinde dampedinge karşı önlemlerin durumunu kısaca açıklayacağız. AB ile EFTA üyesi ülkeler arasında imzalanıp, 1 Ocak 1994'te yürürlüğe giren Serbest Ticaret Anlaşması doğrultusunda taraflar arasında dampedinge karşı önlemler uygulanmaz. Bu durumun tek istisnası balıkçılık alanındadır. İlgili önlemlerin uygulanmama gerekçesi ise;

³⁸¹ DEMİRAG, a. g. m., s. 54.

³⁸² YAGMUR- YAZICIOĞLU, a. g. m., s. 61.

³⁸³ DEMİRAG, a. g. m. , s. 54.

³⁸⁴ YAGMUR- YAZICIOĞLU, a. g. m., s. 62.

- Avrupa Ekonomik Alanı'nı oluşturan ülkelerin ekonomilerinin benzer olması,
- EFTA ülkelerinin, rekabet politikası (sanayi politikası dahil) başta olmak üzere AB mevzuatını üstlenmesi, etkin uygulaması, etkin uygulamayı sağlayacak ortak kontrol mekanizmasının kurulmuş olmasıdır. Sayılan bu hususlar dampeding ortaya çıkma olasılığını çok azaltır. İlgili ülkeler, bu kapsamda iç pazarla ilgili 1600 adet düzenlemeyi üstlenmişlerdir.

Avrupa Anlaşmaları doğrultusunda, AB ile Merkezi Ve Doğu Avrupa Ülkeleri arasında dampeding karşı önlemler uygulanmaktadır. Bunun gerekçesi ise; uygulama ve mevzuat açısından aynı seviyeye sahip olunmaması ve ilgili sektörlerle ilgili iç pazar müktesebatının üstlenilmemesidir. Ayrıca uygulamalarda, dampeding karşı önlem aşamasında vergiden ziyade fiyat taahhüdüne öncelik verilmektedir³⁸⁵.

D. TÜRKİYE VE AB MEVZUATLARININ BENZER VE FARKLI YÖNLERİ

Bu kısımda önce her iki mevzuatın benzerliklerini, daha sonra farklarını maddeler halinde sıralayacağız. Benzerlikler şunlardır:

- Her iki mevzuatın temeli de GATT'a dayanmaktadır.
- Dampingle ilgili tanımlanan kavramlar hemen hemen aynıdır.³⁸⁶
- Tespit edilen dampeding marjı, zararı giderecek daha az oranda uygulanabilir.
- İç denetim mekanizmaları benzemektedir. (“İlgili tarafların yetkililerle görüşmesi, bilgi ve belgelerin bir kısmını incelemesi gibi”.)
- İki mevzuata yönelik olarak da yargısal denetim yolu açıktır.³⁸⁷
- Anti-dampingle ilgili idari organlar arasında büyük benzerlikler vardır.³⁸⁸
(İthalatta Haksız Rekabeti Değerlendirme Kurulu- Komisyon ve Bakanlık- Bakanlar Konseyi)
- AB'de Komisyon ve Konsey arasındaki iş birliği, Türkiye'de Genel Müdürlük ve Kurul arasında vardır³⁸⁹.

³⁸⁵ ÖZTÜRK, a.g.e., s. 79- 82.

³⁸⁶ BALKIR, a. g. m. , s. 7.

³⁸⁷ ERİS, a. g. e. , s. 155.

³⁸⁸ KANAT, a. g. e. , s. 137.

Farklılıklara, ülkemizin kendine has şartlarının, AB'nin üretim dallarının ihtiyaçlarının ve Birliğin deneyim birikiminin sebep olduğunu söyleyebiliriz.³⁹⁰

Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- AB Tüzük hükümleri sadece Avrupa Birliği'ne üye olmayan ülkelere uygulanırken, 3577 Sayılı Kanun tüm ülkelere uygulanabilmektedir.³⁹¹

- Soruşturma için tanınan süreler farklıdır³⁹².

- Sorumlu idari organlar birbirine benzese de AB'nde daha açık ve şeffaf bir ortam vardır.

- Türk anti-damping mevzuatında mükellef belirtilmişken, AB mevzuatında bu konu ile ilgili bir düzenleme yoktur³⁹³.

- AB uygulamasında Komisyon'un yetkisi oldukça geniştir. Bu organ, gerekli gördüğü durumlarda (Topluluğun menfaatlerinin zedelendiği, bunu giderebilmek için hemen müdahale edilmesinin gerekli olduğu hallerde) geçici vergi uygulaması kararı verebilmekte, uygulamada kesin vergi konulması konusunda Konsey, Komisyon'un teklifini aynen kabul etmektedir. Diğer bir anlatımla AB uygulamasında araştırmayı yapanla, önlem kararı veren aynı makam olmaktadır³⁹⁴.

- AB iç denetiminde bulguların taraflara bildirilmesi gibi bir sistem vardır.

- Türk mevzuatında yayımlanmış ekler AB mevzuatında yayımlanmadığından, AB tarafının her soruşturmada daha ayrıntılı soru hazırlama fırsatları vardır.

- Türk mevzuatında, kesin verginin konulmasından sonra, montaj yoluyla yapılan dampedingi önlemeye yönelik ve dampedinge karşı verginin ihracatçı tarafından üstlenilmesi halinde ek verginin otomatik olarak konulabilmesi ile ilgili herhangi bir düzenleme yoktur.

- AB'de şikayet Komisyon'un yanı sıra üye ülkeye de yapılabilmektedir³⁹⁵.

³⁸⁹ KOLAÇAN, a. g. e. , s. 107.

³⁹⁰ ERİS, a. g. e. , s. 158.

³⁹¹ UZ, a. g. e. , s. 30.

³⁹² DÜZTEPE, a. g. e. , s. 69.

³⁹³ KANAT, a. g. e. , s. 137.

³⁹⁴ DÜZTEPE, a. g. e. , s. 73.

³⁹⁵ ERİS, a. g. e. , s. 175.

V. TÜRKİYE'DE DAMPİNG, ANTI-DAMPİNG VERGİSİ UYGULAMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ VE ÖNERİLER

1980 yılı ile benimsenen ihracata yönelik sanayileşme politikası ve izleyen zamanlarda gümrük vergilerinde önemli düşüşler, kambiyo ve miktar sınırlamalarının kaldırılmış olması gibi etkenler Türk sanayinin korunmasında anti-damping önlemleri ön plana çıkarmıştır³⁹⁶. Mevcut gelişmelere paralel olarak ihtiyaç duyulan mevzuat için çalışmalara başlanmış ve 1989 yılında tamamlanmıştır. Mevzuatın GATT Kod'ları ve AB mevzuatı ile uyumu, değerlendirmelerde esas olmuştur. Bu durum, Türkiye'nin Avrupa ve batı dünyası ile yaklaşması yolunda etkili olacak ve AB'ye tam üyelik halinde konu ile ilgili mevzuat uyumu daha kısa zamanda, kolaylıkla gerçekleştirilebilecektir. Mevzuatın 1989 yılı itibariyle yürürlüğe girmiş olması bazı kesimlere göre gecikmiş bir uygulamadır. Diğer taraftan bu görüşün aksi savunulmaktadır. Düztepe'ye göre de mevzuatın gecikmemiş olduğu düşüncesi daha doğrudur. İhtiyaç duyulan mevzuat, bunun ekonomi üzerindeki etkileri gibi konular, 1985-1989 yılları arasında yapılan çalışmalarla belirlenmiştir. Fakat bu süreç etkileri uzun vadeyi kapsayan bir mevzuatın hazırlanması için çok uzun bir süre değildir. Ayrıca, dumping konusu güncelliğini yitirmeyen bir konu olduğundan mevcut mevzuatta da zamanın gereklerine göre ihtiyaç duyulan değişiklikler yapılacaktır³⁹⁷.

A. MEVZUAT AÇISINDAN

Türkiye'de anti-damping mevzuatı ile getirilen hükümler, hem ülke ekonomisini dumpingli ithalata karşı korumak, hem de ihracatçımızın karşılaşacağı dumping iddialarında yol gösterecek nitelikte düzenlemeleri içermesi açısından çok önemlidir.³⁹⁸ Ayrıca; mevzuatımızın bilinmesi ve özenle uygulanması, yerli sanayinin dinamik ve gelişimci yapısının korunması açısından da önem arz eder.³⁹⁹

Mevzuatımız açısından sorun teşkil eden kısımlara geçmeden önce genel bir değerlendirme yapacak olursak;

- Mevzuatımız, Türkiye'de dumpinge konu ithalat ile oluşan haksız rekabete karşı üretim dalının korunması, zararın giderilmesi amacına hizmet etmenin yanı sıra,

³⁹⁶ YAKICI, a. g. e. , s. 132.

³⁹⁷ DÜZTEPE, a. g. e. , s. 62-64.

³⁹⁸ UZ, a. g. e. , s. 31.

³⁹⁹ KUBİLAY, a. g. e. , s. 3.

ülkemize kaliteli mal girişi gibi bir faydanın gerçekleşmesini de sağlayacak, bu sebeple tüketicinin korunmasında etkili olacaktır⁴⁰⁰.

- Türk anti-damping mevzuatında, kesin önlemler, taahhütlerin kesin önleme dönüştürülmesi, geriye dönük vergi uygulanması, kesinleşmiş vergilerin gözden geçirilmesi konularında gerekli açıklamalar yer almaktadır⁴⁰¹.

- Elde edilen bilgilerin doğrulanması ve yeni bilgiler elde etmek amacıyla, taraflar nezdinde incelemeler yapılması daha sağlıklı sonuçlara ulaşabilmek açısından önemlidir.

- Damping marjı bulunurken normal değer ile ihraç fiyatının doğru hesaplanması ve bunların karşılaştırılması hususları önemlidir. İhraç fiyatı bulunurken, ihraç malı için yapılmış olan taşıma, sigorta, muamele ve yükleme giderleri, ödenen gümrük vergileri ile varsa diğer bütün vergiler ve mali yükümlülükler dikkate alınmalıdır. Aksi bir durum yapılan hesaplamaların doğruluğuna, soruşturma süresine olumsuz etki edecektir. Karşılaştırmada mümkün olduğunca yakın tarihlerin seçilmesi daha doğru tespitlere ulaşabilmek açısından gereklidir⁴⁰². Türk anti-damping mevzuatındaki düzenleme de bu yöndedir. Diğer bir ifade ile, karşılaştırma için, “satış ile teslim şartları ve koşullarında, vergilendirmede, ticari aşamalarda, miktarlarda ve fiziksel özelliklerdeki farklılıklar ve fiyatların karşılaştırılmasını etkileyen diğer farklılıklar da dahil olmak üzere fiyatların karşılaştırılmasını etkileyen değişiklikler dikkate alınır ve normal değer ile ihraç fiyatı aynı ticari aşamaya getirilir.”⁴⁰³ Ayrıca; İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Yönetmelik’in maddesine göre, ihraç fiyatının tespitinde ifade ettiğimiz unsurlar göz önüne alınır. Bazen uygulamada, ihraç fiyatının normal değerden düşük olduğu her durum için dampingli ithalat yargısı koyulabilmekte ve önlem alınabilmektedir. Oysa bu durum başka nedenlerden de kaynaklanabilir⁴⁰⁴.

İç üreticiler, düşük fiyatlı ithal malları dolayısıyla zarara uğramış olabilir. Bu mallar dampingli ithal edilmemişse bunlar için anti-damping önlem alınması söz konusu

⁴⁰⁰ AYDEMİR, a. g. m., s. 6.

⁴⁰¹ DÜZTEPE, a. g. e. , s. 77.

⁴⁰² DÜZTEPE, a. g. e. , s. 87.

⁴⁰³ AKINCI-BASKIN, a. g. e. , s. 14.

⁴⁰⁴ DİRİKKAN, a. g. e. , s. 436- 439.

değildir⁴⁰⁵. Bu nedenle, İthalâta Haksız Rekabeti Değerlendirme Kurulu bu konuda daha titiz çalışmalıdır⁴⁰⁶.

- İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Karar'ın 5. maddesinde şöyle bir düzenleme vardır. Bir veya birden fazla ülkeden çok sayıda ihracatçının olması ve hepsinin belirtilmesinin mümkün olmaması gibi bir durumda, geçici ya da kesin önlemler, yalnızca ülke veya ülkeler belirtilerek uygulanabilir. Bu durumda eğer ki ihracatçı ülkede dumping yapmayan üreticiler varsa bunların belirtilmesi ve uygulama dışında tutulmaları gerekir.

- Taahhütlerin Kurul tarafından kabul edilmesi halinde soruşturma durdurulabilir. Bu durum ihracatçıya hukuki koruma sağlar⁴⁰⁷.

- Piyasa ekonomisi uygulamayan ülkeler için normal değer tespitinde; üretim tekniği, üretim kapasitesi vb. özellikleriyle benzer piyasa ekonomisi uygulayan üçüncü bir ülke için yapılan belirlemeler esas alınır⁴⁰⁸. Bir başka deyişle, üçüncü ülkenin seçiminde sadece dumpingli mal benzerliği dikkate alınmamakta, bunun yanı sıra üretim açısından benzer özelliklere de bakılmaktadır.

- Dumping ile ilgili mevzuatlardan birisi olan Gümrük Kanunu'nun 24. maddesinde eşyanın gümrük kıymetinin tespitinin nasıl yapılacağı belirlenmiştir⁴⁰⁹.

Bu maddeye göre; "ithal eşyasının gümrük kıymeti, eşyanın satış bedelidir⁴¹⁰."

Gümrük idaresinin, bu mala ait faturada belirtilen mal miktarının ve fiyatın uygunluğunu tespit ederken göstereceği çalışma hassasiyeti, özen ve dikkat, dangle ilgili şikayetlerin azalmasına katkı sağlayacaktır. Şöyle ki, bu özenli çalışmaların neticesinde, dangleli olduğu düşünülen mallarla ilgili resmi birimler, meslek odaları durumdan haberdar edilebilecek, mal bedelinin tespiti için uzman kişiler görevlendirilebilecek ve dangleli mal girişini caydıran bir sistem tesis edilebilmiş olacaktır. Bu nedenle, gümrüklerde etkin fiyat denetiminde aktif rol oynayan kalifiye

⁴⁰⁵ ÖZALP, a. g. t. , s. 100.

⁴⁰⁶ DİRİKKAN, a. g. e. , s. 436-439.

⁴⁰⁷ DİRİKKAN, a. g. e. , s. 138.

⁴⁰⁸ AKINCI-BASKIN, a. g. e. , s. 14.

⁴⁰⁹ Z. SAHİN, a. g. m., s. 24.

⁴¹⁰ Lütfü BASÖZ- Ramazan ÇAKMAKÇI, **En Son Değişiklikleriyle Gümrük Kanunu**, Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti., Ağustos 2001, s. 18.

personel ve komunikasyon teknik alt yapısı ile ilgili çalışmalara ağırlık verilmelidir⁴¹¹. Ayrıca İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine konu ürünlerin ithalatının, Dış Ticaret Müsteşarlığı ve Gümrük Müsteşarlığı arasında koordineli bir şekilde, istatistiksel veriler doğrultusunda takibi ve elde edilecek bulgular neticesinde önlemlerin etkisiz kılınması ile ilgili gayretlerin varlığının tespit edilmesi ve ürün bazında, daha ayrıntılı incelemeler yapılması gerekir⁴¹².

Türk anti-damping mevzuatında sorun teşkil eden bazı kısımlar vardır. Bunlara ve bu doğrultuda yapılabilecek olanlara baktığımızda;

- Taraflardan birinin verilen süreler içinde gerekli bilgiyi göndermemesi, yanlış bilgi vermesi, bilgi vermeyi reddetmesi kararın eldeki verilere göre re'sen alınmasına sebep olacağından⁴¹³ tarafların bu konudaki özenli, titiz çalışmaları kendileri için faydalı olur. Verilen bilgiler sadece soruşturma amacıyla kullanılmalıdır. Soruşturmada hem soruşturma yapan tarafın, hem de ilgililerin zor durumda kalmaması önemlidir. Gizli olup verilemeyen bilgilerin, gizli olmayan bir özetinin verilmesi de bilgi isteyen tarafa sağlayacağı kolaylık açısından gereklidir. Elbette ki bu sistem firmaya her bilgisini gizli olduğu gerekçesini öne sürerek vermeme hakkını vermez. Bu gerekçenin, haklı nedenlerinin olması gerekir⁴¹⁴.

- İhracatçılarımız tarafından ulusal ve uluslar arası mevzuatların bilinmesi, kendilerini dampingli ithalata karşı korumak, diğer yandan damping iddiaları ile karşılaştıklarında da kendilerini savunabilmek açısından önemlidir⁴¹⁵. Ancak ne yazık ki çoğu gerekli veri ihracatçılar ve yerli üreticiler tarafından bilinmemektedir. Bunun doğal sonucu, doğru sonuca ulaşamamak, ayrıca, zaman, emek, para gibi önemli unsurlar açısından zarara uğramaktır⁴¹⁶. İthalat ve ihracatçıların damping soruşturmalarıyla muhatap olduklarında konuyla ilgili aydınlatıcı bilgilere sahip olan uluslar arası avukatlık bürolarından faydalanmaları iyi olur⁴¹⁷.

⁴¹¹ Z. SAHİN, a. g. m., s. 24.

⁴¹² GÜNER, a. g. m., s. 1.

⁴¹³ DİRİKKAN, a. g. e., s. 339.

⁴¹⁴ DÜZTEPE, a. g. e., s. 82.

⁴¹⁵ YAPICI, a. g. e., s. 4.

⁴¹⁶ Z. SAHİN, a. g. m., s. 23.

⁴¹⁷ DÜZTEPE, a. g. e., s. 106.

- Yönetmelikle düzenlenen bazı konulara Kanun'da yer verilmesi daha uygun olur. (Damping soruşturması, piyasa ekonomisi bulunmayan ülkelerden dumping gibi)

- Anti-dumping önlemlerin korumacı amaçlarla kullanılmaması için Danıştay'da dumpingle ilgili davalara bakmak üzere uzmanlardan oluşan bir birim kurulabilir⁴¹⁸.

- Dış Ticaret Müsteşarlığı anti-dumping vergilerden kurtulmak için bazı yöntemlere başvurur. Bunlardan en önemlileri, düşük kıymet beyanı ile mense ve tarife saptırması yöntemleridir. Bu yolda, “yapılan beyanda, gerçeğe aykırı bir belgeye dayanarak gümrük idaresinin yanıltılması suretiyle verginin eksik ödenmesi kastı” vardır. Bu sebeple, önlemler mevzuatta yer alan usul ve esaslara uygun olarak yapılmalı, aksi uygulamalar – sağlayacakları haksız menfaat ve sebep olacakları kamusal zarar- ölçü alınarak yaptırıma tabi olmalıdır⁴¹⁹.

B. UYGULAMA AÇISINDAN

Türkiye uygulamasında, ithalatta haksız rekabet soruşturmalarının, diğer korumacılık önlemlerine göre payı daha fazladır. Çünkü bu tedbirler, pratikte daha kolay uygulanmaktadırlar.⁴²⁰ Serbest ticaret politikası içinde yerli üretimimizin zarar görmemesi, anti-dumping mevzuatının gerektiği gibi uygulanmasına bağlıdır⁴²¹. Genel anlamda Türkiye anti-dumping mevzuatını etkin uygulayan bir ülkedir⁴²². Müsteşarlık bu konuda oldukça aktiftir.

Mevzuatın kabul edildiği tarihten beri dampinge karşı uygulamalarda edinilen teknik bilgi ve tecrübenin savunmalara yansıtılmasına ve özel sektöre açık hale getirilmesine gayret gösterilmektedir.⁴²³ Bu gayretin olası sonucu, anti-dumping vergilerinin ihracatımızı olumsuz etkilemesinin asgari düzeyde tutulması ve ihracatın teşvik edilmesidir⁴²⁴.

1995-1997 döneminde, mevzuatı Dünya Ticaret Örgütü kurallarına uyumlaştırma çalışmaları yapılmış ancak süreç biraz uzayınca birkaç yıl uygulamada

⁴¹⁸ DİRİKKAN, a. g. e. , s. 335-336.

⁴¹⁹ GÜNER, a. g. m., s. 1.

⁴²⁰ AKMAN, a. g. m., s. 559.

⁴²¹ KUBİLAY, a. g. e. , s. 99.

⁴²² SÖNMEZ, a. g. m., s. 121.

⁴²³ ALTUNKAYA, a. g. m. , s. 67.

⁴²⁴ TEZCAN, a.g.e., s. 3.

sıkıntı yaşanmıştır. Fakat gerekli güncellenmeler sonucunda ülkemiz dampinge karşı tedbirleri, etkin ve uluslar arası kurallara uygun şekilde uygulamaya devam etmiştir.

Türk ürünlerine karşı başlatılan dumping soruşturmalarının vergisiz sonuçlanması, vergi uygulaması olacaksa, mümkün mertebe en düşük verginin uygulanması ve en kısa zamanda kaldırılması DTM'nin bu konudaki temel hedefidir. Bu amaç doğrultusunda yapılan çalışmalarla birçok sektörde de yerli üretim dalları haksız dış rekabete karşı korunmuştur⁴²⁵. Yerli üreticimizin maruz kaldığı zor durumun telafisine yönelik olarak dumping soruşturmalarını - uluslararası yükümlülüklerimizi ihlal etmeyecek mümkün olan en kısa sürede tamamlama- temel düşüncedir⁴²⁶.

Genel bir değerlendirmeden sonra şimdi de uygulamamızdaki sorunlara ve bu doğrultuda yapılabilecek olanları açıklayalım.

- Dumping soruşturmalarında Genel Müdürlük bünyesindeki Dumping Araştırma Merkezi ile Kurul'un yükü oldukça ağırdır. Diğer bir ifade ile; soruşturmaların sonuçlandırılabilmesi noktasında görev alan şahıs ve kurumlar aynı zamanda büyük bir sorumluluk altına girmektedirler. Bunun gerektirdiği sonuç ise; özverili çalışmadır⁴²⁷. Ancak; Dumping Ve Sübvansiyon Araştırma Dairesinde, biri daire başkanı, ikisi şube müdürü, dokuzu dış ticaret uzmanı/ uzman yardımcısı olmak üzere on iki kişi çalışmaktadır. Bu sayının, mevzuatın uygulanmasında etkinliği sağlama açısından az olduğu düşüncesi hakimdir⁴²⁸.

- Genel olarak; anti-dumping uygulamaları, ülkelerde idari sürecin bir parçası olmakta, siyasi iradeye bir ölçüde ayna olmaktadır.⁴²⁹ Aynı şekilde ülkemizde de, İthalatta Haksız Rekabeti Değerlendirme Kurulu'nun üyelerinin çoğunun Bakanlıklar tarafından tespit edilmesi nedeniyle, anti-dumping uygulamalarımızda siyasi otoritenin etkisi yüksektir⁴³⁰.

- Dumping soruşturmasını yürüten ekonomistlerin kararları, İthalat Genel Müdürlüğü tarafından ayrıntılı bir incelemeden geçirilerek onaylanırsa ve de ihtiyaca

⁴²⁵ AKGÜN, a. g. m., s. 119.

⁴²⁶ KAYALAR, " Dumping Soruşturmaları Uluslararası Yükümlülüklerimizi İhlal Etmeyecek En Kısa Sürede Tamamlanmaktadır", **İşveren Dergisi**, 2004, cilt:42, s. 8.

⁴²⁷ DÜZTEPE, a. g. e. , s. 84.

⁴²⁸ TUNCER, a. g. e. , s. 337.

⁴²⁹ EKDİ, a. g. e. , s. 53.

⁴³⁰ KUBİLAY, a. g. e. , s. 99.

göre üniversitelerden ve diğer kurumlardan bilgi alma fırsatı iyi değerlendirilirse faydalı olur⁴³¹.

- Şikayeti yapacak olan üreticilerden, araştırılıp bulunması oldukça zor olan bilgilerle başvuruda bulunulmasının istenmesi soruşturma sürecini uzatabilir⁴³².

- Dampingin belirlenmesi ve soruşturma ile ilgili prosedürün belli bir zaman dilimi gerektirdiği ortadadır. Türk anti-damping mevzuatında bir yıl olarak belirlenen bu sürenin arttırılması gerektiği yönünde bir düşünce vardır. Diğer yandan, soruşturma sürecinin, netice anti-damping önlem alınması olmasa bile, ihracatçı ve üretici için sıkıntılı bir dönem olduğu (maliyetler vs. açısından) ifade edilmektedir⁴³³. Bu çelişkili durum nedeniyle, kanaatimizce mevzuatımızda belirlenen süre uygundur.

- Uygulamada etkinliği sağlayacak önemli unsurlardan birisi de; sorunların takip edilmesi ve gerektiğinde mevzuatta değişikliklerin yapılması, diğer taraftan, sanayicilerimizin kendi ürünleri ile diğer ülke ihracatçılarının fiyat ve maliyetlerini yakından takip etmeleri ve İthalat Genel Müdürlüğü'ne eksiksiz, sağlam bilgi sunmalarıdır⁴³⁴.

- Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın damping soruşturması ve alınan anti-damping önlemlerle ilgili tebliğleri, genellikle çok kısadır ve açık da değildir⁴³⁵.

- İhracatçı ve ithalatçıların bilgilendirilmesi konusunun önemine mevzuat kısmında kısmen değindik. Buradan hareketle, dış ticaretle ilgili kuruluşların (Sanayi ve Ticaret Odaları, ithalat ve ihracatla ilgili dernekler vb. kuruluşlar) belirli zaman aralıklarında konferans, seminer ve paneller düzenlemesi önemlidir. Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın ilgili birimlerinde yer alan güncel bilgiler bu konuda aydınlatıcı olabilir⁴³⁶.

- Özellikle Uzakdoğu ülkelerinden, yapılan dampingli ithalatın önlenmesi amacıyla Türkiye elindeki ticaret politikası araçlarını iyi kullanabilmelidir. Dış Ticaret Müsteşarlığı'na yapılan firma bazındaki başvurular daha sistemli ve kurumsal bir

⁴³¹ DİRİKKAN, a. g. e. , s. 343.

⁴³² KUBİLAY, a. g. e. , s. 99.

⁴³³ SAHİNOĞLU, a. g. m., s. 11.

⁴³⁴ YAKICI, a. g. e. , s. 133.

⁴³⁵ DİRİKKAN, a. g. e. , s. 439.

⁴³⁶ DÜZTEPE, a. g. e. , s. 106-107.

yapıya kavuşturmalıdır. Bu durum, haksız rekabete karşı yapılan çalışmalardan alınan verimin artmasını sağlar. Özellikle tüketim malı ithalindeki artışın genel dengeleri bozması tehlikesi karşısında, devlet ve sanayici ortak çalışmalıdır⁴³⁷.

C. ANTI-DAMPİNG ÖNLEMLERİN KULLANIM AMACI AÇISINDAN

- Anti-damping verginin temel amacı elbette ki, normal değer altında bir fiyatla ihraç edilen dumpingli ürünlerin neden olduğu haksız rekabetin önlenmesi ve zararın telafisidir. Bu vergi devlete gelir sağlamak gibi bir amaçla alınmaz. Ayrıca, anti-damping vergi ile ilgili düzenlemeler sadece ülke kanunlarında değil GATT gibi milletler arası bir örgütün koyduğu kurallar ile ikili veya çok taraflı anlaşmalarda da yer almaktadır. Dampingli ithalat halinde, görevli kurumlar bu durumun yerli üretim dalı üzerindeki etkileri, nedensellik bağı gibi konular üzerinde incelemeler yaparlar. Yapılan araştırmalar sonucu, zararın dumpingli ithalattan kaynaklandığı tespit edilirse, ithalatçı ülke anti-damping uygulamalarına başvurur⁴³⁸. Türk anti-damping mevzuatındaki düzenleme de bu yöndedir. Mevzuatın amaç ve kapsamının verildiği birinci maddede bu durum açıkça ifade edilmektedir.

3577 Sayılı İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun (4412 Sayılı Kanunla Değişik)'da, ilgili maddeye göre; ithalatta haksız rekabet hallerinden dampainge konu olan ithalatın sebep olduğu zarara karşı bir üretim dalının korunması amacı ile bu kanun hazırlanmıştır. Zarar ve nedensellik bağı gibi konularda ilgili makamların takdir yetkisi çok yüksek olduğundan korumacı eğilimlerin önüne geçmek üzere denetim mekanizması iyi işletilmelidir⁴³⁹.

- İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Karar'ın 5. madde hükmüne göre; bir veya birden fazla ülkeden çok sayıda ihracatçının mevcut olması ve hepsinin tespit edilememesi gibi bir durumda geçici veya kesin önlemler, yalnızca söz konusu ülke veya ülkeler belirtilerek uygulanabiliyordu. (Bir başka deyişle; o ülkeden yapılan tüm ithalata uygulanması). İlgili maddede ifade edilen durum çok sık gerçekleşen bir durum değildir. Bu madde, anti-damping vergilerin korumacı amaçlarla kullanılmasına hizmet edebilecek niteliktedir. Bu sebeple tüm ihtimaller değerlendirilip en son yol

⁴³⁷ Ahmet YAKICI, " Dampingli İthalat Sanayicinin Destek Vermesiyle Önlenir", **Tekstil İşveren Dergisi**, Sayı 281, Mayıs 2003, s. 17.

⁴³⁸ ACAR, a. g. m., s. 114-115.

⁴³⁹ DİRİKKAN, a. g. e. , s. 436.

olarak bu maddeye başvurmak yapılması gerekendir. Çünkü Türkiye gibi ihracata yönelik sanayileşme politikasını benimsemiş bir ülkede bu anlamda yapılacak yanlış bir uygulama ülke ekonomisi için büyük zararları netice verir⁴⁴⁰. Şöyle ki; Türkiye ithalat açısından dışarıya bağımlı olduğundan, ilgili ülkelerin aynı türde vergilerle karşılık vermesi gibi bir tehdit ile, ithal ikamemiz olmayan ürünler açısından dış ticaret hadleri aleyhimize seyredebilir. Anti-damping vergilerin nihai tüketicilere yansıtılması da vergide adalet prensibine aykırıdır⁴⁴¹.

- İhracatçılar ve diğer taraflardan bilgilerin Türkçe doldurulmasının istenmesi, ihracatçılar için zor bir durumu ifade eder. İthalat Genel Müdürlüğü'nce re'sen araştırma yapılması yükümlülüğüne zıt bir durumu ifade eden bu uygulama, ihracatçının gerekli bilgileri zamanında göndermemesi halinde, sonucun genellikle şikayetçi lehine netice vermesine ve anti-damping önlemlerin alınmasına neden olabilir. Bu ise, anti-damping önlemlerin amacına uygun düşmez⁴⁴².

- Anti-damping vergisi uygulamasından sonra, piyasada üretici ve diğer ithalatçıların durumdan faydalanarak haksız bir şekilde fiyatlarını yükseltmelerini engellemek için, konulan vergi ile vergi konan malın üretici ve ihracatçı fiyatlarında bu anlamda bir artışın olup olmadığı takip edilmeli ve olması durumunda alınan önlemler gözden geçirilmelidir⁴⁴³. Aksi bir durum, anti-damping önlemlerin konulma amacı ile çelişir.

D. İHRACATIMIZ VE İTHALATIMIZ AÇISINDAN

Özellikle, DTÖ sonrası dönemde birçok ülke anti-damping önlemlere başvurmayı tercih ettiğinden, zaten ülkemiz açısından güncelliğini hiç yitirmeyen bir konu olan anti-damping uygulamaları, ihracat yapan işletmelerimiz açısından da daha önemli hale gelmiştir. Üreticilerimizin karşılaştıkları dumping soruşturmalarında kendilerini savunabilmeleri için anlaşmalara vakıf olmaları önemlidir.⁴⁴⁴ Ayrıca; ticaret politikası ve korunma önlemleri konusunda ayrıntılı bilgiler sağlayan çalışmaların yapılması için, personelin motive edilip yönlendirilmesi, ihracat açısından teşvik edici

⁴⁴⁰ DÜZTEPE, a. g. e. , s. 76.

⁴⁴¹ ACAR, a. g. m., s. 116.

⁴⁴² DİRİKKAN, a. g. e. , s. 339.

⁴⁴³ YAKICI, a. g. e. , s. 133.

⁴⁴⁴ YAPICI, a. g. e. , s. 160.

bir unsur görevi görür. Konulan anti-damping vergiler ile ihrac fiyatları yükselmektedir. Bu durum ürünün ihracatında caydırıcı rol oynar. Hem fiyat artışlarına ve miktar kısıtlamalarına neden olma hem de caydırıcılık etkisine sahip olma gibi sebeplerden dolayı ticaret politikası araçları, ihracatımız üzerinde ciddi bir tehdit olarak algılanabilir. İhrac ürünlerimizin gerek AB ve ABD gibi batı ülkeleri, gerekse Singapur, Endonezya, İsrail ve Güney Afrika gibi ülkeler tarafından anti-damping soruşturmalarına konu olması bu düşüncemizi doğrular niteliktedir⁴⁴⁵.

İthalatımız açısından konuyu değerlendirmek gerekirse; 1989-1992 dönemi içerisinde çeşitli ülkelere ithal edilen 24 ayrı madde için Türkiye tarafından uygulanan kesin anti-damping vergisinin ithalat üzerindeki etkileri incelenmiş, bu doğrultuda kesin verginin konduğu tarihten önceki bir yıllık dönemde yapılmış olan ithalat, vergi uygulaması sonrası bir yıllık dönemin ithalatı ile karşılaştırılmıştır. Mevcut mevzuatın uygulanması neticesinde, ithalatın azaldığı gözlemlenmiştir. Ayrıca; anti-damping vergi konulmadan önceki dönem içinde dumpingli mal ihrac eden ülkelerin Türkiye'deki Pazar paylarının arttığı, bu durumun yerli üreticilerin üretim, satış, satış karı ve kapasite kullanımı gibi kriterlerini olumsuz etkilediği de gözlemlenen hususlar arasındadır. Konulan verginin bu olumsuz tabloyu, olumluya çevirmek anlamında da faydalı olacağı düşünülmüş ve yerli üretici lehine sonuçlar alınmıştır. İthalatın azalmasının sağladığı parasal getiri yurt içinde verimli yatırımlara kanalize edilebildiği ölçüde üretim artacak, işsizlik azalabilecektir. Bu getiri ile dumping yapmayan bir ülkeden daha fazla mal alınabilmesi halinde ise; halkın refahının artması gibi olumlu bir sonuç alınabilecektir. Türk anti-damping mevzuatının uygulamasının genel anlamda faydalı olduğunu ifade edebiliriz⁴⁴⁶.

Yine dumping uygulamalarının ithalatımız ve yerli üreticimiz üzerindeki etkilerini inceleyen ikinci bir örnekte de ilkinin benzer sonuçlar alınmış, önlem getirilen maddelerde önleme tabi ülkelere gerçekleştirilen ithalatın büyük ölçüde azaldığı, soruşturma açılmasının ithalatçı firmaları endişelendirdiği, taleplerini başka kaynaklara yönelttiği gözlemlenmiştir. Anti-damping verginin yerli üretim dalı üzerindeki etkisi incelenirken ilgili üretim dalının;

⁴⁴⁵ ÖZTÜRK, “ İhracatımız Açısından Ticaret Politikası Araçlarının İrdelenmesi Ve Bu Araçlardan Korunma Yöntemlerine İlişkin Öneriler”, s. 44- 56.

⁴⁴⁶ DÜZTEPE, a. g. t. , s. 101- 103.

- yurt içi satışları,
- fiyatları,
- karlılığı,

- pazar payı gibi kriterlerden yararlanılmış, soruşturma öncesi dönemde bu kriterlerde olumsuz gelişmeler varken, soruşturma yürütülürken kısmen iyileşme gerçekleşmiş, verginin konulmasıyla her açıdan olumlu bir sonuç ortaya çıkmıştır. Neticede, mevzuat uygulamada etkin bir sonuca ulaşmada faydalı olmuştur⁴⁴⁷.

E. TÜRKİYE İLE DİĞER ÜLKELER ARASINDAKİ İLİŞKİLERİMİZ AÇISINDAN

Türkiye'nin anti-damping uygulamaları konusundaki tavrı, dünya ticaret çevrelerinde hem dikkat çekmekte, hem de özellikle gelişmiş ülkeler tarafından tepkiyle karşılanmaktadır. Dünya Ticaret Örgütü'nün 2004 yılında yayınladığı bir raporda, Türkiye'nin anti-damping uygulamaları eleştirilmekte, aşırı korumacı bir tavır sergilediği ifade edilmektedir⁴⁴⁸.

Yine DTÖ, tarafından yayınlanan verilere göre, anti-damping uygulamaları son yıllarda, gelişmekte olan ülkeler tarafından sıklıkla kullanılmaya başlanmış (korumacı amaçlarla), bu durum ihracata yönelik bir kalkınma stratejisi benimsemiş ülkemizin haksız yere bu önlemlere maruz kalmasına neden olmuştur⁴⁴⁹.

1. AB ile Olan İlişkilerimiz Açısından

Gerek ihracat gerekse ithalat açısından olsun, uluslararası ticarete büyük etki yapan üç büyük ülke vardır. Bunlardan ikisi; ABD ve Japonya, diğeri ise AB'dir. Bu ülkelerin diğerk ülkeler üzerindeki etkisi yadsınamayacak düzeydedir. Bu nedenle; aldıkları korumacılık önlemleri de aynı derecede diğerk ülkeleri etkiler. Durum Türkiye açısından değerlendirildiğinde; ülkemizin dış ticareti açısından AB'nin yeri oldukça büyüktür. Bu, Birliğin korumacılık adına gerçekleştirdiği faaliyetlerin Türkiye'yi yakından ilgilendirmesi anlamına gelmektedir.⁴⁵⁰ AB tarafından bir firmamıza soruşturma açılması; mikro düzeyde firmayı etkilerken, makro planda ülkemizin dış

⁴⁴⁷ YAPICI, a. g. e. , s. 146, 156, 158.

⁴⁴⁸ DÖLEK, " Korumacılıkta Çifte Standart", Dış Ticaret Dergisi, 2008, s. 2.

⁴⁴⁹ AKGÜN, a. g. m., s. 119.

⁴⁵⁰ KIZILARSLAN, a. g. m., s. 70.

ticareti, dış ülkelerdeki pazar payımız açısından olumsuz etkiler yaratmaktadır⁴⁵¹. Nitekim; her ne kadar serbest ticaret savları ileri sürse de, uygulamada korumacı eğilimleri ağır basan AB, son zamanlarda üretilen ürünlerin niteliklerinin değişim göstermesi, (teknoloji olmaya başlaması) Doğu Asya ülkelerinin önemli bir üretim gücü haline gelerek saldırgan dış ticaret politikaları izlemeleri gibi nedenlerle anti-damping uygulamaları konusundaki tavrını daha da katı uygulamaya başlamıştır.

Birliğe yönelik ihracat potansiyeli artış içinde olan ülkemizin bu durumdan etkileneceği açıktır ve öyle de olmaktadır çünkü Türkiye'ye açılan soruşturmalarda artış gözlemlenmektedir⁴⁵².

Katma Protokol ile AB ile Türkiye arasında anti-damping önlemlerin uygulanması kaldırılmadığından taraflar arasında karşılıklı uygulamalar devam etmektedir⁴⁵³. Ancak Türkiye'nin AB'ye korumacı tedbirler uygularken Birlik tarafından karşı önlem görme endişesiyle biraz temkinli davrandığını görmekteyiz⁴⁵⁴. AB'nin anti-damping uygulamalarında şöyle bir handikapı vardır. 1/ 95 Sayılı Karar'ın 46. madde düzenlemesine göre; AB, önlemleri yalnızca nihai ürünlere uygulaması gerekirken, ürün parçalarına menşei temelinde anti-damping uygulamaktadır. AB'li üreticilerin, ithal edilen parçaları nihai ürün haline getirip satarken hiçbir önlemle karşılaşmaması fakat aynı durumdaki Türk şirketlerinin anti-damping önlemlere maruz kalması doğru bir uygulama olmamaktadır. 12 Eylül 1980 tarihinden sonra, AB politik birtakım nedenlerden dolayı Katma Protokol'ün 47. maddesini değil de üçüncü ülkelerin dumping uygulamaları ile ilgili mevzuatını uygulamıştır⁴⁵⁵.

Gümrük Birliği'ne geçilmesinden önceki dönemin temel metni olan Katma Protokol anlaşması bağlamında; ilgili madde ile getirilen olumlu sayılabilecek durum şudur:

⁴⁵¹ KOLAÇAN, a. g. e, s. 139.

⁴⁵² KOLAÇAN, a. g. e. , s. 2.

⁴⁵³ Ahmet ULUTAS, “ Avrupa Birliği'nde Damping Uygulaması Ve Türkiye'nin Uyumu”, <www.gumrukkontrol.org.tr>, (06. 03. 2008) , s. 9.

⁴⁵⁴ KANAT, a. g. t. , s. 147.

⁴⁵⁵ KUBİLAY, a. g. e. , s. 62.

Katma Protokol ile getirilen; - ... akit taraflardan birinin istemi üzerine..- ibaresiyle, ilgili düzenleme, iki taraflı bir hak olarak işlemektedir.⁴⁵⁶

Katma Protokol'ün 47. maddesine yönelik eleştirileri ise; şu başlıklar altında toplamak mümkündür:

- Katma Protokol'ün 47. maddesi, ülkemiz ürünlerinin anti-damping uygulamalara maruz kalmasını engellemek açısından yeterli bir prosedür öngörmemektedir. Dampinge karşı önlemlerin hangi kriterlere göre ve ne şekilde uygulanacağı konusunda ilgili maddede bir düzenleme yoktur.

Avrupa Birliği kendi mevzuatı çerçevesinde anti-damping uygulamalarına devam ettiğinden bu mevzuat ve uygulamasının Türk sanayicisi tarafından çok iyi bilinmesi gerekir⁴⁵⁷.

- Katma Protokol'ün 47. maddesindeki danışma sistemi işletilmemektedir⁴⁵⁸.

Sadece, herhangi bir soruşturmanın çeşitli aşamaları öncesinde Türkiye'ye bilgi verilmektedir. İlgili maddenin tatbikatına ilişkin usüllerin belirlenmesi konusu, Türkiye tarafından Gümrük Birliği ertesinde gündeme getirilmiştir ancak bu konuda atılmış somut bir adımdan söz etmek mümkün olmamaktadır⁴⁵⁹.

- 47. maddenin etkili olması Ortaklık Konseyi'nin toplanmasına bağlıdır.⁴⁶⁰ Ancak; Ortaklık Konseyi, karar alma mekanizması 47. maddenin birinci fıkrasının uygulanmasını güçleştirir. Çünkü Konsey, üst düzeyde, kısa süreli toplanır. Türkiye ile Topluluk adına kullanılacak birer oyla, oy birliği ile karar alır. Nitekim uygulamada bu şekilde sıkıntılar yaşanmış, dumping konusu gündeme alınmamıştır. Konsey'in kararları tavsiye niteliğinde olduğundan çok etkili olmayacağı düşünülmektedir. 47. maddenin ikinci fıkrasının (b) bendindeki, - uygun gördüğü korunma tedbirleri ve - dampinge karşı konulacak vergiler de dahil olmak üzere koruyucu nitelikte geçici tedbirler- gibi ifadeler belirsizdir. Çünkü alınacak önlemler ya geçici önlem ya da kesin önlemdir. Tavsiyeler yapıldıktan sonra, dumpingin devam edip etmediğine yönelik takibi kimin,

⁴⁵⁶ KUYUMCU, a. g. m., s. 62.

⁴⁵⁷ KUBİLAY, a. g. e. , s. 62.

⁴⁵⁸ DÜZTEPE, a. g. t. , s. 107.

⁴⁵⁹ T. C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, **Avrupa Birliği Ve Türkiye**, İstanbul 1996, s. 384

⁴⁶⁰ ERİS, a. g. e, s. 117.

ne zaman, nasıl yapacağı hakkında bir düzenleme yoktur. Uygun görülen korunma tedbirlerinin süresi ile ilgili bir hüküm yoktur. Diğer yandan; “Ortaklık Konseyi’nin istemin yapıldığı tarihten başlayarak üç aylık bir süre içinde karar almaması durumunda, zarar gören tarafın (koruyucu nitelikte geçici tedbirlerin uygulama süresi, istemin yapıldığı tarihten itibaren üç ayı geçemeyeceği için)” geçici tedbirlere başvurma imkanı kalmaz⁴⁶¹.

Türkiye AB ile Gümrük Birliği’ni gerçekleştirmiştir. Bunun neticesinde AB’den gelen ürünlerde tamamen rekabete açık hale gelmiştir. Konunun diğer önemli bir tarafı; AB’nin üçüncü ülkelerden tek taraflı yaptığı tarife indirimleri, yerli üreticimiz için sıkıntı olmaktadır. Çünkü Uzakdoğu’dan gelen bir mal Türkiye’ye girerken ortalama % 4- 5 gibi bir oranla korunurken; aynı ürünü biz o ülkeye sattığımızda % 15- 20 gibi bir oranla karşılaşmaktayız. Bu nedenle AB’nin diğer ülkelerle yaptığı ticaret uygulamalarını yakından takip etmeli, ülkemiz için ciddi sıkıntı yaratacak hususlar olduğunda da AB’ye bunun değişimi için baskı yapabilmeliyiz⁴⁶².

AB’nin Çin’e uygulayacağı gümrük tarifelerini düşürmesi ya da kaldırması, AB üreticilerinin Çin pazarına girişini kolaylaştıracak ama diğer taraftan bu durum ucuz ve kalitesiz Çin mallarının Türkiye’ye girmesine neden olacaktır. Ülkemizin bu durumu önlemesinin çok kolay olmayacağı düşünülmektedir⁴⁶³.

Türkiye’nin koymuş olduğu anti-damping vergileri AB tarafından uygulanmadığından, İtalya, Hollanda gibi AB ülkelerinden gelen mallar trafik sapması ile pazar fiyatlarının oldukça altında fiyatlardan Türkiye’ye girmektedir. ⁴⁶⁴Bunlara yönelik herhangi bir denetim söz konusu da değildir.

Bu trafik sapmasını önlemek için; ” damping soruşturmasına, anti-damping vergisine tabi tüm tekstil ve konfeksiyon ürünlerinin ithalatı sırasında ithalatçı firmadan orijinal üretici beyanının istenmesi” zorunluluğu getirilmelidir⁴⁶⁵.

⁴⁶¹ YAĞMUR- YAZICIOGLU, a. g. m., s. 54-56.

⁴⁶² YAKICI, a. g. m. , s. 17.

⁴⁶³ Işık TARAKÇIOĞLU, “Avrupa Birliği Türk Tekstil Ve Konfeksiyon Sanayii’ni Harcıyor mu?”, **Tekstil İşveren Dergisi**, Sayı 287, Kasım 2003, s. 32.

⁴⁶⁴ Binhan OGUZ, **Uluslar arası Ticarete Korumacılığın Kaldırılmasının İç Ve Dış Piyasalarda Türkiye Ekonomisine Muhtemel Etkileri**, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul, 2004, s. 83.

⁴⁶⁵ Binhan OGUZ, “Sektördeki Uzakdoğu Menseli Haksız İthalat Engellenmeli”, < <http://www.tekstilisveren.org.tr/dergi/2002/nisan/21.html>>, (10. 03. 2008), s. 2.

Türkiye'nin AB ile Gümrük Birliği çeşitli çevrelerce eleştirilmiş, bir kısım çevrelerce de olumlu karşılanmıştır⁴⁶⁶. Ancak gerçek şudur ki Gümrük Birliği Anlaşması dolayısıyla yukarıda ifade ettiğimiz olumsuzluklara ülkemizin, üreticimizin maruz kalması AB ile ticari ilişkilerimizi gergin bir alana itmekte, Türkiye ekonomisi ve ticareti için zararlı olmaktadır. Türkiye ile AB arasında damping uygulamaları devam etmektedir. Ancak, Gümrük Birliği'ne geçilmiş olmasının, taraflar arası ilişkilerde anti-damping uygulamalarının gündeme gelmesine engel olacağı düşünülmektedir⁴⁶⁷.

Gümrük Birliği ile Türkiye- AB arasında ortak bir Pazar oluşmuştur⁴⁶⁸ ve bir malın normal değeri ile ihraç fiyatının farklılaştırılması olan damping durumunda, "bütünleşmiş tek bir pazarda, damping fiyatlı malların "bumerang etkisi" ile geri dönerek (taşıma giderleri dikkate alınmak suretiyle) menşe ülkedeki fiyatları da düşürmesi ve böylece damping yapana zarar vermesi" gibi bir tehlike vardır. Bu da taraflar arasında anti-damping vergisi uygulamalarına yer verilmemesini gerektirir. Bunun doğal sonucu ise; Türkiye'nin AB'ye ihracatının artma imkanının oluşmasıdır⁴⁶⁹.

1/ 95 Sayılı OKK'nın 44. maddesi hükmünce bu önlemlerin kaldırılabilceği öngörülmüştür.

İlgili maddeye göre; "1. Ortaklık Konseyi, taraflardan birinin talebi üzerine, bir tarafın diğeriyle olan ilişkilerinde uygulamakta olduğu korunma önlemleri dışındaki ticari koruma araçlarının uygulanması ilkesini inceler. İnceleme süresince, rekabet, devlet yardımlarının kontrolü ve iç pazara ilişkin diğeri ilgili Topluluk müktesebatının Türkiye tarafından uygulamaya konması ve etkili uygulamanın sağlanması suretiyle, haksız rekabete karşı iç pazarda mevcut olan garantiye denk bir garantinin temin edilmesi kaydıyla, Ortaklık Konseyi, söz konusu tedbirlerin uygulanmasını askıya alabilir⁴⁷⁰."

Diğeri bir ifade ile eğer Türkiye AB tarafından anti-damping önlemlere maruz kalmak istemiyorsa ilgili mevzuat uyumunu gerçekleştirecek ve uygulamada etkinlik

⁴⁶⁶ AGACIKOGLU, a. g. e. , s. 27.

⁴⁶⁷ " Türkiye İle Avrupa Birliği Arasındaki Uygulamaların Genel Hükümler Açısından Değerlendirilmesi", <[http://www. atonet. org. tr / turkce/ distic/ dtep/ ithalat. htm-176K](http://www.atonet.org.tr/turkce/distic/dtep/ithalat.htm-176K)> (erişim: 05. 11. 2008), s. 1

⁴⁶⁸ EKDİ, a. g. e. , s. 70.

⁴⁶⁹ EKDİ, a.g.e., s. 71.

⁴⁷⁰ ÖZTÜRK, a.g.e., s. 86.

sağlanacaktır⁴⁷¹. Bu şartların yerine getirilmesi ile bile otomatik bir askıya alma mekanizması işlememekte, Ortaklık Konseyi'nin bu yönde karar vermesi gerekmektedir⁴⁷². İlgili maddede – iç pazardakine denk ifadesinden ne anlaşılması gerektiğine ilişkin bir tanımlama yoktur⁴⁷³. Ancak mevzuat uyumu kısa sürede ve kolaylıkla gerçekleştirilecek nitelikte değildir. Çünkü üstlenilen sorumluluk oldukça fazladır ve bu uyum dinamik bir süreçtir. Diğer taraftan, AB şartların oluşmadığı fikrini tüm ısrarlara rağmen yinelemektedir⁴⁷⁴. İlgili mevzuat uyumunun sağlanması halinde; Türk ihracatçıları hem anti-damping uygulamalarına maruz kalmaktan kurtulacak, hem de Türk sanayisi AB'yi çevreleyen anti-damping koruması vasıtasıyla etkili bir şekilde korunabilecektir⁴⁷⁵. Ülkemiz açısından zor olduğunu ifade ettiğimiz bu süreçte, anti-damping önlemlerin kaldırılması amacıyla çeşitli platformlarda bu talep dile getirilmekte ve Katma Protokol'ün 43. maddesinin (bu maddede rekabet politikalarının yaklaştırılması konusunda esneklik hükümleri vardır.⁴⁷⁶) işletilebileceği ifade edilmektedir. Çünkü mevcut durum Türk ihracatçısı için pazara giriş engeli niteliğinde caydırıcı bir fonksiyon görmektedir⁴⁷⁷.

OKK'da tarafların üçüncü ülkelere karşı uyguladıkları dampinge karşı vergilerin üstlenilmesine ilişkin bir düzenleme yoktur. Böyle bir düzenleme olmaması olumludur. Çünkü tarafların birbirlerinin önlemlerini üstlenmelerinin birtakım sakıncaları vardır. Bunlar;

- Bu durumda, GATT 1994'ün 24. maddesi ile GATT 1994'ün VI. Maddesinin Uygulamasına İlişkin Anlaşma (Anti-damping Anlaşması) gereğince tarafların diğer üye devletlere karşı sorumlulukları gündeme gelir⁴⁷⁸.

- Türkiye'nin mevcut dampinge karşı uygulamalarını askıya alarak, AB'nin uygulamakta olduğu önlemleri üstlenmesi durumunda, Ortaklık Konseyi Kararı'nda Türkiye'nin AB'nin Resmi Karar Alma Organları'nda temsil edilmesi ile ilgili bir

⁴⁷¹ ÖZTÜRK, a.g.e., s. 84.

⁴⁷² DPT, "Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Rekabet Hukuku Ve Politikaları Özel İhtisas Komisyonu Raporu", s. 97.

⁴⁷³ EKDİ, a. g. e. , 72.

⁴⁷⁴ ÖZTÜRK, a.g.e. , s. 85.

⁴⁷⁵ " AT Türkiye Ticareti: Anti-Damping Dosyası", EC News, Sayı 21, Aralık 1993, s. 3

⁴⁷⁶ YAGMUR- YAZICIOGLU, a. g. m., s. 62.

⁴⁷⁷ ÖZTÜRK, a.g.e., s. 76.

⁴⁷⁸ " Türkiye İle Avrupa Birliği Arasındaki Uygulamaların Genel Hükümler Açısından Değerlendirilmesi", s. 2.

<<http://www.atonet.org.tr/turkce/distic/dtep/ithalat.htm-176K>> (erişim: 05. 11. 2008), s. 1.

düzenleme yer almadığından, dumpingli ithalat sebebiyle şikayette bulunacak Türk sanayicilerinin hangi makama başvuracakları, soruşturmanın kim tarafından yürütüleceği gibi noktalar belirsizlik içerir.

- Son olarak, AB'nin uyguladığı önlemlerin üstlenilmesi, bu önlemler çoğunlukla girdi ve ara mamullere inhisar ettiği için bir ölçüde ithalata bağımlı olan Türk sanayi için imal maliyetleri artar⁴⁷⁹.

Katma Protokol ve Gümrük Birliği süreci ile ilgili genel değerlendirmemizi yaptıktan sonra temel amacımızın ne olması gerektiği üzerinde durup, ardından çözüm önerilerine yer vereceğiz. Her şeyden önce bu dönemde amaç; AB'nin diğer adaylar için oluşturduğu stratejinin Türkiye için de oluşturulmasının sağlanması⁴⁸⁰, taraflar arasındaki anti-dumping uygulamalarına son vermek, bunu yaparken yürürlüğe konulmuş bulunan Rekabet Kanunu'nun işlerlik kazanmasının sağladığı elverişli ortamı iyi değerlendirmek ve artık bu konuyu gündemden çıkarmak olmalıdır. Yapılacak çalışmalar, bu amaçtan sapmalar olmadan gerçekleştirilmelidir. Bu doğrultuda; taraflar arasında anti-dumping vergilerin kaldırılması, açılan soruşturmaların kapatılması ve yeni soruşturma açılmaması gibi konularda Ortaklık Konseyi'nin karar alması sağlanabilmelidir⁴⁸¹. Bu doğrultuda diğer yapılabilecek olanlar ise şunlardır:

- Gecikmeden ilgili mevzuat uyumu ile ilgili çalışmalar yapılmalıdır. Bu çalışmalarını takip edecek ve ilgili kuruluşlara bilgi aktaracak bir birimin kurulması da çalışmalardan alınan verimi arttıracaktır⁴⁸². Şöyle ki; açılan soruşturmalar, bu süreçte olan her türlü gelişme bu birim tarafından takip edileceğinden, oluşan tecrübeler diğer zamanlardaki uygulamalarda başka firmalar için aydınlatıcı olabilecek, süre ve lehte karar çıkması açılarından da faydalı olacaktır⁴⁸³. Taraflar arasında anti-dumping önlemlerin değil, ortak rekabet kurallarının uygulanması; AB ile daha ileri bir düzeyde entegrasyona ulaşılması ve rekabet kuralları açısından tek bir pazar yaratılması amacına

⁴⁷⁹ Hüseyin ÖZTÜRK- Yasemen YAZICIOĞLU, “ Gümrük Birliği Çerçevesinde Dampinge Karşı Uygulamalar, Karşılaşılan Sorunlar Ve Çözüm Önerileri”, **Dış Ticaret Dergisi**, Sayı 4, Ocak 1997, s. 63.

⁴⁸⁰ KIZILARASLAN, a. g. m., s. 70.

⁴⁸¹ DPT, a.g.r., s. 102.

⁴⁸² ÖZTÜRK, a.g.e., s. 93.

⁴⁸³ KOLAÇAN, a. g. t, s. 138.

hizmet edecektir⁴⁸⁴. Bu doğrultuda, Rekabet Kurumu'na da önemli görevler düşmektedir⁴⁸⁵.

- Çalışmalar koordineli bir şekilde yürütülmeli, bu anlamda eksiklikler varsa giderilmelidir⁴⁸⁶.

- İhracatçı birliklerimizde, Birlik hukuku ve uygulamalarına vakıf, hukuk, iktisat, muhasebe bilgisine sahip personeli olan bir birim oluşturmak, bilinçli fiyat politikaları izlemek de önemlidir. Çünkü uygulamada AB'nin şikayetleri genellikle meslek teşekküllerinden COMITEXTIL, EIROCOTTON gibi çıkar gruplarından gelmektedir. Normal ticari işlemler esnasında üreticimiz ile düşük fiyat pazarlığı yapıp, bunu elde eden üretici daha sonra bu düşük fiyatı sebep olarak öne sürüp Komisyon'a şikayette bulunan çıkar grubunun bir üyesi olabilmektedir⁴⁸⁷.

- Mevzuat uyumu için belirli bir süre gerektiğinden, bu süreç içinde antidumping uygulamalarından rekabet gücümüzün çok fazla olumsuz etkilenmemesi için gerekli çalışmalar yapılmalıdır⁴⁸⁸.

- AB'nin anti-damping önlemlerin kapsamını, “ Birlik menşeli mallara göre karşılaştırmalı üstünlüğü olan ürünlere karşı”, genişletmesi olasılıklarının da göz önünde bulundurulması ve dikkatli olunması gerekir⁴⁸⁹.

- Mevzuat uyumunun haricinde; AB standartlarında kaliteli mal üretmek, fiyat düşüklüğü ile değil de kalite ile rekabet avantajı kazanmak için çalışmak,⁴⁹⁰ dış ticaret analizlerini tüm ihracat ürünlerine yönelik yaparak başka ihrac alanları yaratabilmek (AB'nin korumacılık eğilimlerinin kısmen daha az olduğu alanlar), uzun vadeli avantajlara odaklanmak⁴⁹¹.

⁴⁸⁴ DPT, a.g.r, s. 102.

⁴⁸⁵ EKDİ, a. g. e. , s. 74.

⁴⁸⁶ YAGMUR- YAZICIOGLU, a. g. m., s. 68.

⁴⁸⁷ NURAY, a. g. e. , s. 25.

⁴⁸⁸ KOLAÇAN, a. g. e. , s. 136.

⁴⁸⁹ BİLEK- AYDIN, a. g. e. , s. 15.

⁴⁹⁰ KANAT, a. g. e. , s. 4.

⁴⁹¹ KOLAÇAN, a. g. e. , s. 139.

Yukarıda AB ile olan ilişkilerimiz çerçevesinde ele aldığımız mevzuat uyumu, uygulamada etkinlik gibi hususların, sadece AB çerçeveli değil, dünya platformunda bir yer edinebilmemiz açısından da önemli olduğunu unutmamak gerekir⁴⁹².

2. Çin Halk Cumhuriyeti ile Olan İlişkilerimiz Açısından

Ülkemiz Çin'den gelen dumpingli ithalatın oluşturduğu haksız rekabet tehdidi ile karşı karşıyadır⁴⁹³. Türkiye'nin anti-dumping uygulamalarında Uzakdoğu ülkelerinin özellikle de Çin'in ön planda olması, bu ülkelerden gelen ürünlerin Türk sanayisi için ne kadar tehlikeli olduğuna bir göstergedir⁴⁹⁴. Bu ortamda Türkiye, yerli üreticisini içerde dumpingli ithalata karşı, dışarıda ise ürünlerini dumping soruşturmalarından korumak amacıyla anti-dumping vergisi uygulamalarına başvurmaktadır.⁴⁹⁵ Çin menşeli ürünler üzerine konulan vergiler ile bu ülke ithalatının pazar bozucu etkilerini azaltma yönünde çalışmalar yapılmaktadır⁴⁹⁶.

Uygulamada, Uzakdoğu'dan yapılan dumpingli ithalata maruz kalan sektörlerin başında tekstil sektörü gelmektedir⁴⁹⁷. Tekstil sektörü, Türkiye için istihdam, katma değer ve ihracat açısından büyük önemi olan bir sektördür⁴⁹⁸.

İhracatımızın % 38'i sektörden yapılmaktadır. Ayrıca sektörümüz; AB'de en büyük, dünyada dördüncü büyük iplik, dokuma, boya-terbiye ve konfeksiyon kapasitesine sahiptir. Sektörün zarar görmesi, ülkedeki işsiz sayısının artmasına, sosyal ve ekonomik dengenin bozulmasına etki eder. Bu öneminden dolayı, sektörün uluslar arası rekabetinin güçlendirilmesi ve haksız ithalata karşı korunması amacı üzerinde durulması gereken bir nitelik taşır. Ancak; uygulamada durumun böyle olmadığı, olması gerekenin aksine sektörün özellikle Uzakdoğu'dan yapılan dumpingli ithalata maruz kaldığı görülmektedir. Fabrika kapanmalarının, işten çıkarmaların gündeme gelmesi olayın önemini gözler önüne sermektedir.⁴⁹⁹ Bir yandan bu gelişmeler olurken, Çinli üreticiler hala Türkiye'de engellendiklerini (anti-dumping uygulamaları ile) ileri

⁴⁹² DPT, " AB İle Gümrük Birliği Rekabet Şartları Ve Topluluk Mevzuatı" Paneli", s. 18

⁴⁹³ Z. SAHİN, a. g. m., s. 24.

⁴⁹⁴ ALTUNKAYA, a. g. m. , s. 66.

⁴⁹⁵ KANAT, a. g. t. , s4.

⁴⁹⁶ PİRLER, a. g. m., s. 1.

⁴⁹⁷ Halit NARİN, " Sektörün Uluslar arası Rekabetinin Güçlendirilmesi İçin Her Türlü Destek Sağlanmalıdır", **İşveren Dergisi**, Cilt 42 , Sayı 6, Mart 2004, s. 11.

⁴⁹⁸ F. SAHİN, a. g. m., s. 4.

⁴⁹⁹ NARİN, a. g. m., s. 11.

sürerek daha fazla tekstil ürünü satabilmek adına şikayet etmek için Türkiye'ye gelmektedirler. Yine uygulamanın bünyesinde barındırdığı bir takım eksiklikler de, Çin dampingine karşı korunmada etkinliği azaltan unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Şöyle ki; Türkiye, Çin'in DTÖ' ye katılım Anlaşması'nın 11. maddesinin kendisine verdiği bir hak olarak, pazar bozulması ve iç üretimin ciddi zarar görmesi hallerinde 31 Aralık 2008 tarihine kadar Çin'e karşı özel korunma önlemleri uygulayabilecektir. İşte bu noktada; Çin ithalatı nedeniyle bahsedilen zararların meydana geldiğini ortaya koyacak, sektöre ait, kategoriler bazında üretim ve istihdam verilerinin olmaması bu önlemlerden yararlanmamızı engellemektedir⁵⁰⁰.2005 yılında kotaların kalkması uygulamasının sonucunda ifade edilen Çin tehlikesinin daha da büyüyeceği ve Çin'in uluslararası ticarete en büyük güç olacağı düşünülmektedir⁵⁰¹.

Türkiye, Çin'den yapılan dumpingli ithalat ile mücadele etmektedir. Çin tehlikesini tekstil sektörünün yanı sıra yoğun olarak kilit ve ayakkabı ithalatında da görmekteyiz. Ucuz Çin kilitleri çok da kaliteli olmamalarına rağmen, tüketicilerin tercihleri arasında geniş yer tutmaktadır. Bu durum kilit piyasasını, üreticisini zor durumda bırakmaktadır. Tekstilde olduğu gibi bu alanda da firma kapanmaları, üretimi kısarak zararına mal satışı gündemdedir. Ayakkabı sektöründe, dumpingli ithalat, firmaları işyeri camlarına "Çin malı almayın, babalar işsiz kalmasın" sloganını astıracak derecede etkilemektedir. Çin bir yandan içerde yerli üreticimizi olumsuz etkilerken, diğer taraftan ihracatımızı da etkilemektedir. Türkiye, Çin ile ticaretinde, sermaye ve iş gücü bakımından Çin' deki yerli firmalara göre daha az avantajlı durumda olduğundan sıkıntı çekmektedir. Ayrıca, Çin'in tüketicisi aldığı ürün veya hizmetin, fiyat, kalite gibi unsurları bakımından oldukça seçicidir. Türkiye ekonomisi, ticareti üzerinde etkisi bu derece fazla olan Çin tehlikesine karşı neler yapılabilecektir? Bunları şu şekilde sıralayabiliriz;

- Her şeyden önce, bu pazara bakış uzun vadeli olmalıdır ki bir yönden de güzel değerlendirilebilecek bir pazar olan bu ülke ile ilişkiler kısa vadeli adımlarla sekteye uğratılmasın⁵⁰². Bu doğrultuda, Çin firmaları ile ortaklıklar kurulması düşünülebilir.⁵⁰³

⁵⁰⁰ "Dünya Ekonomisinin Yeni Sorunu: Çin Tehdidi",

<http://www.tisk.org.tr/yayinlar.osp?sbj=ana&ana_id=51>, (erişim: 13. 08. 2008), s. 4.

⁵⁰¹ OGUZ, a. g. e. , s. 125.

⁵⁰² "Dünya Ekonomisinin Yeni Sorunu: Çin Tehdidi", s. 4 <http://www.tisk.org.tr/yayinlar.osp?sbj=ana&ana_id=51>, (erişim: 13.08.2008).

Bu amaca yönelik olarak; Çin'e ihracatımızın geliştirilmesi çalışmalarına 2005 yılı ve sonrasında da ağırlık verilecektir.

- İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Mevzuat, ithalatta Korunma Önlemleri Mevzuatı ve Tekstil Ürünleri İthalatında Gözetim ve Korunma Önlemleri Mevzuatı ile birlikte uygulanmakta, alınan anti-damping önlemleri ve diğer korumacı önlemlerle ilgili sektörlerin korunmasına çalışılmaktadır. Dış Ticaret Müsteşarlığı da Çin'i yakından takip etmektedir. Alınan önlemlere rağmen, yerli üreticilerin şikayetlerinin bitmediği bazı malların ("Bazı Maddelerin İthalatının izlenmesine İlişkin Tebliğ" kapsamında) ithalatı izlenmekte, böylelikle düşük fiyatlar sebebiyle yerli sanayiye gelecek zarar önlenmeye çalışılmaktadır⁵⁰⁴.

- Çin'den haksız ithalatın boyutu doğru tespit edilmeli, haksız ithalata karşı temel koruma aracımız olan mevzuatımızın etkinliğini arttıracak, ihtiyaca cevap verecek –uzun vadeli bir ulusal strateji- belirlenmelidir. Bu strateji ilgili kesimlerce yakından takip edilmeli ve uygulanmalıdır.⁵⁰⁵ Aksi takdirde, tekstilde ağırlığını hissettiren haksız ithalat diğer sektörleri de vuracak ve bunun önünü almak kolay olmayacaktır.

- Gerektiğinde DTÖ Anlaşmazlıkların Halli Mekanizması Çin'e karşı kullanılabilir. Çin'in DTÖ' ye Katılım Anlaşması gereği kullanabileceğimiz bir hakken, sektör bazındaki eksiklikler nedeniyle islettiremediğimiz korunma mekanizmasının etkinliği sağlanmalıdır. Bunun için nitelikli eleman istihdam edilmelidir⁵⁰⁶.

- 2005 yılında kotaların kalkması Çin için bir pazar imkanı doğuracakken, Türkiye, özellikle de tekstil ve konfeksiyon sektörü bundan ağır etkilenecektir. Bu etkiyi minimize etmek çabalarına yönelik olarak ülkemiz AB'ye baskı yapmalıdır. Aksi halde Çin, pazarda hakimiyeti elinde tutan tek unsur haline gelebilir.

⁵⁰³ Umur ORAN, " Global Rakip; Çin Halk Cumhuriyeti", **İGEME'den Bakış**, Yıl 8, Sayı 26, Ocak- Nisan 2004, s. 25.

⁵⁰⁴ Tuncer KAYALAR, " 2005 Yılı Ve Sonrasında Çin Halk Cumhuriyeti İle Ticari İlişkilerimiz", <[http:// www. tekstilisveren. org/ content/ view/ 198/ 38](http://www.tekstilisveren.org/content/view/full/198/38)> 20. 02. 2008, s. 3-4.

⁵⁰⁵ ÖZTÜRK, " Dünya Tekstil Ve Konfeksiyon Ürünleri Ticaretine Uygulanan Ticaret Politikası Önlemlerinin Dünü, Bugünü Ve Geleceğinin İrdelenmesi", **Dış Ticaret Dergisi**, 1999, s. 85.

⁵⁰⁶ " Dünya Ekonomisinin Yeni Sorunu: Çin Tehdidi", <[http:// www. tisk. org. tr/ yayinlar. osp?sbj= ana&ana_id=51](http://www.tisk.org.tr/yayinlar.osp?sbj=ana&ana_id=51)>, (erişim: 13. 08. 2008) , s. 8.

- Sektörler üzerindeki maliyet yükünün azaltılması, SSK pirim oranlarının düşürülmesi gerekir⁵⁰⁷. Tekstil ve konfeksiyon sektörü üzerindeki ağır vergi yükü de hafifletilmelidir. Bir de Türkiye (toplam hazır giyim ihracatının %65'ten fazlası) ihracat açısından AB'ye çok bağlı olduğundan, AB'nin diğer ülkelerle yaptığı anlaşmalardan zarar görebilmektedir. Bu nedenle ihracatımız açısından AB'ye bağlılıktan kurtulmaya yönelik alternatifler üretilmelidir⁵⁰⁸.

- İhracat sektörünün ayrıntılı bir envanteri çıkarılmalıdır. Bu durum, ülkemizin kendini artı ve eksileri ile değerlendirmesini sağlar. Bu veriler ile ülkeler bazında daha sağlam rekabet stratejileri oluşturulmalıdır. Kaliteli ve esnek üretim, markalı ihracat, doğrudan pazarlama bu stratejilerde esas olmalıdır. Ayrıca; Türk ihracat sektörü, rekabet üstünlüğü sağlanabilecek alanlara yoğunlaşmalı, ürün yelpazesini ve üretim sürecini buna göre ayarlamalıdır ki Çin başta olmak üzere, kendine rakip olan ülkelerin rekabette kuvvetli olduğu alanlarda mücadele etmek zorunda kalmasın. Haksız rekabet yaratacak durumlara karşı duyarlı olunması, bu anlamda uluslar arası toplantılar yapılması faydalı olacaktır⁵⁰⁹.

- 2003 yılında Referans Fiyat ve Özel Gümrük Kapısı uygulamaları, ucuz Uzakdoğu ürünlerinin gerçek dışı fiyatlar ile ülkemize girmesini engellemek için uygulamaya konulmuştur. “Ayrıca AB nezdinde anti-damping soruşturması açılması ve haksız rekabet ortamını telafi edecek sınırlamaların gündeme getirilmesi için çalışılmaktadır.”

- “Çin'in kendi üreticisine sağladığı avantajları Türkiye de kendi üreticisine sağlamalıdır⁵¹⁰.”

- Çin ve Uzakdoğu menseli haksız ithalata karşı, anti-damping uygulamalarının basitleştirilmesi, etkinliğinin artırılması, Çin'in ve dünyadaki gelişmelerin yakından

⁵⁰⁷ NARİN, a. g. m., s. 4.

⁵⁰⁸ Zülfü Mert BOZOĞLU, “ **Türk Hazır Giyim Sektöründe Çin Tehdidine Karşı Markalaşma**”, İGEME'den Bakış, Yıl 8, Sayı 28, 2004/ 3, s. 46.

⁵⁰⁹ Oğuz SATICI, ” Çin Sendromu”, **İşveren Dergisi**, Cilt 42, Sayı 6, Mart 2004, s. 13.

⁵¹⁰ Sinan AYGÜN, “Çin'in Kendi Üreticisine Sağladığı Avantajları, Türkiye'de Kendi Üreticisine Sağlamalıdır”, **İşveren Dergisi**, Cilt 42, Sayı 6, Mart 2004, s. 15.

takip edilmesi, firmalarımızın uluslar arası pazarda rekabet avantajı sağlayabilmek için birlikte hareket etmeleri sağlanabilmelidir⁵¹¹.

- İhracata yönelik bürokratik engeller azaltılmalı, ihracatçıya teşvikler ile destek olunmalıdır⁵¹².

- Gümrüklerde çalışmaların titizlikle yürütülmesi, Çin'den gelen mallara TSE kalite belgesi şartı aranması, özel kontroller yapılması, DTM tarafından ilgililerin sürekli bilgilendirilmesi, Çin'de ihracat yapılabilecek alanlara yoğunlaşılması, aynı sorunları yasayan ülkelerle yakın temas halinde olunması ve ihracat performansımızın sürekli olarak geliştirilmesi gerekir.

- Çin ihraç mallarının içeriğinin sürekli artış halinde olduğunu düşünürsek, tüketici tercihlerine yönelmek, onların beklentilerine cevap vermeye gayret etmek ve fiyatlama etkinliği sağlanması da uzun vadede önemlidir.⁵¹³

- ABD'nin Çin tekstiline yönelik aldığı kararlar (düzenleyici ve sınırlayıcı) desteklenmeli ve teşvik edilmelidir⁵¹⁴.

- Birlikte çalışmanın başarıyı tetikleyici bir unsur olduğu düşüncesinden hareketle, bu tehlikeye karşı da; devlet-özel sektör birlikte hareket etmeli, bilgi akışı sağlanmalıdır. Aksi halde pazar ve istihdam kayıplarının engellenmesi güçtür. Nitekim Çin'de özel sektörle devlet, iç ve dış piyasalarda rekabet üstünlüğü ve hakimiyeti sağlamak için bu birlikteliği gerçekleştirerek; döviz kuru, fiyat, maliyet gibi tüm konularla ilgili uzun vadeli politikaların belirlenmesi ve uygulanmasında birlikte hareket etmektedirler.

- Hazırlığımız, güçlü yapılarımız ve organizelerimiz olduğu müddetçe tehlike olarak arz ettiğimiz haksız Çin ithalatından mümkün mertebe en az zararı görürüz⁵¹⁵.

⁵¹¹ AYGÜN, a.g.e., s. 17.

⁵¹² Yin He, "Who is Better off from Trade Liberalization an Experience From Urban China" **Asian Economic Journal** 2007, vol 21, no3, s.285.

⁵¹³ NARİN, agm. s. 12.

⁵¹⁴ F. SAHİN, a. g. m., s. 6.

⁵¹⁵ Demet ÇETİNDÖĞAN SABANCI, "Çin Tehdidi", **İGEME'den Bakış**, Sayı 26, 2004, s. 29.

3. ABD İle Olan İlişkilerimiz Açısından

Ülkemizde 1980 yılı ile başlayan dönüşüm ABD ile olan ilişkilerimize de yansımış, bu sayede dünyanın en büyük pazarlarından olan bu ülke ile daha fazla ticaret yapma imkanı ortaya çıkmıştır⁵¹⁶.

1990 yılından beri düzenli artış eğiliminde olan iki ülke arasındaki ticaret, 1995 yılında ABD'nin Türkiye'yi gelişen 10 büyük Pazar arasında göstermesi ve özel sektörünü ülkemize gelmesi için teşvik etmesi neticesinde giderek hareketlenmiş ve dış ticaret hacminde, ABD Türkiye için daha önemli hale gelmiştir. Ancak gelişen bu umut ve yapılan çalışmalara rağmen, anti-damping vergi uygulamasının liberal ithalat politikasını benimsemiş ABD için yerli sanayiye korumada en önemli önlemlerden birisi olması ve diğer nedenlerden dolayı⁵¹⁷ Türkiye'nin ABD'ye ihracatında karşısına çıkan engeller aşılamamıştır. İlişkileri geliştirmek amacıyla yönelik olarak 2002 yılının Ocak ayında yapılan girişimlerde Türkiye, ABD'den, özellikle çelik sektöründe Türk ihracatçısına uyguladığı anti-damping vergilere son vermesini ve yeni sınırlamalara gitmemesini istemiştir. Ancak; Türkiye'nin bu talepleri daha sonra değerlendirilmek üzere ertelenmiştir. ABD ise; enerji, telekomünikasyon ve tarım ürünlerinde Türk pazarına girişte engellerle karşılaştığını ileri sürmüştür. Neticede ticari ilişkiler, mevcut sorunlar etrafında hareket edilerek geliştirilmeye çalışılmıştır⁵¹⁸.

Bu süreçte iki ülke arasında bazı konularda işbirliği yapıldığını görmekteyiz. Şöyle ki; tekstil kotalarının 2005 yılında kaldırılması sonucunda, üçüncü ülkelerin bundan göreceği zararın asgari düzeye indirilmesini teminen alınacak önlemler hususunda iki ülkenin tekstil ve konfeksiyon sektörleri arasında bir iş birliği vardır. Taraflar arasındaki sektörel ilişkiler açısından, tekstil, konfeksiyon, demir- çelik ve gıda sektörleri en başta gelmektedir.⁵¹⁹

Anti-damping uygulamaları açısından iki ülke arasındaki ilişkilere baktığımızda; 1985 yılı ile bazı ihraç ürünlerimize ABD tarafından anti-damping vergisi uygulaması

⁵¹⁶ Yakup BERİS- Aslı GÜRKAN, “ Türk Amerikan İlişkilerine Bakış: Ana Temalar Ve Güncel Gelişmeler”, TÜSİAD ABD Temsilciliği, Temmuz 2002, s. 42, 43.

⁵¹⁷ “ Türkiye- ABD Ticari İlişkileri” , < <http://www.foreigntrade.gov.tr/DUNYA/RAPOR/AMERIKA/turabd.htm>, >, (18. 01. 2007), s. 1.

⁵¹⁸ BERİS- GÜRKAN, a. g. e. , s. 42- 43.

⁵¹⁹ BERİŞ, GÜRKAN, a.g.m. , s. 6.

başlatıldığını, neticede vergi konulan ürünlerin ihracatçılarının, rekabet şansını yitirerek, ABD pazarından çekilmek durumunda kaldıklarını görmekteyiz⁵²⁰.

İhracatında artış sağlanan ürünlerimiz, ABD'nin yerli sanayisi için tehlike olarak nitelendirilerek dumping soruşturmasına konu yapılmakta ve yüksek anti-dumping vergileri etkisinde kalarak artık ihraç edilemez hale gelebilmektedirler⁵²¹. ABD'ye ihracatımızda; inşaatta kullanılan çelik, demir çubuklar, çelik borular, inşaat demiri, tel çubuk vs. gibi ürünlerin önemli bir yeri vardır. Türk çelik endüstrisinin muhatap olduğu anti-dumping soruşturmaları sektörün en temel sorunları arasındadır. Konulan anti-dumping vergiler ile çelik ürünlerinin fiyatı arttığından ihracatımız olumsuz etkilenmektedir. Aspirine karşı 1986 yılında uygulamaya konan anti-dumping vergisi 2004 yılında kaldırılmış, demir çelik profillere karşı açılan soruşturma önlemsiz kapatılmış ve 2005 yılında Türkiye menseli karbon alaşımlı çelik tele yönelik bir soruşturma başlatılmıştır. DTÖ platformunda kurallara aykırı bulunan ve ülkeler tarafından tepki toplayan ABD “Byrd Ammendment” yasasında birtakım farklı düzenlemeler mevcuttur. İlgili yasada; dumping soruşturmaları sonucunda önlem uygulanırsa, tahsil edilen verginin şikayette bulunan firmaya dağıtılmasına olanak sağlanmıştır. Ayrıca; bu yasa finansal sıkıntı çeken firmaları anti-dumping şikayetinde bulunmaya teşvik etmektedir. Ancak ifade ettiğimiz gibi ilgili yasaya karşı ciddi bir tepki söz konusu olmasına rağmen ABD herhangi bir değişikliğe gitmemiştir⁵²².

ABD uygulamaları ile ilgili ülkemiz açısından olumlu olan bir gelişme, Uruguay Round Anlaşması çerçevesinde çeşitli düzenlemeler getiren “Sunset Review”, adlı anlaşmada geçen – “ anti-dumping vergi kararını takip eden en geç 5 yıl içerisinde söz konusu vergiye mesnet teşkil eden dumpingin geçerliliğini koruyup korumadığının tespiti amacıyla kararı gözden geçirme zorunluluğu” - hükmüdür. Bu düzenleme, ürünlerimize uygulanan vergilerin kaldırılması açısından büyük bir imkandır. Aspirin, demir-çelik boru ve tüpler, nervürlü inşaat demiri ve makarna bu düzenlemenin uygulanacağı ürünlerimizdir⁵²³.

⁵²⁰ BERİŞ, GÜRKAN; a.g.m. , s 19.

⁵²¹ Türkiye- ABD Ticari İlişkileri” , < <http://www.foreigntrade.gov.tr/DUNYA/RAPOR/AMERIKA/turabd.htm>, >(erişim: 18. 01. 2007), s. 1.

⁵²² BERİŞ, GÜRKAN; a.g.m., s. 17.

⁵²³ “ Türkiye- ABD Ticari İlişkileri” , s. 2.

11 Eylül 2001 tarihinde yaşanan olayların sonrasında ABD'nin güvenlik amacıyla tedbirlerini arttırdığını görmekteyiz. Elbette ki ticarete de yansıyan bu durumdan iş adamlarımız da etkilenmiştir. AB ve Çin Halk Cumhuriyeti ile olan ilişkilerimizi inceledikten sonra bu ülkeler ile ticari ilişkilerimizin daha iyi ve anti-damping uygulamalarının daha az olmasını sağlamak üzere yapılabilecek olanları sıraladık. Aynı açıdan ABD'yi ele aldığımızda çözüm önerileri kapsamında şunları söylemek mümkündür.

- ABD piyasasının pek çok üretici ve tüketici örgütünden oluşan öz denetimi yüksek, korumacı yapısı nedeniyle, ülkenin mevzuatı ve uygulamalarının çok iyi bilinmesi, ihracatçı firmalarımızın bu büyük pazara girmeden önce detaylı bir pazar araştırması yapmaları, rekabette kendilerine avantaj sağlayacak stratejiler belirlemeleri yerinde olur. Bu doğrultuda, ABD firmaları ile iş birliği yapılabilir. Pazara ilk girişte maliyetlerin düşük tutulması ve pazara uzun vadeli bakılması da yararlıdır. Ayrıca; fiyat değişikliklerine karşı oldukça hassas olan ABD tüketicisine mal sunumunda fiyat tespitine dikkat edilmeli, kaliteli ürünler üzerinde çalışmalar yapılmalı, reklam ve pazarlamaya özel önem verilmelidir⁵²⁴.

- ABD'nin izlediği korumacı politikalardan ülkemiz ihracatının olumsuz etkilenmesini azaltmak için, AB ülkelerine yapılan ihracatta ürün çeşitlenmesine gidilmelidir. (oto yan sanayi, seramik, cam ürünleri, beyaz ve kahverengi eşya, software gibi)⁵²⁵.

F. SOSYAL VE EKOLOJİK DAMPİNG AÇISINDAN

Uluslararası ticari ilişkilerde, serbestiyi hedef alan ve bu yönde yol kateden, başarılı olan GATT görüşmeleri ve DTÖ'yü kuran anlaşmalar ile ülkeler için eskisi kadar korumacı yöntemlerde alternatif olmadığından; ülkeler iç pazarlarını haksız rekabetten korumak için, kalite, güvenlik, çalışma ve çevre standartları gibi teknik engellere yönelmişlerdir⁵²⁶. Ülkelerin sağlık ve çevre gerekçeleri ile ticaret

⁵²⁴ BERİS, GÜRKAN; a.g.m. s. 32.

⁵²⁵ "Türkiye- ABD Ticari İlişkileri", <<http://www.foreigntrade.gov.tr/DUNYA/RAPOR/AMERIKA/turabd.htm>>, (erişim:18. 01. 2007), s. 1.

⁵²⁶ ASOMEDYA, "Çevre Sorunları, Uluslar arası Ticaret Ve Yeni Korumacılık", Aralık '98- Ocak' 99, s.71.

sınırlamalarına gitmelerine imkan verir⁵²⁷. Bu alanlardaki rekabetin daha da ön plana çıkacağı beklenmektedir⁵²⁸.

Gelişmekte olan ülkeler çevre standartlarının düşük olması nedeniyle, endüstri dalında gelişmiş ülkelerdeki işletmelere göre maliyetlerde düşüklük elde etmekte, bu ülkelerle rekabet açısından avantajlı bir konuma gelebilmektedirler. Çünkü, gelişmiş ülkeler, yüksek çevre standartları kuralları doğrultusunda üretim yaparlar.⁵²⁹ Gelişmiş ülkelerdeki çevreci gruplar ve bazen siyasetçiler, az gelişmiş ülkelerin çevrenin korunması konusundaki ilgisizliklerini öne sürerek, bu ülkelerle ticarete karşı çıkabilmektedirler.⁵³⁰ (korumacılık aleyhine görüş) Çevre sorunları, sanayileşmiş ülkeler tarafından korumacı amaçlarla kullanılmaktadır. Ama bu durum; bu konudaki duyarlılığın bütün bütün boş olduğu anlamına gelmez. Çevre dampedine yönelik olarak gelişmiş ülkeler çeşitli uygulamalara gitmektedirler. Örneğin, AB, zamanında, ithal edilen malların içinde çevreyi kirletici unsurların olduğunu iddia etmiş, bu amaçla üçüncü ülkelere denetlenmesi imkanı olmayan bir kurum oluşturmayı ve rekabet üstünlüğünü kaybeden sektörleri canlandırmayı hedeflemiştir⁵³¹.

Avustralya'da 2004 yılında başlanan bir uygulama ile bal ithalinde antibiyotik kalıntısı olup olmadığını tespit etmek üzere test yapılması uygulaması başlanmıştır. Avustralya Gıda Standartları Kodu'na göre; hiçbir üründe bu ilaç kalıntısı bulunmamalıdır. Yine, gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkelere sosyal standartların düşüklüğünün sosyal dampedine ve ülkeleri için haksız rekabete yol açtığını ileri sürerek, DTÖ platformunda bu konuya yönelik olarak çalışma standartlarının getirilmesini istemekte, gelişmekte olan ülkeler ise bu taleple korumacı eğilimin bir örtüsü olarak bakmaktadırlar⁵³².

Durum Türkiye açısından değerlendirildiğinde; gelişmekte olan ülkelerdeki iş gücü arzının fazlalığı ve sanayi toplumu yapılanması, bu ülkelere emek yoğun

⁵²⁷ Mehmet HARMANCI, “ Çokuluslu Şirketler Ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları”, Türkiye Kalkınma Bankası A. S. , Ankara, Mart 2004, s. 80.

⁵²⁸ Ziya ALTUNYALDIZ, “ Tekstil Ve Hazır giyim Sektöründe Zorlanan Uluslar arası Rekabet Ve Çin Tehdidine Karşı Alınabilecek Tedbirler”, **İGEME'den Bakış**, Yıl 8, Sayı 26, Ocak- Nisan 2004, s. 14.

⁵²⁹ “ Çevre Sorunları, Uluslararası Ticaret Ve Yeni Korumacılık”, s. 39.

⁵³⁰ Mustafa ACAR, “ İktisadın Ezeli Sorunsalı: Serbest Ticaret mi, Korumacılık mı?”, < [http:// www. muhasibetr. com/ makaleler/007](http://www.muhasibetr.com/makaleler/007)>, (erişim:22. 09. 2007), s. 11.

⁵³¹ İKV, “ Avrupa Topluluğu Yeni Korumacılık Anlayışlarına Doğru Yöneliyor, “ Kullanılan Ambalajların Sanayici Tarafından Toplanması İsteniyor”, **İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi**, Sayı 95- 96, Eylül-Ekim 1991, s. 2.

⁵³² GÜNALP, a. g. m., s. 34.

sektörlerde fiyat rekabeti üstünlüğü sağlar. Ülkemizde, dampinge karşı anti-damping vergiler ile mücadele etmek en temel yol olmakla birlikte, fiyat avantajlı ürün karşısında başka rekabet üstünlükleri elde etmek daha etkili olabilir. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- ” Kalite, hizmet ve yenilik,

- Hizmet hızını arttırmak, satış sonrası güvenli servis desteği sağlamak,

- Sistemi sürekli kontrol altında tutmak,

- Ar&Ge harcamalarını arttırmak, altyapısını geliştirmek, teknolojik buluşlara açık ve bu konuda üretken olmak, toplam kalite yönetimi felsefesini taşımak, taklitçilik yerine yenilikçilik- yaratıcılık ekseninde hareket eden beyin gücü oluşturmak⁵³³.”

- Hazır giyim sektörü açısından da, Türk firmaları fiyat rekabetine değil, moda ve markalaşma, kaliteli mal üretimi ve pazarlama tekniklerini geliştirme yönündeki çalışmalara ağırlık vermelidirler⁵³⁴. Türkiye'nin dumping iddiaları daha çok gelişmekte olan ülkelere yönelik olduğundan, bu ülkelerce tesis edilememiş olan bir takım standartlara uyum ülkemiz için ciddi bir rekabet avantajı sağlar. Yerli üreticilerimiz için dile getirdiğimiz bu stratejilerin yanı sıra, ihracatçı firmalarımız da dumping yolu ile değil, maliyetlerde sağlanan düşüklük ve uluslar arası boyutta kazanılan saygınlıkla rekabet avantajı kazanabilirler.

Diğer yandan; gerek gelişmiş ülkelerin yüksek standartları, gerekse AB'nin tüketici sağlığı kriterleri, Türkiye için hem ihracat hem de ithalatta sınırlayıcı etkiye sebep olmaktadır. Ülkemizde ekoloji ve insan sağlığı konularında getirilen düzenlemelerden en çok etkilenen sektörler deri sanayi ve tekstil sektörüdür. AB tarafından; Türkiye'nin ekolojiyi korumak için gerekli yatırımları yapmamasının, bu yatırımları yapan kendi sanayicisi açısından haksız rekabet oluşturduğu ileri sürülmüş ve anti-damping soruşturması açılmıştır. Yine, sektörde çalışanların sosyal sigortasızlık oranının yüksek olması, sosyal dumping iddialarına sebep olmuştur. Gelişmiş ülkelere, ülkemize yöneltilen bu taleplerin haklılık payı elbette ki vardır. Çünkü her ülke, vatandaşının sağlık, güvenlik standartlarının yüksek olmasını ister ve bunun için gerekli tedbirleri alır.

⁵³³ YALÇINKAYA, a. g. m., s. 12, 15.

⁵³⁴ BOZOGLU, a. g. m., s. 46.

Bu bağlamda; sosyal damping iddiaları ile karşılaşmayı bertaraf etmek üzere; sosyal güvensiz ve çocuk işçi çalıştırmama, iş yerinde güvenlik, çalışma saatleri-iş gücü verimi arasında paralellik kurmaya özen gösterme önerilebilirken; ekolojik damping iddialarının minimize edilmesi için de; atık arıtma tesisleri kurulması, ucuz katkı maddeleri kullanmama, hijyen koşullarına özen gösterme, uluslar arası standartlara uyma gibi öncelikler dikkate alınmalıdır. Ancak her hususta değindiğimiz gibi bu çalışmalarda da gayret ve başarıyı yalnız bir yerden beklemek uygun değildir. Burada; firma, devlet ve de bireyler birlikte hareket etmelidirler. Devlete düşen;

- Birtakım düzenlemelerle firmalara yol göstermek ve denetlemek,
- Uluslar arası ticaretin trendlerini yakın takibe almak,
- Ülkenin uluslararası sözleşme ve standartlara uyumu için çalışmaktır.

Bireylerden beklenen ise; dampingli ürünlere karşı duyarlı ve bilinçli olmaktır. (kalite ve diğer standartlara uyum açısından)⁵³⁵ Türkiye; AB'nin gümrük vergilerini sıfırlamasına güvenmemeli, çevre, insan sağlığı konularında ihracatını sınırlayacak uygulamalara karşı her zaman hazır ve kendini geliştiren bir süreç içinde olmalıdır⁵³⁶.

G. ANLAŞMAZLIKLARIN HALLİ MEKANİZMASI AÇISINDAN

GATT Uruguay Turu ile DTÖ oluşturulmuştur. DTÖ üyesi ülkeler arasında oluşabilecek anlaşmazlıkları çabuk ve etkili bir biçimde çözmeyi sağlayacak bir arabuluculuk ortamının oluşturulması, anlaşmazlıkların çözümü konusunda etkili kararlar alınmasını teminen “ Anlaşmazlıkların Çözüm Organı” oluşturulmuştur.⁵³⁷ Bu mekanizmanın iki sayacağı vardır. Biri; istişare, diğeri ise panel ve temyiz sistemidir. Buna göre; anlaşmazlığın çözümü için öncelikle istişare yapılır, burada karşılıklı kabul gören bir çözüm çıkmazsa, şikayetçi taraf panel oluşturulmasına yönelik olarak Anlaşmazlıkların Halli Organı'na (AHO), talepte bulunabilir. Panel taraflarından birinin talebi halinde panel kararları temyiz edilir. Türkiye hakkında AHO' ya şikayetler olmuştur⁵³⁸.

⁵³⁵ YALÇINKAYA, a. g. m., s. 12- 15.

⁵³⁶ “ Türkiye- Avrupa Birliği İlişkileri Ve Gümrük Birliği”, TÜRK- İS Araştırma Merkezi, Mayıs 1996, s. 49

⁵³⁷ HARMANCI, a. g. e. , s. 44.

⁵³⁸ Kadir BAL “ Dünya Ticaret Örgütü Anlaşmazlıkların Halli Mekanizması”, **Dış Ticaret Dergisi**, Sayı 4, Ocak 1997, s. 13- 25.

Bu mekanizma sayesinde; DTÖ anlaşmalarına dayanılarak yapılan uygulamalar, şekil ve içerik anlamında uluslararası hukuk kurallarına uygun olup olmaması durumuna göre, DTÖ gündemine alınır. Bu mekanizmanın diğer bir faydası ise; uluslararası hukuk kurallarına dikkatlerin yönelmesini sağlamasıdır⁵³⁹.

Türkiye'nin bu mekanizmadan faydasını arttırmaya yönelik olarak yapılabilecekleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.

- Özel bir birim kurmak, nitelikli, uluslararası anlamda temsil niteliği olan personeli bu birimde istihdam etmek, yüksek lisans eğitiminde alan seçimini kurumun ihtiyaçları doğrultusunda yapmaya öncelik vermek, devamlı hizmet içi eğitim vermek,

- Anlaşmazlıkların çözümü sistemine yer verirken; haksız rekabetle mücadelede temel araç olan anti-damping vergilerini göz ardı etmemek,⁵⁴⁰ hatta bu uygulamaların etkinliğini arttıracak “yeni bir ulusal strateji belirlemek”⁵⁴¹,

- DTÖ' ye üye bir ülkenin ticari anlaşmalara zıt hareketlerinin ülkemize zarar vermesi halinde anlaşmazlıkların Halli Organına (AHO) başvurmak, takip etmek⁵⁴², Ülkemiz tarafından yapılacak uygulamaların da bu uygulama ile karşılaşacağı düşüncesinden hareketle, anlaşmalarda yer alan düzenlemelere zıt uygulamalardan kaçınmak, uygulamada titiz davranmak⁵⁴³,

- Panellere katılmak üzere uzman kişileri DTÖ Sekreteryası' na bildirmek,

- DTÖ panel ve temyiz organlarının değerlendirmelerini düzenli takip edecek bir sistem oluşturmaktır⁵⁴⁴.

⁵³⁹ Hüseyin ÖZTÜRK, “ Dünya Tekstil Ve Konfeksiyon Ürünleri Ticaretine Uygulanan Ticaret Politikası Önlemlerinin Dünü, Bugünü Ve Geleceğinin İrdelenmesi”, **Dış Ticaret Dergisi**, s. 79.

⁵⁴⁰ Hüseyin ÖZTÜRK, “ DTÖ Anlaşmazlıkların Halli Sisteminin Dampinge Karşı Önlemler ile Telafi Edici Önlemler Bağlamında Genel Bir Değerlendirmesi”, **Dış Ticaret Dergisi**, s. 98- 100.

⁵⁴¹ ÖZTÜRK, a.g.e., 85.

⁵⁴² ÖZTÜRK, a.g.e., s. 98.

⁵⁴³ BAL, a. g. m., s. 26.

⁵⁴⁴ ÖZTÜRK, a.g.e., 100.

SONUÇ

Globalleşme günümüzün önemli gerçeklerinden birisidir. Doğrudan yabancı yatırımlar, sermaye hareketleri, dünya ticaret hacmi ve diğer ekonomik göstergelerin seyri incelendiğinde, globalleşmeyi sağlayan temel bileşenlerin başında, uluslararası ticaretin geldiği görülmektedir. Uluslararası ticaretin geliştirilmesi için yıllardan beri devam eden ve 1995 yılında Dünya Ticaret Örgütü'nün faaliyete geçmesiyle kurumsal bir kimlik kazanan çalışmalar ise daha hızlanmışır.

Gümrük tarifeleri üzerindeki (GATT) müzakere süreci, 1947'de, Cenevre Raundu'nda başlamış ve bu toplantıda ticaretin serbestleştirilmesi konusuna ağırlık verilmişti.

1964'e gelindiğinde ise gerek üye sayısı arttığından, gerekse hassasiyetler değiştiğinden; GATT çerçevesindeki çalışmalar, ticari serbestleşmenin yanında şeffaflık konularına da yönelmeye başladı. Bu paralelde 6. buluşma olan Kennedy Raundu'nda Anti-Damping Anlaşması imzalandı. 1994 yılında en kapsamlı ticaret anlaşmasının yapıldığı Uruguay Raundu'nda ise katılımcılar sanayi ürünlerinde tarife indirimleri konusunda taahhütte bulunurken, aynı zamanda ticaretin önündeki vergi dışı engeller konusunda da müzakereler yapıldı.

Geçici bir anlaşma olarak planlanmasına rağmen, bugüne kadar geçerliliğini koruyan GATT anlaşmasının ardından, 1995 yılında Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) kurulması uluslararası ticaret çalışmalarına kurumsal bir kimlik kazandırmıştır. DTÖ, Singapur, Cenevre, Seattle ve Doha'da yapılan toplantılarla uluslararası ticaret konusunda çalışmalarda bulunurken özellikle Seattle toplantısında hiçbir karar alınamaması dünya ticaretindeki liberalleşmenin sürdürülebilirliği konusunda şüphelerin global ticaretin belirsizliğe sürüklenmesine sebep olmuştur.

1980 yılı sonrasında Türkiye, ithal ikamesine dayalı sanayileşme stratejisinden, ihracata yönelik sanayileşme stratejisine geçmiştir. 1980-2005 dönemine ilişkin Türkiye'nin dış ticaret yapısını incelediğimizde, son yıllarda, ihracat; sanayi ürünleri ağırlıklı bir yapı oluştururken, ithalat; ara malı ağırlıklı bir yapı oluşturmuştur.

Uluslararası ticarete liberalleşme, bir taraftan DTÖ yükümlülükleri çerçevesinde gümrük tarifelerinin azaltılması, diğer taraftan çok sayıda ülkenin ikili anlaşmalarla kendi aralarındaki tarifeleri ve miktar kısıtlamalarını kaldırmaları yoluyla

gerçekleştirilmektedir. Gümrük tarifelerinin koruma aracı niteliğini kaybetmeye başlamasıyla beraber, zarar verici ithalata karşı ülkeler yerli sanayilerini koruma gereksinimi duymuşlar ve anti-damping önlemlere başvurmuşlardır.

Dünyada ticaret ile birlikte, uluslararası ticarete haksız rekabet olarak addedilen dumping uygulamaları artış göstermektedir. Bu durum, serbest piyasa ekonomisinin geçerli olduğu ve dış ticaretini büyük ölçüde serbestleştiren ülkelerin yerli sanayileri üzerinde olumsuz etkiler yaratarak zarara sebep olmaktadır. Söz konusu ülkeler dumpinge konu ithalatın yol açtığı haksız rekabetin zararlı etkilerinden yerli sanayilerini korumak amacıyla hukuki düzenlemelere başvurmuşlardır. İlk uluslararası düzenleme olan GATT' ta dumping ve sübvansiyon uygulamaları yasaklanmamakta ancak belirli koşullarda karşı tedbir alınmasına izin vermektedir. Dumpinge karşı önlemler 1967 yılında tamamlanan Kennedy Raundu öncesine kadar çok fazla gündeme gelmemiştir. Bu raunt sonucunda konuyla ilgili ayrıntılı düzenlemeler içeren GATT'ın VI. Maddesinin Tatbikine İlişkin Anlaşma kabul edilmiştir. Bu kod 1979 Tokyo Raundunda gözden geçirilmiştir.

1980' lerin sonuna kadar anti-damping kanunlarının önde gelen kullanıcıları ABD, Avrupa Topluluğu, Avustralya ve Kanada'dır. Japonya, İsviçre, Norveç, İsveç ve Finlandiya gibi diğer gelişmiş ülkelerin de anti-damping kanunları vardı ancak nadiren müracaat edilmekteydi. O zamandan sonra birçok gelişmekte olan ülke başta Türkiye ve Meksika anti-damping kanunlarını çıkardılar ve işletmeye başladılar.

1986-1994 Uruguay Raundu neticesinde, GATT, serbest ticaret düzenini oluşturmada daha kapsamlı ve daha etkin DTÖ' ye dönüştürülmüştür. Ülkelerin ithalatlarını serbestleştirmesine paralel olarak yeni korumacı araçlara başvuracağı önceden tahmin edilmekteydi. Bu bağlamda, Anti-damping uygulamalarının gizli korumacılığa dönüşmemesi için belirli standartların yeni uygulamacı ülkeler tarafından da benimsenmesi amacıyla başta AB, Kanada ve Avustralya'nın desteği ile ABD, yeni bir anti-damping kodu oluşturulması ve GATT ve DTÖ' ye üye bütün ülkelerin bu koda taraf olması yönünde yoğun çaba harcamıştır. Uruguay Raundu'nun sonuçlanması ile bu gelişmeler hız kazanmış ve DTÖ' ye üye bir çok ülke dumpinge karşı önlemlerle ilgili düzenlemeler yapmıştır.

Ülkemizde 1980 sonrası ithal ikameci sanayi politikaları terk edilerek dışa açık sanayileşme modelinin benimsenmesi çerçevesinde ithalatta liberasyona gidilmiş ve sanayimiz dış rekabete açılmıştır. İthalatta genel korumanın tedricen kaldırılması ile dumping fiyatlı ve sübvansiyonlu ithalatın neden olduğu haksız rekabetin etkileri daha çok hissedilmeye başlanılmıştır. Bu nedenle, sanayimizin haksız rekabetin zarar verici etkilerinden korunmasına imkan sağlayabilmek için 1989 yılında Kanun, Karar ve Yönetmelikten oluşan İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Mevzuat yürürlüğe konulmuştur. Bu gelişmeler bizi, liberalleşme süreciyle dumpinge karşı uygulamaları incelemeye yöneltmiştir.

Anti-dumping önlemlerin, diğer korumacı önlemlere kıyasla çok daha kullanışlı olması, uygulayıcılara daha geniş seçme hakkı vermesi, eşit bir uygulama öngören koruma önlemlerinin aksine belirli bir ihracatçı ülkeye, hatta spesifik olarak o ülkede yerleşik belirli bir firmaya yöneltilebilmesi uluslararası ticarete anti-dumping önlemlerin giderek daha fazla kullanılmasına yol açmaktadır.

Anti-dumping önlemleri katı bir korumacılık olarak değerlendirmemek gerekir. Anti-dumping önlemler yerli üreticilerin haksız fiyat rekabeti karşısında ezilmemesine yönelik bir uygulamadır ve küreselleşme ile çelişki içinde değildir. Tersine küreselleşmenin temel unsurlarından olan serbest rekabetin işletilmesini sağlayan araçlardan biridir.

Ulusal anti-dumping mevzuatlarındaki bazı hukuksal boşluklar, anti-dumping önlemlerin niteliği dolayısıyla ortaya çıkan kimi teknik sorunlar ve ulusal otoritelerin anti-dumping önlemleri zaman zaman politik bir araç olarak da kullanmak istemeleri dolayısıyla anti-dumping önlemlerin uluslararası ticareti saptırıcı etkileri de olabilmektedir. Söz konusu eksikliklerin bertaraf edilmesi anti-dumping önlemlerin uluslararası ticaretin ve iş bölümünün geliştirilmesi yolunda etkin bir araç olarak kullanılmasını sağlayacaktır.

Hukuksal dayanağını DTÖ Anti-dumping Anlaşması'ndan alan anti-dumping önlemler, amacı doğrultusunda kullanıldığı sürece haksız fiyat rekabetini önleyerek uluslararası ticaretin sağlıklı koşullar altında işlemesine hizmet edecektir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

AKIN Hakan (2004), **Yeni İşim Dış Ticaret**, Elma Yayınevi, 4. Baskı, Ankara.

AKINCI Ateş (1992) , “**Türkiye’de İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine İlişkin Yasa ve Uygulaması**” Damping, Anti-Damping ve Telafi Edici Vergi Uygulamaları, Uluslararası Sempozyum, 25 Mayıs 1992 Pazartesi, İstanbul, İSO-MÜATE Yayınları.

ALPAR Cem ve ONGUN M. Tuba (1988), “**Dünya Ekonomisi ve Uluslar arası Ekonomik Kuruluşlar Az Gelişmiş Ülkeler Yönünden Değerlendirme**”, Evrim Basım Yayım Dağıtım, 3.Basım, İstanbul.

ALVER Cemil (1987), “**Son Değişiklikleriyle İthalat ve İhracat Mevzuatı Açıklamalı Ve İctihatlı**”, Olgaç Matbaacılık, Ankara, 1987.

ARAT Kamil (2001) , “**Bütçe İlkeleri**”; Emek Kitabevi, 2001 .

ARUOBA Çelik (1998), “**Kriz, Rekabet, Yeni Korumacılık**”, ASOMEDYA.

BASÖZ Lütfü – ÇAKMAKÇI Ramazan (2001), “**En Son Değişiklikleriyle Gümrük Kanunu**”, Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti., Ağustos.

BLONİGEN Bruce A., PRUSA Thomas J., (2001), “**Anti-dumping**” National Bureau of Economic Research 1050 Massachusetts Avenue, Cambridge, MA 02138.

DURA Cihan – ATİK Hayriye (2003), “**Avrupa Birliği Gümrük Birliği Ve Türkiye**”, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Ege Bölgesi Sanayi Odası (1994), “**AB İle Gümrük Birliği Rekabet Şartları Ve Topluluk Mevzuatı**” Paneli, Araştırma Serisi: 8, İzmir.

EKDİ Barış (2003), “**Gümrük Birliği Çerçevesinde Damping Ve Yıkıcı Fiyat Uygulamaları**”, Rekabet Kurumu, Uzmanlık Tezleri Serisi”, Ankara.

- ELELE Onur (2008), “**Uluslararası Ticarete Damping ve Anti-damping**”, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara.
- ENGİN Nazım (1992), “**Uluslararası Ticarete Korumacı Eğilimler**”, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 1992- 4.
- ERTÜZÜN Tefrik (1986) , “ **Uluslararası Ticarete Haksız Rekabet Ve Korumacı Eğilimler**”, Haksız Rekabete Karşı Önlemler Semineri, Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları Ve Ticaret Borsaları Birliği, İstanbul, Ekim.
- GUTMANN Amy (1980), “**Liberal Equality**”, Cambridge University Pres.
- GÜNALP Burak (1998), “**Uluslararası Çalışma Standartları Ve Sosyal Damping Sorunu**”, ASOMEDYA.
- H.J. Dielmann (1985); “**Anti-dumping und Anti-Subventionsmassnahmen Nach Dem Neuen EG-Recht Betreffend die Abwehr gedumpter und subventionierter Importe**”,Heft 8.
- HANÇERLİOĞLU Orhan (1995), “**Ekonomi Sözlüğü**”, Remzi Kitabevi.
- HARMANCI Mehmet (2004), “**Çokuluslu Şirketler Ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları**”, Türkiye Kalkınma Bankası A.S., Ankara.
- HAYEK Friedrich A. (1960), “**The Constitution of Liberty**” (Chicago: The University of Chicago Pres. çev; Atilla Yayla.
- İLKER Yıldız (2005) , “**Liberalleşme ve Türkiye**”, Doğan Yayınevi, Ankara.
- KARLUK Rıdvan (2003), “**Uluslararası Ekonomi Teori ve Politika**”, Beta.
- KARLUK Rıdvan (1990), “**Avrupa Toplulukları Ve Türkiye**”, Bilim Teknik Yayınevi
- KARLUK Rıdvan (1990), “**Dünya Ekonomisinde Uluslararası Ekonomik Kuruluş Ve Birleşmeler**”, Bilim Teknik Yayınevi.

- KINDLEBERGER Charles P. (1970), “**Uluslararası İktisat**”, (Çeviren: Necdet SERİN), Doğan Yayınevi.
- KÖTEN Abdullah (1992), “**İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Mevzuat**”, Avrupa Toplulukları Konusunda Tebliğler, Başbakanlık Hazine Ve Dış Ticaret Müsteşarlığı 1990/ 91 Dönemi Hizmetiçi Eğitim Çalışmaları, Ankara.
- KUBİLAY Huriye (1994), “**İthalatta Yapay Fiyat İndirimi Ve Karşı Önlemler**”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları No: 42, Ankara.
- NURAY Haluk (1992), “**AD Mevzuat Ve Uygulamaları Hakkında Not**”, Damping, Anti-damping Ve Telafi Edici Vergi Uygulamaları, Uluslar arası Sempozyum, I.S.O.
- OLALI Hasan (1972), “ **Dış Ticaret Teorileri Ve Politikası**”, Ege Üniversitesi İktisadi Ve Ticari Bilimler Fakültesi Yayınları.
- ONGUN M. Tuba (1998), “ **Yeni Korumacılık**”, ASOMEDYA.
- ÖZEN Çınar (2002), “ **Türkiye- Avrupa Topluluğu Gümrük Birliği Ve Tam Üyelik Süreci Üzerine Etkiler**”, Ceylan Kitabevi, Ankara
- ÖZPELİT Hikmet (2006), “**Dış Ticaret ve İktisadi Kalkınma**”, Emek Matbaa; Ankara.
- ÖZSUNAY Ergün (1986), “**Anti-Damping Koduna İlişkin Bazı Düşünceler**”, Haksız Rekabete Karşı Önlemler Semineri, Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları Ve Ticaret Borsaları Birliği, İstanbul.
- ÖZTÜRK Nazım (2009), “**Dış Ticaret, Kuram, Politika, Uygulama**”, Palme Yayıncılık, İstanbul.
- ÖZTÜRK Okan (2007), “**Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler Anlaşması**”, Tek Yayıncılık, İstanbul.

- ÖZTÜRK Okan (2007), “ **Dünya Tekstil Ve Konfeksiyon Ürünleri Ticaretine Uygulanan Ticaret Politikası Önlemlerinin Dünü, Bugünü Ve Geleceğinin İrdelenmesi**”, Tek Yayıncılık, İstanbul.
- ÖZTÜRK, Okan (2007) “ **DTÖ Anlaşmazlıkların Halli Sisteminin Dampinge Karşı Önlemler ile Telafi Edici Önlemler Bağlamında Genel Bir Değerlendirmesi**”, Tek Yayıncılık, İstanbul.
- ÖZÜGERGİN Şevket (1986) “**Türkiye’de Dampinge Karşı Alman Önlemler**”, Haksız Rekabete Karşı Önlemler Semineri, Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları Ve Ticaret Borsaları Birliği, İstanbul, 16 Ekim 1986.
- P. KRUGMAN, (1984) **Import Protection as Export Promotion: International Competition in the Presence of Oligopoly and Economies of Scale**, H. Kierzkowski (der.), Monopolistic Competition and International Trade , Oxford: Clarendon Press, 185-190.
- PARASIZ İlker (1999), “ **Modern Ansiklopedik Ekonomi Sözlüğü**”, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa.
- RAND Ayn (1990) , “**İnsanın Hakları**”, Çev. Atilla Yayla, yeni forum, C 11 no. 250.
- RODOLF Robert (1977),“**A Theory of Economic Integration for Developing Countries**, International Journal of Middle East Studies, no:8.
- SALVATORE Dominick (1986), **Uluslararası İktisat, Teori ve Problemler**, Çeviren: Tamer İşgüden, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul.
- SEYİDOĞLU Halil (1993), **Uluslararası İktisat, Teori-Politika ve Uygulama**, İstanbul; Güzem Yayınları,9. Baskı.
- SEYİDOĞLU Halil (1992), **Ekonomik Terimler-Ansiklopedik Sözlük**, İstanbul, Güzem Yayınları, No:4.
- SOBUTAY Tülay (1998), “ **Sorularla İthalat Mevzuatı**” , İTO.

- SÜZGÜN Zühal (1996), “**Sevk Öncesi İnceleme Anlaşması**”, GATT Anlaşmasının Kavranması Stratejik Odak Nokta Projesi, Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı, Ankara.
- SÜZGÜN Zühal (1996), “**Menşe Kuralları Anlaşması**”, GATT Anlaşmasının Kavranması Stratejik Odak Nokta Projesi, Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı, Ankara.
- SÜZGÜN Zühal (1996); “**Gümrük Kıymetinin Belirlenmesi**”, GATT Anlaşmasının Kavranması Stratejik Odak Nokta Projesi, Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı, Ankara.
- ŞAHİNOĞLU Atalay, (1998) “ **Haksız Rekabetin Önlenmesi, Asya Krizi Sonrasında Önem Kazanmıştır**”, ASOMEDYA.
- TUNCER Selahattin, (2001) “**Damping Ve Dampinge Karşı Vergi**”, Yaklaşım, Sayı 97.
- TUNCER Selahattin (2001), “ **Gümrükler Ve Gümrük Vergileri (Teori-Uygulama)**”, Yaklaşım Yayınları.
- TURHAN Ali (1988), “**GATT ve Uruguay Round Müzakereleri Hakkında Not**”, DPT, 1988.
- TURHAN Ali (1994) "**Uruguay Round Çok Tarafli Ticaret Müzakereleri Sonuçlarının Düzenlendiği Nihai Senet, Özet Not**", DPT.
- WALDRON Jeremy (1987), “**Theoretical Foundations of Liberalism**”, The Philosophical Quarterly, V.37, n. 147.
- YAVUZ Emre (1987), “**Gümrük Tasfiye Mevzuatı**”, Maliye Ve Gümrük Bakanlığı Araştırma, Planlama Ve Koordinasyon Kurulu Yayın No: 1987/285, Ankara.
- YELDAN Erinç, (2001), “**Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi**” Bilkent Üniversitesi Yayınları, Ankara.

DERGİLER

ACAR Mustafa Gürhan (2003) , “ Dampinge Karşı Vergi”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı 261.

AĞACIKOĞLU Hilal (1998), “ Gümrük Birliği Ve Dış Ticaret Politikası”, **Gümrük Birliği Sürecinde Politikalar Ve Uygulamalar Semineri**, TCMB, Ankara.

AKDER Halis (1996); “Tarım Anlaşması”, **GATT Anlaşmasının Kavranması Stratejik Odak Nokta Projesi**, Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı, Ankara.

AKDER Halis (1996), “Sağlık ve Bitki Sağlığı Önlemlerinin Uygulanmasına İlişkin Anlaşma”, **GATT Anlaşmasının Kavranması Stratejik Odak Nokta Projesi**, Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı, Ankara.

AKGÜN Sait (2005), “ Dampinge Karşı Önlemlerin Sayısal Gelişimi Ve Bu Önlemlerin Ülkemiz İçin Önemi”, **Dış Ticarete Durum**, Sayı 58.

AKI Bülent (2005), “Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın Yurt Dışı Teşkilatı ve Ticaret Müşavirliklerinin Dış Ticaretteki Rolü”, **T.C Dış Ticaret Müsteşarlığı**.

AKINCI Serdar- BASKIN Serdar (1997), “İthalatta Haksız Rekabet Hallerinden Damping Ve Sübvansiyona Karşı Uygulamalar”, **Hizmetiçi Notu**, **T. C. Dış Ticaret Müsteşarlığı İthalat Genel Müdürlüğü**.

AKMAN M. Sait, (1999)“ Türkiye'nin İthalat Politikası, Değişen Koruma Anlayışı: İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Ve Anti-Damping Vergisi Uygulamaları” , **Yeni Türkiye**.

AKTAN Okan (1996), “Korunma Tedbirleri Anlaşması”, GATT Anlaşmasının Kavranması Stratejik Odak Nokta Projesi, **Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı**, Ankara.

ALAM, A, (1995) “The New Trade Theory and its Relevance to the Trade Policies of Developing Countries”, **The World Economy**.

- ALTUNKAYA Özcan (2005), “ Damping Savaşları”, **Ekonomik Forum**.
- ARAT Tuğrul (2005); “Avrupa Birliği ile Türkiye Arasındaki İlişkiler ve Gümrük Birliğinin Yeri” **Dış Ticaret Dergisi**.
- ARBLASTER Anthony (1984), “The Rise and Decline of Western Liberalism” Oxford: Basil Blackwell.
- ARSLAN Hakan (2001), “ Türkiye’nin Dampingle Veya Sübvansiyonlu İthalata İlişkin Mevzuatı Ve Uygulamaları Hakkında Not”, **Dış Ticaret Dergisi**.
- ARUOBA Çelik (1998) , “ Kriz, Rekabet, Yeni Korumacılık”, **Ekonomik Forum**.
- ASOMEDYA (1999), “ Çevre Sorunları, Uluslararası Ticaret Ve Yeni Korumacılık”, **Ekonomik Forum**.
- AYAYDIN Aydın (2006) , “ Çin’den Gelen TV’lere Damping Cezası”, **Dış Ticaret Dergisi**.
- AYDEMİR Cengiz (1990), “ Dampingle Ve Sübvansiyonlu İthalata Karşı Önlem: 3577 Sayılı Kanun” , **Hazine Ve Dış Ticaret Dergisi**, Sayı 5.
- AYGÜN Sinan (2004), “Çin’in Kendi Üreticisine Sağladığı Avantajları, Türkiye’de Kendi Üreticisine Sağlamalıdır”, **İşveren**, Cilt 42, Sayı 6.
- BAL Kadir (1997)“ Dünya Ticaret Örgütü Anlaşmazlıkların Halli Mekanizması”, **Dış Ticaret Dergisi**, Sayı 4.
- BALKIR, Canan (2006)“ AET Ve ABD’de Korumacı Önlemler Ve Anti-damping Uygulamaları”, **Ekonomik Forum**.
- BALKIR Canan (1988), “ AT’ın Ticaret Politikası Ve Türkiye’nin Tam Üyeliğinde Karşılaşılan Sorunlar”, AT Ve Türkiye-AT İlişkileri Semineri, **Türkiye Ticaret Sanayi Deniz Ticaret Odaları Ve Ticaret Borsaları Birliği**, Ankara.
- BALKIR Canan (1993),” Anti-Damping- İthalatta Haksız Rekabeti Önleme”, **Egevizyon Ekonomi Dosyası/ 3**, Yıl 1, Sayı 3.

- BALKIR Canan (1986), “ AET ve ABD’ de Korumacı Önlemler Ve Anti-damping Uygulamaları” , Haksız Rekabete Karşı Önlemler Semineri, **Türkiye Ticaret Sanayi Deniz Ticaret Odaları Ve Ticaret Borsaları Birliği.**
- BALKIR Canan - Hülya ÜNAL (1986), “ Uluslararası Ticarete Haksız Rekabet Ve Anti-Damping Uygulamaları “ Türkiye İçin Uygulanabilir Bir Model” , **Dış Ticaret Derneği Araştırma Merkezi.**
- BERİS Yakup - Aslı GÜRKAN, (2002), “ Türk Amerikan İlişkilerine Bakış: Ana Temalar Ve Güncel Gelişmeler”, **TÜSİAD ABD Temsilciliği**
- BİLEK Zuhâl– AYDIN Emine (1990), AT Anti-damping Mevzuatı ve Uygulamaları, **Dış Ticaret Dergisi.**
- BİLEK Zuhâl – AYDIN Emine (1990), “ AT Anti-damping Mevzuatı Ve Uygulamaları, Uluslar arası Mal Dolaşımına İlişkin Kurallar”, **T.C Başbakanlık Hazine Ve Dış Ticaret Müsteşarlığı İstanbul Tekstil Ve Konfeksiyon İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği.**
- BİLGİÇ Mete (1999), GATT Kuralları ve Uruguay Roundu Kapsamında Uygulanan Devlet Yardımları ve Sübvansiyonlar, Ankara: **KOSGEB.**
- BOLAT Ömer, (1986), “GATT ve AET’de Anti-damping Politikası”, **İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi**, sayı:2.
- BOLAT Ömer (1986) , “ AET’nin Ortak Dış Ticaret Politikasının (ODTP) Uygulanması”, **İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi.**
- BOZOĞLU Zülfü Mert (2004), “ Türk Hazır Giyim Sektöründe Çin Tehdidine Karşı Markalaşma”, **İGEME’den Bakış**, Yıl 8, Sayı 28.
- BRANDER J.- R. Spencer (1985), “Export Subsidies and International Market Share Rivalry” **Journal of International Economics.**
- BUDAK Ali Cem (1991), “ Yeni Korumacılık, Anti-Damping, Avrupa Topluluğu Ve Türkiye”, **Avrupa Araştırmaları Dergisi**, C 1, S 1- 2.

- CANSU Bekir Hulusi (1998), “Haksız Rekabet Ve Anti-damping Soruşturması”, **ASOMEDYA**.
- CELASUN Oya, Cevdet Denizler, and Dong He (1999), “Capital Flows, Macroeconomic Management, and the Financial System: The Turkish Case, 1989-97”, **World Bank Policy Research Working Paper** WPS2141.
- ÇAĞLAYAN Adnan (1998), “ Her İthalat Artışı Damping Değildir”, **ASOMEDYA**.
- ÇELİK Aruoba (1996), “Tekstil ve Giyim Eşyası Sözleşmesi”, GATT Anlaşmasının Kavranması Stratejik Odak Nokta Projesi, **Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı**, Ankara.
- ÇETİNDÖĞAN Demet (2004), “ Çin Tehdidi”, **İGEME’den Bakış**, Sayı 26.
- DANI Rodrik (1991), “Premature Liberalization, Incomplete Stabilization: The Özal Decade in Turkey.”In M. Bruno et al., ed., **Lessons of Economic Stabilization**, Its Aftermath, MIT Press,
- DAVIDSON Carl - STEVEN J.Matusz (2006), “Trade Liberalization and Compensation”, **International Economic Review**, vol.47, no.3, State University, U.S.A., GEP, University of Nottingham,UK.
- DEMİR Ömür (1992) , “ İthalatta Vergi Uygulamaları”, **Hazine Ve Dış Ticaret Dergisi**, Sayı 9, Temmuz.
- DEMİRRAĞ Erdener (1989), “ Avrupa Topluluğu Anti-Damping Politikası Ve Türkiye Topluluk İlişkilerinde Anti-damping Düzenlemesi”, **Maliye Dergisi**, Sayı 96.
- DOĞAN Huriye, (2007), “Anti-damping Anlaşması”, **İşveren Dergisi**.
- DÖLEK Ali (2008) , “ Korumacılıkta Çifte Standart”, **Dış Ticaret Dergisi**.
- DPT (2000), “Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Rekabet Hukuku Ve Politikaları Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, 2501- ÖİK: 522, Ankara.

- DPT (1993), “ Ankara Anlaşması Ve Katma Protokol”, **Avrupa Topluluklarına İlişkin Temel Belgeler**, Cilt 2.
- DROPE Jeffrey M. and Wendy L. Hansen (1997) “Anti-dumping’s Happy Birthday?”, University of Miami and University of Mexico.
- ELELE Onur (2008) , “Uluslararası Ticarete Damping ve Anti-damping”, Yaklaşım Yayıncılık Ekim.
- ERİS İbrahim (1992), “ Avrupa Topluluğu Ve Türkiye’nin Anti-damping Mevzuatlarının Karşılaştırılması Ve Katma Protokol’ün 47. Maddesinin Değerlendirilmesi”, Avrupa Toplulukları Konusunda Tebliğler 1991/ 92 Dönemi Hizmetiçi Eğitim Çalışmaları, **T.C Başbakanlık Hazine Ve Dış Ticaret Müsteşarlığı**, Ankara.
- GÜNER Sedat (2007), “ Dampinge Karşı Vergi Uygulamasına Bir Bakış”, **Gümrük Kontrolörleri Derneği**.
- HOLDEN Merle (2002); “Antidumping: A Reaction to Trade Liberalisation or Anti-Competitive?” **The South African Journal of Economics**, Die Suid Afrikaanse Tydskrif vir Ekonomie Vol. 70:5.
- İKV (1996), “Avrupa Birliği’nde Tarife Dışı Engeller ve Bu Çerçeve de Türkiye- AB Gümrük Birliği’nin Değerlendirilmesi”, İstanbul.
- İKV (1991), “ Avrupa Topluluğu Yeni Korumacılık Anlayışlarına Doğru Yöneliyor, “ Kullanılan Ambalajların Sanayici Tarafından Toplanması isteniyor”, İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi, Sayı 95- 96.
- İKV (1998), Sorularla Dış Ticarete Menş Kuralları, İktisadi kalkınma Vakfı Dergisi, İstanbul, No:144.
- İKV (1992); Avrupa Topluluğu’nun Dış Ticaret Politikasının Değerlendirilmesi (Dış Ticaret Politikası Araçları, Korumacı Tedbirler Ve Uygulamalar) , İktisadi Kalkınma Vakfı dergisi, İstanbul.
- İstanbul Sanayi Odası (1992), Damping, Anti-damping ve Telafi Edici Vergi Uygulamaları, İstanbul, Yenilik Basımevi.
- JENNY Flippe (1999), “The Effects of Tax” **The World Economy**.

- KAYALAR Tuncer (2004), “ Damping Soruşturmaları Uluslar arası Yüklümlüklerimizi İhlal Etmeyecek En Kısa Sürede Tamamlanmaktadır”, İşveren Dergisi, Cilt 42 , Sayı 6.
- KIZILARSLAN Ömür Demir (2003), “ Türkiye AB Gümrük Birliği Ve İthalat Uygulamaları, **Dış Ticarete Durum**, Sayı 52.
- KURT Junkerstorff (1974) , Anti-dumping Recht.Texte-Erläuterungen-Dokumentation, Berlin /New York.
- KUYUMCU Teoman (1981), “ Toplulukta Ve Türkiye- AET Ortaklığında Damping’e Karşı Uygulama”, İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi, Sayı 5- 6.
- NARİN Halit (2004), “ Sektörün Uluslar arası Rekabetinin Güçlendirilmesi İçin Her Türlü Destek Sağlanmalıdır”, **İşveren**, Cilt 42, Sayı 6.
- OĞUZ Binhan (2004) , “ Uluslar arası Ticarete Korumacılığın Kaldırılmasının İç Ve Dış Piyasalarda Türkiye Ekonomisine Muhtemel Etkileri”, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul.
- OKTAY Müjde (1995), “ Açıklamalarıyla Birlikte 1/ 95 Sayılı Türkiye- AB Ortaklık Konseyi Kararı ve GATT 1994 Sübvansiyonlar Ve Telafi Edici Tedbirler Kodu İle Korunma Tedbirleri Anlaşması”, ISO, İstanbul.
- ONGUN M. Tuba (1998), “ Yeni Korumacılık”, **ASOMEDYA**.
- ORAN Umut (2004), “ Global Rakip; Çin Halk Cumhuriyeti”, **İGEME’den Bakış**, Yıl 8, Sayı 26.
- ÖKTEM Zübeyde (1998), İhracatta Avrupa Birliği Standartları ve Türkiye’nin Bu Standartlara Uyumu, İstanbul: **TÜSİAD Araştırma Raporu** No:31.
- ÖZKAN Murat (2004), “Çin Bir Tehdit mi Yoksa Bir Fırsat mı?- 1”, **Maliye Ve Sigorta Yorumları**, Sayı 418.

- ÖZTELLİ Emre Orhan (1996), “ Avrupa Topluluğu’nda Anti-Dumping Soruşturmaları Hakkında Not”, **Dış Ticaret Dergisi**, Sayı 3.
- ÖZTÜRK Hüseyin (2001), “ İhracatımız Açısından Ticaret Politikası Araçlarının İrdelenmesi Ve Bu Araçlardan Korunma Yöntemlerine İlişkin Öneriler”, **Dış Ticaret Dergisi**, Sayı 14.
- ÖZTÜRK Hüseyin (1999), “ Dünya Tekstil Ve Konfeksiyon Ürünleri Ticaretine Uygulanan Ticaret Politikası Önlemlerinin Dünü, Bugünü Ve Geleceğinin İrdelenmesi”, **Dış Ticaret Dergisi**, Sayı 12.
- ÖZTÜRK Hüseyin (2000), “ DTÖ Anlaşmazlıkların Halli Sisteminin Dampinge Karşı Önlemler İle Telafi Edici Önlemler Bağlamında Genel Bir Değerlendirmesi”, **Dış Ticaret Dergisi**, Sayı 19.
- ÖZTÜRK Hüseyin (1998), “ Korunma Önlemleri İle Diğer Ticaret Politikası Araçlarının Birlikte İrdelenmesi”, **Dış Ticaret Dergisi**, Sayı 9.
- ÖZTÜRK Hüseyin (1998), “ İhracatımız Açısından Ticaret Politikası Araçlarının İrdelenmesi Ve Bu Araçlardan Korunma Yöntemlerine İlişkin Öneriler”, **Dış Ticaret Dergisi**, Sayı 8.
- ÖZTÜRK Hüseyin (1998), “ Cumhuriyetimizin 75. Yılında Ülkemizde Uygulanan İthalat Politikalarına Genel Bir Bakış”, **Dış Ticaret Dergisi**.
- ÖZTÜRK Hüseyin (2002), “ Pazara Giriş Stratejisi Açısından 1/ 95 Sayılı Türkiye-AB Ortaklık Konseyi Kararı’nın Dampinge Karşı Önlemlere İlişkin 44’üncü Maddesi Buzdağının Görünen Kısmı mı?”, **Dış Ticaret Dergisi**, Sayı 25.
- ÖZTÜRK Hüseyin – YAZICIOĞLU Yasemen (1997), “ Gümrük Birliği Çerçevesinde Dampinge Karşı Uygulamalar, Karşılaşılan Sorunlar Ve Çözüm Önerileri”, **Dış Ticaret Dergisi**, Sayı 4.
- PİRLER Bülent (2004), “ Çin Tehlikesini Avantaja Dönüştürmek Mümkün mü ?”, **İşveren Dergisi**, Cilt 42, Sayı 6.
- ROUTE Jenny F., “What is Anti-dumping?”, University of Mexico

- SANDEL Michael (1984), “Introduction, Liberalism and Its Critics” Der. Michael sandel, (Oxford;Basil Blackwell)
- SARAÇOĞLU Tefvik (1983) , “ Toplulukla Yapılan Tekstil Anlaşması”, **İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi**, Yıl 3, Sayı 25.
- SARAÇOĞLU Tefvik (1982), “ Türk Pamuk İpliği İthalatına Konan Damping Vergisi”, **İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi**, Sayı 12.
- SARAÇOĞLU Tefvik (1982), “Türk Pamuk İpliği İthalatına Konan Damping Vergisi”, **İKVD**, sayı 12.
- SATICI Oğuz (2004) ,” Çin Sendromu”, **İşveren Dergisi**, Cilt 42, Sayı 6.
- SÖNMEZ Mehmet (2003), Cumhuriyetin 80. Yılında Genel İthalat Politikası”, **Dış Ticaret Dergisi**, Özel Sayı.
- ŞAHİN Fatma (2004) , “ Tekstil Sektörü Ve 2005 Çin Sendromu”, **İşveren Dergisi**, Cilt 42, Sayı 6.
- ŞAHİN Zeki (2004), “ Çin Malları İstilasına Karşı Başvurulabilecek Hukuki Yollar (İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun İle Gümrük Kanunu Ve Dünya Ticaret Örgütü Tarafından Uygulamaya Konulmuş Anti-damping Ve Telafi Edici Vergi Kuralları Işığında Damping Problemi Üzerine Bir İnceleme Ve Öneriler”, **İşveren Dergisi**, Cilt 42, Sayı 6.
- TARAKÇIOĞLU Işık, “Avrupa Birliği Türk Tekstil Ve Konfeksiyon Sanayii’ni Harcıyor mu?”, **Tekstil İşveren Dergisi**, Sayı 287, Kasım 2003.
- T.C Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı (1993), “ Avrupa Topluluğu Ve Türkiye”, **Aylık Ekonomik Bülten**.
- T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı (2004), “ Mayıs 2004 Dönemi **Aylık Ekonomik Bülten**”, Sidney Ticaret Ataşeliği, Sidney-Avustralya.
- T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı (1996), “ Avrupa Birliği Ve Türkiye”, İstanbul, **Aylık Ekonomik Bülten**

- T.C Pretoria Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği (2005) “ Güney Afrika Cumhuriyeti 2004 Yılı Raporu”.
- TEZCAN Emin (2005), “ Dampinge Ve Sübvansiyona Konu İthalata İlişkin Şikayetlerde Yerli Üreticiler İçin Faydalı Bilgiler Ve Başvuru Formu”, Damping Ve Sübvansiyon Araştırma Dairesi, Ankara.
- TIKTIK Ahmet, (1997), “Trade Liberalization under Imperfect Competition, Analysis on Turkey” Capital Markets Board, Publication No. 97.
- TUNCER Selahattin (2001), “ Damping Ve Dampinge Karşı Vergi ”, **Yaklaşım**, Sayı 97.
- TÜRKCAN Kemal - Cem DİSBUDAK (2005), “ Anti-damping Uygulamalarının Ekonometrik Analizi: Türkiye Örneği”, **İktisat İşletme Ve Finans**, Sayı 233 (Ek Sayı).
- TUSIAD (1986), Dış Ticaret Raporu İthalat Ve İhracatta Sorunlar Ve Öneriler”, İstanbul.
- TUSIAD (1998); Dış Ticarete Çevre Koruma Kaynaklı Tarife Dışı Teknik Engeller ve Türk Sanayii İçin Eylem Planı, İstanbul, No: T/98-233.
- TÜRK-İŞ Araştırma Merkezi (1996), Türkiye- Avrupa Birliği İlişkileri Ve Gümrük Birliği”
- Türk-Amerikan İş Konseyi (2004) “ ABD Ekonomisi Ve Türk Amerikan Ekonomik İlişkileri”.
- UNAR Hikmet (2006); “ Avrupa Birliği’nde Tarife Dışı Engeller ve Bu Çerçeve de Türkiye- AB Gümrük Birliği’nin Değerlendirilmesi”, **Maliye Dergisi**.
- UZ Hakkı (1997) , Araştırmalar 2, “Türkiye Ve Avrupa Birliği İlişkilerinde İthalatta Haksız Rekabetin Değerlendirilmesi”, Gümrük Kontrolörleri Derneği.
- ÜNER Mehmet Mithat (1994), “ Amerika Birleşik Devletleri’nde Anti-damping Uygulamalar”, **Dış Ticarete Durum**, Sayı 29- 30.

WTO (1996), WTO Leaflet, What Is The World Trade Organization?, Geneva, 1996.

YAĞMUR Devrim (1998), “ Rekabet Politikası ve Anti-damping Politikası (Ekonomik Bütünleşmeler ve Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Açısından)”, **Dış Ticaret Dergisi**, Sayı 8.

YAĞMUR Devrim - Yasemen YAZICIOGLU (1997), “Türkiye-AT İlişkilerinde Dampinge Karşı Önlemlerin Dünü, Bugünü Ve Geleceği”,**Dış Ticaret Dergisi**, Sayı 7.

YAKICI Ahmet (1992), “ Türkiye’de İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun ve Uygulaması”, Damping, Anti-damping Ve Telafi Edici Vergi Uygulamaları, Uluslararası Sempozyum, ISO yayınları.

YAKICI Ahmet (2003),” Dampingly İthalat Sanayicinin Destek Vermesiyle Önlenir”, **Tekstil İşveren Dergisi**, Sayı 281.

YÜCEL Bilal (1990), “ Avrupa Ekonomik Topluluğunun Anti-Damping ve Anti-Sübvansiyon Mevzuatı Ve Uygulaması”, **Maliye Dergisi**, Sayı 97.

TEZLER

DİRİKKAN Hanife (1994),” Karşılaştırmalı Hukuk Açısından Damping Ve Anti-damping Önlemler”, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

DÜZTEPE Şerafettin (1993), “Dış Ticarete Haksız Rekabet Ve Haksız Rekabete Karşı Korunma- Türkiye Uygulaması- Damping, Anti-damping, Sübvansiyon, Telafi Edici Vergiler, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

EKER Mehmet Metin (1993), “Çok Taraflı Ticaret Sistemi, Yeni Korumacılık Ve Türkiye”, Uzmanlık Tezi, DPT.

EKİNCİ Aykut (1997), “ Günümüzde Dünyada Ve Türkiye’de Korumacılık Politikaları Ve Uygulamaları, Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- KANAT Hayat Büken (1995), “Dış Ticarete Damping Uygulamaları Ve Buna Karşı Alınan Önlemler (AT Ve Türkiye Örneği)”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KOLAÇAN Banu (1995), “ Avrupa Topluluğu Ve Türkiye’de Damping Ve Sübvansiyon”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KUYUCUKLU Nazif (1990) , “ Avrupa Topluluğu İle Türkiye’de Anti-damping Ve Anti- Sübvansiyon Düzenlemeleri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İ.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü AET’nin Siyasi Yapısı, İstanbul.
- ÖZALP Ferit Çağrı (1995), “ AT Ve Türk Hukuk Sistemlerinde Anti-damping; - Mevzuat Ve Uygulama Açısından Karşılaştırmalı Bir İnceleme”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SEYMEN Dilek Aykut (2000), “ Dış Ticarete Yeni Korumacı Eğilimler Ve Türk Dış Ticareti Açısından Değerlendirilmesi”, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SÜNER Süreyya (1991), “ Uluslararası Ticarete Korumacılık ve Türkiye’ye Etkileri (Türkiye- AT Tekstil Ve Konfeksiyon Ticareti Özelinde İnceleme)”, Uzmanlık Tezi, İhracat Genel Müdürlüğü, Ankara.
- YAPICI Murat (2000), “DTÖ Anti-Damping Anlaşması ve Türk İşletmeleri Açısından Değerlendirilmesi” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara Üniversitesi) Ankara.

İNTERNET KAYNAKLARI

- TİSK (2004), “ ABD Ekonomisi Ve Türk Amerikan Ekonomik İlişkileri”, Türk- Amerikan İş Konseyi, Kasım 2004,
<[http:// www. adanato.org.tr/ TR/ UlkeRaporlari/ Raporlar US.pdf](http://www.adanato.org.tr/TR/ UlkeRaporlari/ Raporlar US.pdf)>, 12.01.2008, s. 9.

ACAR Mustafa, “ İktisadın Ezeli Sorunsalı: Serbest Ticaret mi, Korumacılık mı?”,

<<http://www.muhasabetr.com/makaleler/007>>,
erişim:22.09.2007,

AKI Bülent (2005), “Dış Ticaret Müsteşarlığı’nın Yurt Dışı Teşkilatı ve Ticaret Müşavirliklerinin Dış Ticaretteki Rolü”

<<http://dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/nis97/2.htm>>
erişim:25.04.2008

ARAT Tuğrul; “Avrupa Birliği ile Türkiye Arasındaki İlişkiler ve Gümrük Birliğinin Yeri”;s.15.

<<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/298/2742.pdf>>
erişim:08.08.2008

Avustralya’nın Ekonomik Ve Ticari İlişkileri”,

<<http://www.dtm.gov.tr/ead/YAYIN/kitap/Avustralya.htm>>,
erişim.20.01.2008, s. 1

Avustralya Dış Ticaret Mevzuatı”,

<www.musavirlikler.gov.tr/upload/AUS/39ithalat%20mevzuat.doc>, erişim:01.01.2008

AYAYDIN Aydın (2005) , “ Çin’den Gelen TV’lere Damping Cezası”

< [http:// www.sabah.com.tr/ 2005/ 06/ 30/ yaz1356-30-101.html](http://www.sabah.com.tr/2005/06/30/yaz1356-30-101.html)> erişim:06.03.2008

BEKKER Doreen, “The Strategic use of Anti-dumping in International Trade”, s.505.

<<http://www.blackwell-synergy.com/doi/pdf/10.1111/j.1813-6982.2006.00088.x>> erişim:20.06.2008

“ Çin’den Televizyon İthalatına Damping Vergisi”

<<http://www.finansalforum.com.tr/haber.aspx?HBRKOD=17379>> 18.02.2008.

Dünya Ticaret Örgütü”

<<http://kobi.mynet.com/pdf/15dto.pdf>> erişim:26.12.2008

“ Dünya Ekonomisinin Yeni Sorunu: Çin Tehdidi”,

<http://www.tisk.org.tr/yayinlar.osp?sbj=ana&ana_id=51>
erişim:13.08.2008.

DÖLEK Ali , “ Korumacılıkta Çifte Standart”

<<http://www.ntvmsnbc.Com/news/275228.asp#BODY>>
erişim:11.10.2008

Gümrük Tarifeleri Ticaret Genel Anlaşması.

http://www.solmaz.com.tr/admin/files/128_Sirk%C3%BCler%202000-40.doc> erişim: 01.04.2008

Gümrük Tarifeleri Ticaret Genel Anlaşması

<<http://foreigntrade.gov.tr>> erişim: 26.12.2008

Gümrük Tarifeleri Ticaret Genel Anlaşması”

<<http://kobi.mynet.com/pdf/15dto.pdf>> erişim:26.12.2008

HOLDEN Merle (2002), “Anti-dumping: A Reaction to Trade Liberalisation or Anti-Competitive?” **The South African Journal of Economics**. Die Suid Afrikaanse Tydskrif vir Ekonomie Vol. 70:5, s 922,923,924

<www.blackwell-synergy.com/doi/pdf/10.1111/j.1813-6982.2002.tb00051.x> erişim:26.12.2008

Jeffrey M. Drope and Wendy L. Hansen “Anti-dumping’s Happy Birthday?”, University of Miami and University of Mexico

<www.blackwell-synergy.com> erişim:16.11.2008

KAYALAR Tuncer, “ 2005 Yılı Ve Sonrasında Çin Halk Cumhuriyeti İle Ticari İlişkilerimiz”,

<<http://www.tekstilisveren.org/content/view/198/38>>

erişim: 20.02.2008

OĞUZ Binhan, “ Sektördeki Uzakdoğu Menşeli Haksız İthalat Engellenmeli”,

<<http://www.tekstilisveren.org.tr/dergi/2002/nisan/21.html>>
erişim:10.03.2008.

RİCARDO David, On The Principles of political Economy and Taxation, London: John Murray, Albemarle-Street, 1817 (Third edition 1821)
<<http://www.socsci.mcmaster.ca/econ/ugcm/3113/ricardo/prin/prin1.txt>> erişim:03.06.2008

DTM (2002), “Türkiye’nin Dampingli Veya Sübvansiyonlu İthalata İlişkin Mevzuatı Ve Uygulamaları Hakkında Not”.
<<http://www.foreigntrade.gov.tr/ithalat/damping/Dampnot.htm>,> erişim:12.10.2008.

Türkiye İle Avrupa Birliği Arasındaki Uygulamaların Genel Hükümler Açısından Değerlendirilmesi”,
<<http://www.atonet.org.tr/turkce/distic/dtep/ithalat.htm>>
erişim: 05.11.2008.

DTM, “ Türkiye- ABD Ticari İlişkileri” ,
<<http://www.foreigntrade.gov.tr/DUNYA/RAPOR/AMERIKA / turabd.htm>,>18.01.2007.

ULUTAŞ Ahmet, “ Avrupa Birliği’nde Damping Uygulaması Ve Türkiye’nin Uyumunu”,
<www.gumrukkontrolor.org.tr.>, erişim:06.03.2008 .

YALÇINKAYA Timuçin - Aytül ÇAKIR ,” Küresel Rekabet Ekseninde İhracatçı Firmalar İçin Bir Risk Faktörü: Sosyal Ve Ekolojik Damping
<http://www.isguc.org/arc_view.php?ex=194>
erişim: 12.04.2008